Seyyid Burhaneddin Çelebi

Letâif-i Nasreddin Hoca

Nasreddin Hoca Lâtifeleri

(Burhaniye Tercümesi)

PROF. DR. FİKRET TÜRKMEN, 1945 yılında Yozgat'ın Boğazlıyan kazasına bağlı Abdilli köyünde dünyaya geldi. İlkokulu köyünde, ortaokulu Boğazlıyan'da, liseyi ise Bursa Işıklar Askerî Lisesi'nde okudu. 1963 Kasım ayında girdiği Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 1967 yılında mezun olarak Konya Erkek Lisesi Edebiyat öğretmenliğine atandı. 1968 yılında Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde halk edebiyatı asistanı oldu. 1972 yılında, Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın yanında *Âşık Garip Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma* isimli çalışması ile doktorasını tamamladı. 1974-1976 yılları arasında, Paris'te Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'ın yanında Sorbonne'daki folklor metodolojisi ve halk edebiyatı ile ilgili ders, seminer ve konferanslara katıldı. Türkiye'ye döndüğünde 1976-1978 yıllarında Atatürk Üniversitesi'nde çalıştı. 1978 yılında Ege Üniversitesi'nde yeni açılan Sosyal Bilimler Fakültesi'ne (şu anki Edebiyat Fakültesi) naklen atandı. 1980 yılında "Tahir ile Zühre" isimli eseri ile doçent, 1986 yılında "Nasreddin Hoca Fıkraları" konulu tezi ile de profesör oldu. 1992 yılında Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nü kurdu ve kurucu müdür olarak 2012 yılında kadar görev yaptı. Fikret Türkmen 1995 yılında Manas Destanı üzerindeki çalışmaları ve yayınladığı araştırmaları ile Kırgızistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı tarafından "Manas-1000" nişanı ile ödüllendirilmiş, 1996 yılında da Türkmenistan'ın en büyük ödülü olan "Uluslararası Mahdumkulu Ödülü" verilmiştir. Türk Dünyası'na yönelik başarılı çalışmalarından dolayı, 1999 yılında Türksav tarafından "Türk Dünyasına Hizmet Ödülü"ne layık görülen Türkmen, 2012 yılında yaş haddinden emekli oldu ve Ege Üniversitesi Senatosu tarafından üstün hizmet altın madalyası ile ödüllendirildi.

ESERLERİ: Aşık Garip Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma 1974; Tahir ile Zühre Hikâyesi 1983; Türk Halk Edebiyatının Ermeni Kültürüne Tesiri 1992; Sahada Folklor Derleme Teknikleri 1992; Türkmen Şiir Antolojisi (Gurbandurdı Geldiyev'le) 1995; Halkbilimi Yöntemi" (K. Krohn-J. Krohn'dan, Günsel İçöz ile, 1995; Manas Destanı Üzerine İncelemeler" (Çeviriler I) 1995; Manas Destanı" (Alimcan İnayet ile) 1995; Türkmen Şiir Antolojisi" (1995), Tahir ile Zühre 1998; Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi" Akademi Kitabevi 1999; Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikayeleri 2008.

Seyyid Burhaneddin Çelebi → Yazar

Letâif-i Nasreddin Hoca
Nasreddin Hoca Lâtifeleri

(Burhaniye Tercümesi)

İnceleme-Şerh

Hazırlayan

Prof. Dr. Fikret Türkmen

Büyüyenay Yayınları: 34
Araştırma-İnceleme: 3

Seyyid Burhaneddin Çelebi
Nasreddin Hoca Latifeleri
(Burhaniye Tercümesi)

Hazırlayan
Prof. Dr. Fikret Türkmen

Özgün Adı
Letâif-i Nasrettin Hoca

Yayın Yönetmeni
Mustafa Kirenci

Kapak Tasarımı
Davut Köse

Son Okuma
Ferhat Eren

Mizanpaj
Zeyd Onur Sönmez

Baskı-Cilt
Alioğlu Matbaacılık
Orta Mh. Fatin Rüştü S. 1-3A
Bayrampaşa/İSTANBUL
Tel: 0212 612 95 59
Matbaa Sertifika No: 11946

1. Baskı
Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1989

2. Baskı
Büyüyenay Yayınları, İstanbul, Nisan 2013

ISBN: 978-605-5166-17-5

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 23494

BÜYÜYENAY YAYINLARI
İskenderpaşa Mah. Kıztaşı Cd. Elif Han.
No:13, Kat:2 34080 Fatih - İSTANBUL
Tel. - Faks: 0212 533 18 11
buyuyenay.com.tr
info@buyuyenayyayinlari.com.tr

İçindekiler

Önsöz 7

Giriş

Nasreddin Hoca Fıkralarının Yayılma Sahaları 11
Nasreddin Hoca Fıkraları Hakkında Basılmış Eserler 18
Nasreddin Hoca Fıkralarında Söz ve Hareket Komiği, Hoca'ya Ait Fıkraların Ayırt edilmesi İçin Bir Metod Denemesi 27
Fowler'in Mizah Tasnifi (1926) 39
Mizahta Üstünlük Teorisi ve Nasreddin Hoca Fıkraları 39
Modern Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Yorumu 50
Nasreddin Hoca ve Lâtifeleri 57
Hoca Nasreddin Lâtifesiyle Burhaniye Tercümesi 58

Letâif-i Nasreddin Hoca

Hace Nasreddin Lâtifesiyle Burhaniye Tercümesi Dibacesi 75
Hoca Nasreddin Lâtifesiyle Burhaniye Tercümesi 77

Nasreddin Hoca Lâtifeleriyle Burhaniye Açıklamaları

Nasreddin Hoca Lâtifeleriyle Burhaniye Açıklamaları (Sadeleştirilmiş Tercüme Kısımları) 147
Sözlük 185
Bibliyografya 207
Tıpkı Basım 209

Önsöz

Türk milletinin insanlık âlemine sunduğu değerlerden, belki de, en büyüğü Nasreddin Hoca'dır. Her milletin kültüründe, karakterini aksettiren şahsiyetler ve eserler vardır. Bazı eserler milletlerarası seviyeye yükselir ve insanlığa mal olur. Bugün klasik dediğimiz eserler böyledir. Bu eserler temel olarak içinden çıktığı halkın düşünce ve duygularından gıdalanmıştır. Bu yüzden bir bakıma halk klasikleridirler. Bizce Hoca'nın en büyük özelliği, halk klasiği olmasıdır. Onda, Türk'ün safdilliği ve zekâsı birleşmiş, eskilerin "Nekregû" dedikleri ince ve gizli bir felsefeyle yüklü derinlik, şaşırtıcı bir duygu zenginliği vardır.

Bu zamana kadar Nasreddin Hoca ile ilgili pek çok eser yazıldı. Yazmalar, matbu ve sözlü kaynaklar tarandı, kısaca zengin bir literatür meydana geldi. Ancak, incelediğimiz Seyyid Burhaneddin'in eserinde, Hoca'nın fıkraları yeni bir analize tâbi tutulmaktadır. Bu yeni yaklaşımda fıkraların görünen anlamı yerine, tasavvufî şerhi yapılmaktadır.

Yazmanın orijinali Afyon İl Halk Kütüphanesi'nde (eski adıyla Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi) bulunmaktadır. Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Bey'in lütuflarıyla yazmadan haberdâr olunca, eserin mikrofilmini aldık ve metnin tamamını devrin çok yakın olması sebebiyle transkripsiyonunu vermeden Latin harfleriyle aktardık. Ayrıca fıkraları numaralayarak konularına göre inceledik. Bilhassa, "Tercüme" kısımlarını, anlaşılabilmesi için, günümüz Türkçesi'ne çevirdik. Bu kısımlardaki Arapça ve Farsça beyitleri ve ifadeleri notlar halinde açıkladık. Daha sonra da, bütün fıkra ve tercümelerdeki kelime ve terkipler hakkında bir sözlük verdik.

Bu tür çalışmaların çoğalması, en azından Nasreddin Hoca fıkralarının tefrik edilmesi ve incelenmesi bakımından büyük öneme haizdir. Faydalı olacağına inanarak metni ilim âlemine sunuyoruz.

Prof. Dr. Fikret Türkmen

2013 Bornova/İzmir

Giriş

Nasreddin Hoca Fıkralarının Yayılma Sahaları

Türk ve dünya mizahının en önde gelen tiplerinden biri olan Nasreddin Hoca, Sivrihisar'ın Hortu Köyü'nde, muhtemelen 1208 yılında doğmuş, iyi bir eğitim ve öğretim görmüş ve XIII. Yüzyılın sonunda Akşehir'de ölmüştür.

Bugün sadece kendisinin değil, pek çok değişik tipteki ferdî ve anonim fıkranın ona maledilmesi, onun büyük şöhretinin en önemli delillerinden biridir. Ayrıca bütün Türk dünyasında ortak değer olması, onun uluslar arası niteliğinden daha da önemlidir. Böylece Türk kültürünün temel direklerinden biri Nasreddin Hoca olmaktadır. Karşımıza, Türkistan'dan Macaristan'a, Sibirya'dan Kuzey Afrika'ya kadar Türk'ün ayak bastığı her yerde Nasreddin Hoca, Molla Nasreddin, Afandi veya Apandi, Avanti, Hoja Nasr gibi değişik adlarla çıkan Hoca'nın bu geniş coğrafyasına bir de komşu milletlerin ve XVII. yüzyıldan sonra başlayan Avrupa'lı entelektüellerin ilgisi eklenince, fıkraların yayılma sahası daha genişledi.

Ancak Hoca'ya maledilen fıkraların tipleri o kadar zengin ve o kadar çeşitlidir ki bunları belli bir sınıflandırma yapmadan incelemek, hatta biraz sonra sözünü edeceğimiz bölgelerdeki varyantlarının karşılaştırmaları yapılmadan, sonuç alabilmek oldukça güçtür, Türkiye'de ve dünyadaki Nasreddin Hoca ile ilgili yayınların bibliyografyasının hazırlanması bile yıllar alacak bir emek gerektirir. Bu hususta yapılan birkaç deneme de henüz yeterli olmaktan uzaktır.

Hoca'nın fıkralarını coğrafi bir sıra ile takip etmenin daha pratik olacağını düşünerek batıdan doğuya doğru kronolojik bir sıra ile önemli gördüğümüz eserleri takdim edeceğiz.[1]

Nasreddin Hoca ve fıkraları Batıda XVII yüzyıldan itibaren tanınmaya başlar. Mevcut tesbitlere göre Antoino Galland'ın kitapları arasında Türkçe bir fıkra kitabı, bugün Paris Bibl. Nat.de saklanmaktadır. Galland, bu yazmadan aldığı birkaç fıkrayı, Hoca'nın ismini anmadan, tercüme ederek *Les Paroles Remarquables, Les Bons et Les Maximes des Orientaux* adlı kitabına aldı (1964, La Haye).

Bu ilk teşebbüsten hemen sonra Moldav tarihçisi Kantemir (öl. 1723) ilk defa Hoca'dan ve fıkralarından bahsederek, onun Timur'la çağdaş olduğunu ileri sürdü.

Bu yüzyılda De La Croix, *Histoire de l'Empire Ottoman* adlı eserinde (Alm. Tercümesi 1769), Nasreddin Hoca'dan bahsetti. Daha sonra 1789'da Karl Fredrich Flögel *Geschichte de Hofnarren* adlı eserinde aynı şekilde Hoca hakkında bilgi verdi:

XIX yüzyılın başında Oriantalist Friederich Von Diez, Hoca'dan 5 fıkrayı Almanca'ya tercüme ederek Goethe'nin ilgisini çekti. Goethe, Von Diez'e fıkraları aldığı mecmuadan başka fıkraları da Latince ve Almanca'ya çevirmesi temennisinde bulundu.

1834'te *Journal Asiatique*'de Julien Dumoret'in ilk tercümeleri yayınlandı. Bundan sonra, özellikle bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren, tamamı fıkralara hasredilmiş veya içinde Hoca'dan seçilmiş fıkraların girdiği eserler çoğalmaya başladı. William Burchard Barker'in *Reading Book of The Turkish Language* (1854), Dietrici'nin *Chrestomosie Ottomane* (1856), Malouf un *Dialogues Turcs* (1854), Wilhelm Von Camerloher'in *Meister Nasreddin Schwânke und Bâuber und Richter* (1856), J. A., Decourdemanche'in *Les Plaisanteries de Nasreddin Hodja* (Paris-1876) ile, *Sottisier de Nasr-Eddin Hodja...* (Bruxelles-1878) adlı kitapları bunlardan ilk akla gelenlerdir.

Bu yayınlardan sonra Hoca'nın şahsiyeti ve tercümeleri ile ilgili incelemeler de başlar. Bunlardan Köhler'inki 1862, Hermanm Ethen'inki 1872, Grec Valavani'ninki 1892'de yayınlanır.

Görüldüğü gibi batı dünyası Nasreddin Hoca'yı 200 yıldır tanımaktadır. Bugün batıda onun fıkraları hemen hemen bütün dillere çevrilmiş bulunmaktadır.

Türkiye'de ve doğuda ise, Ebu'l-Hayr-ı Rumi'nin 1480'de Cem Sultan'ın emri üzerine derleyip yazdığı, Sarı Saltuk'un maceralarını anlatan *Saltukname*'deki

[1] Perihan Arbak: *Nasreddin Hoca Bibliyografyası*. Türk Kültürü Araştırmaları, Yıl, 1, S.2, 1964.
Erdoğan Tokmakçıoğlu: *Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca*, İst., 1971. Bunlar içinde en dolgun olanlarıdır.

kayıttan XV. yüzyılda Hoca'mızın meşhur olduğunu tahmin edebiliyoruz. Üstelik, Türkiye'de ve batıda Hoca bir nüktedan, hazırcevap ye mukallit olmaktan çok, kutsal bir bilgin, bir kılavuz gibi tasavvur edilmekte ve başta söylediğimiz gibi, Türk dünyasının sahip çıktığı nadir ortak kültür değeri olarak dikkati çekmektedir.

Fıkraları da, her anlatıcıya, her dinleyiciye göre, değişik yorumlar ve sonuçlarla XVI. yüzyıldan itibaren derlenmeye, daha doğrusu yazıya geçmeye başladı. Onun fıkralarında didaktik bir amaç, sosyal bir tenkid, yapıcı bir mizah, ince bir zekâ oyunu, herkese istediği çok yönlü yorum ve yeniden yaratma imkanını verdi.

Bazı fıkralarında Hoca, "bön, aptal" bazılarında "yapmacık aptallık" temasını işlerken, bazen halk muhayyilesi kaba veya ince bir tonda açık saçık veya laubali fıkraları da ona yakıştırdı. Ama asıl önemlisi, aynı halk muhayyilesi, onda sağduyuyu, metafizik düşünceye karşı rasyonel düşünceyi, toleransı fakat kaba kuvvetle mücadeleyi de gördü. Hoca ister muziplikleri ister diğer sosyal unsurlarıyla olsun, halkın nazarında efsane kahramanı olma özelliğini ve kudsiyetini hiç yitirmedi. Görüldüğü gibi Hoca'nın fıkralarının incelenmesi demek, bu türün bütün çeşitlerini incelemek, kısaca çok büyük ve yorucu bir emek demektir. Ayrıca çeşitli din, dil, ırk ve coğrafî sahada, bütün kültürlere ve sadece bir türe bağlı olarak kaldı.

Şimdi Nasreddin Hoca'ya maledilen, fakat Hoca'yı kendinden sayan ülkelerdeki yazılı ve sözlü malzemeyi inceleyelim:

Yazmalar
Türkiye'de

Türkiye kütüphanelerinde ve özel kitaplıklarda pek çok yazma olduğu muhakkaktır. Bunlardan bilinen en önemlileri şunlardır:

1) DTCF Kütüphanesi İsmail Saib Sencer kitapları arasında 1777 istinsah tarihli yazma (No: 1/4838). Bu yazmada 147 fıkra Hoca'ya ait olarak kayıtlıdır.

2) Elmalı Kütüphanesi 3032 numarada kayıtlı, Hikâyâ-ı Nasireddin Hoca adlı yazma (Tanıtma için bkz. Ahmet Ateş, Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Dergisi, II, 1948, No: 3-4).

3) Süleymaniye Kütüphanesi Hoca Mahmud Kitapları, No: 6272'de kayıtlı, Hikâyâtı Nasreddin Hoca 136 fıkra ihtiva etmektedir.

4) Letâif-i Nasreddin Hoca, (XIX. yy.) Sabri Koz, Nasreddin Hoca'dan Fıkralar. İst. 1978'de bu yazmadan kısaca söz etmektedir.

5) Bahâi'nin (Velet Çelebi) sözünü ettiği (bkz. Letâif-i Hoca Nasreddin, 1926) ve 48 fıkra ihtiva eden başka bir yazma.

6) Süleymaniye Kütüphanesi'nde Esat Efendi Kitapları arasında Latâif-i Hoca Nasreddin başlığı ile No: 2395'te kayıtlı bir başka yazma bulunmaktadır.

7) Tamamı başka konulara hasredilmiş olmakla birlikte bazı yazmalarda Hoca ile ilgili fıkralar da yer almaktadır. Bunlardan en eski tarihlisi Lami'î

Çelebi'nin *Letâif*'idir. (Tanıtması için bkz. Boratav, P. N., Oriens XVI. 1963).

8) Süleymaniye Kütüphanesi Hoca Mahmut Kitapları arasında, biri açık saçık, üç fıkra ihtiva eden *Mecmuâ-ı Letâif* (No: 6336).

9) İstanbul Belediye Kütüphanesi, Muallim Cevdet Kitapları arasında, 247 numarada kayıtlı yazmada 2 fıkra yer almaktadır. (Varak 77 ve 89'da).

Avrupa'da

Avrupa'nın çeşitli kütüphanelerinde, P. Naili Boratav'ın bildirdiğine göre, sayısı 30'a varan yazma bulunmaktadır. Bunlardan önemlileri:

1) Oxford, Bodleinne Kütüphanesi'nde 185 numarada kayıtlı bir yazmada 43 fıkra vardır. Yazma, *Hazâ Hikâyet-i Kitab-ı Nasreddin* adını taşımaktadır.

2) Groningen Kütüphanesi'nde 76 fıkra ihtiva eden bir başka yazmayı Mine, K, Burril, *Archivum Ottomanicum*, II, 1970, s. 7-114) te incelenmişti.

3) Paris, Bibl. Nationale'de, S.T. No: 1395 ve 1396 da kayıtlı, 48 varaklık, Salih isimli birinin 1207/1793'te istinsah ettiği iki yazma,

4) Paris, Bibl. Nationale'de S.T. No:1396'da kayıtlı XIX. yüzyılın ikinci yarısında istinsah edilmiş 44 varaklık bir yazma,

5) Bibl. Nationale'de S. T. 1397 no'da kayıtlı 43 varaklık başka bir yazma,

6-12) Bibl. Nationale'de S. T. No: 422, S. T. No: 423, S. T. No: 424, S. T., No: 236, AFT. No: 395, AFT, No: 2229 ve S. T. No: 1408 numaralarda kayıtlı 7 yazma daha bulunmaktadır.

Bibl. Nâtionale'deki yazmaların ihtiva ettiği fıkra sayısı 1000 civarındadır.

13) British Museum (Londra) Add. 7555 kayıtlı yazma (Bu yazmadaki fıkralar için bkz. Şükrü Elçin, Hacettepe Üni. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, IV. 1972).

14) Cambridge Kütüphanesi, 180 fıkra ihtiva eden bir yazma. Add. 3483, No'da kayıtlı yazma XIX. yüzyıla aittir.

15) Leyden Kütüphanesi'nde, Or. 1132 ve Or. 2067 numaralarda kayıtlı iki yazma bulunmaktadır. Bunlardan biri 57, diğeri 110 fıkra ihtiva eden iki yazma bulunmaktadır.

16) Oxford Kütüphanesindeki Ethe; kataloğunda 2092-2094-2095-2096-2097-2098 numaralarda kayıtlı altı yazmayı haber vermektedir.

17) Berlin Kütüphanesi Von Diez'in kitapları arasında, Pertsch Kataloğunda, 23/4, 461, 462, 463 numaralarda kayıtlı dört yazma bulunmaktadır.

18) Viyana Kütüphanesi'nde Flugel Kataloğu'nun 792 numarasında kayıtlı 24 fıkra ihtiva eden bir yazma bulunmaktadır. (Bkz. Süheyl Ünver, TFA, No: 242, 1969).

Aynı katalogda 794 numarada *Tensite'l-Mecalis* isimli bir yazmanın 1-14 varakları arasında, *Hikâyat, Nasreddin Efendi'nin Menâkıbatındandır* başlığı altında Hoca'nın fıkraları yer almaktadır.

Türkiye dışındaki Türk boyları arasındaki yazmalar hakkında, maalesef yeterli bilgiye sahip değiliz. Ancak İdris Şah'ın 1066'da Londra'da yayınladığı, *The Exploits of the Incomparable Molla Nasrudin* kitabında, Buhara'da yazılmış 1617 tarihli bir yazmadan söz edilmektedir.

Azerbaycan'daki Nasreddin Hoca ile ilgili T. Forzeliyev'in, *Nasreddin Adı ile Bağlı Latifelerin Neşri ve Tetgigi* adlı makalesinde, biraz sonra üzerinde duracağımız metin yayınları ve incelemelerin yayında yazmalardan da bahis vardır. (*Azerbaycan Şifahi Halg Edebiyatına Dair Tetgigler*, II. Kitap, 1966).

Başka dillerde yazıya geçirilmiş Nasreddin fıkraları içinde, İstanbul Belediye Kütüphanesi M. Cevdet Kitapları arasında XVI. yüzyıla ait Farsça, *Mecmûat'e-r Resâil* adlı bir yazma bulunmaktadır (No: K. 458). Yazma iki bölümdür. İkinci bölümde "Letâif" başlığı altında verilen, fıkralar arasında Nasreddin Hoca'ya ait olanlar da mevcuttur.

Nasreddin Hoca Fıkraları Hakkında Basılmış Eserler

Türkiye'de Nasreddin Hoca fıkralarının en eski baskısı Wesselsky'ye göre İstanbul'da litograf olarak basılan *Letâif-i Hoca Nasreddin* kitabıdır. Ancak biz Mısır'da Bulak Matbaası'nda yine Litograf usulü ile basılan 1254/1838 tarihli olanı tesbit edebildik. Bu baskı 1841 ve 1850 de tekrar basılmıştır. Kitabın adı *Letâif-i Hoca Nasreddin Efendi*'dir. Daha sonraları taşbasma olarak, 1853, 1875, 1876, 1885, 1909, 1911, 1923 de,

küçük farklarla defalarca basıldığını tesbit edebiliyoruz.

Mehmet Tevfik (Çaylak Tevfik) ise batıdaki pek çok tercümeye kaynaklık eden yayınlarıyla ayrı bir öneme hâizdir, *Letâif-i Nasreddin*, *Bu Adam* (1883) ve *Hazine-i Letâif* (1885-86) adlı kitaplarında 200 kadar Nasreddin Hoca fıkrasını yayınladı.

Bahai (Veled Çelebi) ise 1896'da *Letâif-i Hoca Nasreddin Rahmetu'l-lah-ı Aleyh* adlı kitabında 381 fıkra yayınladı. Daha sonra 1909, 1923 ve 1926'da bu eser tekrar basıldı. Daha sonraki yıllarda Türkiye'de sayısız kitap ve makale ile Nasreddin Hoca fıkraları neşredildi. Geniş bilgi için Erdoğan Tokmakçıoğlu'nun *Bütün Yönleriyle Nasreddin Hoca* (Ankara 1981) adlı eserinin bibliyografyasına bakılabilir. Ayrıca şimdiki Milli Folklor Araştırma Dairesi (MİFAD) tarafından hazırlanan üç ciltlik *Türkiye Folklor ve Etnografya Bibliyografyası* Türkiye'deki yayınların büyük bir kısmını ihtiva etmektedir.

Türkiye dışındaki Türkler arasında da pek çok Nasreddin Hoca kitabı yayınlandı. Ayrıca XIX. yüzyıldan itibaren sözlü, gelenekten derlenen fıkralar, muhtelif antolojilerde veya gazetelerde neşredildi.

1969'da **Irak**'ta, Necat Şeker Kevseroğlu *Nasreddin Hoca* adlı küçük bir kitap yayınladı. Ayrıca İbrahim Dâkûkî İstanbul'da 1970 yılında yayınladığı *Irak Türkmenleri* kitabında Hoca hakkında hem bilgi hem de fıkralarından örnekler vermekte ve Çuha ile karşılaştırmasını yapmaktadır (S. 127 vd).

İran'da, özellikle Tebriz'de Molla Nasreddin hakkında çeşitli yayınlar bulunmaktadır. Biz bunlardan,

Molla Nasreddin-i Turkî ile *Molla Nasreddin* adlı tarihsiz iki kitabı görebildik. İkinci kitapta 179 fıkra bulunmaktadır.

Kuzey Azerbaycan'da Nasreddin Hoca fıkralarının yayını XIX. yüzyılda başlamaktadır. Bilhassa *Debistan*, *Mektep* ve *Molla Nasreddin* gazetelerinde ve *CMOMPK*'da Nasreddin Hoca'nın fıkraları yayınlanmaya başladı. A. Zaharov 1890'da 64 fıkra yayınladı (*SMOMPK*, IX, 2, 1889). Daha sonra, aynı yazar aynı gazetede 57 fıkra daha yayınladı (*CMOMPK*, XXVI, 1899).

D. A. Yeritsov da derlediği 800 kadar Nasreddin Hoca fıkrasından bir kısmı *Novoe Gbozreine* adlı gazetede 1890'da yayınlamaya başladı (Sayı: 2267-2367).

1908 yılında E. A. Muzrib, Hoca'nın fıkraları ile Behlül Danende fıkralarını bir kitap haline getirdi. Bu şahsın derlediği Nasreddin Hoca fıkraları Hanefi Zeynallı tarafından tertip ve düzeni gözden geçirilerek *Molla Nasreddin'in Mezhekeleri* adlı bir kitapta toplandı. 1939 yılında M. N. Tehmasıb'ın *Molla Nasreddin Latifeleri* adlı eseri 1956, 1960 ve 1965'te üç baskı yaptı. Ayrıca bu eser 1958'de Rusça'ya çevrildi. T. Ferzeliyev, 1965'te *Azerbaycan Letifeleri* kitabına Hoca'dan da fıkralar aldı. Bu arada çeşitli antoloji, edebiyat tarihi, ansiklopedi, ders kitabı v.b. eserlerde Nasreddin Hoca'ya geniş yer verildi (bkz. Paşa Efendiyev, *Azerbaycan Şifahî Halg Edebiyatı*, Bakı, 1981 ve Vagıf Veliyev, *Azerbaycan Şifahî Halg Edebiyatı*, Bakı, 1970).

Kırım Tatarları arasında Nasreddin Hoca fıkraları daha çok İstanbul baskılarına dayanmaktadır. Bu arada Özenbaşlı Ahmet Akay'ın fıkraları ile Nasreddin Hoca fıkraları arasında kaymalar dikkati çeker. Radloff, Proben... VII'de Ahmet Akay'ın fıkralarına yer vermişti. Nasreddin Hoca ile ilişkisini S. D. Kotziabinskıy, *Anektod Hace Nasreddin-i Ahmet Akae* (Simferapol 1937) adlı eserinde inceledi.

1957'de Kırım Tatarları arasındaki Nasreddin Hoca, I. Bragınskiy'nin girişi ile V. A. Cordlevskiy tarafından yayınlandı ve bu kitaba 412 fıkranın tercümesi konuldu.

Türkmenler arasındaki Nasreddin Hoca fıkralarından ise G. I. Constantin bilgi vermektedir. *Literaturnaya Gazete*, (1935), 1770-1840 yılları arasında yaşamış olan Muhammet Valî Kemine ile Hoca'mızın fıkraları arasında bir birleştirme burada da karşımıza çıkmaktadır. (J. Benzing, Ph. TF. II. ss. 728-729), Türkmenler arasındaki yayınlar hakkında maalesef, yeterli bilgi veremiyoruz.

Özbek ve Uygurlar arasındaki Nasreddin Hoca fıkralarından G. I. Constantin, (*Nasreddin Khodja Chez Türks, Les Bal Kaiest et Les Roumainst, Der İslâm*, 1967) bilgi vermekte ve 1935'te *Ogoniok* (No:17'de) yayınlanan 12 Nasreddin Hoca fıkrasını ele almaktadır.

Ayrıca 1962'de *Şark Halkları Latıfaları* serisinde çıkan *Mingbir Gülgü* (Taşkent, 1962) adlı eserde Hoca'dan fıkralar yer almaktadır.

Uygurlar arasından derlenmiş 20 fıkra ise, İngilizce'ye çevrilmiş ve *Folk-Tales from China* (Peking, 1957, ss. 9-37) kitabında yayınlanmıştır.

Kazaklar arasında da Koja Nasr adıyla bilinen Nasreddin Hoca fıkraları *Kazak Ertegileri* (Almatı, 1. 1957, 2. 1962, 3. 1964) kitabı içinde yer almaktadır. Bu fıkraların toplam sayısı 55'tir. Ayrıca Kazakların mizah kahramanı Çirençe'nin fıkraları ile Hoca'nın fıkraları arasında da kaymaların olduğu bilinmektedir.

Kırgızlar arasında ise, Özbeklerde olduğu gibi Apendi adıyla bilinen Hoca'ya atfedilen fıkralardan 20'si *Kırgız el Jomoktoru* adlı kitapta (Frunze, 1957, ss. 164-175) yer aldı. Ayrıca G. I. Constantin de Fobula dergisinde 19 fıkra yayınladı (XIV, 1973, ss. 44-70).

Kazan Tatarları arasında da, çoğu İstanbul baskıları esas alınarak üç ayrı eser yayınlanmıştır. Bunlardan ilki 1307 (1890) tarihinde Muhammed Can el Kerimî'nin *Nasreddin Hoca* adlı kitabıdır. İçinde 133 fıkra bulunan bu kitap, İstanbul'da kenarında Raznihan ve Mahfıruze adlı hikâye bulunan taşbaskısı kitabın aynıdır.

İkinci eser *Latâif-i Hoca Nasreddin* adında olup 126 fıkra ihtiva etmektedir. Eseri Kerimov kardeşler 1910'da yayınladılar.

Üçüncü eser ise *Resimli Letâif-i Hoca Nasreddin Efendi* adını taşımakta fakat fıkra metinlerinde Efendi yerine sade Nasreddin şekli kullanılmaktadır. Metinler mahallî ağızla verilmiştir. Vezir Hüseyinov tarafından 1910'da yayınlanmıştır.

Müslüman Ülkelerde de özellikle Arapça ve Farsça olarak Nasreddin Hoca fıkraları yayınlanmıştır. Mesela, Arapça *Nawadir al Hoca Nasreddin Efendi Cuha* adlı eser, bilinen en eski matbu kitaplardan biridir. Türkçeye, Ateşzâde Mehmet İzzet Paşa tarafından

tercüme edilmeye başlanmış. Bahâi de tercümeyi tamamlamış ve fıkralardan 59'unu 1026'daki baskısında yayınlamıştır. Afganistan'daki Nasreddin Hoca hakkında H. Penzel *A Reader of Pashto* (Michingan, 1965) adlı eserinde örnek bilgiler vermektedir.

Türklere komşu olmayan milletler içinde özellikle Ermeniler, Bulgarlar, Rumlar, Romenler, Yugoslavlar, Arnavutlar arasında epeyce yekûn tutan Nasreddin Hoca fıkrası ve incelemesi yayınlandı.

Ermeniler arasında Nasreddin Hoca, Azerbaycan'ın etkisiyle Molla Nasreddin olarak bilinmektedir. Ancak yapılan tercümelerde genellikle İstanbul baskıları esas alınmıştır. Bu arada bazı araştırıcılar Ermeniler arasından derledikleri Nasreddin Hoca fıkralarını yayınladılar. 1876 yılında Hovannes Nazaryants, *Anekdotlar* adıyla üç ciltlik bir kitap hazırladı. Yazar bu kitabının 3. cildinin yarısını hemen hemen Nasreddin Hoca fıkralarına ayırdı.

1874 yılında Senekerim Şaleyan'ın derlediği ve bir defterde topladığı fıkralar henüz yayınlanmamakla birlikte orijinalliğini muhafaza etmektedir. 1874 yılında Gabriel Ayvazyan, *Minbir Ecnebi ve Milli Letafet* adlı kitabına, sadece Ermeniler arasındaki Nasreddin Hoca fıkralarını değil, Gürcüler arasındaki fıkraları da kattığı için eser daha orijinal hale gelmiştir.

Ermeni yazarı H. Abovyan eserlerinde Nasreddin Hoca fıkralarından sık sık istifade etmiş, bilhassa *Boş Vaktin Eğlenceleri* mecmuasına ve *Nahaşeviğ* adlı alfabe kitabına Nasreddin Hoca'nın, bazan adını anarak bazan da biri, birisi gibi isimsiz olarak, fıkralarını koymuştur.

Y. Lalayan, Ermeniler arasından topladığı fıkraları, *Molla Nasreddin Letifeleri* adıyla üç ciltlik bir kitapta yayınladı (Tiflis 1904-1905-1914). S. Şahazizyan'ın *Gülüş Torbası, Ermenilerin ve Başka Halkların Hayatından Letifeler* (Tiflis 1892) adlı kitabında da Hoca'nın fıkraları bulunmaktadır. Ermeniler arasındaki Nasreddin Hoca fıkralarından pek çoğu da 1906-1916 yılları arasında yayınlanmış satirik *Hatabala* mecmuasında yayınlandı. Ermeniler arasında Nasreddin Hoca fıkraları yazılı edebiyatta da kullanılmıştı.

Gazaros Ağayan, fıkraları nazma çekmiş, Perç Proşyan da fıkraları atasözü yerine kullanmıştır. (Bu hususta geniş bilgi için bkz. İsrafil Abbasov, *Azerbaycan Folkloru, XIX. Asır Ermeni Menbalarında*, Bakü 1977).

Balkanlarda da İstanbul baskılarının tercümeleri ağırlıkta olmak üzere epeyce yayın yapıldı.

Grekçe ilk yayın, G. I. Constantin'in bildirdiğine göre, 1848 yılında İzmir'de yapıldı. (*Der Islam*, XLIII, 1967).

Grekçe *O Nasreddin Xotzas kai ta asteira Anekdota autou* kitabı Türkçe'den tercümedir. 1884'te Atina'da 31 sayfa olarak yayınlandı. 1896'da da, Balabani'nin önsözüyle (ki bu önsöz 1891 de Mikrasiatika'da yayınlanmıştı). 1908'de de Atina'da *Meşhur Nasreddin Hoca* adıyla bir kitap daha yayınlandı. Bütün bu yayınlarda Wesselsky'ye göre, İstanbul baskıları esas alınmıştır.

Yugoslavya'da Nasreddin Hoca hakkında, Fehim Bayraktoroviç'in gayretleri ile başlıbaşına bir kütüphane oluşturulmuştur. Özellikle Banko Copic'in *Nasradin-i Ḥodza u Bosni* (1939)si, Sarayova'da Ahmet

Halit Yaşaroğlu'nun kitabının İsmail Hakkı Çavuşeviç tarafından yapılan tercümesi (1953) ve Lijcebinka Rajkoviç'in makeleleri önemli çalışmalardandır.

Bir başka eser de *Price Oriyents...* dir ki bu eser, aslında doğu masallarının tercümesidir ve Aliya Beytiç tarafından 102 Nasreddin Hoca fıkrası Sırpça ve Hırvatça'ya çevrilmiştir. 1964 yılında bir başka neşir ise Orhan Veli'nin 70 manzum fıkrasının tıpkıbasımıdır. Yugoslavya'daki Nasreddin Hoca fıkraları için daha geniş bilgi, Alexandre Popoviç'in 1975'te Paris'te yapılan "L'Accul turation Turque dans L'Orient et La Mediterrannee" kongresinde sunduğu *Nasreddin Hoca en Yougoslavie* adlı bildirisinde mevcuttur.

Bulgaristan'da 1975 yılında yayınlanan Velichko Vulchev'ın *Hıter Petir, Nasradin Hoca*'sı diğer çalışmalar hakkında da geniş bibliyografyaya haizdir. Vulchev bu eserinde 180 fıkrayı incelemektedir. Bunun 83'ü Hoca'ya 47'si Hiter Peter'e diğerleri de Yahudi Ham Avram ve Cuha'yla yakınlığı olan fıkralardır.

Romanya'daki Nasreddin Hoca fıkraları için en önemli kaynak Anton Pann'ın kitabıdır. Pann'dan sonra Pierre Isperescou, Thedor Sperantzia (öl. 1929), Nicole Batzaria (öl. 1953) Nasreddin geleneğini devam ettiren şahsiyetlerdir.

Diğer batı ülkelerinde Çekoslavakya'da Joseph Blascvics'in ilmî çalışmaları, Jiri Mahen'in tiyatro eseri ile Nasreddin Hoca tanıtıldı.

Almanya'da 1878'de, Murat Efendi'nin (Franz Von Wemer) Oldenburg'da yayınladığı *Nasreddin Chodjası*, Albert Wesselskiy'nin *Der Hodscha Nasreddin*'i Hoca ile ilgili ilk akla gelen eserlerdir.

Kısaca, bugün İsveç'ten, Amerika ve Japonya'ya kadar geniş bir coğrafyada Nasreddin Hoca fıkraları okunmakta ve dinlenmektedir. Nasreddin Hoca'nın hayatı ve fıkraları çeşitli sanat eserlerinin yaratılmasında ilham kaynağı olmaktadır.

Sonuç olarak, Nasreddin Hoca fıkralarının yayılmasında, bu fıkraların yazıya geçirilmiş olmasının büyük payı olmalıdır. Ayrıca yayılma belli merkezlerden olmaktadır. Bu merkezler, basılmış metinler için İstanbul'dur. Hatta diğer Türk boylarındaki Efendi'den bozma Afandi, Apandi, Avanti gibi isimlerin de Osmanlı şehir kültürüyle, merkez olması dolayısıyla da İstanbul'la ilişkisi düşünülebilir.

İkinci merkezin Kahire olması da Türkçe eserlerin, Bulak'ta basılması ile ilgilidir. Bu yüzden Cuha ile Nasreddin Hoca'nın karıştırılması ve pekiştirilmesi ortaya çıkmıştır.

Azerbaycan'da, (Bakü, Tebriz ve Tiflis) Hoca'nın isminin Molla'ya çevrilmesi de İran etkisiyle açıklanabilir.

Ancak adı ne olursa olsun sözlü gelenek, farklı dil ve kültür çevrelerinde oluşan farklı Hoca tipinde, daha inceden gelen bağımsız ve ortak nitelikte bir Nasreddin geleneğinin varlığı inkâr edilemez. Bunun yanısıra Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş bir coğrafyaya sahip olması da yayılmanın bir başka sebebi olabilir. Bu yüzden Osmanlı, Nasreddin Hoca'nın fıkra geleneğinde de Hoca'nın yaşadığı yer, kullandığı unsurlar v.b. sebeplerle, daima dominant olmuştur. Zaman zaman görülen mahallîleştirme olayı da folklorisation ile açıklanabilir.

Hoca'nın güldürücü fıkralar içindeki payını da ancak her kültürdeki fıkraların karşılaştırmalı sonuçlarını alabildiğimiz gün cevaplandırabileceğiz. Kalıplaşmış humoristique ifadeler, Hoca'nın üslubu hakkında önemli ipuçları verebilir. Ancak yayılma süreci içinde yazılı metinlerin daha etkin olduğunu ve Nasreddin Hoca'yı bu metinlerin götürdüğünü, en azından batı dünyasına, rahatlıkla söyleyebiliriz.

Nasreddin Hoca Fıkralarında Söz ve Hareket Komiği, Hoca'ya Ait Fıkraların Ayırdedilmesi İçin Bir Metod Denemesi

Gülme yüzyıllarca filozofları, psikolog ve sosyal psikologları, hatta biyologları ilgilendiren önemli bir konu olmuştur. Bilhassa gülmenin sebeplerinin açıklanmasında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Monro, 1951 yılında bu sebepleri dokuz başlıkta toplamıştır.[2] Gülmeyi sağlayan malzeme "mizahî" ve "nükte", niteliğinde olabilir. "Mizah" kendi içinde gülünçlüğü tarif eder. Onda sanki tabiî veya kazara olan bir şey vardır. "Nükte" ise bir başka şeyle kıyaslama yoluyla ortaya çıkar, sanatkâranelik ve hayal gücü söz konusudur.

Antik dönemden günümüze kadar, esprinin temel taşları hakkında çeşitli görüşler, 1964 yılında Lauter tarafından özetlenerek yayınlanmıştır.[3]

Mizahla ilgili teoriler ve bu teorilere bağlı araştırma metodları ile sınıflandırmalar hakkında kısaca bilgi verdikten sonra, bu bilgilerin yardımı ile Nasreddin

2 Monro, D. H.: *Argument of Laughter*, Marlbourne un Press, 1951.

3 Lauter, P.: *Theorie of Comedy*, N.Y. Doubleday, 1964.

Hoca fıkralarının temel özellikleri ve ayırdedilmesi meselesine döneceğiz.

Teorilerin çoğunda "**Üstünlük Duygusu**" mizahın temelini teşkil etmektedir. Aristo, *Poetika*'da "Izdırap verici ve bozucu olmayan bir takım çirkinlik ve bozukluklarda gülünçlük vardır." demektedir. Hobbes (1651) de, "Gülme, bazılarının ya da bizim daha önceki halimizle kendimizi kıyasladıktan sonra kendimizi aniden daha üstün görmemizden doğar" derken, Bergson (1908) klişeleşmiş insan tavırları, dış dünyaya uyumda çekilen zorluktan kaynaklanan unutkanlıklar, aşağılanmaktan muzdarip bir kişinin görünümü, kelime oyunları ve aynı formüle uygun olayların tabiî akışlarından sapmalar olarak tarife çalışmıştır.[4]

Bu üstünlük teorilerinden başka karşıt teoriler diyebileceğimiz, Kant, Schopenhauer ve Spencer gibi tanınmış filozofların görüşlerini ihtiva eden teoriler de vardır. Bunlardan Kant, gülmeyi, "endişeli bir bekleyişin aniden bir hiçe dönüşmesinden doğan sevgi" diye tarif ederken, Schopenhauer (1819) aynı konuda, "bir nesne ile o nesnenin değerini değiştiren soyut bir kavram arasındaki münasebetsiz duruma" dikkati çeker. Spencer ise "münasebetsizliğin düşüşü" ile gülmeyi açıklamaktadır. Ona göre yükselen münasebetsizlik gülme yerine hayranlık vb. şaşkınlık uyandırır.[5] Bu zıtlık ya da karşıt teoriler içinde Willmann'ın 1940'ta ileri sürdüğü görüş "Birleşik Uyumsuzluğa Karşı Normal Reaksiyon" şeklinde özetlenmektedir. Birbirine zıt veya birbirleriyle ilgisiz iki fikrin birleşmesi gülmeyi meydana getirmekte, bu birleşme de üç ayrı yolla olmaktadır. Bu yollar:

1- İki fikir ortak elemanlar yoluyla birleşebilir.

2- Bir fikir diğerinin sonucu olabilir.

3- Gerçek bir olay içinde birleşebilirler.[6]

Gülme ile ilgili üçüncü teoriler grubu **Rahatlama Teorileridir**. **Üstünlük** ve **Çatışma Teorilerinde** tehlikenin birdenbire ortadan kalkmasıyla duyulan haz önemli iken başta Descartes (1649) olmak üzere pek çok düşünür, gülmeyi kötülüğe karşı kayıtsız olduğumuzda veya ondan zarar gelmeyeceğini anladığımızda meydana gelen sevinç olarak görmektedirler.

Bu gruptaki düşünürler içinde Kline (1907), "İyi ve zevk veren değerlerin normal düşünce sistemini kesmesi" şeklinde tarif etmektedir. 1924 yılında Gregory, rahatlama unsurunu esas alan şöyle bir açıklama getirmiştir: "Bir mücadeleden galip çıkma, düşmanın etkisizliğinin farkına varma, dil ve davranış üzerindeki sosyal tansiyondan kurtulma... vb. durumların yarattığı rahatlamadır."[7]

Görüldüğü gibi, bütün bu görüşlerde, gülme değişik reaksiyonlara bağlı olarak açıklanmaktadır. Bunların yanısıra günümüzde modern psikolojik görüşler daha çok mizahı yaratan unsurlara yönelmişlerdir. Ancak bunların çoğu doğrudan doğruya mizahla ilgili

4 Bergson, H.: *Le Rire Essai sur la Signification du Comique*, Paris 1908. Türkçe çevirisi, *Gülme*, M. Şekip Tunç, İst. 1945.

5 Berlyne, D. E.: *Laughter, Humor and Play Handbook of Social Physchologıy* (Ed. Lindray-Aronson) Üni. of Toronto 1968.

6 Wilmann, J. M.: *An Analysis of Humor and Laughter*, Am. J. Psychol. 53 70-85, 1940

7 Gregory, J. C.: *The Nature of Laughter*, London, 1924.

olmayan, içinde mizahın da yer aldığı fenomenlerdir. Meselâ, Freud'un Psikoanalitik Teorisi, nükte, komik ve mizahı ayırmakta, nükteyi saklama korkusuyla açıklamaktadır. Normal olarak saklı tutulan saldırgan seks içgüdüsünün geçici boşalımı, alternatifi de zararsız nükte yani ortaya çıkan mantıksızlık ve saçmalıktan alınan zevktir demektedir (1905). Daha sonra Kris (1938) ve Grotyahn (1957) gibi araştırıcılar bu görüşü geliştirmişlerdir.

Başka bir grup araştırıcı ise Nasreddin Hoca fıkralarına da uygulanabilecek görüşler getirmiş, diğer faktör analizlerini ve kişilik özelliklerini araştırarak mizah üzerinde kullanmışlardır. Kişilik tiplerini:

1- İyi Huylu (Kendini ön plana çıkaran),

2- İsyânkar ve yönetici,

3- Kendi halinde duyarlı ve cinsel saldırgan,

4- Müstehzi,

5- Şehirli ve kibirli.

şeklinde ayırıp, bunlarla faktör analizleri arasında bağlantı olduğunu ortaya koymuşlardır. Lubarksty ve Catell 1947'de kişilik anketi Data ile kişilik faktörlerinin mizah tercihleri arasında doğru orantı olduğunu ispat etmişlerdir. Andrew, 24 fıkradan 6 faktör ortaya çıkarmış ve bunları,

1- Alaylı üstünlük,

2- Baştan çıkarmaya reaksiyon,

3- Kompleks yapı,

4- Fikir ve kelimelerle oyun,

5- Cinsel,

6- Komik.

faktörler olarak isimlendirmiştir.

Bütün bu çalışmaların yanında mizahın sosyal fonksiyonu, mizahta ferdî farklılıklar (zekâ, cinsiyet ve milliyet), mizahta kollektif motivasyon gibi konulara da dikkat çekmişlerdir.

Bu teorilerin her birinden Nasreddin Hoca fıkralarının açıklanması ve yayınlanmasında istifade edilebilir. Ancak bizim üzerinde durmak istediğimiz görüş mizahın edebi yönünü de dikkate alan Fowler'in yaptığı mizahla ilgili çizelgedir. Bu çizelgede komik olanın belli başlı yapı taşları araştırılabilmektedir.

Gülmenin çeşitleri, motif ve amacı, alanı, metod ve araçları ile hitabettiği zümreler tesbit edilmektedir. Bu tesbitler ekteki çizelgede gösterilmiştir. Bu çizelge sayesinde fıkraları, milletleri hatta mizah tiplerini analiz imkânı da doğmaktadır. Ayrıca fıkraların psikolojik zemini tesbit edilebilmekte böylece fıkranın milliyeti hakkında da ipuçları yakalanabilmektedir.

Bilindiği gibi Türkçede mizah, hiciv, nükte, şaka, lâtife, istihza, taklit vb. kelimeler bilhassa günlük hayatımızda, hemen hemen aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu durumun yarattığı terim kargaşası çok önemli zorluklar doğurmaktadır. Nasreddin Hoca'ya mal edilen fıkraların, toplandığı kitapların isimlerinde bu karışıklık açık olarak görülmektedir. Nasreddin Hoca latifeleri, Nasreddin Hoca Fıkraları, Nasreddin Hoca Hikâyeleri vb. isimli kitapları bu arada sayabiliriz.

İsimlerdeki bu karışıklık Hoca'nın fıkralarının incelenmesinde de görülmektedir. Fıkralar üzerinde ça-

lışanların pek çoğu onda kara mizahtan şaklabanlığa kadar her türlü fıkranın varlığından söz etmektedirler. Her biri ayrı bir inceleme gerektiren bu mizah türleri, aynı açıdan değerlendirilince sonuçlar tabiî olarak sağlıklı olmamıştır.

Biz, Nasreddin Hoca fıkralarından 250'sini Fowler çizelgesine yerleştirmeye çalıştık. Önce bunlardan, söz ve hareket komiği temeline dayalı olanları ayırdık. Tabiî ki bu 250 fıkranın tamamının Hoca'ya ait olduğu iddia edilemez. Hatta büyük çoğunluğunun O'na yakıştırılan fıkralar olduğu kanaatine biz de iştirak ediyoruz. Ancak bunların açıklamasını yapmak için Rosiere'nin *Epik Kanunları*'na bakmak kâfi gelecektir. Folklorizasyon olayı ile pek çok yeni ve değişik muhite ait fıkra Hoca'ya mâl edilebilmekte veya tam tersi, Hoca'ya ait fıkralar mahallîleştirilerek yeni şartlara adapte edilebilmektedir.

Hoca'ya atfedilen fıkraların bir kısmında da hem hareket hem de söze dayalı mizah birlikte bulunmaktadır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki hareket komiğindeki taklit ile jest ve hareketlerin mekanik görünme özelliği Hoca'nın fıkralarında yok denecek kadar az kullanılmıştır.

Hareket komiği, tekrar, tersine çevirme ve serilerde birbirlerinin içine giren davranışlardan oluşmaktadır. Jestlerde Vodvil ve Fars karakteri ağırlıktadır.

Nasreddin Hoca fıkraları içinde bu tür komik temele dayalı olanlarında hareketler, ancak söze dayalı komikte takviye edilince anlam tamamlanmaktadır. Merdivenden büyük bir gürültüyle düşen Hoca'ya

karısı ne olduğunu sorunca, "kaftanının düştüğünü" söyler. Karısı: "Kaftan o kadar gürültü yapar mı?" deyince: "Yapar, içinde ben de vardım." diye cevap verir. Buradaki iki yönlülük yani söz ve hareket birbirini tamamlamaktadır.

Serilerin, yani hareketi tamamlayan unsurların sıra değiştirmesi veya bazılarının eksik olması da hareket komiğini yaratan önemli bir vasıftır. Televizyon seyrederken ses, söz ve hareket birbirlerini tamamlayan üç unsurdur. Sesi kıstığımızı düşünelim. O zaman konuşan ya da hareketler yapan görüntü bize komik gelecektir. İşte ses ve hareket serisinden biri eksilince komik tesir ortaya çıkmaktadır. Nasreddin Hoca fıkralarında da aynı seriler dikkatimizi çekmektedir. Ancak bu fıkralardaki psikolojik zemin olarak insan tabiatı, ahlâk ve davranışlar, hatalar ve zaaflar durum ve hareket komiğini doğurmaktadır.

Hoca kadılık yaparken birisi kulağı ısırıldığı için şikâyette bulunur. Diğeri, adamın kulağını kendisinin ısırdığını iddia eder suçu kabul etmez. Hoca duruşmaya ara verip kendi kulağını ısırmaya çalışır, düşer ve başını yaralar. Tekrar mahkemeye başlayınca da adamın kendi kendisinin kulağını ısırdığına karar verir. "Aman Hoca, insan kendi kulağını ısırabilir mi?" dediklerinde, "Düşüp başını bile yarar." diye cevap verir.

İncelediğimiz 250 fıkradan 87 tanesinde bu tür hareket komiği söz konusudur. Ancak bu fıkraların tamamında çok yönlü bir espiri bulunmaktadır. Söz, durum ve hareket komiği çoğu zaman değişik oranlarda birlikte kullanılmıştır.

Zekâ, kelime oyunları ve çeşitli edebî sanatlarla yapılan mizahlı fıkraların sayısı 150'den fazladır. Fowler çizelgesinde bu fıkralara nükte denmektedir.

Nüktede motif ve amaç; aydınlatma yani ders çıkarmadır. Alan ise, yani espirinin hangi alanda baskın (dominant) olduğu sorusunun cevabı da, "Kelimeler ve Fikirler"dir. Kullandığı metod ve araç da şaşkınlık ve sürprizdir. Bu tür komik ise, sadece zekî tiplere hitab ermektedir. Ancak, Hoca'nın fıkraları bu bakımdan da karmaşıktır. Bazı fıkralarda nasıl durum ve hareket komiği, söz komiği ile birlikte kullanılarak etki kuvvetlendirilmişse, (Meselâ, "Eşekten düşünce zaten inecektim" demesinde olduğu gibi...) ahlâk alanlı bir nükte veya düzeltme amaçlı bir hiciv, şaşırtma metodunu kullanabilmektedir. Yani fıkralarda, dereceleri daha zayıf olmakla beraber, başka faktörler de rol oynamaktadır. Hoca, söz sanatlarına dayalı fıkralarda muhatabını, kendi düşüncesinin zıddını ifade edecek noktaya kadar götürmekte ve burada kendi sözünün mecazî anlamıyla gülmeyi sağlamaktadır.

Karınız çok geziyor, diyenlere: "İnanmam, öyle olsa bize de uğrardı." cevabında red ve kabul fikrinin birlikte ne kadar başarılı kullanıldığı ve kendi şahsiyetini olayın dışına nasıl çektiği açık bir şekilde görülmektedir.

Hoca'nın benzer kelimeleri kullanarak yarattığı fıkraların sayısının az olması (250 fıkra içinde 5 tane) dikkatimizi çekti. Bu fıkralardan iki tanesi kafiyeye dayanmakta ve espiri gücü oldukça zayıflamaktadır.

Adamın biri hasta olan kızı için:

"Hangi hocaya götüreyim?" diye sorunca

"Kızını hocaya değil kocaya götür."

dediği fıkra ile, koltuğunda bir paket içinde ayakkabısını taşırken, paketi kitap zanneden biri Hoca'ya;

"Onu sahaflardan mı aldın?" diye sorunca, "Hayır kavaflardan." diye verdiği cevapta, bu kafiyeli kelime kullanışı gülmenin esasını teşkil etmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, dilin ifade ettiği komik ile bizzat dilin yarattığı özellikler tamamen değişiktir. Kelime komiğinde, genel olarak basmakalıp bir cümlenin içine saçmalığın sokulması gerekir. Bu, komik olmanın çizgilerinden biridir.

Hakikî manâsında kullanılıyor gibi yapıp kelimeyi mecazî bir anlamda kullanmak da başka bir komik olma çizgisidir. Yukarıdaki iki fıkrada da bu çizgiler net verilmemiştir. Öyle anlaşılıyor ki kafiyeye veya taklide dayalı gülme, Hoca tarafından pek sevilmemiştir. Daha sonraki yüzyıllarda halk seyirlik oyunlarında gördüğümüz taklit ve yanlış anlamaya dayalı kâfiye komiği, Hoca'mız için çok basit kalmaktadır. Zaten taklit kelimeleri veya resmî dil diyebileceğimiz dili, günlük dile aktaran, yani kafiye ve taklit esasını kullanan parodiden Hoca'nın fıkraları ayrılmaktadır. Hoca'nın şaşkınlık metodunu kullandığı fıkralarında kelime oyunları ve zekâ, espirinin temelini teşkil eder.

Nasreddin Hoca'nın, "Peşin parayı gördün de nasıl gülersin"; para bozdurmak isteyen birine, "Bu para o kadar eksik ki tamamlamak için bir altın daha vermen gerek"; bakkaldan önce un isteyip, sonra undan vazgeçerek yerine helva alması ve para istenince, "Ben helva-

yı unun yerine aldım." dediği fıkralar bu tür espirilerin örnekleridir.

Henri Bergson, nükteli sözle, komik olanı ayırmaktadır. Ona göre, "Komik denen söz, bizi sözü söyleyene güldüren sözdür; nükteli sözde ise, üçüncü bir şahsa veya kendimize güleriz". Nasreddin Hoca fıkralarında, bilhassa, kelime ve fikirler alanında yaratılanlarda, biz sözü söyleyene, yani Hoca'ya gülmeyiz. O, her zaman kendini olayın dışına çeker. Biz aksiyon ve durum komiğinin, kelimeler planına akseden şekline güleriz. Komşunun bahçesindeki ağaca merdivenle çıkan Hoca'yı sahibi yakalar ve ne yaptığını sorar. Hoca, "Merdiven satıyorum." diye cevap verir. "Bre Hoca burada merdiven satılır mı?" deyince "Merdiven benim değil mi istediğim yerde satarım." cevabını vererek hem şaşırtma metodunu kullanır hem de hareket komiğini söz komiğine aktarır.

Nasreddin Hoca'nın çeşitli edebî san'atlardan faydalandığı nüktelerinde en fazla kullandığı san'atlar cinas, tekrar ve tezattır. Kelime komiğinde tekrarlar, genel olarak boşalan-rahatlayan bir duygunun tekrar sıkıştırılması şeklinde karşımıza çıkar. Birisi Hoca'ya, "Az önce bir tepsi baklava geçti." deyince Hoca "Bana ne?" der. "Ama baklava sizin eve gitti." deyince de, "Sana ne?" diye cevap verir. Tekrarlarda Hoca basit ve sıkıcı tekrarlar yerine hayatın akışı içinde sürekli tekrarlardan doğan kombinezonlar kurar. "Bilenler bilmeyenlere öğretsin." fıkrası böyledir.

Hoca'nın fikir komiği yaratmada kullandığı metod yine şok ve şaşkınlık yaratmadır. Bunu yaparken

kelimelerden faydalanır ve insanın aldanan olmaktansa aldatan olmak yolundaki tabiî eğilimini çok başarılı bir şekilde kullanır.

Yaşını sorduklarında, "Kırk" der, bir yıl sonra yine sorarlar, aynı cevabı verir. O zaman: "Hoca, geçen yıl da kırk demiştin, bu nasıl oluyor" dediklerinde,

"Söz bir Allah bir, ben sözümden dönmem." diye cevap verir.

Fowler'in çizelgesinde, ilk grubu oluşturan "mizah"a Hoca'nın fıkraları arasında oldukça sık rastlanmaktadır. Dil temeline dayalı gözlem metodunu kullanan bu fıkralarda inanç ve değerlerin değişmesi sonucu anlamsız görünen fıkralar ortaya çıkar. Ayın kaçı sorusuna, Hoca'nın: "Bilmem, bu günlerde ay alıp sattığım yok." cevabını verdiği fıkrada, dildeki fonetik değişmenin hem espiriyi hem de anlamı kaybettirişi görülmektedir. Zira bu fıkra XVI. yüzyıla ait bir yazmada "Ay üçe mi beşe mi?" şeklindedir. Soru bu hale gelince komik unsur tamamlanmakta ve anlam kazanmaktadır. Zira "Ay ve Zühre yıldızının yan yana geldiği günlere göre, kıştan yaza doğru ay veya yıldız dokuza; beşe, üçe konuşak; şeklinde halen halk arasında da, üç aylar, beş aylar şekliyle yaşayan ifade şekli soru sorulurken fonetik değişme olmadan eski şekliyle sorulduğu için, günümüzde bir anlam ifade etmemektedir.

Kelime komiğine bağlı Nasreddin Hoca fıkralarında bir başka yön daha vardır. Bu fıkralar başka dillere çevrilemez, çevrildiği takdirde espiri tamamen kaybolur. Yani bu tür fıkralar tam anlamıyla millî fıkralardır. Temelinde yukarıda sözünü ettiğimiz motif-

lere, amaçlara ve alana uygun olarak yaratılmaktadır. Aynı şekilde şaşkınlık ve şok metodu kullanılmaktadır.

"Çocuğunuzun ismini Eyüp koymayın, söylene söylene ip olur, kopar." dediği fıkranın esprisi Eyüp ve ip kelimeleri üzerindedir. İp kelimesini hangi dile çevirirsek çevirelim, Eyüp-ip kelimelerindeki ses âhengi kaybolacak, ip kelimesinin anlamını bilmeyen birisi için de fıkra hiçbir şey ifade etmeyecektir.

Görüldüğü gibi Nasreddin Hoca fıkralarının çok çeşitli metodlarla incelenmesi bize önemli yeni bilgiler vermektedir. Meselâ, Türkçe kelimeler üzerine kurulan fıkraların Hoca'ya ait olduğu ispat edildiği takdirde, Onun Anadolu menşeli bir Türk olduğu tartışılamayacaktır. Hangi fıkranın Hoca'ya ait olduğu hususunda da ilmî ölçüler, yine yeni metodlarla tesbit edilebilecektir. Kısaca, Hoca'nın şahsında Türk milletinin karakteri, kabiliyeti, dünya görüşü ve olaylar karşısındaki tepkisi "diachronique" olarak, ortaya konulabilecektir. Zira bu fıkralarda Hoca'nın yaşadığı dönemden günümüze kadar, Türkün hayatı ve tecrübe birikimi mevcuttur.

Sonuç olarak, Nasreddin Hoca'ya ait olan fıkraları mizah, nükte ve hiciv dışında aramamak, motif ve amaç olarak keşfetme, aydınlatma ve düzeltme, alan olarak insan tabiatı kelime ve fikirler, ahlâk ve davranış, metod ve araçlar olarak gözlem, sürpriz ve vurgulamayı kullandığını söyleyebiliriz. Yani, Fowler'in mizah tasnifinde Hoca'ya ait olan fıkraları ilk üç tür içinde aramak gerektiğini söyleyebiliriz diye düşünmekteyim.

Fowler'in Mizah Tasnifi (1926)[8]

Çeşit	Motif veya Amaç	Alan	Metot veya Araç	Dinleyici
Mizah	Keşfetme	İnsan Tabiatı	Gözlem	Sempatik Tipler
Nükte	Aydınlatma	Kelimeler ve fikirler	Sürpriz	Zeki Tipler
Hiciv	Düzeltme	Ahlâk ve Davranış	Vurgulayarak Etkileme	Kendinden emin tipler
Acı şaka	Izdırap verme	Hatalar ve Zaaflar	Tersine Çevirme	Kurban (fail) ve Seyirciler
Tahkir	İtibarı zedeleme	Kötü muamele	Doğrudan söyleme	Kamu (Halk)
İroni	Kendi çevresine has olma	Gerçeklerin söylenmesi	Efsaneleştirme	Daha dar bir çevre
İstihza	Kendini kanıtlama	Ahlâk	Açık seçik bütün çıplaklığıyla ortaya koyma	Saygıdeğer tipler
Alay	Kendini rahatlatma	Düşmanlık	Kötümser	Kendisi

Mizahta Üstünlük Teorisi ve Nasreddin Hoca Fıkraları

Her kültür, kendisini daha sonraki kuşaklara aktarmak ve zenginleştirmek ister. Bu aktarma işini de yazılı veya sözlü kaynaklar sağlar. Her ne kadar "Söz uçar, yazı kalır" dense de, söz kolay uçmaz ve kaybolmaz. Söz ve sözlü kültür en emin taşıyıcıya emanet edilmiştir. Bu taşıyıcı insan hafızasıdır. Toplum, kültürü unutsa bile ona hareket veren, küllenen hâfızayı

8 Haz.: Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN

canlandıran insanlar vardır. Bunlar yağmur bulutları gibi zamanı geldiğinde bereket yağdırırlar. Türk kültürünün yağmur bulutlarının başında Nasreddin Hoca gelmektedir. O'nun tarihî kişiliği, fıkralarının kaynakları, yaşadığı yer, fıkralarının yayılma alanları vb. gibi pek çok yönü ayrı ayrı işlenebilir ve bunlardan O'nun kişiliği, yol göstericiliği, hoş görüsü gibi sonuçlar çıkartılabilir.

Aşağı yukarı 500 yıldır, Türk dünyasında zincirleme bir çoğalma ve zenginleşme ile fıkraları yayılan Hoca'nın fıkralarındaki evrensel yapı nedir sorusu bu incelemenin konusu olacaktır. Bunun cevabını bulabilmek için günümüzde bütün dünyada insanların nelere güldüğünü açıklamaya çalışan görüşleri inceleyip sonra Nasreddin Hoca'nın fıkraları bu görüşlerden nerelere yerleşebilir ve nasıl açıklanabilir sorularının üzerinde duracağız.

Günümüzde insan duygularını inceleyen yüzlerce yazı ve kitap yayınlanmıştır. Ancak "gülme"nin ciddiye alınarak incelenmesi bir bakıma insanlığımızı anlamanın da yolu olacaktır. Bu yüzden "gülme" çeşitli bilim dallarına konu olmuş, felsefe, psikoloji, sosyal psikoloji, kimya, fizyoloji gibi bilim dalları bu konuya kendi alanları ile ilgili açıklamalar getirmeye çalışmıştır. Bütün bu bilim dallarında çevre baskısına karşı çeşitli aletler geliştirilmiş, fizyolojik veya kimyasal bir etkiyi yok edebilecek bu aletlere rağmen insanın mizah anlayışına cevap verebilecek hiçbir alet yapılamamıştır. Bu yüzden Komik Sanat, "en yüksek kompleks yapı içerisinde, belirtici olarak kullanılabilen refleks düzeyinde,

en yoğun cevabın alındığı bir ortamı hazırlayan yaratıcı güç" olarak tarif edilmektedir.[9]

Gerçekten, "gülme"nin çok çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bütün bu sebepleri içine alacak bir tarifin yapılamaması, ancak bir veya birkaç durumu açıklamaya çalışan teorilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunun sonucu olarak "gülme" problemi, parça parça incelenmiş, her bilim dalı onun bir parçasını daha doğrusu bir yönünü ele almıştır.

Genel kabul gören teorilere geçmeden önce mizah ile gülme arasındaki bağın neler olduğu, her gülünen durumun mizah sayılıp sayılamayacağı problemi incelenmelidir. Meselâ, mizahın unsurlarının neler olduğu meselesi üzerinde duran Darwin, "Gülme sırasında ses, diyaframın kesintili kasılmasından sonra derin bir iç çekme ile ortaya çıkar. Sesin çıkmasından hoşnut olma durumunun varlığı anlaşılır. Çünkü hayvanlar âleminde gürültülü ve enstrümental sesler birbirlerini cinsel yönden etkilemek için çıkarılır. Bu sesler ızdırap anında çıkarılan çığlık ve haykırışlardan farklıdır" diyerek tamamen fizyolojik bir açıklama getirir.[10]

Aynı konuda araştırma yapan Andrew ise, insanın gülüşünü ilkel memelilerdeki sırıtmaya "savunucu bir ısırmaya veya ağızdan bir takım maddeleri atmaya yönelik koruyucu bir cevap verme" olarak niteler.[11]

9 Koestler, A.: *Some Aspects of the Creative Process*, S. Farbes and R. Wilson Eds. New York, 1961.

10 Darwin, C: *The Expression of the Emotions in Man and Animals*. London, 1872

11 Andrew, T. G.: *Vocaliration in Chicks. and the Concept of Stimulus Contıast Animal*, Behov., 12, 64-76, 1964.

"Gülüşün Zengin Anlamları" üzerine çalışan Kris ise gülmeyi, "toplumsal gülüş, ortak bir saldırı veya geri çekilmeye çağrı" olarak düşünmektedir.[12]

Buna benzer pek çok bilim adamının gülmeyi açıklayan görüşleri mevcuttur.[13] Ancak bunların hepsinde mizah yerine gülme esas alınmıştır. Yani mizahî olmayan gülme durumları ve bunların sonuçlarından gülmenin bir duygu mu yoksa bir davranış şekli mi olduğu münakaşası çıkmaktadır.

Bu tür gülme durumlarına, gıdıklama, bebeklerde "ce" yapma, azot oksit koklama gibi fizyolojik unsurlar da sebep olabilir. Ancak bütün bunlar mizah yönü olmayan bir gülme ortaya çıkarırlar.

"Gülme"nin sebepleri üzerinde yapılan çalışmaları Monro özetlemiştir. Bu özete göre, dış veya iç etkenin, birbirlerini zıt ve farklı dizide bir çok bilginin yer aldığı düşünce biçimleri ile gülmenin şekillendiği ortak görüş olarak belirmektedir. Bu tür gülmelere de mizahî gülme (komik) denmektedir. Mizah ve nüktenin bu grupta yer aldığı ileri sürülür. Ancak bunlar arasında da farklar vardır. Mizah, kendi içinde gülünçlüğü tarif eder. İçinde tabiî ve kazara olan bir şeylerin bulunduğu gülme durumudur. Nükte ise sanat (estetik kaygı) ve hayal gücüyle ilgili unsurların bulunduğu bir sentezdir.

Bu ikinci gurupta sayılan gülme durumlarına "mizahî gülme durumları" denmektedir.

Bizim incelemeyi düşündüğümüz bu ikinci guruptaki durumlarda meydana gelen gülmedir.

12 Berlyne, D. E.: *Laughter, Humor and Play Handbook of Social Physchoiogy* (Ed. Lindray- Aronson) Uni. of Toronto, 1968

13 Berlyne, D. E.: a. g. m.

Biz önce, antik dönemden günümüze gelinceye kadar komik olanın yapı taşlarının neler olduğu konusunda ileri sürülen görüşleri vereceğiz. Ancak bunların sayıları oldukça fazla olduğu için, önce gruplandıracağız.

Mizah teorilerini felsefî ve edebî teoriler, modern psikolojik teoriler gibi genel alanlara göre sınıflandırabileceğimiz gibi, mizahı açıklayan görüşleri esas alıp, Üstünlük Teorisi, Rahatlama Teorisi, Uyumsuzluk (zıtlık) Teorisi olarak da sınıflandırabiliriz.

Bunlardan şimdilik sadece "üstünlük teorisini" verecek ve Nasreddin Hoca fıkralarını bu teoriyle nasıl açıklayabileceğimizi göstermeyi deneyeceğiz.

Üstünlük Teorisi: En çok taraftar bulan ve en uzun süre kabul gören bu teori Platon'dan beri münâkaşa edilmektedir. Platon'a göre, gülme, zayıf ve zararsız olmak şartıyla, bir kişinin diğerleri üzerinde üstünlük kurma isteğinin ifadesidir. Platon, "gülmenin temelinde kendini bilmeme yatar. Kişi kendini olduğundan daha akıllı, daha zengin, daha namuslu sandığı sürece komiktir" demektedir. Aristoteles de aynı görüşe katılır (*Poetics*'de) ve "gülünçlük alt düzeyden olan insanlarda görülür. Eğer insanlar gerçek hayatlarından daha iyi olarak tanıtılırlarsa onların hataları tragedyanın konusu olur" demektedir.[14]

Hobbes'a göre mizah, bazılarının veya bizim daha önceki halimizle ve başkalarıyla kendimizi kıyasladıktan sonra kendimizi aniden daha üstün görmemizden doğar. Dolayısıyla insan ırkı birbirleriyle sürekli savaşan fertlerin bir koleksiyonudur. Bir kavgayı kazan-

14 Berlyne, D. E.: a. g. m.

dığımızda gülme işin içine karışır. Bir bakıma biz bu durumda kendi kendimizi kutlarız. Kendisindeki bazı yetenekleri kavrayan insanın davranışı mizah olarak kendini gösterir.

Bu bilim adamlarının görüşlerini doğrulayan pek çok olay kendi çevremizde her gün cereyan etmektedir.

Âşıkların atışmalarını dikkatle izlediğiniz zaman, onların birbirleriyle alay ettikleri, fiziksel noksanlıklarını yüzlerine vurdukları, hatta hakaret ettikleri yerlerde dinleyicilerin daha çok güldüklerini görürsünüz. Lâkapları incelerseniz pek çoğunun alaycı olduğunu, çocukların kendilerinden farklı olanlara karşı nasıl acımasız olduklarını hepimiz görmüşüzdür. Ancak ahlâkî terbiye, bu duyguları ayıklar. Buna rağmen etnik saflıklar, bölgesel değişik özellikler hâlâ fıkraların en önde gelen konularıdır. Etnik grupların giyimleri, yemek yemeleri, konuşmaları iğneli bir üslûpla taklit edilir. Elbette her komik durum üstünlük teorileri ile açıklanamaz. Karşılaşılan saçmalıklar, yanlışlıklar veya tesadüfler de insanlarda gülme duygusu uyandırırlar.

Ancak, üstünlük teorisyenlerin ortak görüşü, gülen benlikten ayrı bir benlik söz konusu olduğu şeklindedir. Kişi kendisini sanki bir başkasıymış gibi görmekte, ikinci benlikteki olaylara, başkasına saldırıdan uzaklaşmış, kişilerden soyutlanmış saçmalıklara, zayıflıklara yönelmiş kısaca zekâ veya başka bir insanî özellikle üstünlük duyduğumuz kişi ve olaylara güleriz. Cansız nesneler veya tabiî olayları sadece taklit ederiz. Başkalarına gülerken kendimizin gülünç duruma düşmediğimize seviniriz. Bazan da daha önceki durumumuzdan daha iyi olduğumuz duygusuyla güleriz.

Nasreddin Hoca fıkralarına baktığımız zaman bu teorilerinin hiçbirinin tek başına, onları açıklamaya yetmediği görülür. Buna rağmen fıkralardan bazılarının "Üstünlük" teorisini doğrulayan bir espiriye sahip olduğunu görmekteyiz.

Kendi halimizi önceki halimizden daha iyi olarak görme ve buna bağlı olarak gülme teorisine uygun olan Nasreddin Hoca'da örnek fıkralar bulunmaktadır.

Meselâ; Hoca'nın eşeği kaybolur, uzun bir süre arar ve bulamaz. Sonunda üzüleceği yerde şükreder. Sebebini sorduklarında: "İyi ki üzerinde ben yokmuşum, yoksa ben de kaybolacaktım." der.

Bir başka fıkrasında, Hoca gene bahçede bir karartı görür. Hırsız zannederek okla vurur. Yanına gidince kendi kaftanı olduğunu görünce yine: "İyi ki içinde ben yokmuşum." diyerek sevinir.

Hoca'nın Timur'la olan maceralarını anlatan fıkralarda üstünlük duygusu ve sevinci daha açık olarak karşımıza çıkar.

Hoca bir gün Timur'a hediye olarak taze incir götürür. Timur incirleri birer birer Hoca'nın kafasına atar. Hoca durmadan şükreder. Timur sebebini sorunca: "İyi ki şalgam getirmemişim, yoksa halim nice olurdu?" diye cevap verir.

Bu fıkralardaki üstünlük duygusu daha önceki durumdan daha iyi olmanın psikolojik durumudur.

Hoca, bu nüktelerinde yaşanan olayın anındaki durumundan farklı bir durumda olduğu için espiri yapabilmektedir.

Bergson ise "gülme"yi, klişeleşmiş insan tavırları, dış dünyaya uyumda çekilen zorluktan kaynaklanan unutkanlıklar, aşağılanmaktan muzdarip bir kişinin görünümü doğurur demektedir. Kelime oyunları, aynı formüle uyan olayların doğal akışındaki sapmalar da "gülme" sebepleridir.[15] Bu gülme teorisindeki unutkanlıklar, kelime oyunları, aynı formüle uyan olayların doğal akışındaki sapmalar veya eksilmeler Nasreddin Hoca fıkralarında daha sık rastlanan durumlardır.

Bilhassa olayların doğal akışındaki sapmalar, Hoca'da başvurulan en önemli mizah unsurudur.

"Elma ağacına merdivenle çıkıp, elma toplarken yakalanan Hoca, mal sahibinin ne yapıyorsun sorusuna merdiven sattığını söylediği" fıkrada, alan değiştirme yani doğal akışın seyrini değiştirme açık bir şekilde görülmektedir. Hoca hırsızlık yerine merdivenin orada satılıp satılmayacağı münâkaşasını başlatmaktadır.

Üstünlük duygusu ile ilgili teorilerle zafer duygusunun sesle ifade edilmesi, çoğu zaman cansız nesnelere ve entelektüel malzemeye de yönelir. Gülme, başkalarına yönelirken bir takım sözlerle birlikte ortaya çıkar. Bu sözlerin çoğu tehlikeli ve aşağılayıcı olmaktan çok sevgi ile karışıktır.

Hoca'nın Timur'la ilgili fıkralarında, bu teoriyi doğrulayan hatta alaycı bir intikam duygusu ile yüklü olanları da vardır. Hoca'nın hamamda Timur'a biçtiği fiyat ve sonunda, "Ben zaten kaftana bu parayı verdim." fıkrası, Timur'un çirkinliğine üzüldüğünü görünce, Hoca ağlamaya başlar, sebebi sorulunca: "Siz çirkinliğinizi sadece aynaya bakınca görüyor, üzülüyorsunuz; ben her gün, her saat yüzünüze bakmak zorundayım." dediği fıkralarda, bir intikam alma, bir üstünlük duygusu söz konusudur. Hoca'nın en zayıf durumlarda bir çıkış yolu bularak kurtulmasının konu edildiği fıkralarda da Hobbes'un teorisine uyan bir "kendi kendini kutlama" görülür.

[15] Bergson, H.: *Le Rire-Essai sur la Signification du Comique*, Paris, 1908 (Türkçesi, Gülme, çev. M. Şekip Tunç, İst. 1945)

Nasreddin Hoca'nın fıkralarındaki düşünce sisteminde, kendi dışında kalan ve kendisini olduğundan daha zeki, daha zengin ve daha namuslu gören kişilerle alay ederek veya bu duygunun gülünçlüğünü ortaya çıkararak bu teori doğrulanmaktadır.

Hoca bir gün bakkala girer ve helva alır. Daha sonra helvayı geri verir ve yerine zeytin ister. Zeytini alıp parasını ödemeden giderken, bakkal para ister. Hoca, zeytini helvanın yerine aldım der. Bakkal: "O zaman helvanın parasını ver." deyince, "Ben helva almadım ki parasını vereyim." diye cevap verir. Bu fıkradaki mantık ve kelime oyunları üstünlük duygusunun tipik görüntüleridir.

Hoca hiçbir zaman kendine güldürmez. Daima durumu kurtaracak bir çıkış yolu bulur. Bazan kendini bulunduğu durumdan daha üstün gösteren davranışlar sergiler. Bu üstünlük teorisinin tarifine de aynen uyar.

Parası olmadığı halde zengin görünen ve atıp tutan Hoca'ya birisi gelip bir altın bozdurmak ister. Hoca, altını inceledikten sonra paranın eksik (kırpılmış) olduğunu söyler. Adam ısrar ederek eksik de olsa bozmasını ister. O zaman Hoca: "Bu para o kadar eksik ki senin üste bir altın daha vermen gerekir." diye cevap verir. Bu

fıkrada olduğundan farklı görünmesine rağmen durumdan kurtuluşu, mizahı yaratır.

Üstünlük teorisini savunanlardan biri de Antony Ludovici'dir. *Gülmenin Sırrı* (New-York, 1951) adlı eserinde Ludovici, "Bir kişinin bazı özel durumlara veya çevresine uyum" duygusu ile gülmeyi açıklamaktadır. Gülerken dişlerin görünmesini fiziksel cesaretin kanıtlanması olarak yorumlar ve karşı tarafın korkmasının anlamı üzerinde durur. Buna "Üstün Uyum" teorisi de denmektedir. En çok çocukların güldükleri şeyler üzerinde duran bu görüşe göre, çocuklar daha çok fiziksel uyumsuzluklara gülerler. Hoca'nın fıkralarında bu duyguyu aksettirenler de vardır. Meselâ, Hoca eşeğini pazara satmaya götürürken eşeğin kuyruğu çamura bulanır. O kirli kuyruklu eşeğin daha az para edeceğini düşünerek kuyruğu kesip torbasına koyar. Pazarda alıcılar eşeği beğenirler, fakat kuyruksuz olduğu için almak istemezler. Hoca onlara, "Siz hele pazarlığı bağlayın iş kuyruğa kalsın, o nasıl olsa torbada." diye cevap verir.

Bir başka örnek de Hoca ile Timur arasında geçen bir iddia ile ilgilidir. Timur'la sohbet ederlerken, su kenarında tek ayak üzerinde dinlenen kazları görürler. Hoca, kazların tek ayaklı olduklarını Timur da iki ayaklı olduklarını iddia eder. Sonunda Timur, kazlara bir sopa fırlatır. Kazlar korkarak kaçmaya başlarlar. Timur, Hoca'ya dönerek: "Gördün mü hepsi iki ayaklı." deyince Hoca: "O sopayı sana fırlatsalar, sen dört ayakla kaçardın." diye cevap verir.

Timur'un ayağının sakat olduğu da düşünülünce fıkradaki üstünlük ve fizikî noksanlıkla intikam alma düşüncesi daha da kuvvetlenmektedir.

Üstünlük teorisinin en önde gelen savunucularından Rapp, "Kendi kendimize gülerken, meselâ çocukluk resimlerimize bakarken gülmemiz gibi, tam anlamıyla ikinci benliğimizle özdeşleşmediğimiz için, o benliğe güleriz. Kendi saçmalıklarımıza gülerken daha fazla güleriz. Çünkü yapan da gülen de biziz." demektedir.

Nasreddin Hoca'nın kendi kendisi ile alay ettiği ve mizahın en üst noktaya çıktığı pek çok fıkrası vardır.

Eşeğine binmek için sıçrar ve yere düşer. "Ah yaşlılık" der. Etrafına bakar ki kimse yok. O zaman: "Senin gençliğini de biliriz." diyerek kendisiyle alay eder. Bu fıkrada kendisinin ikinci benliği ile alay, mizahın en yüksek noktasını teşkil eder.

Mizah teorileri, doğal olarak kendi metodlarını da birlikte getirirler. Her teori kendi görüşünü doğrulamak için çeşitli yöntemler kullanır. Tek bir teori elbette Hocamızın mizah anlayışını açıklayamaz. Ancak onu ne kadar çok yönden incelersek, doğru olana, bilimsel olana o kadar çok yaklaşırız. Bu denememiz diğer teorilerin de incelenmesi ile devam edecektir. Sonuçta Hoca'mızın fıkralarının yorumlanması, yeni bilimsel metodlarla daha anlam kazanacak, insanlar onu gerçek yüzü ile tanıma fırsatını bulacaklardır.

Modern Mizah Teorilerine Göre Nasreddin Hoca Fıkralarının Yorumu

Daha önce mizahın ne olduğu ve nasıl sınırlandırıldığı gibi konularda Nasreddin Hoca fıkralarını kullanarak birkaç yazı yayınlamış ve konferans vermiştim.

Burada ise, mizah konusunda yine çok münâkaşa edilen yeni teorilerden ve bu teorilerle Nasreddin Hoca fıkralarının nasıl analiz edilebileceği hususunda yeni bir deneme yapacağım. Bu teoriler içinde en çok taraftar bulan ve gerçekten gülme ve mizah konusunda oldukça geniş ufuklar açan Uyumsuzluk Teorisi ile Rahatlama Teorisi üzerinde duracağım.

Uyumsuzluk Teorisi: Gülmenin duygusal yönünden çok, düşünce ve mantık yönüne ağırlık vermektedir. **Üstünlük Teorisi**nde ise ilgimiz daha çok duygu yönüne kaymakta, eğlence, zafer kazanma duygusu ve galibiyetten dolayı insanın kendi kendini kutlaması söz konusu olmaktadır. Halbuki **Uyumsuzluk Teorisi**nde, umulmadık, mantıksız ve uyumsuz olan bir şeye karşı zihnin tepkisi, gülmenin sebebi olarak kabul edilmektedir.

Her iki görüşte gülmeyi başlatan bir ikilik, bir zıtlık olmasına rağmen, **Üstünlük Teorisi**ndeki, gülenin, kendini üstün görmesi, kendi önemini farketmesi durumu **Uyumsuzluk Teorisi**nde dikkate alınmamaktadır.

Uyumsuzluk Teorisinde temel düşünce, hem daha genel hem de çok daha basittir. Tabiatta var olan her şeyin, nesnelerin, nesnelerin özelliklerinin ve olayların belli kalıpları, belli düzenleri vardır. Biz bu düzen içinde yaşarız. Bu kalıbın veya düzenin bozulması veya aksaması durumunda gülme meydana gelir. Bu görüş aslında ilk defa Aristo'nun *Retorik* adlı eserinde ileri sürülmüştür. Ancak Aristo, **Üstünlük Teorisi**ne ağırlık verdiğinden, Uyumsuzluk üzerinde fazla durmamış ve sadece, "İnsanlar üzerinde belli bir beklenti yaratıp, sonra beklenmedik başka bir sonuçla karşılaştırmak onları güldürmüştür." şeklinde kısa bir temasla yetinmiştir. Bu fikir daha sonra, özellikle Kant ve Schopenhauer tarafından geliştirilmiş ve James Beattie tarafından 18. Yüzyılın ikinci yarısında sistemli hale getirilmiştir.

Kant'ın gülme teorisinde sadece uyumsuzluk durumu yoktur. Gülmenin zihinsel temelinin yanında duygusal bir boşalma da vardır. Ona göre gülme, "Yıkılan bir umudun hiçliğe doğru ani değişiminden doğan bir duygudur."

Bu tariften hareket ederek, şaşırma münasebetsizlik, kompleks bir nesnede uygunsuz ve münasebetsiz kısım ve durumların görüntüsü gülmeyi doğurur sonucu çıkmaktadır.

Kant, bunu, "Endişeli bir bekleyişin aniden bir 'hiç'e dönüşmesinden doğan sevgi." olarak kabul etmektedir. Burada, beklenenin tersine gelişen; beklenmeyen durumdan ayırmak gerekir, zira böyle durumlarda gülme değil üzüntü doğar, demektedir.

Bu görüş ile açıklanabilecek Nasreddin Hoca'ya ait fıkralar mevcuttur. Meselâ, çirkin bir kadınla evlenen Hoca, karısının: "Hoca yarın kime görüneyim, kime görünmeyeyim?" diye sorduğunda, Hoca'nın: "Bana görünme de kime görünürsen görün." dediği fıkrada

beklenen cevap, geleneğin kalıplarına ve toplumun düzenine uygun olarak, kimlerin mahrem, kimlerin nâmahrem olduğunun söylenmesi iken, beklenmeyen ve şaşırtıcı bir cevap gülmeyi doğurmaktadır.

Yine Hoca'nın başka bir fıkrasında, Hoca, köyde heybesini kaybeder. Köyün ileri gelenlerini çağırarak: "Ya heybemi bulup teslim edersiniz, ya da ben yapacağımı bilirim." diye tehdit eder. Köylüler telâşlanıp heybeyi bulurlar. Ancak meraklarını gidermek için, "Hocam, heybeyi bulamasaydık, ne yapacaktın." diye sorduklarında: "Hiç, demiş evdeki eski kilimi bozup heybe yapacaktım." Bu fıkrada beklenen ile sonuç arasındaki uyumsuzluk gayet açıktır. Beklenen, Hoca'nın beddua edeceği, şikâyet edeceği vb. yolları deneyeceği şeklindedir. Hâlbuki Hoca'nın cevabı bir "hiç"e dönüşmekle, ilgili olduğu görüşüne itiraz eder. Ona göre, beklentilerimiz yıkılmaz. Sadece konuyu sona erdirir. Yapılan açıklamanın duruma uygun olmaması gülmeyi sağlar. Yoksa duruma ilişkin bir açıklamanın yapılmamış olması "gülme"yi sağlamaz. Onun görüşüne göre kavram idraki ile algılama arasındaki uyumsuz birleşmedir.

Anadolu'daki ağıt yakıcıları düşünelim. Ölenin arkasından iyi ağıt yaktığı takdirde yüklü bir bahşiş alacağını düşünen bir kadının sevinci gülme sebebi olabilir. Zira buradaki normal idrak, ölenin arkasından üzüntü duymak iken ağıt yakan kadın sevinmekte ve duygusunu açığa vurmaktadır. İşte idrak ve algılamadaki bu uyumsuzluk gülmenin sebebidir.

Yine bir başka fıkrasında Nasreddin Hoca bir gün kırda gezerken bir leylek görür. Yakalar ve evine götürür. Önce gagasını, sonra ayaklarını keser ve önüne koyarak:

"Hah işte şimdi kuşa benzedin." der.

Bu fıkrada Hoca'nın zihnindeki kuş sureti algılanması ile leylek arasındaki farklılık ya da uyumsuzluk ilk tepkiyi, gagası ve bacağı kesilmiş leylek ile normal insandaki leylek algılaması arasındaki uyumsuzluk da ikinci tepkiyi oluşturmakta ve **Uyumsuzluk Teorisi**ne göre gülme meydana gelmektedir.

Uyumsuzluk Teorisi elbette ki bütün gülme durumlarına açıklama getiremez. Ancak mizahî gülme denilen ve hayvansal gülmeden farklı olan durumlarda bu teorinin açıklaması mantıklı gözükmektedir.

Bu konuyu da göz önüne alan James Beattie, Kant ve Schopenhauer'in fikirlerini kabul eder, yani gülmeyi açıklarken uyumsuzluktan faydalanır. Ancak gülmeyi **Duygusal Gülme** ve **Hayvansal Gülme** olarak iki gruba ayırır.

Duygusal Gülmenin, "Akla sunulan belli bir nesne veya düşüncenin sonucunda heyecan yaratan duygudan" doğduğunu söyler. Gülmedeki, duygusal gülme nedeni uyumsuzluktur. "Karmaşık bir nesne veya topluluk içinde birleşmiş yahut aklın farkına vardığı, karşılıklı bir ilişki içinde bulunduğunu kabul ettiğimizde, birden fazla uyumsuz, uygunsuz ve bağdaşmaz kısımlar" gülme sebebi olur şeklinde tarif eder. **Hayvansal Gülme** dediği ikinci tür gülmelerde, uyumsuzluğu farkedecek zihnî kapasite mevcut değildir.

Bebeklerin gülmesi veya gıdıklama ve sevinç gibi durumlarda yetişkinlerin gülmesi bu tür gülme örnekleridir.

Uyumsuzluk hem zihnî hem de kavramsal bir konudur. Ardında psikolojik bir mekanizma vardır. Ancak, o gülmenin uyumsuzluğa bir tepki olduğu görüşüne, bu tepkinin daha daha yüksek olması gerektiğini ekler. Bu yüksek tepkiye "coşkulanma" denmektedir. Coşku seviyesine çıkmayan tepki, korku, acıma hatta öfke ve nefret bile doğurabilir. Bu yüzden uyumsuzluk teorisi ile açıklanabilecek fıkralar sadece mizahî fıkralardır.

Hoca hasta yatağında yatarken, karısına: "Hanım en yeni elbiselerini giy de yanıma gel." der. Karısı: "Ama Hoca, sen can çekişirken ben nasıl süslenirim." diye ağlamaya başlar. O zaman Hoca: "Canım, ben bunu boşuna istemiyorum, Azrail etrafımda dolaşıyor, belki seni görüp beğenir de beni bırakıp seni alır." der.

Bu fıkra Beattie'nin görüşüne göre, tipik bir duygusal gülme örneğidir. Hoca'nın durumu, algılara göre trajik olması gerekir. Zaten karısının algılaması da bu yöndedir. Fakat beklentiler ve akla sunulan durum farklıdır. Süslü giyecekler hasta birinin uygunsuz ve münasebetsiz istekleridir. Sonunda Hoca'nın belirttiği amaç ise zihnî düşünce ile ölüm kavramı arasındaki tezat, hem şaşırtıcı hem de beklentiyi tahrik edecek kadar coşkuludur.

İşte bu üst seviyedeki coşku ve başlangıçtaki durum, gülmenin sebebi olmaktadır.

Gülme teorilerinden biri de **Rahatlama Teorisidir.** Sıkıntıdan, stresten kurtulmaya ve rahatlamaya

ağırlık veren bu teori, üstünlük ve uyumsuzluk teorileri ile birleşen bir alana sahiptir. Meselâ, tehlikenin ortadan kalkması ile duyulan rahatlama veya önceki durumumuzdan daha iyi bir halde bulunmamızın verdiği duygu "gülme" sebebidir diyen **Üstünlük Teorisi** ile **Rahatlama Teorisi** aynı alanda birleşmektedir.

Rahatlama Teorisi ilk defa Descartes (1649) tarafından tarif edilmiştir. Descartes "gülme"yi: "Bir kötülüğü karşı kayıtsız olduğumuzda veya ondan bize zarar gelmeyeceğini anladığımızda meydana gelen sevinç." olarak görmektedir. Beklenmeyen bir şeyden kaynaklanan şaşırma da gülme de rol oynayabilir. Izdırap verici ve tehlikeli bir şeyin ortadan kalkmasının ifadesi, gülmedir. Bir huzursuzluktan kurtulma, birdenbire eğlenceli bir ruh haline girmenin sonucunda güleriz. Gülmenin gelişmesi, aniden iyi ve zevk veren değerlerin normal düşünce sistemini kesmesidir. Bu durumda kontrol altında tutulan düşünceden ve onun tansiyonundan kurtulma söz konusudur.

Descartes'in fikirleri daha sonra geliştirilmiştir. Mc. Dougall, gülmenin esas sebebi olarak, "zevk almanın ifadesi" olduğu fikrini reddetmektedir. Başkalarının talihsizlikleri, bizdeki sevgi eğiliminden dolayı hüzün yaratmaya daha uygundur. Ancak başkalarının önemsiz sıkıntılarına şahit olunca ve öğrendiğimizde güleriz. Çünkü bunun zararsız olduğunu bilir ve rahatlarız.

I. Gregory ise 1924'te bu görüşleri toplamış ve sistemleştirerek, gülmeye sebep olan durumların hepsinde rahatlama unsurunun bulunduğunu ileri sürmüştür. Ona göre, bir mücadeleden galip çıkmanın, düşmanın

etkisizliğinin farkına varmanın verdiği rahatlık gülme sebebidir. Korku veya acıdan, dil ve davranışlar üzerindeki sosyal sınırlamalardan kurtulma da rahatlatır. Söz gelimi yabancı biriyle tanışmayı beklerken, tanıdık biriyle karşılaşma gibi sebepler bir stresten kurtulmanın örnekleridir. Aslında her faaliyette biraz stres vardır. Zevkli bir işle uğraşırken, kesintiye uğramadaki gerilim bunun tipik örneğidir. Bu gerilimden kurtulduğumuz anda gülme ortaya çıkmaktadır. Kısaca, zevk ve acının faktörleri aynı anda harekete geçerler, sonuçta gülme; sıkıntılı durumun aniden ortadan kalkmasıdır.

Hocamızın sıkıntılı durumlardan kurtulduğu pek çok fıkrası, bu teori ile açıklanabilir. Hoca'nın alacaklısı, borcunu ödemesi için Hoca'yı sıkıştırır. Hoca: "Bugün git yarın gel." diyerek bir süre idare eder. Sonunda tarlasına diken ektiğini, köyün koyunlarının oradan geçerken yünlerinin dikene takılacağını ve o yünleri toplayıp ip yapacağını, iplerle kazak dokuyup satacağını ve borcunu ödeyeceğini söyler. Alacaklı, gülmeye başlar. O zaman Hoca: "Ya, peşin parayı görünce nasıl gülersin." der.

Bu fıkradaki rahatlama duygusu gayet açıktır. Aynı şekilde Hoca'nın armut ağacına tırmanan ayıyı düşürdüğü fıkrası, kuyudan "ay"ı kurtarması ve şükretmesi, pazardan aldığı yiyecekleri taşıyan hamalı kaybedip, 8-10 gün sonra sokakta Onu görüp benden 10 günlük taşıma parası ister diye kaçması gibi fıkralardaki gülme sebebi rahatlama teorisi ile açıklanabilecek durumlardır.

Sonuç olarak, Nasreddin Hoca fıkraları hayatın içinden alındığı için, bütün mizah teorilerine malzeme

olabilmektedir. Bu sebepten tek bir teori ile Hoca'yı açıklamak mutlaka yarım kalır. Bütün mizah teorilerinin Onun fıkralarına uygulanması onu doğru anlamamızda yardımcı olacaktır. Ayrıca diğer milletlerin mizah tiplerinde çoğu zaman karşılaştığımız tek yönlülük ve Nasreddin Hoca'nın her topluma uyan zenginliğinin mukayesesi mümkün olacaktır. Bilindiği gibi her teori metodunu da birlikte getireceğinden Türk bilim dünyası, bu teoriler sayesinde yeni ufuklar ve yöntemler kazanacaktır.

Nasreddin Hoca ve Lâtifeleri

Nasreddin Hoca, Türkiye dışında Molla Nasreddin, Koja Nasr, Nasreddin Afandi, Avanti gibi isimlerle tanınmaktadır.[16] Hatta ona ait veya ona atfedilen fıkralardan bir kısmı, Yunanistan'da Anastrati, Hindistan'da Birbal, İran'da Daho, Ermenilerde Pulu Pugı, Taciklerde Müşfik, Karakalpaklarda Umurbek, Kırım Tatarlarında Ahmet Akay'ın fıkraları arasına karışmış ve çoğu zaman bu karışıklık şahsiyetlerin de karışmasına sebep olmuştur. Mesela Arapların meşhur Cuha'sı ile Hoca'nın karıştırılması gibi.

Çalışmalarımızın konusu olan *Hace Nasreddin Latifesiyle Burhaniye Tercümesi* adlı yazma ise, bugüne kadar bilinen yazmalardan farklıdır. Aşağıda bu yazma

[16] M. H.Tehmasıb, *Molla Nasreddin Latifeleri*, EA neşri, 1965; T. Fezyeliev, *Azerbaycan Halg Letifeleri*, "Elm" Bakı, 1971; *Kojanasır Engemeleri*, Alma-Ata, 1965; Kırgızsky Narodnie Skazkie, Frunze, 1963, ss. 229-330; *Nasreddin Efendi*, Kazan, 1904; *Afandi Latifaları*, Tuplovçu, Sabir Abdulla, Taşkent, 1960. Daha geniş bilgi için Yoldaşeva, *Uzbek Latifalarıda Nasreddin Afandi Obrazı*, "Fan" Taşkent, 1979.

ile ilgili bilgiler ve metnin transkripsiyonu ve Tercüme başlığı ile verilen tasavvufi yorumların günümüz Türkçesine aktarılmış şekli verilecektir.

Hoca Nasreddin Lâtifesiyle Burhaniye Tercümesi

Halen orijinal yazması Afyon İl Halk Kütüphanesi'nde (Eski adı Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi) bulunan bu eser, 58 yapraktan ibarettir. Eserin yazarı Mevlânâ'nın torunlarından Seyyit Burhaneddin Çelebi'dir. Kendisi eserin önsözünde, sadece "Hakir Seyyid Burhaneddin" son yaprakta ise "Şarihü'l-Kitâb-ı Hace Nasreddin Seyyid Burhaneddin İbn Mevlânâ Celaleddin" olarak takdim etmektedir.

Seyyid Burhaneddin hakkında yaptığımız araştırmada çok az bilgi toplayabildik. Bunlardan S. Nüzhet (Ergun) ile M. Ferit'in birlikte yayınladıkları, *Konya Vilâyeti Halkıyat ve Harsiyatı* adlı eserlerinde, Mevlevî Burhan Efendi başlığı altında şu bilgiler verilmektedir.

"Konya'da Burhanzâde dimekle ma'ruf, asil bir aileye mensuptur. 1230 (1814) tarihinde doğmuştur. Mevlevî tarikatine mensub ve sikkepûç idi. Rindâne meclislerden çok hoşlanır, lâtifeler ider, nüktedanlık gösterir ve şiirden zevk alırdı. Türklerin medâr-ı iftiharı olan Nasreddin Hoca merhumun bazı lâtifelerini şerh etmiş ve vilâyet matbaasında bastırmıştır. 1313 (1897)'de vefat iden Burhan Efendi'nin bir çok nükteli nazımları olduğu söylenmekte ise de maalesef elde edilememiştir. Bulabildiğimiz bir tane gazeli şudur:" diyerek, "Kandedir" redifli gazelini vermişlerdir.[17]

[17] Sadettin Nüzhet-M.Ferit, *Konya Vilâyeti Halkıyat ve*

Bunun dışında şerhi yapan Burhaneddin Çelebi hakkında fazla bilgimiz yoktur. Bu konuda yazmayı ilk defa tanıtan Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver 22-24 Haziran 1979 tarihinde Eskişehir'de yapılan Nasreddin Hoca ile ilgili toplantıda sunduğu bildiride bilgi vermektedir. Süheyl Ünver hocamızın verdiği bilgiye göre bu yazma kopya bir nüshadır ve Seyyid Burhaneddin İbn-i Mevlâna Celaleddin alarak her birinin tasavvufi ve ahlâkî ruhunu izah ederek *Burhaniye* diye bir kitap vücûda getirmiş."[18]

Sayın Süheyl Ünver, Mevlevîler arasında Burhaneddin isminin Seyyid Burhaneddin Muhakkik Tirmizî'ye (öl. 1240/1241 ?)[19] saygıdan dolayı sık sık kullanıldığı, bu yüzden Mevlevî Burhan ile Mevlânâ'nın ilk torunlarından Germiyanlı Burhaneddin İlyas'ı aynı şahıs olarak düşündüğü anlaşılıyor.

Daha sonra Feyzi Halıcı bu yazmada sözü edilen taşbasması kitabı tanıtan bir makale yayınladı. Halıcı, eseri nasıl gördüğünü anlattıktan sonra, eserin 1885'te basıldığı ve 120 Nasreddin Hoca fıkrasını şerhettiğini ve 52 sayfa olduğunu belirtmektedir. Ayrıca baskının kenarları çift çizgi ile çevrilmiş bir nesihle kaleme alındığını, yazının da Silleli Hattat Osman Hamdi'nin hat-

Harsiyatı, Konya, Vilâyet Matbaası, 1926, s. 339.

[18] Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver, *Nasreddinimiz Fıkralarındaki Mistik Anlamlar Üzerine*, Eskişehir Anma Günleri Dergisi, Yıl 2, S. 4, 1979, (Nasreddin Hoca Özel Sayısı), ss. 7-9.

[19] Mevlevî silsilesi içinde Seyyid Burhaneddin'in sırası ve Sultanu'l Ulemâ ile Bahauddin Veled'le ilişkileri için bkz. Abdülbakî Gölpınarlı, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, İstanbul, 1953, Mevlevîlik, IA., İstanbul, 1979, C. 8, s. 164 vd.

tı olduğunu bildirmektedir.[20] Daha sonra hattat hakkında kısa bilgi verdikten sonra 10 adet fıkrayı örnek olarak vermektedir.

Feyzi Halıcı'nın verdiği fıkralar ve şerhlerinin tamamı, yazmada mevcuttur. Ancak ufak farklar vardır. Ayrıca yazmada fıkraların şerheleri "Tercüme" başlığı ile verildiği halde, taşbaskısında "Yağni" diye verilmiştir. Feyzi Halıcı'nın verdiği fıkralar ve yazma ile farkları şöyledir.

Feyzi Halıcı'daki Sıra	Yazmadaki Sıra
1	3
2	14
3	17
4	43
5	69
6	102
7	101
9	62
10	88
11	89

Halıcı'nın bu fıkraları sıra ile alıp almadığını bilemiyoruz. Ancak fıkralar arasındaki farkları göstermek için ilk fıkranın her iki metindeki şekillerini vermek istiyoruz. Feyzi Halıcı'nın verdiği ilk fıkra:

"Birgün Hoca şehirde kürsüye çıkıp, Ey Müslümanlar bu şehrin havasıyla bizim şehrin havası birdir. Cemaat: "Nerden bildiniz?" deyince, Hoca: "Akşehir'de ne kadar yıldız var ise burada da o kadar

20 Feyzi Halıcı, Mevlevî şairi Burhaneddin'in Nasreddin Hoca'nın Fıkralarını Şerheden Eseri, Milli Kültür, c. 3, s. 3 Ağustos 1981.

var demiş" (Yağni) Her mekânda bulunur iseniz Hak Teâla hâzır ve nâzırdır. Hak Teâlâ'nın azamet ve kudretin cemi mükevvenattan müşahade edip âver gibi her şeyi iki görmeyin diyu sırrı vahdeten talim buyururlar.[21]

Aynı yazmada, yağni yerine, Tercüme diyerek ve tercümenin sonunda "sırr-ı vahdet işaret buyururlar." diye bitmektedir. Ayrıca diğer küçük farklar için de metinlerdeki 3 nolu fıkraya bakmak kafi gelecektir.

Bundan anlaşıldığına göre, yazma, matbu eserin tam bir istinsahı değildir. Bazı küçük değişikliklerin yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca sayın Halıcı taşbasması eserdeki fıkra sayısını 120 olarak göstermektedir. Halbuki yazmanın ilk sayfasındaki "önsözde"de de belirtildiği gibi fıkra sayısı 121'dir.

Seyyid Burhaneddin, bu fıkraları önsözde, "... merhum muşarileyhin kitab-ı matbuundan, yüz yirmi adet..." olarak kısa şerh ve açıklamaya tabi tuttuğunu belirtmektedir. Bu 121 fıkranın konularına göre dağılımında, seçilen 121 fıkra içinde en fazla (14 adet) karısı ile ilgili olanlar seçilmiş, ikinci sırayı Hoca'nın sevimli eşeği ve daha sonra da Anadolu'nun kadısı, mollası, çobanı, berberi vb. meslek erbabı ile ilgili fıkralar gelmektedir. Hemen sonra da hayvanlar, başta öküz, tavuk, at ve teke gibi evcil hayvanlar sıralanmaktadır. Seyyid Burhaneddin, fıkraları seçerken özel bir itinâ gösterdi mi bilinmez, ama Hoca'nın fıkraları içinde de bazen espriyi güçlendirmek, anlatımı kolaylaştırmak için karısını sık sık kullandığına şahit oluruz. Fıkraların anlattığına bakılırsa, ikinci önemli şahıs ola-

21 Feyzi Halıcı, a.g.m. s. 25.

rak kadınların, bilhassa karısının özel bir yeri olduğu görülmektedir.

Hoca'nın yetiştiği çevre gözönüne alındığında eğitiminde annesinin önemli rolü vardır. Terzi yanına çırak olarak verilen Hoca iki yıl sonra anasına, sanatının yarısını öğrendiğini, artık dikilmiş elbiseyi sökebildiğini, kalan yarısını da, ömrü vefa ederse, öğreneceğini söyler.

Burhaneddin Çelebi, seçtiği 121 fıkradan çeşitli hayvanları konu edinen 23 tane seçmekle Anadolu'nun tavuk, öküz, ördek, kurt, kurbağa, oğlak, teke gibi günlük hayatında iç içe yaşadığı hayvanlara verdiği önemi gösterir. Özellikle Hoca'nın cefakâr ve munis eşeği hayvanlar içinde en önemli yardımcı unsurdur. Hoca'nın her an yanında olan bu hayvan Kadı olur, kuyruğu kesilir, velhasıl her an Hoca'nın dünyasındadır. Diğer hayvanlar da kendi özelliklerine göre rol alırlar.

İkinci sırada yer alan karısı, bazen sevgili, bazen Hoca'nın getirdiği ciğeri dostuna yediren, bazen müsrif, bazen sevişen bir rolle yardımcı durumundadır. Aslında Hoca'ya maledilen fıkralarda da, karısı veya karıları çeşitli tipler olarak (güzel, çirkin, şaşı, vb.) karşımıza çıkar. Hoca'nın, ölünce küçük kıyametin kopacağını söylediği bu kadına, bazen Azrail'e güzel görünsün de kendi yerine onun canını alsın diye süslenmesini söyler. Bütün bu görüntülerde bu kadın, Hoca'nın sadece hayat arkadaşı değil, aynı zamanda rol arkadaşıdır. Bazı fıkralarda olayı birlikte organize ederler. Meselâ, karısı sanki Hoca kendisini dövüyormuş gibi bağırarak düğün yemeğine gider. Bazı fıkralarda fettan, ateşli ve kurnaz, bazılarında en az Hoca kadar nüktedândır.

Hoca'nın fıkraları içinde, mesleği icabı, dinî konular önemli bir yer tutar. Vaaz, abdest, namaz, ezan, bayram ile duaların kabul edildiği fıkralar seçilmiştir. Mevlevî Burhaneddin, sayıları oldukça fazla olan bu tür fıkralardan 8 tanesinin şerhini yapmıştır. Bunlar genellikle İslâmiyet'in dış görünüşünü konu alan fıkralardır. Tek ayakla namaza durmak, nehirde pabucu sulara karışınca abdestini bozmak, hamamda sesi hoşuna gidince vakitsiz temcid okumak gibi...

Çeşitli zenaat erbabı ile ilgili fıkralar da tercih edilen fıkralar arasında yer almıştır. Berber, dellâk, subaşı, özellikle kadı ile ilgili fıkralarda devrin özelliklerine uygun davranışlar içinde nükteler yapılmıştır. Kel olan başını traş eden berbere yarım ücret teklif etmenin yanında, bazen kadı olarak kendi kulağını ısırmaya çalışır, bazen başka birine rol verir, yine kadının feracesini alır, fakat öyle bir senaryo hazırlar ki, kadı kendi feracesine sahip çıkmaz. (116. F.)

Hoca'nın beceremediği işlerin başında ticaret gelir. Ancak bazen öyle zekâ oyunları yapar ki ticaretin en âlâsını bilen Yahudî bile çaresiz kalır. Aynı Hoca satmak için pazara götürdüğü eşeğinin, çamurlandı diye kuyruğunu keser. Eline nadir geçen parayı saklayacak yer bulamaz, sırığın tepesine bağlar, vb. Hoca'nın bu konudaki mahareti duruma göre değişir. Bazen mantık dışı gibi görünen söze ve duruma başvurur. Beklenmedik cevaplarla, zekâ oyunlarıyla hem olayı düzeltir, hem de kendisi kurtulur. Bu tür fıkralardan 8 tane seçilmiştir.

Hoca'nın üzerinde durduğu konulardan biri de ölümdür. O sık sık ölümü alaya alır. Bazen Azrail'i kan-

dırmak, bazen de eski mezara yatarak öbür dünyada sorgu sualden kurtulmak ister. Hatta yalancıktan öldüğüne şahit oluruz. Bu konudaki fıkra sayısı da 8'dir. Ancak 46. ve 117. fıkralarda "Ben sağ iken" şeklinde tekrar vardır. Niçin küçük bir rüya sokularak böyle bir seçim yapılmıştır. Seyyid Burhaneddin'in ölümle alay konusunda ısrarlı davrandığı söylenebilir mi? Bunu kesin bir ifadeyle belirtmek mümkün değildir. Akla Mevlevîlik tesiri geliyorsa da ölümle alay sadece iki fıkranın yorumlarında farklı olarak bulunuyor. İlkinin yorumunda "Ölmeden öl!" ikincisinin yorumunda ise, "Kendini kendinde bul, başka yerde arama." fikri işlenmiş. Aslında tasavvufi bir şerh için en uygun konunun bu olduğu düşünülebilir. Neden bu konudaki seçimler birbirlerine yakın konulardan seçilmiştir. Bunun cevabını verebilmek için Seyyid Burhaneddin hakkında geniş bilgiye ihtiyaç vardır.

Seçilen fıkralardan hırsızlık ve hırsızlarla ilgili olanların sayısı 7'dir. Bu fıkralarda Hoca'nın evine giren hırsızlara karşı takındığı tavır ve espiri, Hoca'nın fukaralığı üzerine ağırlık vermektedir. Hoca bu durumdan pek rahatsız görünmez. İkinci gruptaki fıkralar, Hoca'nın izinsiz olarak girdiği bahçelerdeki olaylarla ilgilidir. Hoca ağaç dalında yakalanınca konuyu büyük bir ustalıkla başka yöne kaydırır. Meselâ merdiven satar veya acemî bülbül olur.

Hoca'nın gerek kendi gerekse komşu çocuklarıyla ilişkisini anlatan fıkralarda, O pek de sevimli gözükmez. Oğlunun göbeğini keser, fakat delik o kadar büyüktür ki "Ölmezse diri deliği olsun." der, oğlunun babası öldü diye yas tutar, oğlu üzerine çiş yapar, vb.

Ancak Hoca'nın çevresindeki her şey gibi çocuklar da aynı havayı teneffüs eden aynı tavırla olaylara karışan yaramazlardır. Patlıcana sığırcık yavrusu diyecek kadar hazır cevap ve zekîdirler.

Hoca'nın karakterini anlatacak fıkra zenginliği içinde, onun cesaretini gösteren fıkralar, bey, Timur ve padişahla ilgili olanlardır. Kendisine oyun oynamak isteyen beyden, onu yağmurda ıslatarak intikam alır. Her şeyin baştan bozulduğunu anlatmak için Timur'un sofrasında olmadık işler yapar. (70. Fıkra)

Seçilen fıkralar arasında zekâ, hazır cevaplık, zıtlıklardan faydalanma, imâ, ve taşlama yoluyla bozuk idare ile mücadele eder.

Hoca'nın yüzsüz misafirleri, komşuları, hatta komşu köyden tanıdıkları devamlı Hoca'yı aldatmaya, ondan bir şeyler almaya çalışırlar. Kendisine hediye edilen tavşan sebebiyle ardı arkası kesilmeyen misafirlere "suyunun suyu" diyerek yemek yerine sadece su verir. Sürekli ip, eşek vb. şeyleri isteyen komşularını "ipe un serdim" veya "eşek evde yok" diyerek atlatmaya çalışır. Kuzusunu yiyen dostlarının elbiselerini yakar. Cimri komşusunun kazanını doğurtup öldürerek el koyar, vs. Bütün bu gruptaki fıkralarda Hoca'nın saf görüntüsü altında zekî ve şaşırtıcı söz ve davranışları dikkatimizi çeker ve Hoca hiçbir zaman mağlup olmaz.

Seyyid Burhaneddin'in seçtiği fıkralardan ikisi kısmen açık, biri güç karşısında yeni strateji uygulamakla ilgilidir. 13. ve 29. fıkralar kısmen açık, 35. fıkra da saldırgan olabilecek bir köpeğe: "Geç yiğidim geç." diyerek, lüzumsuz kahramanlık gösterisi yapmamak gerektiğini gösterir.

Hoca kozmik âlemi, özellikle ay'ı konu alan fıkralarla düşüncesini anlatmak istemiştir. Özellikle çobana verdiği cevap, herkese anlayabileceği dilden hitab etmenin insan münasebetlerini nasıl etkilediğini belirtir.

Mevlevî Burhaneddin imtihan konulu iki fıkra seçmiştir. Bunlardan ilkinde, Hoca'nın şöhretini duyup imtihana gelen Hindli Molla Arab'a kendisini tanıtmadan öyle cevaplar verir ki, Anadolu insanının irfanından korkan Molla, imtihandan vazgeçer (Fıkra, 37). Diğeri ise üç ruhbanın sembolize ettiği Hıristiyanlık ile İslâmiyet'in karşılaştırmasıdır. Sonunda Hoca'nın kıvrak zekâsına mağlup olup, İslamiyet'e girerler.

Hoca'nın fıkralarındaki eşya ve aletler de Orta Anadolu'nun günlük hayatında kullanılan çarık, yorgan, kaftan vb. şeylerdir. Böylece Hoca'nın çevresi hakkında fikir sahibi oluruz.

Hoca'nın fıkrasında hanımına gece yarısı söylediği tuhaf bir şiir (81. Fıkra), bir diğerinde ise kendisinin Farsça bilmediğini söyleyenleri mahcup etmek için söylediği Türkçe-Farsça karışık mülemma bir beyitine de rastlıyoruz.

Mevlevî Burhaneddin seçtiği fıkralarda Anadolu'nun özellikle Konya'nın mahallî ağız özelliklerini kullanmaktadır. Ayrıca fıkralardaki bazı meşhur "formel" ifâdeler değiştirilmiştir. Meselâ, 24. fıkrada, Hoca eşeğine binerken düşer ve "İhtiyarlık" diye hayıflanır. Etrafında kimse olmadığını anlayınca da: "Ben senin gençliğini de bilirim." diyerek otokritik yapar. Burhaneddin ise, bu söyleyişi, "Biz de evveli hırlı, uğursuz değildik." şeklinde değiştirmiştir.

Hoca'nın dili halkın kullandığı günlük dildir. Ancak Burhaneddin, fıkralarında diline zaman zaman Arapça ve Farsça kelimeler ve terkipler sokmuştur. Bevl, nekbet gibi. Aynı şekilde, Hoca'nın halk arasındaki fıkralarında pek karşılaşmadığımız gereksiz hareketlere de yer vermiştir. 20. Fıkrada daha önce bahçesine giren öküzü döverken, sebebini soran sahibine, "Sen halt etme cahil köpek, ol kabahatin bilür." demesi gibi.

Ayrıca birinci fıkrada gördüğümüz giriş formeli, halk hikâyesinin matbu varyantlarında gördüğümüz ve sözlü geleneğe ters gelen bir başlangıç formelidir. Sözlü gelenekte fıkra anlatma geleneği, "Râviyân-ı ahbâr ve nâkilân-ı âsar ve muhaddisan-ı rüzgâr" yerine genellikle "Adamın biri veya Hoca bir gün" gibi formellerle başlamaktadır.

Ayrıca Feyzi Halıcı'nın neşrettiği fıkralarda, şerh kısımlarına geçerken kullanılan formel "Yağni" olduğu halde, elimizdeki yazmada "Tercüme" denmiştir. "Yağni" sözünde, bir açıklama ve aynı anlamı başka türlü ifâde etme kastı vardır. Tercüme ise, bir başka dilden çevirme demektir. Bu fark neden meydana gelmiştir? Buna şu andaki bilgilerimizle kesin cevap vermek mümkün olmamaktadır. Seyyid Burhaneddin'in seçmiş olduğu 121 fıkranın ortak bir karakteri, özel bir seçilme sebebi dikkati çekmemektedir.

Ancak yukarıda konularına göre yaptığımız sınıflandırmada da görüldüğü gibi, çeşitli konuların karışımı tercih edilmiştir. Böylece Nasreddin Hoca'nın karakterini vermek istemiş olabilir.

Seyyid Burhaneddin'in kendi fikrini, üslûbunu gösterdiği "Tercüme" kısımlarında, zaman zaman zor-

lama yorumlar yanında, hiçbir itiraz kabul etmeyecek kadar doğru açıklamaların yapıldığı ve kuvvetli alegorilerin kullanıldığı görülmektedir.

Yorumlar yapılırkenMevlâna'nın "Mesnevî"sinden, bazı hadis ve âyetlerden faydalanarak fikirlerine destek sağlayan Seyyid Burhaneddin, zaman zaman da çeşitli şairlerin beyitlerinden istifade etmiştir. Tercüme kelimesinin seçilişi de yukarıda belirttiğimiz gibi, dikkat çekicidir. Şerhi, tefsiri, açıklama gibi kelimeler yerine bu kelimenin seçilişinin sebebi açıklanamamıştır.

Tercümelerin sonunda genellikle "tefhim olunur (buyururlar), imâ buyururlar, ta'rif buyurulur, tenbih ederler (buyurulur veya tenbih-i âli olmuştur), işaret buyrulur, vb. gibi ifâde kullanılmıştır. Bunların genel dökümünde, 121 fıkradan 56 tanesi "tefhim eder (buyurulur) (115. Fıkra "tefhim ettirdiği gibicedir")

19 tanesi işaret buyurulur.

17 tanesi tenbih-i âli olmuştur (-ederler, -buyurulur)

7 tanesi imâ buyurulur (-eder)

2 tanesi imâ tergib buyurulur (-eder)

2 tanesi demek isterler.

2 tanesi demek olur ile,

geriye kalan 16 tanesi ise, "demek murad ederler, demeği lutf buyururlar, kerem buyururlar, beyan eder, irad ve tenbih buyururlar, demek dahi ensebdir, tevbih makamında buyururlar, demek olur, ibâdet ahsendir, ta'lim buyururlar, haber verirler ve derler" ifadeleri kullanılarak bitirilmiştir. Görüldüğü gibi, Seyyid Burhaneddin bazı fıkralardan çıkarılacak sonuçlara dikkati

çekmekte, bazılarında öğretme, doğru yolu gösterme, bazılarında ise sadece haber verme veya azarlama yolunu kullanarak açıklamalar yapmaktadır.

Açıklamaların bir kısmında zorlama olduğu ve mutlaka mistik bir anlam çıkarmak için konuyu kendi istediği yönde yorumladığı dikkati çekmektedir. (8. 9. 10. ve 32. Fıkralarda olduğu gibi). Meselâ; 8. fıkrada helvacı dükkânında izinsiz helva yemeye başlayan Hoca'yı döverler. Hoca: "Ne güzel belde imiş, bu Konyalı helvayı döğe döğe yedirir." der. Bu fıkrayı Seyyid Burhaneddin, Konya'nın ermişler durağı olduğu için helva yedirir gibi tasavvuf yoluna darbe ve terbiye ile sokulduğu, Mevlâna'nın dergâhına dahil olanlarla müzik ve semâ ile yol gösterip lokmasını dahi terbiye ile vererek gıdalandırır" şeklinde şerh ederler ki bunun ne kadar zorlama olduğu açıkça görülmektedir.

Fıkraların şerhlerine dikkati çeken önemli noktalardan biri de en çok üzerinde durulan terimlerden, nefis, bekâ-fenâ, amel, Hak Tealâ'nın yüceliği, dünyanın kıymetsizliği gibi mistik mefhumlar olmasıdır. Seyyid Burhaneddin bütün mefhumların açıklanması sırasında sık sık mahalli sözlere, beyitlere, Mesnevi'den alınmış fikirlere baş vurmaktadır. Hatta Mesnevi'den orijinal beyitler vermektedir. Aşağıda bu tür kullanmalardan bazılarını vermek istiyoruz.

1. fıkranın tercümesinde, "Ölmeden öl!" ve "Akıllı kişi gerektiğinde konuşur."

2. fıkranın tercümesinde, Min cae fi'l-hasene (Her şey güzellikle olur.)

16. fıkranın tercümesinde, "Kul kusursuz olmaz, affeder efendisi."

17. fıkranın tercümesinde, "Dil bir kulak ikidir, az söyleyip çok dinlemeli."

19. fıkranın tercümesinde,

"Ey birader tu hemân endişeî.
Mâ bakıyyet üstühân-ı rişeî."

"Ey birader sen şimdi düşünüyorsun,
Bizden kemik ve kıl kılacaktır."

35. fıkranın tercümesinde, "Köpeğe dalanmadan çalıyı dolanmak yeğdir".

41. fıkranın tercümesinde, "Kendimi kendim yitirdim kendim arar kendimi, kendime kendim gerekse, kendim bulsun kendimi."

70. fıkranın tercümesinde, "Akıl bir padişahtır."

81. fıkranın tercümesinde, "Bir saat düşünme yetmiş yıl ibadetten hayırlıdır."

85. fıkranın tercümesinde,

"Taşta hammama müşâbih, bu denî dünyâ hemân
Dâima murdar elinden dest-i nâ-pâka geçer."

91. fıkranın tercümesinde,

"Sen bir katresin kendini deryâya sal"

114. fıkranın tercümesinde,

"Sür çıkar gayrı gönülden, tâ tecellî ede Hak
Padişah konmaz saraya güzelce yapılmadan"

gibi açıklamayı tamamlamak için alıntılar yapmıştır. Böylece tasavvufî pek çok konu şerhler sırasında daha kolay bir üslûp içinde verilmeye çalışılmıştır. Fıkralar, tercümelere nazaran daha sade bir üslûba sahiptir. Zira onların tamamı halkın arasından alınmış, konuşma dilinin eserleridir. Tercümeler ise tahsil görmüş, kendini

Mevlevî tarikatına adamış bir okumuşun düşünceleridir.

Eserin sonunda başka hiçbir kaynakta rastlamadığımız bir rivayetten bahsedilmektedir. Bu da, Nasreddin Hoca'nın meşhur Hanefî fâkihlerinden Bağdatlı Kudurî'yi çok sevdiği, öğrencilerine her zaman ondan dersler verdiği, hatta Kudurî'yi okurken keramet gösterdiği kaydedilmiştir.[22]

Seyyid Burhaneddin'in bu bilgileri nereden aldığını bilmiyoruz. Ancak Hoca'nın Sünni akidelere ne kadar bağlı olduğunu, onun göstermesi bakımından dikkati çekicidir.

Seyyid Burhaneddin, tercümelerin tamamında insân-ı kâmil olmak için ne yapmak lazım geldiğini, ibadetin, Tanrı'ya sürekli niyaz etmenin, benlikten geçmenin, Allah yolunu seçmenin lüzumunu anlatmak ister. O kadar ki açık seçik bir anlam bulur. Çeşitli allegorilerle bunları açıklamaya çalışır.

Eserin bir başka özelliği de Konya'nın yaşayışı hakkında verdiği bilgilerdir. Sakin bir ailenin günlük hayatı bilhassa tercümelerde mahallî üslûp içinde anlatılmıştır. Meselâ 74. Fıkrada, "Bir gün Hoca'nın karısı, 'Şu oğlanı gezdir, biraz işim var, göreyim.' der. Hoca oğlanı kucağına alınca, üzerine yestehledi..." demektedir. Burada iş görmek ve yestehlemek gibi tamamen mahalli bir ağız kullanılmıştır.

[22] Kudurî, (972-1037) asıl adı Ebu'l-Hüseyin Ahmet bin Hamdân el Bağdadî El Hanefî'dir. Çömlekçi veya Bağdat yakınlarında Kudur isimli bir köyde doğduğu için Kudurî ismini aldığı, Hanefî Mezhebini savunmak için münakaşaları ile meşhur olduğu kayıtlıdır. En önemlisi eseri *El Muhtasar fî Furugı'l-Hanefiye*'dir. (İA. Cilt: 6, s. 952).

Fıkraların çoğunda halk ağzından alınma kelimeler mevcuttur. Bunların çoğu daha ağdalıdır. Halk ağızından alınan kelimeler ve deyimler hakkında bir fikir verebilmek için bazı misalleri göstermek istiyoruz.

1. Fıkradaki "Gusûl tahtası",
7. fıkrada "Vartalara uğramak",
15. fıkrada "Kaykana",
21. fıkrada "Zarta çekmek",
23. fıkrada "Su dökmek (=idrar yapmak)",
24. fıkrada "Göç etmek (= Taşınmak),
35. fıkrada "Köpek siğildi ve köpek sırtardı",
37. fıkrada "kebe,
71. fıkrada "Zevklenmek (=alay etmek)"
73. fıkrada "İte dalanmak",
83. fıkrada "Hamur mancası",
103. fıkrada "Yestehlenmek", gibi kelimeler halk ağızından alınmıştır.

Seyyid Burhaneddin bu fıkraları iddiasız fakat mensub olduğu tarikatın fikirlerine uygun bir şekilde şerh etmeye çalışmıştır. Bunu yaparken zaman zaman zorlama da olsa, Mevlevîliğin ve sünnî akidelerin derin tesirinde kalmıştır. Hatta bazan bu fıkra nasıl böyle yorumlanabilir dedirtecek kadar zorlamalar vardır. Ancak, yaşadığı devrin anlayışına uygun bir üslûp içinde Hoca'nın hayatından seçtiği küçük anların ifadesi olan değişik konulu 121 fıkra kendi tarzında bilinen ilk şerh olma özelliği ile dikkati çekmektedir. Nasreddin Hoca üzerine çalışma yapacaklar için görülmesi ve incelenmesi gereken önemli bir metin ortaya koyan Seyyid Burhaneddin görevini başarıyla yapmış ve kültürümüze yeni görüş açıları getirmiştir.

Letâif-i Nasreddin Hoca

(Burhaniye Tercümesi)

Afyon İl Halk Kütüphanesi'ndeki, 18315 nolu ve 2456 arşiv numarasında kayıtlı nüshadan hazırlanmıştır.

Hace Nasreddin Lâtifesiyle Burhaniye Tercümesi Dibacesi

Nasreddin Hoca rahmetullahu-aleyh hazretleri vaktinin feridi bir zat-ı lâtif olduğu cümlenin müsellimidir. Bizler etfâl-i siret olduğumuzdan tarik-i Hakkı letâifle temsil ve hezel makamında olan letâif-i hasenelerini yalnız eğlence yolunda telakki olunması idrâk-ı hakâyık olanlarca kâfi olmayub bir nice meani-i dakika ve nesâyih-i müfideyi şâmil hikâyâtlarının kışrına bakmayub hale muvafık olan lübbünden istifade olunması enseb idiği pirimiz Hz. Mevlânâ, kuddise sırahhu, Mesnevi-i Şerifinde bu beyt-i Şerifi buyurdukları gibidir:

Beyt-i ma, beyt nis iklimest.
Hezel-i ma, hezl nist talimest.[23]

Zira temsil bir iklim makamında, hezel ta'lim makamındadır. Ru-puş olduğundan bu hakir Seyyid Burhaneddin bende dahi merhum müşârün-ileyh kitab-ı matbuundan yüz yigirmi bir adet letaifini ihva-

23 Beytimiz beyit değil, ülkedir.
Alayımız alay değil, derstir.

ne yâdigar-ı naçize ve Hoca Efendimizin yâd-ı nâm-ı âlîsine vesile olmak emeliyle min gayr-ı liyâkate bir tevcih-i muhtasar olarak şerh ve izaha ibtida eyledim.

"El insanu Mürekkebun minen nisyan"[24] fetvâsında görülecek nekâisin kıllet-i Gizaa-i fakîrâneme bağışlanmasıyla noksanının der-kenar ve dua-i hayr ile yâd buyurulmasıyla erbâb-ı irfandan müstercâdır. (2a-2)

24 İnsan unutmaktan ibarettir.

Hoca Nasreddin Lâtifesiyle Burhaniye Tercümesi

Lâtife: 1

Râviyan-ı ahbâr ve nakilan-ı âsâr (ve muhaddisan-ı) rüzgâr, şöyle rivayet ederler ki, Hoca Nasreddin Efendi, rahmetullahhu-aleyh Hazretleri bir gün va'z içün kürsiye çıkub, "Ey müslümanlar ben size ne diyeceğim bilür müsiz?" dir. Cemâat, "Bilmeyiz" dirler. Hoca, "Siz bilmeyince ben size ne söyleyim" dimiş. Bir gün yine kürsiye çıkub, "Ey müslümanlar ben size ne söyliyeceğim, bilür müsiz?" dir. Anlar, "Bilüriz" deyince, Hoca, "Siz bildikten sonra ben ne söyleyim "diyüb" kürsiden inüb gidince, cema'at teaccübde kalub, bir dahi çıkarsa bazıları bilürüz, bazıları bilmeyüz dimeğe karar vermişler. Hoca bir gün yine kürsiye çıkub, "Ey karındaşlar, ben size ne söyleceğim bilür misiniz?" dediğinde, anlar dahi, "Kimimiz bilür, kimimiz bilmeyuz" deyince, Hoca "Ne güzel, bilenler bilmeyenlere öğretsün" dimiş.

Tercüme:

İşaret buyurmuşlar ki, "Sizler imamsınuz. Va'z iki nev'idir. Biri söyler va'z, biri söylemez va'z ziyade müessirdir. Varın gasl tahtasına çıkmış mevta lisân-ı hal ile size ne nasihat eyler, andan mütefettin olınız diyu "Usmut sükuti ve mûtu kable en temûtû"[25] sırrına mazhariyeti işaret buyurmuştur. Ve ikinci radde, madem ki siz hakayıkı müdriksiz, niçün bildiğiniz ile âmil olmasınuz. Ben ne söylesem tesir etmeyecek "El akılu lâyetekellemu ille'l-hoca"[26] mefhumunca bildiğiniz ile amil olup ilminizi (ziyade) idün tatvil-i kelamdan men iderler. Üçüncü perde; âlim olanlarda amel olmadıkça va'z-ı nasibi kâr itmez. Bir fazıl, mürşid-i kamil bulub (2b-3) bilmediğinizi öğrenüb bilmeyenleri dahi agâh idün dimek murad iderler.

Lâtife: 2

Bir gün Hoca, "Hak Teâlâ'ya şükür idün ki, deveye kanad virmemiş eğer virmüş olaydı evlerinize yahud bahçelerinize konarak başlarınıza yıkardı" dimiş.

Tercüme:

Hak Teâlanın azamet ve ihsanını müşahade idün. Her kuluna mal ve mansıb virmediğine teşekkür idün. Zira herkesin kabiliyetine göre ihsan olur. Bila kabiliyet-i ayn deveye kanad virildiğinde, dönüb hem zal hem muzıll olurdunuz. Mal ve mansıb yaraşmaz kimselerin hallerine teşekkürde bulunmalarını ima buyururlar.

[25] Sessizce susun ve ölmeden önce ölün.

[26] Akıllı kişi, ancak gerektiğinde konuşur.

Lâtife: 3

Bir gün hoca, bir şehirde kürsiye çıkub, "Ey müslümanlar, bu şehrin havasıyla bizim şehrin havası birdir." Cemaat Hoca'ya "Neden bildinüz?" deyince, Hoca, "Akşehir'de ne kadar yıldız var ise bunda da ol kadar var" dimiş.

Tercüme:

Her ne kadar mekanda bulunur isenüz Cenâb-ı Kibriya hâzır ve nâzırdır. Hak Teâlâ'nın azamet ve kudretin cemi-i mükevvenâttan müşahade idüb ayar gibi bir şeyi iki görmeyin deyu sırr-ı vahdet işaret buyururlar.

Lâtife: 4

Bir gün Hoca hamama girüb, bakar ki kimse yok. Canı sıkılub bir kayabaşı söylemeğe başlar. Kendine sadası hoş gelüb hamamdan çıkub toğrı bir manereye çıkar. Vakt öğle vakti imiş. Temcid okumağa başlar. Bir adam aşağıdan bakar ki, vakitsiz temcid okunur. "Be hey nadân, böyle kerih sadâ ile vakitsiz temcid okunur mu?" dedikte, Hoca aşağa inüb, (3z-4) "N'olaydı bir sâhib-i hayr dahi minareye dahi hamam inşa ettireydi. Bizi bu kerih sadadan kurtarırdı" dimiş.

Tercüme:

Teganni ve riya ile olan amel salih olmaz. İbâdet ve amelim var diyu öğinme ve gurur dahi etme. Ber-hayat iken şeriat ve tarikat hamamında tathir olarak riyâzât ve perhizât ve amel-i sâlih ile Fıkr-i bekaya hasr-ı vakt

iderek tevhid ve tahlil ve âli makamlarda nağme ve terennüm ile safayab eylememiz tergib buyururlar.

Lâtife: 5

Bir gece rüyasında Hoca'ya tokuz akçe virmişler. Hoca hele on akçe olsun dirken uyanub baktı ki elinde bir şey yok. Gözlerini kapayub, elin uzatub, "Getür bari, tokuz akçe olsun" dimiş.

Tercüme:

Bu fani dünyada ellerinizde bulunan akçe ve mâsiva ayn-ı rüya gibidir. Nizâ fizâ ile daha fazla toplamağa sayiniz akibat hebadır. Elinizde iken mahallinde sadaka ve ihsan hayrât-ı hasenata bezl idün. Uyandığınız vakt eliniz boşa çıkmasun dimeği tarif ve işaret buyururlar.

Lâtife: 6

Bir gün Hoca kıra çıkub giderken karşudan biraz atlu gelür. Hoca sürat idüb bir makbere yanına gelüp esvabını çıkarub kabre girer. Atlular Hoca'yı görüb, "Bre adam bunda ne yatarsun?" dedikde bir lakırdı bulamayub, "Ehl-i kuburdan idim. Buraya seyre çıktım idi" dimiş.

Tercüme:

Bu dünyaya ziyarete çıktık. Ölmezden ön ölüp bu elbise-i fahireyi soyunub (3b-5) kefenleri boynunuza takub zad-ı ahiret görüb kubur ehlinden olun. Zira yolunuzda harâmi vardır. Birgün süratle gelüb sizi nâbedid eyler dimek tefhim olunur.

Lâtife: 7

Bir gün Hoca bir bostana girüb havuç ve şalgam, ne ki buldu ise çuvala ve koynuna toldururken bostancı bunu tutup, "Bunda ne ararsın?" dedikte Hoca şaşırub, "Geçen bir şedid rüzgar esti, beni buraya attı" cevabını virmiş ise de Bostancı, "Yahu bunları kim yoldu?" diyince, "Rüzgâr şedid olduğundan, beni oradan oraya attı. Neye yapışdım ise elimde kaldı" dedikte, bostancı, "Ya bunları çuvala kim toldurdu?" diyince, cevabında "Ben anı tefekkür iderdim" dimiş.

Tercüme:

Bu zıll-ı hayâl gibi olan dünyada bilâ tefekkür emtâ ve erzak toplayub, helâl, haram seçmeyüb iddihar ve tul-ı emel ile ferdayı düşünmiyen kimseler yarın bağban-ı hakîkî olan Cenâb-ı Kibriya divanında, öyle eğri büğrü sözler ile kabul olmayacağından başka meşru ve gayr-ı meşru olarak iddihar etmiş oldukları emval ve erzak içün hin-i hesabda bir cevab viremeyüb meyus kalacaklar bu vartalara uğramaktan ise şimdiden tefekkür idüp hukuk-ı ibâdı üzerinden iskat ve taib müstağfir olub Cenâb-ı Kibriya'dan mağfiret talebi irad ve tenbih buyururlar.

Latife: 8

Birgün Hoca Konya'ya varub bir helvacı dükkanına girer. Heman bismillah deyüb (4a-6) helva yemeğe başlar. Helvacı, "Bre adam ne yaparsın?" diyu Hocayı döğmeğe başlayınca, Hoca dahi, "Ne güzel belde imiş, bu Konyalı helvayı döğe döğe yedirir" dimiş.

Tercüme:

Konya makarr-ı evliyâdır. Helva gibi sülukı darb ve terbiye ile yedirürler. Bahusus dergah-ı Hz. Mevlânâ'ya dahil olanlara tarab ve semâ ile irşad idüb lokmasın dahi terbiye ile tagaddi iderler dimeği imâ buyururlar.

Latife: 9

Hoca, "Ramazan-ı Şerif, bana ne lazım halka uyub oruç tutmak" diyu bir dane çölmek peyda idüb günde birer taş bırakmağa başlar. Hoca'nın kızı görüb çölmege bir avuç taş kor. Bir gün Hoca'ya, "Bu gün ayın kaçıdır?"dirler. Amma ayın yigirmi beşi imiş. "Biraz sabr idün bakalım" diyu eve gelüp çölmeği döker ve sayar ki yüz yigirmi taş olmuş. "Eğer bunun cümlesin dir isem bana sefih dirler." Halka, "Bugün ayın kırkbeşidir" dedikte, "Ay otuz gündür sen kırk beşidir dersin" derler. Hoca, ben insafla söyledim, eğer çömlek nisabına bakarsanız, bugün ayın yüz yigirmi beşidir" dimiş.

Tercüme:

Ramazan-ı şerifin evveline ve ahirine dikkat olunmasıyla Hoca'nın kerimesi zahide bir hatun olmağla şuhûr-ı selâse[27] ile eyyâm-ı mübarekeyi yüz yigirmi beş güne iblâğ eylemiş olduğunu işaret buyurur.

[27] Şuhûr-ı Selâse-Üç aylar (Eyyâmü'l-Bayzâ)

Zi'l-kade 30 gün,
Zi'l-hicce 29 gün,
Muharrem 30 gün,
Ramazan 29-30 gün,
Şevvâl'den 5-6 gün, oruç tutulur.

Lâtife: 10

Hoca'ya "Ay yeni oldukta, eskisini ne yaparlar?" dimişler. "Kırkarlar kırkarlar yıldız yaparlar" dimiş.

Tercüme:

Şebâbet vakti olan ibâdet hasendir. Şebabetinize mağdur olmayın. İhtiyar olup (4b-7) zeval vakti geldikte, "N'olaydı bu parekendelikten mukaddem şebâbet vaktimizi ibadet ideydik" diyu pişman ve nâdim olmak faide vermek dimegi tefhim ider.

Lâtife: 11

Hoca kafile ile şehrden çıkub giderken devesi kükreyüb Hoca'yı yire urdu. Üzerine çöküp, Hoca feryad ider. Halk bunu kurtarırlar. Bir vaktten sonra aklı başına gelüb, "Ey müslümanlar, gördüğünüz mü şu deveyi, bana ne kadar cefa eyledi, lutf idüb şunu tutunuz boğazlayım" dimiş.

Tercüme:

Nefsiniz devesine tedriç ile binün, aman virüb kükretmeyin. Zira mesai gösterirseniz sizi kükreyüb altına alur helak eyler, ol size galebe itmeden hımye ve cu ile anı zebh idüb ruhunuzu nefsiniz üzerinde galebe idüb menzil-i maksudunuza vasıl olun diyu tarif buyururlar.

Lâtife: 12

Bir gün Hoca yumartanın tokuzun alub, onun bir akçeye diğer mekanda satar. "Hoca niçün tokuzun alub

onun satarsın?" dediklerinde Hoca, "Ziyade faidedendir, dostlar alış verişte görsünler" dimiş.

Tercüme:

Bu dünya mâkusdur bazı süretâ ziyan görülen şeyin akabinde fâidesi hissolunur. Meselâ; hârik ve sirkatden mukeddem bir metâ ziyanına virirse bütün fâide olmuş gibidir. Bazı ziyan zannolunan mua'melâtın vuku'ât-ı mahsusda ayn-ı menfaat idügün ile "men ca'e fi'l-hasene"[28] tefsirini ima buyururlar.

Lâtife: 13

Bir gün Hoca kısa esvab giyüb, mescide varıb namaz kılarken, ruku'a vardıkta, arkada bulunan adam Hoca'nın husyelerini görüb, heman tutup sıkınca (5a-8) Hoca dahi önünde olan imamın husyesin sıkar. İmam dönüb, "Hoca neylersin?" dedikte, "Arkamdaki adamdan sor" dimiş.

Tercüme:

Yarın ruz-ı mahşerde saf-be-saf turulub suâl olundukta, mesuller dahi şurût-ı islâmın mugayiri nasihat eden imamları tutub mahşer halkı arasında rüsvay olmadan ise şimdiden şeriat ve tarikatın imam-ı kâmilini bulub, ulu divanda şermsar ve hâcil-i rüsvay olmaklıkdan hazer olunmasını tenbih buyururlar.

Lâtife: 14

Hoca bir gün ırmak kenarında tuturken on dane âmâ gelür. Kendilerinin bir pula ırmaktan geçirilmesi-

28 Her şey güzellikle olur.

ne Hoca ile pazarlık iderler. Hoca bunları geçürürken, birini ırmak suyu toparlayub götürür. Âmâlar feryada başlar. Hoca, "Niçün feryâd idersünüz, bir pul eksik veriniz" dimiş.

Tercüme:

Yarın Sırat'a varıldıkda masiyyet ile âmâ olduğumuz halde şefaat-i resulallah, her birerlerimiz Sıratdan geçerken bir pul gibi amelimize güvendiğimiz aynı âmâlık olub günâhımızın sıkleti sebebiyle kebâ'ir ehli nâr-ı cahime düşmeklikten ise ilm ü amele mağrur olmayub beyne'l-havf ve'r-reva rızaullah ve mağfiret talebiyle amelinize mağrur ve istinad itmek caiz olamayacağını tarif buyururlar.

Lâtife: 15

Birgün adam eline bir yumurta alup, "Hoca şu avucumdakini bilürsen sana bir kaykanalığı viririm" dir. Hoca (5b-9), "Şeklini söyle, bilürim" dedikte, "Tısı beyaz, içi saru"dir. Hoca, bildim, şalgamı oymuşlar, içine havuş toldurmuşlar" dimiş.

Tercüme:

Bazı kimse çok bilürüm diyu meydana çıkub bilmediğini dahi bilmez. Gâibden dem urub kizb-ü durug ihtiyar eylediklerinden bu makule türrehatdan geçüb ağı ve karayı seçüb Hakk'a salik olun diyu işaret buyururlar.

Lâtife: 16

Birgün Hoca kırda gezerken bir tanaya rest gelüb, uğurlayub evine götürdi. Boğazlayub derisin saklar.

Tana sahibi feryad iderek Hoca'nın evine geldiğinde Hoca ehline, "A karı şu tananın deresin çıkarsam da şu herifin yüzünü kara eylesem" dimiş.

Tercüme:

"Kul kusursuz olmaz afv ider efendisi" fehvasınca mümin karındaşlarınızın aybını bahusus ihtiyaçlı ola kimselerin aybunu yüzlerine urup şermsâr ve hâcil irmeden ise ana nasihat ve redd-i leyyin ile kendisini hoşnud eylemenin tarikına bulunub ilerüde kendüsinden mutazarır olmamanın tarikında bakub settaru'l-ı uyub olan Cenâb-ı Kibriyâ'dan ecr-i azim talebini ima buyururlar.

Lâtife: 17

Bir gün Hoca pazarda gezerken bir herife rast gelüb, "Hoca bugün ayın üçü midir dördü midir?" dedikte, "Bilmem ay alup sattığum yok" dimiş.

Tercüme:

Böyle bihûde laf-zenlik itmek yâve-gûlara. Dil bir, kulak ikidir az söyleyub çok dinlenmeli zira bihûde söz (6a-10) söylemenin mazarratı çokdur. Akil olan tekellüm etmez ila hacet vakti tekellüm ider dimeği tarif buyurur.

Lâtife: 18

Bir gün Hoca omuzunda bir nerdüban alub bağçe divarında tayayub yukarı çıkar ve bağçeye kurub iner. Bağban bunı görüb, "Sen kimsin ve bunda ne ararsın?" dedikte, Hoca süratle nerdübanın yanına gelüb, "Behey bostancı, nerdüban satarım" dir. Bostancı, "Bu

arada nerdüban satılur mu?" dedikte, "Behey bağban nerdüban nirde olsan satılur" demiş.

Tercüme:

Bir dergâha mürşid-i kâmile ittikâ eyle ki şeriat ve hakikat ve marifet nerdübanından çıkıb bağban-ı hakikate vasıl oldukta naz niyazda bulunup itab ve hitap olursa dahi ayn-ı inayet olub bağban-ı hakikate vasıl olunur dimeği tarif buyururlar.

Lâtife: 19

Bir gün Hoca tavukları bir bir tutub boğazlarına birer peştamal takub salıvirdi. Halk Hoca'nın yanına cem olub, "Bunlara ne oldu?" dirler. Hoca, "Bunların anaları öldü matemin tutarlar" dimiş.

Tercüme:

Kable'l-mevt kefeninizi başınıza sarub tecemmu ile Hak için zikr ve fikr ve âh-ı enin ile aklınızı başınıza toplayub evvelimiz bir meni ve ahirimiz ile laşe olduğunu taakkul iderek hevanızı terk idüp Hakk'a tazarru ve niyazda olun dimeği tefhim ider.

Mesnevi:

Ey birader tu heman endişei,
Ma bakıyyet üstühan u rişei.[29]

buyrulduğu gibicesine.

[29] Ey birader sen şimdi düşünüyorsun,
Bizden kalan kemik ve kıldır.

Lâtife: 20

Bir gün Hoca'nın tarlasına bir öküz girüb Hoca dahi bir çöb alub üzerine vardıkta öküz kaçtı. İleru hafta gördü ki bir kimse arabaya koşmuş (6b-10) giderken Hoca eline bir sopa alub öküze birkaç sopa urur. Ol adam "Bre Hoca benim öküzümden ne istersin?" Hoca aydır:"Sen halt itme cahil köpek, ol kabahatin bilür" dimiş.

Tercüme:

Öyle bilâ destur öküz gibi halkın hanesine ve bağ, bostanına girersenüz, eğerçi bu dünyada sopayı yimezsenüz, şeriat ve tarikat arabasına koşulup, yarın ruz-ı kıyamette zabâniler araba gibi sürüyüb darb-ı şedid iderler. Bir şafiin şefaati ile halas bulunca çok sopa yirsinüz dimeği tenbih buyururlar.

Lâtife: 21

Bir gün Hoca su kenarında abdest alurken pâpûşunu su alub gitti. Heman kenara çıkub bir zarta çekti. "Al abdestini vir pâpûşumu."

Tercüme:

Fizemanna murâi olan kimselerin abdesti ve namazı bunun gibidir. Yüziyle çarılub bir faideyi müfîd olmadığından başka bir de pâpûşdan olman dimeği tefhim ider.

Lâtife: 22

Bir gün Hoca vasiyet ider ki "Ben öldüğüm vakit beni eski kabre koyun". Cemaat, "Niçun?" didiklerin-

de, "Sual melekleri geldikte, ben sual olundum, görmez misiniz kabrim bile eskidir" (dirim) dimiş.

Tercüme:

Şu dünya bir pirezen kocakarıya benzer ve türabı dahi köhnemiştir. Heman kulûbunuzı sağlam tutub, cila virüb ruşen idün ki kabriniz dahi ruşen olub münkirine cevâb-ı sevap virmemiz âsân olur diyu tenbih-i âlileri tefhim olunur.

Lâtife: 23

Bir gün Hoca su dökmek içir helaya girüb bir gün bir gece oturur. Meğer akar bir çeşme var imiş (7a-12) Daima şır şır, Hoca çişim dükenmedi zannider. Bir kimse gelüb "Bre adam çok oturdun" dedikte "Çişim dükenmedi ki kalkayım" dimiş.

Tercüme:

Bu fani dünyaya bakası var gibi cülus ile bir gün bir gecelik ömrü dükenmez zannidüp şar şır ile vakit geçürmeyin. Bir gün Azrail aleyhisselam kapıya gelüb cife-i dünyadan alub kaldırmak ister. Bu bakası olmayan âb-ı riz gibi olan dünyayı bâki sanman bakaya muhabbet birle seyr-i sülûk idün dimeği tefhim ider.

Lâtife: 24

Bir gün Hoca bir ata binmek murad eyledi. Yümsek olduğundan binemedi. "Hay gibi nikbed..." diyub ardına bakar. Kimse yokdur, "Biz de evveli hırlı uğursuz değildik" dimiş.

Tercüme:

Hal-i şebâbetinizde esb-i himmete binüb râh-ı hakikate vasıl olun. Zira pir oldukça güç kuvvet kalmayub, esb-i himmete binemeyüb zir-i zeminde "Hasıra'd-dünya ve'l ahire"[30] kalurız dimek isterler.

Lâtife: 25

Bir gün Hoca'yı Akşehir çocukları hamama götürüb yanlarında gizlüce birer yumurta alub, hamama soyundular. Badehu içeru girub göbek taşında, "Gelin sizinle birer yımırta yumurtlayalım, her kim yumurtlamazsa hamamın mesârifini ol virsün" diyüb, tavuk gibi geryüd iderek getürdikleri yumurtuları taş üzerine bırakdılar. Hoca bunları görünce, horos gibi çırpınıp ötmeğe başlar. Çocuklar, "sen ne işlersin?" dediklerinde, Hoca "Bu, kadar tavuğa bir horos lazım değil mi?"

Tercüme:

Etfâl-i tarikat olanlar elbise-i fahirelerini soyunub riyâzet hamamına girdiklerinde kendü kendüye letâif ve hakâyık ve maarif olan cevher ve muhabbet (7-13) hasıl illa içlerinde bir mürşid-i kâmil olub nefs-i kimyâları eseriyle bekam olmadıkça dimeği tarif buyururlar.

Lâtife: 26

Bir gün Hoca hamama girüb dellak buna kese sürer ve bir yanından bir yanına döndürürken Hoca dellâkın kesesin tutar. Dellâk Hoca'ya neylersin dedikte, "Behey herif seni dönmesün deyu tutarım" dimiş.

30 Dünyâ ve âhirette zararlı.

Tercüme:

Tarike duhûl idüb ve halvete dûhûlundan sonra öyle avdet idüp dönmeyesun anbe-an (anbean) terakki edüp müvecceh-i hakikiye tecdih devâ edesin demeyi tenbih-i âlileri olmuştur.

Lâtife: 27

Bir gün Hoca karalar giyüp taşra çıkar. Halk bunu görünce "Hoca ne oldun, karalar giymişsin" dedikelerinde, "oğlumun babası merhum oldu, anın mâtemin tutarım" dimiş.

Tercüme:

Veled-i kalbi ulu kılmayın. Sizlerden bir zelle vaki olduğu halde babası ölmüş gibi karalar giyüb seyahat ve sahra beyabanda buka ve istiğfar ederek geşt ü güzar idub Cenâb-ı Kibriyâ'dan mağfiret talebiyle mağfur olunuz demek isterler.

Lâtife: 28

Bir gün Hoca birkaç karpuz alub dağa gider. Susayub karpuzların birisini kesüb tatsız deyüb atar. Hasıl cümlesinden kesüp biraz yeyüb bakisi üzerine bevi (bevil) sıçrar, badehu odunu kesüb yine pek susar, şu değmiş buna değmemiş derken cümlesin yemiş.

Tercüme:

Huzuzât ve şehevât-ı nafsâniyeye ve fani dünyaya gönül vermeyüp kıç tarafınızı dönün. Zira bu mekanı bu fani dünyadır. Teveccühünüz Hüda-yı lemyezel olsun, zira bu dünya fani olduğu gibi mekulât ve meşru-

bat dahi fanidir, bâkiye bezl-i makderet edüp erzâk-ı manevi ile merzuk olun dimeyu tefhim eder.

Lâtife: 29

Bir gün Hoca şehirden bir iki adama rast gelüp bunlara, "Nereye gidersiniz?" dedikte bunlar "Taşağın dibine gideriz" deyince Hoca, "Bu gidişle ahşam olunca zeker başuna çıkarsınız dimiş.

Tercüme:

Dünya talibi olanlara hırs ve tama celb-i dünya içün gice gündüz seğirdüb esfel tarafına giderler. Bu gidişten geçüp bir faidemend olacak ve kendisinden zad-ı ahiret toğacak bir âli makama teıakkî idüb darında said olun deyu tenbih-i âli olmuştur.

Lâtife: 30

Hoca'nın bir kuzusu var imiş. Gayet güzel besler imiş. Bir gün yaran cem olub kuzu Hoca'nın elinden alub yiyelim dirler. Birisi gelip, "Hoca yarın kıyamet kopıcak imiş, gel bu kuzıyı yiyelim" dirler. Hoca inanmaz, birisi dahi gelüb böyle söyledikde, Hoca gerçek sanub kuzıyı boğazlarlar. Andan Hoca arkasına alup bir mesirgâhda ateş yakub kuzıyı biryan itmeğe başlar. Nagah arkadaşları soyunup esvaplarını Hoca'ya teslim idüp oynamağa giderler. Hoca dahi esvabın cümlesin ateşe urub yakar. Bir de anların karnı acıgub girü geldiklerinde görürler ki esvabın cümlesi yanub yok olmuş. Hoca'ya aydırlar. "Bunları kim yakdı?" Hoca aydır, "Çünki yarın kıyamet kopıcak, esvâb ne lazım" dimiş.

Tercüme:

İzaz ve ikram ile beslendiğiniz nefs, sizi yoldan çıkarup nar-ı ahiret gaygusın çektirmez. (8b-15) Zira kıyamet öldükde kopar. Zebaniler boğazlayup cehennemde büryan iderler ve üryan idüb urbaların dahi yeni ve eski olup, varisler ateşe urub yakarlar. Şu halde nefsinüze hizmet itmeyüp, mahkum idüb boğazlayın dimeği tefhim buyururlar.

Lâtife: 31

Bir gün Hoca'nın evine hırsız girmiş. Her nesi var ise alub gitmiş. Hoca'da bâki kalanı toparlayub hırsızın arkasına düşüb hırsız evine girince, hoca dahi girmiş. Hırsız, "Hoca ne istersin?" der. Hoca, "Ya, biz bu eve göç etmedik mi?"

Tercüme:

Evinizi, gözde malınızı hayır hasenata bezl idüb, bâki kefenini dahi arkana alub asi olan hanene tehidest varma, yolunuzda haramı çokdur. Bir gün olub kabr hanesine varılacaktır. Hâl-ı sıhhatiniz fukara ve nıesâkine bezl eyleyin dimeği tefhim ider.

Lâtife: 32

Bir gün Hoca'ya birkaç efendiler gelüb, "Sen okuyup yazarsın, ama Fârisî bilmezsin" dirler. Hoca "Nice bilmem?"dir. "Eğer bilürsen bir beyt söyle." dirler. Hoca bu beyti okur:

Reftem becayi serviler, gördüm tokuz
hur amedend
Bir kaçını yağırladım bir kaç (tarla mireved)[31]

[31] Farsça-Türkçe mülemma.

dedikte, mollalar, "Eyvah" diyüp kalkıp gitdiler.

Tercüme:

Yalnız ulûm-ı arabiyede kalmayup fünûn-ı sâireyi, ale'l-husus fârisî kitaplarını çokça mütalâa idün, zira ûlum-ı fârisîde tasavvuf çoktur. Ve tasavvuflıdır. Suri, menafi-i kesire ile fâide-mend olursunuz dimeği ima ve işaret buyururlar.

Lâtife: 33

Bir gün Hoca'nın biraz akçesin çalmışlar. Hoca "Ya Rab, senin neye ihtiyacın var ki, benim akçemi illere aldırırsın?" diyü feryad iderek mescide varup sabah olunca ağlar. Meğer deryada gemi fırtınaya uğrayup içinde olanlar, "Selamete irersek Hoca'ya bir miktar akçe virelüm" dimişler, Hakk'ın inayetiyle selamete irüp ol kadar akçe Hoca'ya virmişler. Hoca, "Allah, Allah, bir gice mescidde açıkda yatup ağlamagla benim akçemi gönderdi" dimiş.

Tercüme:

Dünya içün keder etmeyiniz. Bir şeyiniz zayi olursa Cenâb-ı Kibriyâ'ya iltica idün. Azaf-ı Muzaaf-ı mükafat olursunuz. Cevami ve mescidlerde mutekif olduğunuz halde recâ ve niyaz idersenüz, dünya ve mâfihâ muradâtınıza nail olursunuz. Bu dünya pâyidâr değildir. Dünyayı zâyi idüp bedelinde ahiret nimetine müstagrâk olun dimeği tefhim ider.

Lâtife: 34

Birgün Hoca komşusundan bir kazgan alup işin gördükten sonra kazgan içine bir teincere koyub virdikte, sahibi görüp, "Bu nedir?" dedi Hoca, "Kazgan doğurdu" deyince şâd oldu. Yine Hoca bir gün kazganı alup bir zaman kullandı. Sahibi bakar ki kazgan gelmez, Hoca'nın evine gelüp kazganı istedikte Hoca, "Sen sağ ol, kazgan öldü" deyince, sahibi "Hiç kazgan ölür mü?" dimekle, "Ya toğurduğuna inandın da öldüğüne inanman mı?" dimiş.

Tercüme:

Bir merd-i irmimden Cenâb-ı Kibriyâ kan ve sükker ve lihm-i azm ve ruh ihsan idüp ahir bizi, (9.-17) bu aleme getürdi. Bir gün ölüp bu vefasız fani dünyadan bâkiye gideceğiz ve cümle âzâmız türâb olacak. Yine cümle âzâ ve izâm bir yere gelüp haşr neşr ile kâim olacağımızı nasıl inkar idersinüz deyü münkir-i âhiret olanlara tevbih makamında buyururlar.

Lâtife: 35

Bir gün Hoca kabirler arasında gezerken bir koca köpek mezar taşma siğildi. Hoca eline bir çomak alup köpeğe urmak isteyince köpek Hoca'ya sırtardı. Hoca gördü ki kendüyi telef edecek hemen çomağı yanına saklayup, "Geç yiğidim geç" dimiş.

Tercüme:

Meşhur, "Köpeğe talanmadan, çalıyı tolanması yeğdir." Öyle intikam alacağım deyü vartaya uğramakdan ise nefs ü şeytan ve su'i akran ve sâir husemâ galebe çalacak olursa "İnnellahe ma'as-sabirin"[32] deyüp gazabını yutup anlardan intikam alacağım deyu suret

[32] Allah sabredenlerledir.

etmeyüp Hûdâ'ya ısmarlamak evlâdır dimeği tenbih buyururlar.

Lâtife: 36

Bir gün Hoca bir leylek tutup evine götürdü. Bıçak ile burnunu ve ayaklarını kesüp bir yümsek mahalle çıkardı. "İşte şimdi kuşa benzedin" dimiş.

Tercüme:

Siz de fırsat elde iken nefsiniz kanadını ve ayaklarını kesüp muzırlık etmeyüp kuşa döndürüp mukâmat-ı âliye terakki ettirüp nefsinüz zebun edün demeği tenbih buyururlar.

Lâtife: 37

Bir gün bir Monla, Arab, Acem ve Hindistan hasılı yedi iklimi gezüp kimse bunun meselesine cevab veremez Ahir bir adam Hoca'yı tarif edüp ol Monla Akşehr'e gelür iken (10a-18) bir akçalık nar koynuna koyup Akşehir'in tarlaları yanından geçerken gördü ki bir kimse çift sürer. Meğer Hoca imiş, yanına varup gördü ki mübarek ayaklarında çarık sırtında kebe bir fakir suret âdemdir. Selam verdikde Hoca dahi "Aleykesselam monla efendi, niye geldin" dedikde, "Filan mesele nedir bil" der. Hoca, "Parasız anan babana dahi vermez, ne verirsin?" deyince monla koynundan bir nar çıkarup vedi. Hoca dahi meselesine cevab virüp narı dahi yedi. Monla bir mesele dahi irad eyledikde, "Yürü halt etme nar tükendi" demekle, "Monla-yı Rum'un çiftçisi böyle olunca, uleması nice olur" deyüp çıkıp gitmiş.

Tercüme:

Seyahatle sa'y gayret edüb kendünüzü cehilden kurtaracak bir mürşid-i fâzıl bulup agâh olun ol mürşid her ne teklif eder ise kabul ederek, ben gayr oldum sevdasında olmayup kuşiş edüp an-be-an terakki ve terfi-i derece edüp hakikat inarlarını me kil edün demeği tefhim buyurur.

Lâtife: 38

Bir gün Hoca gördü ki bir pınar başında bir vafir ördekler oynar. Hoca seğirdüp tutayım derken kaçarlar. Hoca dahi eline biraz etmek alup pınar başında etmeyi pınara batırup yerken bir adam gelüp "Ne yersin?" dedikde, "Ördek çorbası yerim" dimiş.

Tercüme:

Bu dünya hilebaz ördek gibidir, önünüzden kaçdıkça arkasına düşersiniz, halbuki gaddardır nice kimseleri yoldan çıkarmış ahirü'l-emr sizi dahi çıkarmasun. Tehi-dest (10 b-19) kalursunuz öyle olacak nim nana teşekkür edüp vaktinizi gaflet ile geçürmeyin zira dünya sizi aldadır dimegi tefhim eder.

Lâtife: 39

Bir gün Hoca bir ciğer olup evine giderken bir çıplak ciğeri kapup gitdi. Hoca arkasından bakakaldı. Hoca dahi, birinin elinde bir ciğer var imiş, elinden kapup bir taş üzerine çıkdı. Herif, "Bre Hoca neylersin?" dedikde Hoca, "Kendimi denemek içün çıplak oldum" dimiş.

Tercüme:

Mesivâya mail olman ve de tamam oldukda erzakınızı alup götürüler kendünüzü bir yümsek sal taşına koyup mezar başına getürüp kabre koyarlar. Ol vakt kendünüzü deneyip ne oldugın tanırsınuz kendümüz bir lâşedir çıplak kabar.

Mesnevi:

Ey birader tu heman endişei

Ma bakiyyet üstüham-ı rişei

Zira insan rîşe ve endîşeden ibaretdir demeği tefhim ider.

Lâtife: 40

Bir gün Hoca'dan birisi bir urgan istemiş. Hoca içerü girüp çıkup "îpe un sermişler" der. Herif, "İpe un serilir mi?" dedikde, "İşte gönlüm olmayınca ipe un serilür" dimiş.

Tercüme:

Şeytan hile ile ipe un serer ferifte olmayın zira ömrümüz ipi çürüktür bu dünya ve masivânın ipe takacağı yokdur rızaya muvafık amelde bulunamazsınız bir şeye nail olmayup hasred-dünya ve'l-ahi-re me'yusen gidersinüz demeği tefhim ider.

Lâtife: 41

Bir gün Hoca'nın yanına bir âdem geldi, görüşüp gerü çekilür. Bu dahi çekilür. Hoca, (11a-20) "Sormak ayıp olmasun amma siz kimsiz bilemedüm" dedikde, ol âdem, "ya niçe görüştük" deyince, Hoca, "tacın tacıma

ve kaftanın kaftanıma benzer, seni kendim sandım" dimiş.

Tercüme:

Ağyar ile hemdem olmayın, hem cins hem tarîk olmadıkça ülfet ve muhabbet lezzetin bulmayup kendünde kendüni bulmazsın. Heman muhibbân eyleyin. Vücud bulup lillahi fillah muhabbet eyle ki Hakk-ı kendünde bulasun:

Kendümü kendüm yitirdüm kendim arar kendimi

Kendüme kendüm gerekse kendüm bulsun kendimi demekliği tarif ider.

Lâtife: 42

Bir gün Hoca'nın bir hastası var idi hatırını sormağa gelenlere "Sabahdan sağ idi şimdi ölüyor" dimiş.

Tercüme:

Üç günlük ömre güvenmeyin birin hâl-i sabâvetde geçirdük ve birinin içindeyiz ve senin içün bir günlük ömür kaldı. Sabah yakındur, bu dünyanın bir günlük ömrüne meyl virmeyüp âhiret tedârikun görün dimeği tefhim eder.

Lâtife: 43

Bir gün Hoca tavukları kafese toldurup Sivrihisar'a gider iken "Derdimendler mahbusdur bari salıvireyim" deyip, cümlesin salınca her birisi her tarafa kaçtı. Hoca eline bir degenek alup, horosu önüne katup, "Gice yarısı sabahın olduğun bilürsün de gündüz yaylanın yolın bilmezsin" dimiş.

Tercüme:

Akıl ma âşınıza uyup gündüz ahşama kadar ma âş içün vakit geçirüp gice sabaha kadar uyumak caiz değildir. Zira bu dünyaya yalnız ekl ü şürb ve istirahat içün gelmedik (11b-21). Rabbiyi bir bilüp gece gündüz ibadetle maksat hilkat-ı halık'a dayanup ibadet ve amâl-ı sâlihâ ile şu köhne rıbat-ı bî-bakâda istihzâr-ı zâd-ı ahiretden ibaret idügini piş-i nazar-ı dikkate alarak acuz-ı deh'r-i deniyi ağuş-ı iltifat ve nevâzişe almayun deyü tenbih buyururlar.

Lâtife: 44

Bir gün Hoca yol kenarında makberler arasında gezerken bir eski makbere içine düşüp kendini ölü yerine koyun, "Göreyim Münker ve Nekir gelür mi?" derken gördü ki bir çan sadası gelür. Hoca, "İşte kıyamet velvelesiyle geliyor" deyüp kabirden taşra çıktıkda bir karban gelir imiş. Katırları ürküp birbirine karışdılar. Katırcılar Hoca'yı gördükde ellerine birer sopa alup Hoca'ya "Nesin?" derler. Hoca "ben ölüyüm" der. Herifler, "Bunda neylersin" der. Hoca, "seyre çıkdum" dedikde, "Biz sana hoşça seyrettürelüm" diyerek Hoca'yı döğüp gözün başın yarmışlar. Hoca evine gelür karısı, "Hoca ne yerde idün?" der. Hoca, "Ben öldüm makberde idim" dedikde karı, "Öte dünyada ne var?" deyu sorar. "A karı karbanın esterlerini ürkütmezsen bir şey yok" dimiş.

Tercüme:

Mahviyyetle ölü makamında olun bir kimseyi zararlandırmayup sahib-i menfaat olun. Eğerçi bu fenada halkı taciz edüp zararlandırırsanız yarın yevm-i

kıyâmetde zebanilerden çok sopa yersinüz dimeği tefhim ederler.

Lâtife: 45

Bir gün Hoca çırağı İmad ile kurd avına gider. Ta kurdun inine gider. Meğer kurd taşrada imiş. (12a-22). Gelür inine girer. Hoca kuyruğundan tutar. Kurd eşinir İmad'ın gözüne toz gider. İmad, "nedür bu toz" deyünce Hoca, "Eğer kurdun kuyruğu koparsa tozu ol vakt görürsün" dimiş.

Tercüme:

Nefsinizin kuyruğun berk tutun. Eğerçi aman verip bırağır isenüz sizi helâk ider. Ol sizi helâk etmeden tedricen riyâzât ve perhizât kamçısı ile itaate götürün demeği tefhim eder.

Lâtife: 46

Bir gün Hoca ağaca çıkup, oturduğu dalı kesmeğe başlar. Aşağa bir herif geçerken, "Bre âdem neylersin şimdi düşersin" dedikde, buna Hoca hiç cevap vermez. Dal kesildiği gibi düşer, andan kalkup seğirdüp ol kimseye "Bre âdem sen benim düşeceğim bildin, öleceğim de bilirsin" deyüp yakasına sarılur. Ol kimse "Eşegiye ağır yük ur, yokuşa sür, iptida yelledikde canının yarısı çıkar, ikincisinde cümlesi çıkar" dedi. Hoca dahi öyle edüp ikinci de yatup, "İşte ben öldüm" dedi. Halk bunun başına üşüp, bir tabut içine koyup evine götürürken bir çamurlu yola gelüp halk, "Nasıl geçelüm" derken, Hoca başın kaldırıp" Ben sağ iken şurdan geçerdüm" dimiş.

Tercüme:

Bir zıll-ı hayâl gibi olan dünyanın akabeleri çokdur. Kararı vü sebatı kesülür dala benzer. Bunda mekan tutumayınız, zira en sonra size verasını dönüp yeller. Hemal ölmeden ön ölüp yarın sırat köprüsü akabedir. Geçmesi güçtür, şimdiden geçit yerini (12b-23) belleyüp bir mürşid-i kâmilden yed alup, çerâğ-ı hakikatle akabelerden gecüp derece-i bâlâya erüşesün demeği tefhim eder.

Lâtife: 47

Bir gün Hoca yer altında bir ahır yapmak murad eyledi. Kazarken komşusunun ahurına geçüp bakdı ki bir vâfir öküzler var. Hoca söylenerek karısına "Kafir zamanından kalma bir ahur ve öküzler buldum bana ne müjde verirsin" demiş.

Tercüme:

Dünyada tarik-i ilm ve irfana dürüşün ki eliniz boşa çıkmasun er ve geç muradâtınıza nail olup kenz-i layefnaya malik olursunuz deyu tenbih-i âlîleri olmuşdur.

Lâtife: 48

Hoca'nın iki kızı olup ikisi de pederine gelüp, Hoca, "Kızlarım geçinmenüz nicedir?" deyince kızının kocasının biri çiftçi ve diğeri kiremitçi imiş, "Kocam çok ekin ekdi eğer rahmet olursa bana kisve yapacak" dedi ve biri dahi, "Benim kocam kremid yapdı eğer kurak giderse bana kocam kisve yapacak" deyince, "Biriniz hıyarı yer, ama kangınız bilmem" dimiş.

Tercüme:

Tevekkül-i tam üzre olup ekici ve yapıcı olup, hikmete karuşup bilici olmayın ratb yabis demeyin. Böyle olursa ikinüz dahi melbus ve merzuk olursunuz kendülerini tevbih makamında cümleye dahi tenbih-i âlîleri olmuşdur.

Lâtife: 49

Bir gün Hoca Seferihisar'a varup gördü ki vâfir âdemler cem olup aya bakarlar. "Bizim beldede ayı araba tekerleği kadar görürler, yine itibar etmezler. Burada hilal kadar aya ne kadar cem olub bakarlar." dimiş.

Tercüme:

(13a-24) Bazı belde âli kadr olan kemâl sahiplerine itibar etmezler, bazı beldede rütbe-i kemâle ermemiş mübtedi sâlike itibâr ve iktidayıla sülûk ederler şu halde pür ziya bir sâhib-kemâl-mürşid-i kâmile iktidâ edüp himmet-i ulyalarıyla bekâm ve müşâhade ve kalb peyda edün demeyi tarif buyururlar.

Lâtife: 50

Bir gün Hoca, "Ya Rab bana bin altun ver, eğer tokuzyüz toksan tokuz tane olsa almam" der. Bir yahudi komşusu olup, bunu işidince tecrübe içün bir kiseye tokuzyüz toksan tokuz altun koyup Hoca'nın bacasından atar. Hoca, "Duamız kabul oldu" deyüp, kiseyi açar, sayar bakar ki bir dane eksik, "Bunu veren o biri dahi verir" deyüp kabul eder. Yahudiyi fitil alıp heman Hoca'nın kapusuna gelüp "Sabahlar hayır olsun Hoca Efendi, bizim altunları ver" dedikde, "Bazergan sen deli mi oldun? Ben Hak Teâlâ'dan istedim verdi,

ne münâsebet sen bana altun atmak" der. Yahudi, "A canım ben sana lâtife ettim, bir eksik olursa almam dediğin için" der. Hoca, "Ben altunları kabul etdim" der. Yahudi, "Mahkemeye gidelim" dedikde, Hoca, "Ben yayan gitmem". Yahudi bir katır getürir. Hoca, "Güzel amma bir de kürk lazım" der. Yahudi bir de kürk getürür. Bunlar kalkup mahkemeye giderler. Kazı sual etdikde, "Şu adam benim bu kadar altunumu aldı şimdi inkar ediyor" der. Kazı, Hoca'nın yüzüne bakar, Hoca aydır, "Efendim ben daima Hak Teâlâ'dan bin altun isterdim, bir eksik verdi ben de kabul etdim, ancak bu Yahudi şimdi arkamda olan kürke (13b-25) ve bindiğim esbe dahi sahib çıkar" der. Yahudi "Anlar da benim sultanım dedikde, "Bre gidi şirret Yahudi" deyüp, mahkemeden taşra çıkarırlar. Hoca kürkü ve katırı dahi alup evine gitmiş.

Tercüme:

Talebten kavi alet olmaz. Hak Teâlâ hazretlerinin ve matlubun var ise işte. Bu dünyadan ihsan olunan şeyler ahirete nisbetle şey-i kalildir. Ahirete olan matlubunuz az'âf-ı muzaaf olup niçe derecelere nail olusunuz. Heman bâb-ı ilâhîden kesilmeyüp suâlde daim olup, suri manevi muradâtınıza behemehal nail olursunuz demeği tefhim eder.

Lâtife: 51

Bir gün Hoca düğün ziyafetine gider. Esvâb eski olduğundan itibar etmezler. Hoca heman gizlice evine gelüp kürkünü giyüp, düğün evine gidince kapudan karşılayup tazim ve tekrim ile sofra başına oturdup, "Buyrun Hoca Efendi" derler. Hoca dahi kürkünün yenini tutup, "Buyrun kürküm" der. "Halk Hoca neylersin?" dedikde, Hoca "Zahir ikram kürkedir, taamı dahi ol yesün" dimiş.

Tercüme:

Fukara ve mesâkin takımı geldiği vakit zahirine bakmayup, abâ puşa, kaba puşdan ziyâde izzât ve ikrâm edün. Zira ekser-i ehlullah abapuş, geçmişler kepenk altunda er yatur fehvasınca fukara ve zuafaya iltifat ve hürmet edüp, gönlümü almağa bezi-i makderet edün.

Beyit

Ger deramed akıli gu rah nist.
Ver deramed aşıkı sad merhaba.[33]

demek tefhim olunur.

Lâtife: 52

Bir gün Hoca şehre gidüp gördü ki halk yeyüp içmekde, Hoca'ya taam verüp ikram ederler. Meğer ol sene kıtlık imiş. Hoca yeyüp içdikten sonra, "Ne ucuz (14a-26) şehir imiş" deyince bir kimse, "Behey adam mecnun musun, bugün bayramdır, herkes kudretine göre evlerinde pişirip getirirler, anın içün ganidir." der. Hoca dahi ana, "kaşki her gün bayram olaydı" dimiş.

Tercüme:

Hak Teâlâ'nın verdiği nimete teşekkür ederek nim-nan dahi gafletle yemeyüp zikr ü fikr ile mail-i

[33] Aynı tercüme içinde köpeğe talanmadan çalıyı tolanmak yeğdir (35)

Akıllı konuşan gelirse yol yok.
Ama âşık gelirse yüz merhaba.

Hak olup atiyye ve erzâk-ı suri ve mâneviye ihsan olunup beher yevminiz iyd olur demeği tefhim ider.

Lâtife: 53

Bir gün Hoca pazara bir inek götürüp gezdirir satamaz. Birisi gelüp, "Bu ineği niçün satmazsun?" der. Hoca "Sabandan berü gezdiririm ve bu kadar medh ettim, satamadım" deyince heman herif ineği alup, "Kızoğlan kız altı aylık gebedir" diyerek gezdirmeye başlar. O sırada müşteriler gelüp tolgun baha ile alurlar. Hoca teaccüb ederek ineğin akçesini alup evine gelür. Meğer Hoca'nın kızına görücüler gelmiş. Karısı, "Hoca kızını göriciler geldi" deyince "Sen azıcık tur ben anların yanında olayum ve iktiza etdikçe medh belki beğenip alalar" deyüp göricilerin yanına gelür. Hoca'ya "Sen kadınların yanında ne ararsın? Var git anası gelsün" dediklerinde Hoca "Anası kıza hidmet göstermekden hünerlerine baktığı yok, biz ehl-i tecrübe olduğumuzdan daima hünerlerine nazar ederiz, sual edecek isenüz benden sual edün" der. Kadınlar, "Biraz hünerlerinden beyan eyle işidelüm" der. Hoca, "Kızoğlankız (14b-27) altı aylık gebe eğer öyle çıkmazsa mal benimdir" deyince heman kadunlar birbirlerine bakup savuşurlar. Hoca'nın karısı, "Koca niçün böyle söyleyüp göricileri kaçırdın?" der. Hoca, "Sen esef etme bütün vilayeti gezseler bu vasıfda kız bulmayup yine gelürler, eğer ineği öyle medh etmeyelerdi kimse almazdı" dimiş.

Tercüme:

Dünya pir-zen olduğu halde öyle ter ü taze duhter gibi görünüp aldadup kendüyü satmakda ve dünya talihleri dahi canını sakınmayıp, almaktadır. Binaenaleyh bu denî dünyaya gönül vermeyip uhrevî olan hakikat duhterini deraguş etmeğe çalışınız ki anun sâye-i lutfunda nice dürlü veled-i kalbiyye ve fütuhat zuhur eder demeği tefhim ider.

Lâtife: 54

Bir gün Hoca sarık sararken ucu gelmez, tekrar bozar yine sarar yine gelmez, canı sıkılup, sarığı mezada virüp, bir herif gelüp müşteri oldukda, Hoca gizlüce varup, "Birader sakın alma, bu sarığın ucu gelmez" dimiş.

Tercüme:

Bu fâni bi-vefâ dünyaya aldanma, ucu gelmez arkasına düşme. Bu dünyayı satup bedelinde âhiret sadın al. Zira bâkidir. Bakasının nihayeti yokdur dimeği tefhim eyler.

Lâtife: 55

Bir gün Hoca'ya bir adam gelüp, "Bir oğlun oldu" deyü müjde eyledi. Hoca, "Oğlum oldu ise minnet Hûda'ya, sana ne?" dimiş.

Tercüme:

Dünya malı ve evlâdı fitnedir veled-i kalb zuhur etmiş olsaydı müjdeye layıkdın, yoksa dünya ve dünya evlâdı içün şâd ü gönül vermeyüp bedeline veled-i manevî olmalı demeği tefhim eder.

Lâtife: 56

Bir gün Hoca'ya bir âdem gelüp eşeğini ister. (15a-28) Hoca dahi, "Bunda sen tur varayım ben merkebe

tanışayım gönlü olursa vereyim" deyüp içerü girdi, bir mikdar eylenüp geldi ve ayıtdı, "merkebin gönlü olmadı ve bana merkeb dedi ki beni illere virürler, kulağıma ururlar ve hem senin avretine söğerler" dimiş.

Tercüme:

Hayvan hakkı güçdür, öyle hayvanın başına kulağına urmayın. Mesul ve muatab olursunuz. Bahusus tabiaten bildik kimseler hem hayvanı darb ve hem sana söğerler. Ancak nefsinüze binün. Nefsiniz ruhunuz üzerine bindürüp galebe etdirmeyün demek dahi ensebdir.

Lâtife: 57

Bir gün Hoca merkebine binüp bağçaya giderken su dökeceği gelüp sofin çıkarup semerin üstüne kor. Bir hırsız gelüp sofi çalup gider. Hoca gelüp görür ki, sofi yok, hemen merkebin semerin alup, kendi arkasına koyup, eşeğe semer urup, "Getür sofi al semerini" der. Bir de merkeb bağırmağa başlar. Hoca, "İster bağır, ister çağır faide yok" derken herif bunların haline ve çağırdığına, bağırdığına bakup sofi yerine koyup gitdi.

Tercüme:

Bir şeyi zayi edersenüz keder etmeyün bir palas dahi kalursa setr olup teşekkür üzere Cenâb-ı Kibriyâ'dan avazını taleb edin ve sabr edün ki yenice avazlar halk olunur demeği tefhim eder.

Lâtife: 58

Bir gün Hoca merkebini garib edüp birine sual eder, ol dahi "Falan yerde gördüm, kadı olmuş" der.

Hoca, "Gerçektir, zira ben İmad'a ders verirken (15b-29) kulaklarını diküp dinlerdi" dimiş.

Tercüme:

Şahidî hazretlerinin "Behan be-guş şeb ruz hemçu gav mebaş"[34] buyurduğu gibi, gerek zâhir-i şeriat ve tarikâtden her ne söylenürse kulak tutup âmil olmanın tarikine bakınız. Zira dil bir, guş ikidir. Bir söyleyip iki dinlemeli. İnsan kâmil olup veled-i kalb hasıl olur demegi tefhim eder.

Lâtife: 59

Bir gün Hoca odun kesüp, merkebe yükledüp gelürken merkebi yürümez oldu. Bir âdem gelüp eşeğin kıçına bir mikdar nişadır sürdü. Eşek ol kadar yürümeğe başladı ki, Hoca yetişemedi. "Bakalım şu nasıl şey?" deyüp kendü kıçına dahi sürünce yanmağa başladı. Eşekden ilerüce eve gelüp, evde dahi durmayup tolaşurken karısına, "Sen de bana yetişmek istersen biraz nişadır sür" demiş.

Tercüme:

Hulûs-u kalb ile bar altuna girip ateş-i ışk ile kalbinde bir çırağ peyda edüp, bir mekanda karar etmeyüp ışkullah ve fikrullah kat-ı mesafe ve seyr-i sülûk ile Cenâb-ı Hakk'a teveccühünüz tam olsun dimeği tarif buyururlar.

Lâtife: 60

Bir gün Hoca'nın evine bir âdem gelüp, Hoca'nın eşeğini ister. Hoca, "Evde eşek yokdur" derken eşek ba-

34 Söyle, dinle gece gündüz, inek gibi olma.

ğırmaya başlar. Herif, "Efendi eşek yoktur dersin içerüde bağırır" deyince Hoca "Ne acayip bir âdemsin eşeğe inanırsın ak sakalım ile bana inanmazsın" dimiş.

Tercüme:

Fi zamanına bir fazîl kimsenin vaaz ve nasihatine kulak tutmayup eğlenürler (16a-30) bir müzhik kimse olsa onun dürüg ve sohbetine kulak tutup, mahzûz olurlar demek olur.

Lâtife: 61

Bir gün Hoca, "Ölmüş âdemi neden bilirdiniz?" deyü sual eylediklerinde, "Eli ayağı sovur andan bilirüm" dimiş.

Tercüme:

Kendinizi sovukluk gelmeden, hayatda iken ruhunuza cila verüp safvet-i kalb peyda edüp nur-ı ilâhiye ulaşun deyü tenbih buyururlar.

Lâtife: 62

Bir gün Hoca odun keserken eli ayağı üşümüş. "Ben öldüm" diyerek bir ağacın dibine yatar. Kurtlar gelüp merkebini yemeğe başlar. Hoca yutduğu yerden, "Eyi buldunuz sahibi ölmüş eşeği" dimiş.

Tercüme:

Ölmüş kimsenin yetim ve yetimesinin malını yemeyin, zira sahibi ölmüş, şimdiki sahibi dahi yetimdir. Zinhar öyle kurdun eşek eti yediği gibi haram ve yetimin malını yemeyin demeği tefhim eder.

Lâtife: 63

Bir gün Hoca odun keserken, merkebin kurtlar yeyüp, Hoca gördükde alup yürüdürler. Bir âdem görüp "Bayıra vardu" deyü çağırır. Hoca, "Bre âdem ne çağırırsın tok kurd yokuşa yukarı zahmet çekmesün" dimiş.

Tercüme:

Bir hayvanı yokuş yukarı pek sürmeyin. Ol hayvanın hakkı olur. Zira hayvandır dili yok, günah sevap bilmez, hayvan hakkını gözetmeli demeği tefhim eder.

Lâtife: 64

Bir gün Hoca pazara merkebini götürüp, giderken kuyruğuna çamur bulaşmış. Kuyruğunu kesüp heğbe içine kor. Pazara vardıkda mezad ederler iken bir âdem, "Kuyruksuz merkeb neye yarar?" deyince Hoca eydür, "Siz pazarını edün kuyruk yabanda değil" dimiş. (16b-31)

Tercüme:

Yarın Pazar-ı hakikate varıldukda öyle kuyruksuzluk akçe etmez ilm ü amele güvenmeyin. Cenâb-ı Kibriyâ'nın gufran ve mağfiretine ve rızasına güvenüp vasıl-ı Hak olmaklığa râgıp olun demek olur.

Lâtife: 65

Bir gün Hoca uzak yerden gelürken merkebi gayet susamış. Negâh bir gölde suyu görünce karan kalmayup göle segirdir, meğer etrafı tümsek imiş. Hemen düşecek iken kurbağalar ötmeye başlar, merkeb Urküb geriye kaçar, Hoca eşeği tutup, "Aferin göl kuşları" de-

yüp, göle bir avuç para atup, "Varın helvaya verün yeyün" dimiş.

Tercüme:

Böyle bir tehlike şey geçirürsenüz, Allah'a şükr edüp sadaka ihsan edün. Zîra verdüğünüz sadaka nice belâları ve kazaları def eder. Sizleri tehlikeden kurtarup, ömrünüz ve malınız çok olmasına delâlet eder.

Lâtife: 66

Bir gün her ilmde mahir üç ruhban zuhr edüp, seyahat ederek Sultan Alaaddin'e gelüp, padişah bunları dine davet etdikde bunlar, "Bizim bir sualimiz vardır, cevap virürseniz kabul ederiz" dirler. Sultan Alaaddin ulemâsının ve meşâyihin cem edüp, bunların suallerine cevab veremediler. Sultan gazaba gelüp müessef ederken birisi, "Bu suallere Hoca Nasreddin'den gayrı kimse cevab veremez" deyince, heman padişah emr edüp, Hoca'yı getürirler ve ifade-i hal edüp heman acele padişahın huzuruna gelüp selam verdi. Padişah dahi yer gösterüp oturdu. "Beni çağırmakdan muradınız nedür?" dedikde, padişah ahvali nakl eyledi.(17a-32) Hoca dahi ruhbanlara, "Sualleriniz nedir?" dedikde, ruhbanın biri ilerü gelüp "Dünyanın ortasu neresedir?" dedi. Hoca merkebinden inüp âsa ile merkebin ön ayağını gösterir "İşte dünyanın ortası budur" der. Ruhban "Neden malum?" dedi. Hoca, "İtimat etmez isen al asayı ölçün eksik gelürse ol zaman söyle" dedi. Ruhbanın birisi dahi gelüp, "Gökte ne kadar yıldız var?" dedi. Hoca dahi "Merkebimin üzerinde ne kadar kıl varsa ol kadar" dedi. Ruhban, "Neden malum" deyince, "Eğer inanmazsan gel say eksük gelürse ol zaman söyle" dedi. Ruhban, "Eşekdeki olan kıl sayılur mı?" dedikde Hoca, "Ya gökteki yıldız sayılur mı?" der. Ol bir ruhban dahi gelüp, "Eğer benim sualime dahi cevap verir isen cümlemiz imana gelirüz" dedi. Hoca, "Söyle bakalım" der. Ruhban, "Şu banim sakalımın kaç kılı var?" Hoca, "Say benim eşeğin kuyruğunda kaç kıl varsa ol kadar" der. Ruhban, "Neden malum?" dedi. Hoca, "Behey ruhban inanmazsan say" der. Ruhban razı olmaz. Hoca "Eğer razı olmaz isen, gel bir kıl sakalından ve bir kıl eşeğin kuyruğundan koparalum, nasıl gelür?" dedikde ruhban gördü ki olur iş değül, Cenâb-ı Hak'dan hidayet erişüp, cümlesi müslüman olup, Hoca'ya bende oldular.

Tercüme:

Bu dünya vâsi ise de mahdud ve yıldızlar çok ise de madud sakal ve kuyruk kılı adede gelüp Cenâb-ı Kibriyâ'nın rahmet deryası bipâyândır. Had ve nihayeti yoktur ve cümle müminîn ve müminâta hidâyet edicidir. Rahmetini taleb edün (17b-33) ve Tarik-i Hakk'a sülûk ile Islam-ı ezelinizi izhâr edüp hidâyete gelün demeği tergib eder.

Lâtife: 67

Bir gün Hoca bir büyük tabla üzerine üç dane erik koyup, bege hediye götürürken, yolda erikler o yana bu yana oynar. Hoca, "Şimdi sizi yirim oynaman" der. Erikler oynarlar, Hoca eriğin ikisin yer, birini tabla ile götürüp begin önüne kor. Begin hoşuna gelüp Hoca'ya bir vâfir akça ihsan eder. Hoca birkaç günden sonra bir çok pancar alup yine Beye (Metinde Hoca'ya) götürürken bir herif, "Hoca bunları kime götürürsün?" der.

Hoca "Bege götürürüm" der. Hoca bir parça incir alup götürür. Beg dahi emr edüp incirleri başına vurular. Hoca dahi şükr eder. Beg, "Niçün şükr edersün?" dedikde Hoca, "Hayli pancar getiriyordum, eğer pancar getürse idim başım parça parça olurdu" dimiş.

Tercüme:

İn'âm ve ihsanınızı riyasız sem-asız (işittirmeden, duyurmadan) edün ki müstahak olasız. Eğer riyâ karışırsa yüzünüze vurulur. Fâidesi olmadığından başka âzâb ve itâbe müstahak olursunuz. Eğerçi erik gibi az ise de rızâya muvâfık amelde bulunmalı demeği tefhim eder.

Lâtife: 68

Bir gün Hoca yine bege gelüp, beg bunu eve götürür. Amâ bir kalb ata bindirir. Yağmur yagup herkes atlar ile kaçup, Hoca kaçmaz, at yürümez heman esvabını altına alup, üstüne oturdu. Yağmur dindikde kuru esvabını giyip bege yetişti. Beg taaccüp edüb "Islanmadı mı?" dedi. Hoca ayıttı, "Bu at keskin olup (18a-34) beni uçurdu, ıslanmadım" dedikde beg atı baş tavlaya bağladı. Bir gün beg yine eve gidüp ol mahud ata binüp Hoca başka ata bindi. Yine yağmur yağup herkes kaçup, beg o atla kaldı, ıslandı. Hoca'nın kelamına takıldı. Ertesi gün Hoca'yı çağırup "Yalan söylemek sana yakışır mı beni yağmurda ısladasın" dedikde, Hoca bege, "Niçün tarılırsın hiç izânın yok mu, sen de benim gibi esvâbların çıkarup yağmur dindikten sonra kuruca giysen olmaz mı?" dimiş.

Tercüme:

Bu dünya bir kalbtan at gibidir seni ısladup kazımaz üryan ve sergerden kor bindiği keskin edüp menzil-i maksuda erün envâ-ı ni'mete ve hulle-i cennete nail olasız. Öyle kalbtan dünyaya nâil olup, Tarik-i Hak'dan kalursunuz, günahınız sâkil olup râh-ı hakikiye vâsıl olamazsınız demeği tefhim buyurur.

Lâtife: 69

Bir gün Beg, Hoca'yı cirid oynamağa davet etmiş. Meğer Hoca'nın bir koca öküzü varmış. Eğerleyüp, üzerine binüp, cirid yerine vardı. Halk bunu görüp gülüşürler. Beg, "Hoca bu öküze niye bindin?" derler. "Zira bu segirdemez" deyince Hoca, "Ben bunun buzağı iken segirdedigin gördüm at yetişemezdi" dimiş.

Tercüme:

Sizler hal-i şebâbetinizde ibadet ve tâate ve tahsil-i ilm ü irfâne sa'y ediniz. Eğer pîr-i fâni olursunuz, sa'yden kalup meyus ve perişan olursunuz. Zira şebâblıkda olan ibâdet ahsendir.

Lâtife: 70

Bir gün Hoca'yı Timurleng davet eder ki duasını ala (18a-35) Hoca dahi merkebine binüp ve yanınca monlasını dahi alup şaha gitdi. Timur buna otur deyüp, yer gösterdi. Hoca bakar ki Timur bir ayağın minder altına sokmuş. Hoca dahi ayağını minderin guşesine sokar. Timur bi-huzur olup, "Hele benim özrüm var ve padişahım" deyüp, "Hoca senin eşek ile farkın nedir?" dedikde Hoca, "Bu minder üzerinde otururuz" der. Padişah dahi ziyâde tarılur, cefâ edecek olur. Hele ta'am

gelüp bunlar yemeğe başlar. Heman Timur Hoca'nın üzerine geğirir. Hoca, "Padişahım ayb değil midir?" deyince "Bizim diyarda ayb değildir" der. Hoca bir zarta çeker. Timur, "Ayb değil mi?" der. Hoca, "Bizim diyarda ayb sayılmaz" der. Ta'amlar yenüp kahve ve şerbet içilüp, kalkup giderken monlası, "Niçün yelledin?" deyince Hoca "İmam osurunca cema'at sıçar" dimiş.

Tercüme:

Akl bir padişahtır ve sâir kuva aklın madunundandır. Daima akl-ı ma'ad tarafına kuvvet verüp, nefs tarafını zebun etmeli. Eğerçi nefse kuvvet verüp, aklı zebun edersen, nefs akla yeller, zebun eder. Bunları himaye ile zebun edüp akla hidmetçi etdirmesi tefhim eder.

Lâtife: 71

Bir gün Hoca bir kazı pişirüp padişaha götürürken, yolda karnı acıgup budunu koparup yer. Varup kazı huzur-ı şaha kor. Padişah gördükte "Hoca beni zevklenursun" deyi canı sıkılup, "Bunun bir ayağı nereye gitti?" dedikte Hoca, "Bizim diyarın kazları bir ayaklıdır, inanmazsan çeşme başında bir sürü kaz var, cümlesi bir ayak üzre tururlar. (19a-36) İstersen var bak" der. Timur tavlacılara emreder. Birden tavuklara çomakları urunca kazlar iki ayaklı olurlar. Timur, "Gördün mü iki ayaklıdır" deyince, Hoca aydır. "Ol çomakları sen yisen dört ayaklı olursun" dimiş.

Tercüme:

Aklınız başınıza toplan, öyle imam olan akl huzurunda eksik işde bulunmayın. Sonra çomağı yirsünüz. Şâh-ı hakikat olan akl, noksanla varmadığımız halde,

sizlere suri ma'nevî nice ihsânlar olur akl tarafına kuvvet verün demeği tefhim eder.

Lâtife: 72

Bir gün Hoca kadı iken, iki âdem gelüp biri der ki, "Şu âdem benim kulağımı ısırdı" der. Ol âdem, "Kendi ısırdı" der. Hoca, "Birazdan gelün, size cevab verelüm" der. Bunlar gidince, Hoca bir tenhaya gelüp, kendi kulağını tutup ısırabilür müyüm deyü çekerken düştü. Başı yarılup, başına bir bez sarup yerine oturur, ol âdemler yine geldikte, "Behey âdem ısırma değül, belki düşer başı bile yarılur" dimiş.

Tercüme:

Yani insan kendüye etdiğin kimseye etmez. Heman guşunu yalan ve kerih avaz dinlemeden kat et. Batın-ı çeşmini küşâd edüp başdan dahi geçüp küşûfat-ı gaybiyyeye nail ve mutekif olduğunuz halde Cenâb-ı Kibriyâ'dan yardım taleb eyleyüp, öyle hilafına iftira etmen demeği tefhim eder.

Lâtife: 73

Bir gün Hoca hanesinde otururken kapunun önünde bir gavga işitdi. Karıya, "Kalk şu mumu yak, şunları göreyim" dedi. Karısı, "Otur âdem" dedi ise de (19b-37) dinlemeyüb yorganı arkasına alup çıkar. Bir âdem gelüp yorganı alup kaçar. Hoca ditreyerek içerü gelince, karısı kavganın aslını sorar. "Kavga bizim yorgan içün imiş, yorgan gitdi, kavga bitti" dimiş.

Tercüme:

İte dalanmadan çalıyı dolanması yeğdir. Terk-i mâsivâ birle uzlet ihtiyar et. Zira şeytan imâna, azrail cana, vârisler mala tolaşurlar, Eğerçi bunlara mütabeat edersen seni maldan, candan etdiklerinden başka eliyazu-billah sevgili İmandan dahi edüp tehidest kalursun demeği tarif buyururlar.

Lâtife: 74

Bir gün Hoca'nın karısı, "Şu oğlanı gezdir benim biraz işim var göreyim" der. Hoca oğlanı kucağına alunca üzerine yestehledi. Avratı gelüp "Niçin böyle etdin?" dedikte, "A karı eğer üzerime başkası işeseydi ben de sıçardım" dimiş.

Tercüme:

Ruh bizde emanettir. Nefs üzerine tegallüp etdirme. Mal ve evlâdınız dahi fitnedir. Yarın malınıza vâris olup üzerine yestehlediğinden başka, belki sininize söğer. Hal-i sıhhatinizde evlâdlarınızı ilm-i edeb, irfan öğredüp âlim ve sâlih oldukları halde, hidayetde pâkzâd olup ba'dıma duâ-i hayriyye ile yâd ederler deyü tenbih-i âlileri olmuşdur.

Lâtife: 75

Bir gün Hoca'nın karısı kaftanını, yıkayup, bağça tarafına asmış, Hoca gece bakdı ki bir âdem ellerin germiş durur. Karısına "Şu benim ok ile yayımı al gel" deyüp, karı da götürüp verür. Beriden oku atup kaftanını delük delük delüp öte yanlarından çıkar. Bâ'dehu gelüp yatar (20a-38) sabahleyin görür ki urduğu kendi

kaftanı imiş, feryâd ederek, "Ya Rab şükür eğer ben de içinde olmuş olsa idim, çoktan ölürdüm" dimiş.

Tercüme:

Kendini kendinde ara, kendine himmetin âli olsun, kendini kendin helâk etme. Nefsini bilen Rabbisin dahi bilür. Ok yay gibi olan mücâhede ile nefsinizi zebun edüp, tefekkürle kendini bulup, aklını başına al demeği tarif eder.

Lâtife: 76

Bir gün Hoca merkebin tersine binmiş, monlaları dahi arkasında derse giderken, monlaları, "Ey Hoca niçün tersine binersün?" deyince, Hoca, "Eğer toğru binersem siz benim arkama düşersinüz, önünce (önümce) gidersenüz arkanız benim önüme düşer" dimiş, "Böyle binmek evlâdır" dimiş.

Tercüme:

Dersinüzde, devrinizde halka olup bi'l-muvacehe ayn-ı cem olup mütevâzi ve ahlâk-ı hâmide sahibi olun ve Hulk-i azîm sahibi olarak halka beguş olun deyü maiyyeti talim buyururlar.

Lâtife: 77

Bir gece Hoca döşeğinde yaturken evinin üzerinde bir hırsız gezer. Hoca, "A karı geçen gece ben eve inmek murad etdikte bu du'ayı okuyup ayın ışığına yapışup indim" der. Evin üzerindeki hırsız dinler imiş. Bir zamandan sonra hırsız Hoca'nın okuduğu du'ayı okuyup ayun şulesine yapuşup bâceden aşağa düştü. Hoca kalkup hırsızın yakasına yapuşup karısına, "Tez mum

yak, hırsızı tuttum" deyince, hırsız, "Lutf et efendi, acele etme ol duâ sende bu akl bende iken burada çok yatırum" dimiş.

Tercüme:

Geceleri ta-be-sabah çok yatup (20b-39) uyumayun ve gündüz gaflet ile gün geçirmeyün. Hırsızlar etrafınızı almış görünmezler. Bir gün ayın ışığından iner gibi hânümânınızı harab eder ve şeytan ibâdet ve taatınızı yağma eder ve güçle kazandığınız malı itlaf ederler. Aklınızı başınıza alıp, ediye ve ezkâr ile dâim ol. Mevt hamzaddır. Ba'de'l mevt kabirde çok yatursuz demeği tefhim eder.

Lâtife: 78

Hoca'nın boynuzlu bir öküzü olup, hatta iki boynuzu arasına oturmak ister imiş. Her zaman hergeleden geldikte kapusu önüne yatar imiş. Hoca fırsat buldum deyüp, gelüp iki boynuzunun arasına binip oturdukda heman öküz kalkup Hoca'yı yere atar. Hoca'nın aklı başından gidüp nice zaman yatur. Hoca'yı karısı gelüp gördükte ağlamaya başlar. "A karı ağlama çok zahmet çekdüm, ama hele arzumu aldım" dimiş.

Tercüme:

Cihad-ı fi-sebilillah'da ecr-i cezile çok ise de cihad-ı ekberde dahi çokdur, zahmet çok çekülür, ama matlubuna ve maksuduna nail olur demeği tefhim eder.

Lâtife: 79

Bir gün Hoca'nın evine hırsız girüp, karısı evde hırsız var dedikde Hoca, "Tınma bolay ki bir şey bulaydı, elinden alurdum" dimiş.

Tercüme:

Hane-i vücudunuzdan gıll (ü) gış ve masiva muhabbetin mahv edün ki yerine İman ve irfan tolsun. Şeytan geldiği vakit nur-ı îmandan gayri bir şey bulmayup tehidest olarak gider. Nur-ı îman kendünde kalur demeği tarif buyururlar.

Lâtife: 80

(21a-40) Bir gün Hoca'nın avreti, "Öte yat" der. Hoca dahi kalkup papuşlarını eline alup gider, iki günden sonra bir âdeme rast gelüp, "Var benüm karıya söyle daha gideyim mi yoksa yeter mi?" dimiş.

Tercüme:

Sülûkde bulunup derviş olanlardan bir zelle vâki olursa çu nahsına göre seyahat verirler, daha ziyâde gitmek lâzım ise emre rızâ olup rızâ-yı şeyhi bulup, hoşnud olunca seyahat edüp marifet talebinde olmalı diyu tarif buyururlar.

Lâtife: 81

Bir gün Hoca yaturken, "Bre meded karı kalk (kak) çerağı yak, hatırıma bir beyit geldi yazayım" der. Karısı kalkup çerağı yakar. Kalem, divit getirüp bu beyti yazar. Karısı, "Canım efendi yazdığınız şeyi okuyunuz" der. Hoca okur. Beyit:

"Yeşil yaprak arasında kara tavuk kızıl burun mu gitti" dimiş.

Tercüme:

Yeşil gök ile yer arasında temekkün ediyoruz. Tetebbu-i evkat ediyoruz. Yarın kara tavık şekli olan karanlık kabr içine gireceğiz, acaba varacağımız kızıl burunlu cehennem ateşi midir, yoksa nurani cennet visali midir hal nice olur dayu nı fü'l-leylde kalkup, kalbinde bir çerağ uyandırup bir saat-ı şeri olsun ibadât ve taat ve tafekkür etmeli. Zira "fikrü's-sâa hayrun mini ibâdeti seb'in sene" buyurulduğunu tefhim eder.

Lâtife: 82

Bir gün Hoca (21b-41) hasta olup bir nice avretler hatırın sormağa gelürler. Birisi, "Ata bilür Hoca ama sen ölürsün sana ne deyu ağlayalım". "Hocamız cima'a doymazdı diyu ağlan" dimiş.

Tercüme:

Günahlarınızı önünüze koyup niçün bu günahları işledik deyu ağlamağa toyrhayup nedâmet ve huzur ile istiğfar ederek bükaya toymayın demeği tefhim eder.

Lâtife: 83

Hoca ne zaman ciğer getürse karısı oynaşına verüp, Hoca ahşam vakti geldikte önüne hamir mancası kor imiş. Bir gün sual eder ki, "A karı ben her gün ciğer getürem nereye gider?" karı cevap verir ki, "Bütün kedi kapar". Hoca kalkup baltayı sandık içine koyup kilitler. Avratı Hoca'ya "Baltayı kimden saklarsın?" dedikde, Hoca "Kediden saklarım" der. Karı, "Kedi baltayı neyler?" deyince Hoca, "İki akçaya tama eden kedi kırk akçalık baltayı almaz mı?" dimiş.

Tercüme:

Nefsinizi öyle tatlı tuzlu taamlar ile besleyüp, azdırmayınız. Daima perhiz üzre olup, bir hamir çorbasına kanaat edüp nefsünüzü zebun edün. Eğerçi böyle etmezseniz şeytan sizi yoldan çıkarup îmanınızı almağa tama eder demeği tefhim eder.

Lâtife: 84

Bir gün Hoca'nın avradı hamama gidecek olur. Meğer Hoca'nın bir akçası var imiş. Avratından gizli bir köşeye saklamış. Varup bakmış ki para alınmış, Hoca, "Tut elimi işte ben öldüm" dimiş.

Tercüme:

(22a-42) Saklamış olduğun mala bir ilm ve amele güvenmeyüp, kendini ölmüşlerden sayup, riyazet hamamında derleyüp ve yunup yıkanup, Hakk'a tevekkül üzere olun diyu tenbih buyururlar.

Lâtife: 85

Bir gün Hoca ile avratı bir göl başına çemeşuy yıkamağa çameşuri meydana döküp, sabunu meydana koyup, çamaşuye mübaşeret edeceği vakit hemen bir kara kuzgun gelüp sabunu kapup gitmiş. Karısı çağırup, "Be hey Hoca yetiş, kuzgun sabunu kapdı" dedikde Hoca, "A karı hiç tınma onun üstü bizden kirlidir, yıkansun" dimiş.

Tercüme:

Bu fâni dünyaya çameşuyluga gelmedin. Ne kadar yıkansan yine kirlenir, cameşuylukdan canşuyluk yeğ-

dir. Taşımızı yıkamakdan ise derunimiz tasını yıkayalım demeği tefhim eder.

Beyit

Taşta hamama müşâbih bu deni dünya heman
Daima murdar elinden dest-i na-pâka geçer

Lâtife: 86

Bir gün Hoca karısı ile kavl ü karâr ederler ki her Cuma gecesi mücâmaat edeler. Avratı buna râziye olup, Hoca derki, "Benim iştigalim var, Cuma gecesin bilmez isem nasıl edelüm?" Karı, "Cuma gecesi oldukda senin kavuğun yük üstüne korum, sen de Cuma gecesini andan bilirsün" dimiş. Bir gece Cuma gecesi değil iken karısının gönlü cima ister, ol kavuğu yük üstüne kor. Hoca, "Bu gece Cuma gecesi değildir." Karısı, "Cuma gecesidir" deyince Hoca, "Bu evde ya Cuma gecesi tursun ya ben turayum" dimiş.

Tercüme:

(22b-43) Cuma gecesi olmagla veled-i tâhir ve sâlih olmagla bu eyyâm-ı mübârekede cem olup evrâd ve ezkâr ve ibâdet ve tâatde olduğunuz halde nice ma'na tevellüd edüp, surî ve ma'nevî manefi-i kesirelere nâil ulursunuz diyu tarif buyururlar.

Lâtife: 87

Bir gün Hoca'nın avratıyla komşu karısı göle ton yumağa giderler. Meğer ol kariyenin A'yanı dahi seyre çıkmış bunların yanına gelüp bakar. Hoca'nın avratı, "Ne bakarsın" der. Ayan dahi bir kimseye, "Şol avrat kimindir?" der. "Hoca'nın avratı" derler. Ertesi gün ayan,

Hoca'yı gözedüp, "Filan avrat senin midir?" deyu sual eder. Hoca dahi "Beli benimdir" deyince, ayan "Var bana gönder, ana bir soracağım var" der. Hoca, "Gel bana sor, ben de ona sorayım" dimiş.

Tercüme:

Nisalarınızı öyle açık saçık taşra bırakmayın mestur tutun. Zira eşrâr-ı nâsdır. Mühlekeye bırakırlar. Eğer kendülerini taşrada bir iş olur ise kendiniz tevsiye edüp, fitne bırakmayın ve sırrınızı açığa atmayun deyu tenbih buyururlar.

Lâtife: 88

Bir gün Hoca'nın oğluna patlıcan nedir demişler, oğlan dahi, "Gözleri açılmadık sığırcık yavrusudur" deyince Hoca, "İşte bu kendinin bilmesidir, ben öğretmedim" dimiş.

Tercüme:

Bazı ehl-i mükâşefe, bir şeye bir misal getirirler. O misal, misl olmaz (23a-44) ise de bir nümune olur. İşte bu da ehl-i hal olup kendi bilmesine tevakkuf eder demeği tefhim eder.

Lâtife: 89

Bir gün Seferihisar'a bir araba gider imiş. Hoca dahi çıplak evden çıkup, segirdüp arabaya binüp, böyle gider. Arabacılar Seferihisar'a yakın geldikde, Hoca bu tarafa geliyor deyu haber gönderdiklerinde ehâli karşu çıkarlar. Hoca'yı üryan görünce sebebini sual ederler. Hoca dahi, "Sizi ziyâde pek sevdiğimden acele ile giyeceğimi unutdum" dimiş.

Tercüme:

Mahbubunuza vâsıl olmak istersenüz aç üryan olarak riyazet arabasına süvar olup, mahbûb-ı Hûda'ya vasıl olun, zira kişi sevdiğini zikr edüp, yoluna canın fedâ eder demeği tefhim eder.

Lâtife: 90

Hoca'nın başı kel imiş. Bir de traş olup bir akça verir. Gelecek hafta yine traş olup, berber ayineyi önüne kor. Hoca, "Benim başımın yarısı keldür iki traşa bir akçe olmaz mı?" dimiş.

Tercüme:

Dünya ve mâfıhayı bir pula alma, mirat-ı kalbine nazar edüp, canını ve başını rızâullah'a eyle. Ser verüp, sır vermeyenlerden olup, sırr-ı vahdet bulup, rızâya mazhar olun demeği tefhim eder.

Lâtife: 91

Bir gün Hoca birkaç âdemler ile balık avına giderler. Denize ağ atup, Hoca dahi kendini derya içine atmış. "Hoca n'eyledin?" dediklerinde, "Ben kendimi baluk sandum" dimiş.

Tercüme:

Sen bir katresin deryaya sal. Mütebahhirinden ola ki ol vakt sen de derya-dil olup sırr-ı vahdete nail olasın. Şimdiden kemend-i aşkı boynuna takup ben sen demeyi aradan kıldır.(23b-45).

Mesnevî-i ma dükkan-ı vahdet est
Gayr-ı vâhid herçe bini an put est[35]

[35] Mesnevî'miz birlik dükkânıdır
Birden başka her ne görürsen o puttur.

deyu vahdetten haber verirler.

Lâtife: 92

Bir gün mahalle çocukları, "Geliniz Hoca'yı ağaca çıkaralum, papuşları çalalım" diyerek, çocuklar bir ağaç dibine gelerek bu ağaca kimse çıkamaz deyüp tururken, Hoca gelüp, "Ben çıkarım" dediklerinde, "Çıkamazsun" derler. Hoca tamam heman eteklerini beline sokup, Papuşların koynuna kor. Hoca ağaçta papuşları neylersin dediklerinde, 'Belki andan öte yol var ise hazır yanımda bulunsun" dimiş.

Tercüme:

"Ed-dünya mezrâatü'l-âhire"[36] masdakınca azığı al, gidecek yol yokuşdur. Uzun, uzak yola gideceksin. Ahiret azığı dünyadan gider. Aklını başına topla, yolunda harami vardır. Güşiş edüp, makâm-ı âli'ye varılacak, elin tolu olsun, boş olmasun demeği tenbih eder.

Lâtife: 93

Bir gün herif, Hoca'ya köyden bir tavşan getürür. Hoca herife ikram ve izzet edüp, şorba yedirür. Bir haftadan sonra ol kimsenin karındaşı gelür ona dahi ikram eder. Birkaç günden sonra, biraz âdemler gelüp, "tavşan getüren kimsenin komşularının komşularıyız" derler. "Hoş geldinüz" deyüp bunların önüne bir tas su getürüp, suyu gördüklerinde, "Bu nedir?" derler. Hoca, "Bu tavşanın suyunun suyudur" der.

[36] Dünya âhiretin tarlasıdır.

Tercüme:

Armağan olanı pek severler. Ben falan âdemim, benim ceddim falandır demeklik âhirette fâide vermez. Herkes ameliyle haşr olacak. Cenâb-ı Kibriyâ'ya kullukta olun. Tehi-dest olarak huzur-ı Kibriyâ'ya gitmen deyu tenbih buyurmuşlar.

Lâtife: 94

Bir gün Hoca çift sürerken (24a-46) bir kaplumbağa bulup, tutup boğazına ip takup, beline asar. Kaplumbağa çağırır, bağırır. Hoca "Çağırsan da çift öğreneceksin" dimiş.

Tercüme:

Hefiye âdâp erkan öğrenüp, sûrî ma'nevî umur'dîde olursun, âdâba müdâvemet et. Çağırup, bağırmak akça etmez deyu tenbih eder.

Lâtife: 95

Hoca evlenecek olup, halkı düğüne da'vet ederler. Komşular gelüp, ta'amlar yerler, Hoca'ya sen de gel ye demezler. Hoca tarulup gider. Birazdan sonra bunlar Hoca'yı ararlar, bulamazlar, Cüst ü cû edüp, bulurlar. "Hey Hoca gel nereye gidersin?"derler. Hoca, "Düğün aşın kim yedi ise gerdeğe ol girsün" dimiş.

Tercüme:

Cenâb-ı Kibriyâ'nın has kulları vardır. Cennet teklif olundukda müşâhede-i cemâl ve vuslat zamanı, naz, niyâz eden muhlislerden olan deyu tenbih-i âlileri olmuştur.

Lâtife: 96

Bir gün Hoca sefere giderken, karban ile bir yere konup, atlarının bağlayup bilemez. Heman eline bir ok yay alup âdemlere "Atı gâib ettim" der. Herkes gülüşüp atlarını eğerler. Yalnızlayınca Hoca atını bulur. Heman bilür ki kendinün atıdır. Tez elden sağ ayağını üzengiye basup, binüp, yüzü atın sağrısuna gelür. Halk, "Ey Hoca niçün tersine binersün?" derler. Hoca, "Ben ters değilim, belki at solakdır" dimiş.

Tercüme:

Esb-i himmete devre binmen, eğerde toğru turun, aklınızı başınıza toplan. Râh-ı Hüdâya öyle eğri büğrü gidilmez. İstikâmet üzre olun kendinizi şaşırman demeği tefhim eder. (24b-47)

Lâtife: 97

Hoca'nın telâmizinden Hammad, Habeş imiş. Bir gün Hoca'nın üzerine mürekkeb dökülür. Sebebin sual ederler. "Bizim Hammad derse geç kalup yetişecem deyu seğirdiğinden terlemiş teri üzerime döküldü" dimiş.

Tercüme:

Kişi mukarininin hükmünü giyer. Eğerçi iyü kimselerle mukarin olursan misk ve anber bulaşur. Kötü kimselerin kötülüğü sana dahi aks olur. Kötülerle yâr olma, iyülerden iyilik öğren demeği tefhim eder.

Lâtife: 98

Bir gün Hoca minbere çıkup, "Müslümanlar size bir nasihatim var. Oğlunuz olursa sakın Eyyub tesmiye

etmeyiniz. Zira halk istimal ederek vav gidüp, ip kalur" dimiş.

Tercüme:

Cenâb-ı Kibriyâ tarafından Hazret-i Eyub aleyhisselama hitab olundu ki "Sen kimsin?", "Hiç, kulunum Ya Rab" buyurdular. Ol zat hiç olunca bizler hiçin hiçi oluruz. Aradan vav beni kaldırup, Eyyub aleyhisselam gibi zencir-i mihnete tayanamayub, ip makamında kalırsınuz Mahv-ı mahz olun demeği tarif buyururlar.

Lâtife: 99

Bir gün Hoca abdest alurken su yetişmez. Namaz başladığı vakit kaz gibi bir ayak üzerine tururken, cemaat, "Hoca neylersin?" dediklerinde, "Bu ayağımın abdesti yok dimiş."

Tercüme:

Abdestinizi ve namazınızı dürüst eylen. Öyle abdestsiz namaz olmaz, huzur, huşû ile olun, kalun. Yarın sıratdan leng olduğumuz halde geçmezsiniz. Deruh ve birununuz gıll u gıştan pâk olup, rızâya muvafık olunmağı tarif buyurur.

Lâtife: 100

Bir gün Hoca'nın hanesine bir misafir gelüp, yatur. Bir vakitden sonra mum söner. Misafir, "Mum söndü, sağ yanında mum var, getür yanduralum" der. Hoca, "Sen (25a-48) deli mi oldun, karanlıkta ben sağ yanımı ne bileyim" dimiş.

Tercüme:

Daire-i vahdeti nail olanın sağ sollı olmaz, Deryayı bi-pâyân gibi sırr-ı vahdete vâsilinden olur. Meselâ, bir çöpin ucunı yakup, döndürsen bir daire olur ki sağ solu ve ucu ötesi olmaz. Şu halde derya-dil ol demeği tefhim eyler.

Lâtife: 101

Bir gün Hoca'ya "Tali'in nedir?" derler. Hoca, "Benim taliim tekedir" der. "Ey Hoca talilerde teke yok" derler. Hoca, "Ben oğlan iken anam benim taliim tutdurdu, ol zaman bunun talii cedi dediler" der. "Güzel, ama cedi oğlaktır, teke değildir." derler. Hoca "Ey ahmaklar, ol zamandan berü kırk elli senedir oğlak teke olmaz mı?" dimiş.

Tercüme:

Tufûliyetde turmayub, kemâl-i tahsil edün ki, "ne mal iledür, ne al iledür, begim (beyim) ululuk kemâl iledir" dediği gibi bir tavırda turmayub gün-be-gün terakkide bulunup, tenezzülde bulunman demeği ta'rif ederler.

Lâtife: 102

Bir gün Hoca Seferihisar'da hatib iken, subaşıyla gavga edüp ittifak ol zaman subaşı ölür. Defn ederler. Hoca'ya, "Gel efendi telkin ver" dediklerinde, Hoca, "Başkasını bulunuz. Benim ile gavgalıdır, sözümü tutmas" dimiş.

Tercüme:

Hocanızı hoşnud edün huzurunda âdâb üzere olur. Eğer sizden yüz çevirirler ise dest-giriniz olmaz. Heman rızâsını taleb edün. Zira Hoca ve mürşid sizi bu ednâdan a'lâ'ya yetişdirür. Gönüllerini şikest etmeyin demeği tefhim eder.

Lâtife: 103

Bir gün iki kişi birbiri ile evleri önünde bir dükkanda oturup sohbet ederler. (25b-49) Haneleri birbirine muttasıl imiş. Meğer bir kelb bunların evleri önünde, bir sokağın orta yerinde yestehler, Birisi, "Senin eve yakındır, kaldır" der. Diğeri, "Hayır senin eve daha yakındır sen kaldır" derken bunlar niza ederek mahkemeye giderler. İttifak ol gün Hoca kadı yanında bulunur. Kadı, Hoca'ya "Bunların da'vâlarını sen gör" dedikte, Hoca bunlara "Ol sokak târik-i âm değil midir?" Onlar, "Belli" derler. "Ol havadır. Ne sana düşer, ne buna düşer. O nesne kadıya düşer" dimiş.

Tercüme:

Şeriât-ı gârra bir târik-i âmdır ve deryadır ki nice murdarları tathir eder. Şeriat-ı gârraya temessük edün, zahirinizi pâk eder ve tarikât yoluna bezl-i makderet edüp, batınızı tathir eder, demeği tefhim eder.

Lâtife: 104

Bir gün Hoca'nın buzağısın sinek tutup, öte beri segirdir iken Hoca heman değneği kapup, öküze girişür. "Ey Hoca öküzü neden döğersin, suçı nedir?" derler. Hoca, "Hep suç bunundur. Bu öğretmese dünkü buzağı ne bilür?" dimiş.

Tercüme:

Nefsinizi ve evlâdınızı küdek iken terbiye edün. Eğerçi terbiyesiz büyürse önü alınmaz. Sonra değneği siz yiyüp itab ve darba müstehâk olursunuz demeği tefhim eder.

Lâtife: 105

Bir gün Hoca Derbend'e giderken, bir çobana rast gelüp, çoban Hoca'ya "Fakih misin?" der. Hoca, "Belli" der. Çoban, "Bak şu canlara hep senin gibi bunlara mesele sual etdim, bilemediler. Gel seninle kavil edelüm cevâba kadir isen söyleyim, değil isen söylemeyim". Hoca "Nedir sualin?" der. Çoban, "Şu yeni ay oldukta küçük, sonra büyür tekerlek olur (26a-50) ve onbeşden sonra küçülür, kalmaz. Eski ayı neylerler" der. Hoca, "Bu kadar şeyi bilmedin mi, ol eski ayı uzadırlar, şimşek yaparlar. Görmez misin gök gürledikde ne kadar kılıç gibi parlar" der. Çoban, "Aferin fakih eyü bildün, ben de öyle fikr ederdim" dimiş.

Tercüme:

Yani insan mah-ı hilâl gibi zuhur edüp, insan-ı kâmil oldukta pür ziya olup, âlem ziyasından sayemend olup, pir-i fâni oldukda yine hilâl gibi kalunsa da ruh şemşir-i Hûda'dır, ten gılâf olmuş ana, dahi â'la kâr eder, bir tig kim üryan ola, mefhumunca ol insan-ı kâmilin ruhu şimşek ve yıldırımdan ziyâde parlar. Ruhâniyeti-i âlileri âleme ziyâ verir. Ervahından istimdad ederler. Demeği tarif eder.

Lâtife: 106

Bir gün Hoca'nın biraz akçesi olup, bir gün evi tenha bulup, bir yeri kazıp gömer. Kapudan bakup görür. "Ben bir hırsız olsam, bunu bulurum" diyerek oradan kaldurup, başka yere gömer. Yine gönlü sıkılup, "Olmadı" deyerek gelür, evin önünde bir tepe var imiş, bu akçayı bir torbaya koyup bir sırığın tepesine bağlar, götürüp ol tepeye sırığı diker. Yukarı nazar eder ki, "Adem kuş olsa uçup bunun başına çıkamaz, eyü yerin buldum" deyüp gider. Haramzâde'nin biri Hoca'yı gözedir imiş. Hoca gittiği gibi tepeye çıkar, akçayı indirir, alır ve bu sırığın tepesine de sığır tersi sürer ve sırığı yine diker, çıkar gider. Hoca'ya akça lazım olur. Sırığın dibine gelir, görür ki bütün gitmiş, sırığın torağında biraz sığır tersi var, "Ben bu sırığa âdem çıkamaz der idim, ya bunun tepesine (26b-51) sığır nice çıktı, bu bir garib oldu" deyü taaccübde kalır.

Tercüme:

Bazı kimse râzin saklamayup açığa atar. Şu halde kendüye bir çok ziyan ettikten sonra keşf-i râz ettiğinden tolayı mesleğinden tenezzül edüp, bir çok ziyana uğrar. Öyle efkar-ı bed ile râzın meydana atma. Fikr-i batılınız sizi ziyâne uğradır, derler.

Lâtife: 107

Bir gün Hoca eve gelürken birkaç tâliblere rast gelüp, "Efendiler, bu gece bize gidelüm, baba şorbasını bizde içelüm" der. Talihler pek güzel deyüp, Hoca'nın ardına düşüp eve gelürler. Buyurun edüp, otasına alup içeru girer, "A karı birkaç misafir getürdüm, bir tas şorba ver yiyelüm der. Karı, "Ne harç getirdün şorba istersin" dedikte, "A karı şu şorba tasını bana ver". Alup, efendilerin yanına gelüp "Efendiler ayıp olmasın, bizim evde hare olsaydı bu tas ile size şorba çıkaracak idim" dimiş.

Tercüme:

Fakr u fukaranın ve cu'un ve hane-i vücudun tehi bulunmaklığı ne derece âli olduğın ol tâliblere talim eyle zahir ve bâtın erzak-ı manevî zuhur eder, demeği tarif buyururlar.

Lâtife: 108

Bir gün Hoca hanesindeki kilere girüp, yatur. Kızı kilere girer görür ki babası bir küp arkasına saklanmış, "Hay Efendi baba bunda n'eylersin?" dedikte Hoca, "N'eylesem gerek, şu ananın elinden gurbet ellerde olayım" dimiş.

Tercüme:

Şu dünya endişesinden ve iyal evlâd gaygusından ihtifâ ve mu'tekif olun, belki ölmeden ön ölüp "mûtû kable en-temûtu" sırrına erişün demeyi tefhim eder. (27a-52)

Lâtife: 109

Bir gün Hoca evinde otururken bir kimse kapuyu dak eder. "Ne istersin?" der. "Fakir âdemim kapuya gel" der. Hoca heman aşağı inüp, "Ne istersin" dedikte, "Sadaka isterim" deyince Hoca, "Yukarı gel" der. Fakir yukarı çıkınca, "Allah vere" der. "Behey efendi aşağıda

niçün söylemedün?" dedikte, "Ya ben yukarıda iken niçün beni aşağıya çağurdun" dimiş.

Tercüme:

Bir fakir sadaka istedikte rıfkile mu'amele edüp, i'tab ve hitab etmemeli. Kezâlik Cenâb-ı Kibriyâ'dan hacetinizi taleb etdikde tavâzu'âne taleb edüp ihsan (u) âtaya şayeste ve nail olursunuz demeği tefhim eder.

Lâtife: 110

Bir gün Hoca haremi toğuracak olur. İskemle üzerinde iki gün toğıramaz. İçerüden kadınlar, "Efendi hiç dua bilmez misin, gel oku bir oğlan toğsun." derler. Hoca segirdüp, bakkala varup birkaç ceviz getirür. İçerü girüp, iskemle altına cevizleri döküp, "Şimdi oğlan görür de oynamaya çıkar" dimiş.

Tercüme:

Bu latâifleri bizim etfâl-i târik bulunduğumuzdan, ceviz meviz deyu lütufle söyleyüp veled-i kalbin zuhuruna ve târik-i Hakk'a teşvik ve sülûk etdirüp kalbimizden füyuzâtın tevellüd etmesini imâ buyururlar.

Lâtife: 111

Bir gün karısı Hoca'ya cefa etmek için çorbayı ortaya getirüp kor, İttifak sıcak olduğunu unudup bir kaşuk alup, boğazı yanar. Gözlerinden yaş geldikde Hoca, "A karı ne oldun yohsa şorba sıcak mıdır?" Karı, "Hayır, efendi babam merhum şorbayı pek severdi hatırıma geldi de (27b-53) onun için ağlarım dimiş. Hoca gerçek sanıp, şorbadan bir kaşık aldıkda boğazı yanup ağlamağa başlayınca avradı, "Ne oldun?" dedikde Hoca, "Hoca baban uğursuz ölüp de sen kaldığına ağlarım" dimiş.

Tercüme:

Zenlerin mekri çok olur. Onlarla müşavere edüp, aksini işlemeli, eğer bilakis işleyeydi şu mekrden kurtulurdu. Velhasıl zenlerin mekr u hilesi sebebiyle hüsranda kalınup nefs ü şeytan hululiyle mühlikinde olursunuz demeği tefhim eder.

Lâtife: 112

Bir gün Hoca'nın karısı vaiz meclisine gidüp, dinleyüp, eve geldikde Hoca, "Vaiz ne söyledi?" der. Karısı dahi, "Bir kimse helâliyle cima eylese ona Hak Teâlâ Cennette bir köşk yapar dedi" der. Bunlar yattıkları vakit turamadı, "Cennette bir köşk yapalum deyüp", cimâ ederler. Bir zamandan sonra karı, "Kendine ev yapdın, bana da yap" der. Hoca, "Sana ev yapmak kolay, lakin kavim kabilene de birer ev isteyeceksin, mimar başı tarulur, gel ikimize bir ev yeter" dimiş.

Tercüme:

Herkes helâlına cimâ helaldir, lakin öyle kesret-i cimâdan hazer edün, zira illet zuhur eder. Mimar-ı hakiki olan Cenâb-ı Kibriyâ'ya itâ'aten kalursunuz. Kalben, kâliben teveccühünüz Hûda'yı Lem Yezel'e olduğu halde, cennette her bir ricale, yetmiş rical kuvveti verilüp ve her birinde yetmiş huzuzât olacağına beyan eder.

Lâtife: 113

Bir gün Hoca bir bölük suhtelere rast gelüp, buyurun bize gidelüm deyüp, evin kapusuna götürür, oradan bunları (28a-54) bırakup, içerü girdi. "A karı şu herifleri sav" der. Vâfir nizâa varır. Meğer Hoca yukarıdan dinler imiş, başın pencereden çıkarup, "Behey âdemler ne mücadele edersünüz, belki evin kapusu ikidir, birinden çıkup gitmiş ola" dimiş.

Tercüme:

Şeriât ve tarikât ve inkâr ve münkâr, âhiret olanlar bu gibidir ki Hoca'nın kendine yok demesi kendinin var oldugını bildirir. Münkirlerin dahi âhireti inkâr etmesinden ikrar çıkar. Şu halde münkirliğin men ve ikrarı mukır olmanızı imâ buyururlar.

Lâtife: 114

Bir gün Hoca'nın bir oğlu doğar. Hoca'ya "Göbeğin kes, senin elin mübârekdir" derler. Hoca, "Hoş" deyüp, çocuğun göbeğini söküp çıkarır. Göbeğinde bir delik açıldıkda "Hay efendi, neyledin?" derler. "Ölmezse diri deliği bu olsun" dimiş.

Tercüme:

Bâtınınızda olan gıll (u) gış ve habaset ve kin hasedi tahliye edün ki hane-i derununuz ma'mûr olsun. Eğer batınınızda kibr ve fesad olursa nûr-ı ilâhî zuhur etmez.

Beyit

Sür çıkar gayrı gönülden ta tecelli ede Hak

Padişah konmaz saraya hane ma'mur olmadan

demeği tefhim eder.

Lâtife: 114

Bir gün Hoca'ya oğlu, "Ben senin toğduğun bilirim" der. Anası tarılup, "Ne söyliyorsun?" deyince Hoca, "A karı sen halt etme oğlan akıllucadır, bilse de olur" dimiş.

Tercüme:

Bazı kimseden bâ-usus etfâlden süre-i lisân vâki olur ise, tevbih etmeyin. Belki redd-i leyyin' ile kendüsini ikâz ederek hoş hal üzere nasihat edüp, kendüye merhamet ve şefkatinizi diriğ etmeyin. Hoca'nın bize letâifle tefhim ettirdiği gibicedir.

Lâtife: 116

Bir gün Seferihisar'ın kadısı bağda imiş, mest yaturken Hoca kadının feracesini alup, arkasına giyüp gitmiş. Kadı kalkup bakar ki ferace yok. Gelüp, muhzırlara ısmarlar, onlar dahi Hoca'nın arkasında görüp alup, kadıya getürürler, kadı aydur, "Ey Hoca bu feraceyi kande buldun?" Hoca aydur, "Monla İmad ile seyre çıkdık bir de onu gördük ki bi suhte mest olmuş yatur, hâlâ dübürü açuk, İmad iki kere işedi, bende feraceyi aldım geldim, eğer senin ise al" der. Kadı, "Hay benim değildür" der.

Tercüme:

Bir katresi haram olmuş şarab içenler, sanki bi hudluk âlemine varayım deyu zahir aklı çok olup, biraz azalsun deyu olmalı. Şu halde hem malını hem namusunun hem vücudunu verir ve akulsızlık alur. Eğer bi-hudluk âlemin bulayım dersen maldan, nâmusdan

olma, yalnız biz vücud verüp çalışmagla şerâb-ı ezeliden nuş edüp, hakikaten bi-hudluk âlemini bulup ışk ile deryâ-dil olup hâcil ve sergerden olmayup, hakikat-i insaniyyeyi bul demeği tefhim buyururlar.

Lâtife: 117

(29a-56) Bir gün Hoca su kenarında uyumağa yatur. Kendüyü ölmüş suretine kor. Bir herif gelüp, "Acaba bu suyun geçidi nerededir?" dedikte, Hoca, "Ben sağ iken şuradan geçerdüm" dimiş.

Tercüme:

Mahv-ı mahz olup, âhiretin geçit yerin, dünyadan bir çerağ-ı hakikat ile ruşen zamir olarak, hay gibi deryâ-dil olup, derya talkası deryadan geçer gibice, sana derya tarik-i müstakim olup, mütebahhirinden olup, kendini kendinde bul, başka yerden arama demeği tefhim eder.

Lâtife: 118

Bir gün Hoca'yı bir acemi berber traş ederken, ustura sürdükçe başun kesüp, her kesdiği yere banmuk yapışdırır. Hoca berbere "Behey âdem başımın yarısını pamuk ekdin, bırak ben de yarısına keten ekeyim" demiş.

Tercüme:

Şeyh-i Kazib olanın dizine baş koyma. Cüst ü cu edüp, bir mürşid-i kâmil bul. Canla başını fedâ edüp, irşâd birle târik-i Hakk'a vâsilinden ol demeği lutf buyururlar.

Lâtife: 119

Bir gün Hoca'yı şâhid ağızından şâhidliğe getirürler. Bunlar kadıya varırlar. Hoca'nın müddeisi buğdaydır der. Hoca arpa deyu şehâdet eder. "Hay buğday" derler. Hoca, "Behey cahiller yalan olduktan sonra gerek arpa, gerek buğday olsun" dimiş.

Tercüme:

Öyle yalan yere şehâdet etmeyiniz. Şehâdetinizde ziyâde dikkat edün. Ağzınız Hak deyüp, gönlünüz nâ-hak demesin itâbe müstehak olursunuz. Cenâb-ı Kibriyâ'nın vahidün lâ-şerikun leh olup, fahr-ı risâletin (29b-57) hak peygamber olduğun, hulûs-ı kalb ile tasdik ve şehâdet kelimesiyle ikrar edüp rahmet ve şefaate mazhâr olunmasını kerem buyururlar.

Lâtife: 120

Bir gün Hoca kuyuya su çekmeğe gider, bakar ki ayın aksi kuyuya düşmüş, heman onu çıkarmak gerekdir. Bir ip ve çengel alup, kuyuya salar. Taşa takulup zor ederken, ip kopup arkası üzeri düşer. Göğe bakup görür ki ay gökde "Hamd ü sena olsun çok zahmet çekdüm ise de hele ay da yerine geldi" dimiş.

Tercüme:

Mâh-ı hakikat ararsanız kendiniz arayınız. Boynunuza kemend-i takup tefekkür ve tezekkür ve rabt-ı kaib ile zikir ve tevhide kuşiş ve gayret edersenüz bir gün olur kalbinizden keşufat-ı ma'neviyye ve gaybiyyenin zuhuriyle ruşen zamir olup, mâh-ı hakikate nail olup, dünyâ ve mafihânın mugayyebâtı âyân ve levh-i

mahfuza nâzır olarak hamd ü sena ve teşekkür üzre bekâm olursunuz demeği tefhim buyurur.

Lâtife: 121

Hoca bir gün birinin bağında zerdalu ağacına çıkup, zerdalu yerken sahibi, “”Neylersin?” der. Hoca, “Behey canım, bülbülüm görmez misin, bunda öterim” der. Bağcı, “Öt bakayım” der. Hoca ötmeğe başlar. Bağban gülüp, “Bu terennüm müdür?” Hoca, “Acemi bülbül bu kadar öter” dimiş.

Tercüme:

Hoca Nasreddin rahmetullahi-aleyh kendüsi bir büyük zât-ı latif olduğu mâ'lumdur. Bu latifeler bir numûnedir. Kendüsi hasmen li-nefsihi kâidesi üzere aczini (30a-58) itiraf edüp, bir mübtedi sâlikim öyle irşâde liyâkatim yok deyu kendüyi mahv-ı mahz edüp, tevâzu-ı beyân ve tefhim eder.

Bu kemter Burhan dahi bu Burhaniye nam-şerh-i muhtasar(ı) yârâne bir numûne olarak yazdım ki kendülerinin zihn-i pâklarına havâle edüp, bundan nice ma'nâlar tevellüd etse, hâşiye ve derkenar buyurmalarıyla ikmâl olunması ve bu fakir duâ-yı hayr ile yad buyurulmasını arz-ı istirham eylerim.

Mesnevî

Ey birader tu heman endişei
Mâ bakıyet üstühan (ü) rişei

Rivayet olunur ki, Hoca her ilimde mâhir ve her fende kâmil imiş. Talebe kendinden ders rica etdikde Kudûri'den gayri ders okutmaz imiş. Bazıları der

ki Kudûri okudurken keşf-i kerâmet sahibi olmuş. Kudûri okutmanın hikmeti bu imiş. Rahmetullahi-aleyhi rahmeten vasian ruh-ı şerif içün rızâen lillah fatiha, (Sârihu'l-Kitab-ı Celâled-din kuddise sırrehu.)

Muharrem fî 7, sene 1305.

Nasreddin Hoca Lâtifeleriyle Burhaniye Açıklamaları

Nasreddin Hoca Lâtifeleriyle Burhaniye Açıklamaları

(Sadeleştirilmiş Tercüme Kısımları)

Girişi

Nasreddin Hoca Hazretleri'nin, Allah rahmet eylesin, vaktinin biriciği, latif bir kişi olduğu herkesçe kabul edilir. Bizler hayat karşısında çocuklar gibi olduğumuzdan, hakkın yolunu latifelerle, benzetme ve alay gibi söylerler. Halbuki bu şerefli kişinin benzetme ve alay yerini tutan güzel latifelerinin yalnız eğlendirmek için yapılmış sayılması, hakikatleri tam olarak anlayanlarca yeterli olmaz. Bir nice ince düşüncenin anlamlarını ve faydalı nasihatleri içine alan hikâyelerinin kabuğuna bakmayıp duruma uygun olan özünden yararlanmanın daha doğru olduğu, pirimiz Hz. Mevlânâ'nın, sırrı mübarek olsun, Mesnevî-i Şerifinde mübarek beyitte buyurdukları gibidir:

Beytimiz beyit değildir ülkedir
Alayımız alay değildir derstir.

Zirâ benzetme bir ülke yerini tutar, alay ders yerini tutar. Anlamı kapalı olduğundan, bu değersiz Seyyid Burhaneddin kul dahi sözü edilen rahmetlinin basılmış olan kitabından yüz yirmi bir adet latifesini, tarikat arkadaşlarıma değersiz bir yadigar ve Hoca Efendimiz'in ulu nâmını anmaya vesile olmak emeliyle, liyakâtim olmaksızın, bir kısa, iyiye güzele yorma olarak anlatma ve açıklamaya çabucak giriştim. "İnsan unutmaktan ibarettir." Sözlerinin anlamından anlaşıldığı gibi görülecek yanlışlarının fakircesine sermaye azlığıma bağışlanmasıyla eksiklerimin bir yana bırakılması ve hayır duâ ile anılması irfan sebeplerinden umulur.

Lâtife 1

Tercüme:

İşaret buyurmuşlar ki "Sizler imamsınız. Va'z iki türlüdür. Biri sözle yapılan va'z, biri sözsüz va'z. Sözlü va'zdan sözsüz va'z çok daha etkilidir. Varın gusül tahtasına çıkmış ölü, hal dili ile size ne nasihat eyler ondan açıklanma almış olunuz." Bununla "Sessizce sus ve ölmeden önce ölün" sırrına ulaşmayı işaret buyurmuştur. İkinci olarak, mademki siz hakiketleri tam anlamışsınız, niçin bildiğinize göre iş yapmazsınız. Ben ne söylesem tesir etmeyecek. "Akıllı kişi ancak gerektiğinde konuşur." Sözünün anlamına göre bildiğinizi işleyip ilminizi arttırın (deyip) sözü uzatmaya engel olurlar. Üçüncü olarak, "Alim olanlar işlerini ilimlerine uygun yapmadıkça, nasihat eden va'z kâr etmez. Bir faziletli, olgun yolgösterici bulup bilmediğinizi öğrenip bilmeyenleri de uyandırın" demek isterler.

Lâtife 2

Tercüme:

Yüce Tanrı'nın büyüklük ve ihsanını görün. Her kuluna mal ve mansıp vermediğine şükredin. Zîrâ herkesin kabiliyetine göre ihsan olunur. Kabiliyet olmadığında, (iş) deveye kanat verilişine döner, hem günaha girmiş, hem günaha sokmuş olurdunuz. (Bununla kendisine) mal ve mansıp yaraşmayan kimselerin hallerine şükretmeleri (gerektiğini) imâ iderler.

Lâtife 3

Tercüme:

Her nerede bulunursanız bulunun Yüce Tanrı vardır ve görür. Yüce Tanrı'nın büyüklüğüne ve kudretine yaratılmışların hepsinde şahit olup, tek gözlü gibi, bir şeyi iki görmeyin diye birlik sırrına işaret buyururlar.

Lâtife 4

Tercüme:

Şarkı söyleyerek ve iki yüzlülükle yapılan iş uygun ve doğru olmaz. İbâdet ve ilmim var diye öğünme ve gurur dahi etme. Hayatta iken şeriat ve tarikat hamamında temizlenerek, dünya lezzetleri ve rahatından sakınarak, perhiz ile ve şeriate uygun davranışlarla bekâ fikrini vaktini hasrederek tevhid ve kelime-i şahadet ile yüksek makamlarda nağme ve terennüm ederek mutluluk bulmamızı daha iyi bulduklarını belirtirler.

Lâtife 5

Tercüme:

"Bu fani dünyada ellerimizde bulunan para ve Allah dışındaki şeyler tıpkı rüya gibidir. Kavga dövüşle daha çok doymak için uğraşmamız sonunda boşunadır. Elinizde iken yerine sadaka, ihsan, güzel hayrat saçın; uyandığınız vakit eliniz boş çıkmasın." demeği tarif ve işaret buyururlar.

Lâtife 6

Tercüme:

"Bu dünyaya ziraate çıktık. Ölmezden önce ölüp, bu övünme elbisesini çıkarıp, kefenleri boynunuza takınıp, âhiret azığını hazırlayıp, ölmüşlerden olun. Zîrâ yolunuzda soyguncu vardır. Birgün süratle gelip sizi yok eder." demek anlatılır.

Lâtife 7

Tercüme:

Bu, hayal gölgesi gibi olan dünyada düşünmeksizin mal ve erzak toplayıp, helal haram seçmeyip biriktirerek, aşırı isteklerle yarını düşünmeyen kimseler, yarın hakikat bahçesinin sahibi olan Yüce Tanrı'nın divanında öyle eğri büğrü sözler ile kabul olmayacakları gibi, meşru ve gayrımeşru olarak biriktirmiş oldukları mallar ve erzak için hesap anında bir cevap veremeyip üzüntü içinde kalacaklar. Bu vartalara uğramaktan ise, şimdiden düşünüp insan hukuku üzre reyinizle (ölmüş) sadaka dağıtma(nızı) ve tövbe istiğfar etmiş olup, Yüce Tanrı'dan bağışlanma talebin (de bulunmamızı) söyler ve tenbih buyururlar.

Lâtife 8

Tercüme:

Konya ermişler durağıdır. Helva yedirir gibi, tasavvuf yoluna darbe ve terbiye ile sokarlar. Bu özellik, Hz. Mevlânâ'nın dergâhına dahil olanlara müzik ve semâ ile yol gösterip lokmasını dahi terbiye ile vererek (onları) gıdalandırırlar." demeyi imâ buyurur.

Lâtife 9

Tercüme:

Mübarek Ramazan'ın başlangıcına ve sonuna dikkat edilmesine ve Hoca'nın kızının, aşırı sofu bir hatun olduğundan, üç aylarla birlikte mübarek günleri yüz yirmi beşe çıkartmış olduğuna işaret buyururlar.

Lâtife 10

Tercüme:

Gençlikte yapılan ibadet güzeldir. Gençliğinizden dolayı mağrur olmayın. İhtiyar olup yok olma vakti geldiğinde, "Nolaydı, bu darmadağınıklıktan önce gençliğimizde ibadet edeydik." diye pişman ve nadim olmak fayda vermez demeyi anlatır.

Lâtife 11

Tercüme:

"Nefsiniz devesine yavaş binin, aman verip kükretmeyin. Zîrâ gevşeklik gösterirseniz, sizi kükreyip altına alır, yok eder. O size galebe etmeden perhiz ve açlık ile onu boğazlayıp ruhunuzu nefsinize galip getirip, ulaşmak istediğiniz yere ulaşın" diye tarif buyururlar.

Lâtife 12

Tercüme:

Bu dünya terstir. Bazan dış görünüşte ziyan olarak görülen bir şeyin hemen sonra faydası hissedilir. Söz gelişi (insan) yangın ve hırsızlıktan önce bir madde (yi) ziyanına verirse, bütünüyle yarar sağlanmış gibidir. Bazı ziyan sanılan işlerin, özel olaylarda menfaatin tâ kendisi oluşuyla "Herşey güzellikle olur." Açıklamasını imâ ederler.

Lâtife 13

Tercüme:

Yarın mahşer günü sıra sıra durulup sual olunduğunda, kendisine soru sorulanların İslâm'ın şartlarına aykırı nasihat eden imamları tutup mahşer halkı arasında rezil olmaktansa, şimdiden şeriat ve tarikatın olgun imamını bulup, ulu divanda utanç içinde olmak ve rezilliğin utancına düşmekten sakınmalarını tenbih buyururlar.

Lâtife 14

Tercüme:

Yarın Sırat'a varıldığında âsîlik ile gözümüz kör olduğu halde, Allah'ın Elçisi'nin şefaatiyle, her birimiz Sırat'tan geçerken, bir değeri varmış gibi yaptıklarımıza güvenişimiz körlüğün tâ kendisi olur. Günahımızın ağırlığı sebebiyle büyük günah sahibi (olarak) cehennem ateşine düşmektense, ilimle ve yapılanlarla gururlanmayıp, korku ve umut arasında, Allah'ın rızası ve affını istemeyi, yapılanlarla gururlanmayıp onlara dayanmamayı tarif buyururlar.

Lâtife 15

Tercüme:

Bazı kimse(ler) çok bilirim diye meydana çıkıp, bilmediklerini bile bilmez(ler). (Böyleleri) bilinmez şeylerden söz edip, yalan ve aldatmacayı seçtiklerinden, "Bu çeşit saçmalıkları bırakıp, akı karayı birbirinden ayırıp, Hak yolunu tutun." diye işaret buyururlar.

Lâtife 16

Tercüme:

"Kul kusursuz olmaz, affeder efendisi." (sözünün) anlamına uygun olarak mümin kardeşlerinizin aybını, özellikle muhtaç kimselerin aybını yüzlerine vurup (onları) mahcup edip utandırmaktansa, onlara nasihat ve yumuşak itiraz ile kendilerini hoşnut eylemenin yolunu tutup, ileride kendisinden zarar görmemenin yoluna bakıp, ayıpları örten yüce Tanrı'dan büyük sevap istemeyi imâ ederler.

Lâtife 17

Tercüme:

"Böyle boş yere konuşmak saçmalayanlara (mahsustur). Dil bir, kulak ikidir. Az söyleyip çok dinlemeli. Zîrâ boş söz söylemenin zararı çoktur. Akıllı olan laf etmez, yalnız gerektiğinde konuşur" demeyi tarif buyurur.

Lâtife 18

Tercüme:

Bir dergâha ve olgun bir yol göstericiye dayan ki şeriat, hakikat ve marifet merdiveninden çıkıp, hakikat

bahçıvanına ulaştığında naz, niyazda bulunup, azarlama ve hitab olursa dahi, yardımın tâ kendisi olup, hakikat bahçıvanına ulaşılır." demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 19

Tercüme:

"Ölmeden önce kefeninizi başınıza sarıp, toplanarak Hakk için zikr, fikir ve inleyen ahlarla aklınızı toplayıp, evvelimizin bir meni ve âhirimizin bir leş olduğunu akla getirerek, heveslerinizi terk edip Hakk'a yalvarıp yakarın" demeyi anlatır.

Mesnevî

Ey birader sen şimdi düşünüyorsun

Bizden kalan kemik ve kıldır.

buyurulduğu gibicesine.

Lâtife 20

Tercüme:

"Öyle izinsiz, öküz gibi halkın evine ve bağına, bahçesine girerseniz, her ne kadar bu dünyada sopa yemezseniz de, şeriat ve tarikat arabasına koşulursunuz. Yarın kıyamet gününde zebaniler araba gibi sürüyüp, şiddetle vururlar. Bir, araya girip kurtarmak isteyenin araya girişi ile kurtuluncaya kadar çok sopa yersiniz." demeyi tenbih buyururlar.

Lâtife 21

Tercüme:

"Zamanımızda ikiyüzlü olan kimselerin abdesti ve namazı bunun gibidir. Yüziyle çarılıp bir fayda sağ-

lamadığı gibi, bir de pabuçtan olursunuz. İbadetinizi Allah için yapıp azarı haketmeyin" demeyi anlatır.

Lâtife 22

Tercüme:

"Şu dünya çok yaşlı bir kocakarıya benzer ve toprağı da köhnemiştir. Hemen kalplerinizi sağlam tutup, cila verip aydınlatın. Kabriniz de aydınlanıp, sual meleğine doğru cevap vermeniz kolay olur." diye yüce tenbihleri anlatılır.

Lâtife 23

Tercüme:

"Bu fâni dünyaya son bulmazmış gibi oturarak, bir gün bir gecelik ömrü tükenmez zannedip şar şır ile vakit geçirmeyin. Birgün Azrail aleyhisselam kapıya gelip, dünya pisliğinden alıp kaldırmak ister. Bu, sonu olmayan, akar su gibi olan dünyayı kalıcı sanmayın. Kalıcılığa sevgi duyarak Allah yolunu tutun." demeyi anlatır.

Lâtife 24

Tercüme:

"Gençliğinizde himmet atına binip gerçek yoluna ulaşın. Zîrâ yaşlanınca güç kuvvet kalmayıp, himmet atına binemeyip, yerin altında "dünya ve âhirette zararlı kalırsınız" demek isterler.

Lâtife 25

Tercüme:

"Tarikat çocukları dış görünüş elbiselerini çıkarıp, nefsi eğitme hamamına girdiklerinde, içlerinde bir ol-

gun yol gösterici bulunup, onun kimya gibi olan nefesinin etkisiyle mutluluğa ulaşmadıkça, kendi kendine latif şeyler, gerçekler, bilgi ve kültür cevheri ve sevgi hâsıl olmaz." demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 26

Tercüme:

"Tarikate girip halvete girdikten sonra, öyle geri gelip dönmeyesin. Her an biraz daha ilerleyip gerçek yönelinecek olana yönelsin." demek yüksek tenbihlerde olmuştur.

Lâtife 27

Tercüme:

"Kalp çocuğunu ulu kılmayın. Sizlerden bir hata vâki olduğu zaman, babası, ölmüş gibi karalar giyip yolculukta, kırda ve çölde ağlayıp tövbe edip dolaşarak Yüce Tanrı'dan af isteme yoluyla affa ulaşınız." demek isterler.

Lâtife 28

Tercüme:

"Nefse ait hazlar ve şehvetlere ve fânî dünyaya gönül vermeyip arkanızı dönün. Zîrâ bunların yeri geçici dünyadır. Yönelişiniz son bulmayan Allah'a olsun; zîrâ bu dünya geçici olduğu gibi yenecek içecekleride geçicidir. Kalıcı olana kuvvet harcayıp, manevî erzak ile rızıklanın" demeyi anlatır.

Lâtife 29

Tercüme:

Dünyayı isteyenlere, "Hırs ve tamahla dünyayı, dünya nimetlerini elde etmek için gece gündüz seğirtip aşağılık işler tarafına giderler. Bu gidişten vaz geçip, bir yararlı olacak ve kendisinden âhiret azığı doğacak yüksek bir makama ilerlesinler. Evinizde uğurlu olun" diye büyük tenbih olmuştur.

Lâtife 30

Tercüme:

"Onurlandırarak ve ikramla beslediğiniz nefis sizi yoldan çıkarıp âhiret ateşi kaygusunu çektirmez. Zîrâ kıyamet ölünce kopar. Zebânîler bozlayıp cehennemde kebab ederler. Soyup giyeceklerini, yeni veya eski olsun, vârisler ateşe atıp yakarlar. Şu halde nefsinize hizmet etmeyip, mahkûm edip boğazlayın" demeyi anlatırlar.

Lâtife 31

Tercüme:

"Evini, gözde malını hayra güzel işlere harca. Kalan kefenini arkana al. Asıl evine eli boş varma. Yolunuzda soyguncu çoktur. Bir gün ölüp kabir evine varılacaktır. Sağlıklı olduğunuz zamanı yoksullara ve dervişlere saçın" demeyi anlatır.

Lâtife 32

Tercüme:

"Yalnız Arap ilimlerinden kalmayıp, diğer fenleri, özellikle Farsça kitapları çokça okuyun, zîrâ Farsça ilimlerde tasavvuf çoktur ve (bunlar) tasavvufludur.

Maddî manevî çok yarar sağlarsınız" demeyi imâ ve işaret buyururlar.

Lâtife 33

Tercüme:

"Dünya için keder etmeyiniz. Bir şeyiniz kaybolursa Yüce Tanrı'ya sığının. Mükâfatınız bir kat arttırılır. Cami ve mescidlerde ibaretle meşgul olarak, umar ve yakarırsanız, dünyaya ve ondaki isteklerinize erişirsiniz. Bu dünya kalıcı değildir. Dünyayı kaybedip, karşılığında âhiret nimetlerine boğulun" demeyi anlatır.

Lâtife 34

Tercüme:

"Bir murdar meniden, Yüce Tanrı kan, sinir, et, kemik ve ruh ihsan edip sonra bizi bu âleme getirdi. Birgün ölüp bu vefasız, geçici dünyadan kalıcı olana gideceğiz ve bütün organlarımız toprak olacak. Yine bütün organ ve kemikler bir araya gelip mahşer günü için, hesap için ayağa kalkacağımızı nasıl inkâr edersiniz" diye âhireti inkâr edenleri uyarmak için buyururlar.

Lâtife 35

Tercüme:

"Meşhur, "Köpeğe dalanmadan, çalıyı dolanması yeğdir." Öyle intikam alacağım diye tehlikeye düşmektense, nefs, şeytan, kötü arkadaş ve başka düşmanlar galip gelecek olurlarsa, "Allah sabredenlerledir" deyip öfkeyi yutup, onlardan intikam alacağım diye acele etmeyip, (işi) Allah'a bırakmak daha iyidir" demeyi tenbih buyururlar.

Lâtife 36

Tercüme:

"Siz de fırsat eldeyken nefsinizin kanadını ve ayaklarını kesip, muzırlık etmeyip, (nefsi) kuşa döndürüp ruhunuzu yüce makamlara yükseltip nefsinizi düşkünleştirin" demeyi tenbih buyururlar.

Lâtife 37

Tercüme:

"Seyahatle, çalışıp çabalayıp kendinizi bilgisizlikten kurtaracak bir faziletli yol gösterici bulup ona katılın. O yol gösterici kişi her ne teklif ederse, kabul ederek, "Ben artık oldum" sevdasında olmayıp, çabalayıp, her an ilerleyip, derece yükselterek hakikat narlarını yiyin" demeyi anlatır.

Lâtife 38

Tercüme:

"Bu dünya hilebaz ördek gibidir. Önünüzden kaçtıkça arkasına düşersiniz. Halbuki gaddardır. Nice kimseleri yoldan çıkarmış. İşin sonunda sizi de çıkarmasın. Eli boş kalırsınız. Öyleyse yarım ekmeğe şükredin. Vaktinizi gafletle geçirmeyin, zîra dünya sizi aldatır" demeyi anlatır.

Lâtife 39

Tercüme:

"Allah'tan gayrı şeylere eğiliminiz olmasın. Vâde tamam olduğunda erzakınızı alıp götürürler, kendinizi bir yüksek musalla taşına koyup mezar başına getirip

kabre koyarlar. O vakit kendinizi deneyip ne olduğunu tanırsınız. Kendimiz bir leşizdir, çaylak kapar.

Mesnevî:

Ey birader sen şimdi düşünüyorsan
Bizden kalan kemik ve kıldır
Zîrâ insan kıl ve düşünceden ibarettir"

demeyi anlatır.

Lâtife 40

Tercüme:

"Şeytan hile ile ipe un serer, aldanmayın. Zîrâ ömrümüz ipi çürüktür. Bu dünya ve Allah'tan başka şeylerin ipe takacağı bir şey yoldur. Allah'tan gelene razı olmaya uygun işler yapmazsanız, bir şeye erişemezsiniz. Dünya ve âhiret hasretiyle gidersiniz" demeyi anlatır.

Lâtife 41

Tercüme:

"Size yakın olmayanlarla bir arada bulunmayın. Sizin cinsinizden ve sizin yolunuzda giden olmadıkça yakınlık ve sevgi lezzetini bulamayıp, kendinde kendini bulamazsın. Hemen sevgili dostlar edinin. Var olup Allah'ta Allah için muhabbet eyle ki Hakk'ı kendinde bulasın:

"Kendimi kendim yitirdim kendim arar kendimi
Kendimi kendim gerekse kendim bulsun kendimi"

demeyi tarif eder.

Lâtife 42

Tercüme:

"Akıl maaşınıza uyup gündüz akşama kadar geçim için vakit geçirip, gece sabaha kadar uyumağa izin yoktur. Zîrâ bu dünyaya yalnız yeme içme ve istirahat için gelmedik. Allah'ı bir bilip gece gündüz ibadetle, yaratıcının yaratış maksadına dayanıp, (o maksadın) ibadet ve doğru işlerle şu köhne kalıcı olmayan handa âhiret azığını hazırlamaktan ibaret olduğunu gözönüne alarak aşağılık dünya kocakarısını okşama ve iltifat kucağına almayın" diye tenbih buyururlar.

Lâtife 44

Tercüme:

"Alçak gönüllülükle ölü gibi olun. Bir kimseye zarar vermeyip, yarar sahibi olun. Eğer bu yokluk âleminde halkı usandırıp zarar verirseniz, yarın kıyamet gününde zebanilerden çok sopa yersiniz" demeyi anlatırlar.

Lâtife 45

Tercüme:

Nefsinizin kuyruğunu sıkı tutun. Eğer aman verip bırakırsanız, sizi yok eder. O sizi yok etmeden siz onu yavaş yavaş riyazet ve perhiz kaçışı ile itaate götürün" demeyi anlatır.

Lâtife 46

Tercüme:

"Bu, hayalin gölgesi gibi olan dünyanın zor geçitleri çoktur. Duruşu ve ona dayanış bir kesilir dala benzer.

Bunda yerleşmeyiniz; zîrâ en sonra size ötesini dönüp pisler. Hemen ölmeden önce ölün. Yarın Sırat köprüsü zor bir geçittir, geçmesi güçtür, şimdiden geçit yerini belleyip bir o gün yol göstericiden el alıp hakikat ışığıyla zor geçitlerden geçip yüksek dereceye erişesin" demeyi anlatır.

Lâtife 47

Tercüme:

"Dünyada ilim ve irfan yolunda uğraşın ki eliniz boşa çıkmasın. Er geç muradınıza erip yok olmayan hazineye mâlik olursunuz" diye yüksek tenbihleri olmuştur.

Lâtife 48

Tercüme:

"Tam tevekkül üzre olup, ekici ve yapıcı olun. Hikmete karışıp bilici olmayın, yaş kuru demeyin. Böyle olursa ikiniz de elbise ve rızk elde edersiniz" Kendilerini uyarma şeklinde cümleye de yüksek uyarıları olmuştur.

Lâtife 49

Tercüme:

"Bazı yerlerde yüksek kudretli olgunluk sahiplerine itibar etmezler. Bazı beldelerde olgunluk rütbesine ermemiş yeni başlamış mutasavvıfa itibar edip uyarak, yoluna girerler. Şu halde ışık dolu olgunluk sahibi bir yol göstericiye uyup yüce himmetleriyle mutluluk görüş ve kalp aydınlığı ortaya çıkarın" demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 50

Tercüme:

"İstekten kuvvetli âlet olmaz. Ulu Tanrı Hazretleri'nden ne dileğin varsa iste. Bu dünyada ihsan olunan şeyler âhirete nisbetle az bir şeydir. Ahirette olan isteğiniz kat kat artıp nice derecelere erişirsiniz. Yeterki Allah kapısından ayrılmayıp istekte devam edin. Maddî manevî isteklerinize ne olursa olsun erişirsiniz" demeyi anlatır.

Lâtife 51

Tercüme:

"Yoksul ve derviş takımı geldiği vakit dış görünüşünüze bakmadan, aba giyenlere kaftan giyenlerden daha çok izzet ve ikram edin. Zîrâ Allah'a yakın olanların çoğu aba giyip geçmişler. "Kepenek altında er yatar" sözünün anlamına uygun olarak yoksul ve zayıflara iltifat ve hürmet edip, gönlünü almaya uğraşın. Beyit:

Akıllı konuşan gelirse yol yok

Ama âşık gelirse yüz merhaba."

demek anlatılır.

Lâtife 52

Tercüme:

"Ulu Tanrı'nın verdiği nimete şükrederek yarım ekmeği dahi gafletle yemeyip, Allah'ı anıp düşünerek Hakk'a yönelin. Nice hediye ve maddî ve manevî ihsan olunup her bir gününüz bayram olur" demeyi anlatır.

Lâtife 53

Tercüme:

"Dünya bir kocakarı olduğu halde öyle taptaze kız gibi görünüp aldatıp kendini satmakta ve dünya isteklileri de canını sakınmayıp almaktadır. Buna dayanarak, bu aşağılık dünyaya gönül vermeyip uhrevî olan hakikat kızını kucaklamaya çalışınız ki onun lutfu sayesinde nice türlü, maneviyat kalbinin çocukları ve fetihler görünür demeyi anlatır.

Lâtife 54

Tercüme:

"Bu geçici vefasız dünyaya aldanma, sonu gelmez. Arkasına düşme. Bu dünyayı satıp karşılığında âhiret azığı al. Zîrâ kalıcıdır. Kalıcılığın sonu yoktur" demeyi anlatır.

Lâtife 55

Tercüme:

"Dünya malı ve evlâdı fitnedir. Kalp çocuğu görünmüş olsaydı müjdeye layıktın; yoksa dünya ve dünya evlâdı için sevinip gönül vermeyip karşılığında manevî çocuk olmalı" demeyi anlatır.

Lâtife 56

Tercüme:

"Hayvan hakkı güç olur. Öyle hayvanın başına kulağına vurmayın. Mesul olur ve azarlanırsınız. Özellikle yaradılış bakamından tanıdık kimseler hem hayvana vurur hem sana söğerler. Ancak nefsinize binin. Nefsinizi ruhunuz üzerine bindirip galip getirmeyin" demek de en uygunudur.

Lâtife 57

Tercüme:

"Bir şey kaybederseniz üzülmeyin. Bir çul dahi kalırsa örtünüp şükrederek Ulu Tanrı'dan onun bedelini isteyin ve sabredin ki yenice karşılıklar yaratılır" demeyi anlatır.

Lâtife 58

Tercüme:

"Şâhidî Hazretleri'nin "Söyle, dinle, gece gündüz inek gibi olma." buyurduğu gibi tarikat ve şeriatin görünen şeylerinden her ne söylenirse kulak tutup ona göre iş yapmanın yoluna bakınız. Zîrâ dil bir, kulak ikidir. Bir söyleyip iki dinlemeli. İnsan olgunlaşıp kalbin çocuğu hasıl olur" demeyi anlatır.

Lâtife 59

Tercüme:

"Kalp temizliğiyle yük altına girip aşk ateşiyle kalbinde bir ışık ortaya çıkarıp, bir yerde duramayıp Allah aşkı ile mesafeler alarak Allah yönüne yönelmeniz tam olsun" demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 60

Tercüme:

"Zamanımızda fazileti bir kimsenin va'za ve nasihatlerine kulak tutmayıp anlamazlar. Bir komik kimse

olsa onun aldatmaca ve sohbetine kulak tutup tat alırlar" demek olur.

Lâtife 61

Tercüme:

"Kendinize soğukluk gelmeden, hayatta iken ruhunuza cila verip, kalp temizliği oluşturup, ilahî nura ulaşın" diye tenbih buyururlar.

Lâtife 62

Tercüme:

"Ölmüş kimsenin geriye kalan yetim oğlan ve kızlarının malını yemeyin. Zîrâ malın sahibi ölmüştür ve şimdiki sahibi de yetimdir. Sakın öyle, kurdun eşşek eti yediği gibi haram ve yetim malı yemeyin" demeyi anlatır.

Lâtife 63

Tercüme:

"Bir hayvanı yokuş yukarı pek sürmeyin. O hayvanın hakkı olur. Zîrâ hayvandır, dili yok, günah sevap bilmez, hayvan hakkını gözetmeli" demeyi anlatır.

Lâtife 64

Tercüme:

"Yarın hakikat pazarına varıldığında öyle kuyruksuzluk para etmez. İlme ve yapılanlara güvenmeyin. Ulu Tanrı'nın affına ve bağışlamasına ve (sizden) razı olmasına güvenip Hakk'a ulaşmayı arzu edir" demek olur.

Lâtife 65

Tercüme:

Böyle bir tehlikeli durum atlatırsanız, Allah'a şükredip sadaka verin bağışta bulunun. Zîrâ verdiğiniz sadaka nice belâları ve kazaları defeder. Sizleri tehlikeden kurtarıp ömrünüz ve malınızın çok olmasına aracı olur.

Lâtife 66

Tercüme:

Bu dünya geniş ise de sınırlı, yıldızlar çok ise de sayılıdır. Sakal ve kuyruk kılı sayıya gelir, Ulu Tanrı'nın rahmet denizi ölçüye gelmez, sınırı sonu yoktur ve erkek kadın bütün îman sahiplerine doğru yolu gössericidir. Rahmetini isteyin ve Hak yoluna girerek ezelden beri var olan İslâmlığınızı gösterip doğru yola gelin" demeyi ister.

Lâtife 67

Tercüme:

"İyiliklerinizi ve bağışlarınızı ikiyüzlülük ve gösterişten uzak yapın ki Ulu Tanrı'nın hoşuna gitsin, ilâhî nimetler ve bağışlara hak kazanasınız. Eğer (işe) ikiyüzlülük karışırsa yüzünüze vurulur. Faydası olmadığı gibi eziyet ve azarı hak edersiniz. Her ne kadar erik gibi az ise de Allah'tan geleni kabule uygun davranışlar da bulunmalı" demeyi anlatır.

Lâtife 68

Tercüme:

"Bu dünya kof bir at gibidir. Seni ıslatır, kaçırıp kurtaramaz çıplak ve şaşkın kor. Bindiğinizi hızlandırıp, istenen yere erip çeşitli nimetlere ve cennet giysisine ulaşınız. Öyle kof dünyaya eğilim duyup, Hak yolundan kalırsanız, günahınız ağır olur, gerçek yola ulaşamazsınız" demeyi anlatır.

Lâtife 69

Tercüme:

Sizler gençliğinizde ibadete, duaya ve ilim irfan tahsiline çalışınız. Eğer çok yaşlanırsanız, çalışmadan kalıp üzgün ve perişan olursunuz. Zîrâ gençlikte olan ibadet en güzeldir.

Lâtife 70

Tercüme:

"Akıl bir padişahtır. Nefs ve diğer kuvvetler aklın altındadır. Dâima, dönülecek olan akıl tarafına kuvvet verip nefs tarafını düşkünleştirmeli. Eğer nefse kuvvet verip aklı düşkünleştirirsen, nefs akla pisler, (onu) düşkünleştirir. Bunlar (nefsi) perhiz ile düşkünleştirip akla hizmet ettirmeyi anlatır.

Lâtife 71

Tercüme:

"Aklınızı başınıza toplayın. Öyle, imam olan akıl huzurunda eksik iş yapmayın. Sonra çomağı yersiniz. Hakikat şahı olan akıl tarafına eksikli gitmediğiniz zaman, sizlere maddî manevî nice bağışlar olur, akıl tarafına kuvvet verin" demeyi anlatır.

Lâtife 72

Tercüme:

"Yani insanın kendisine ettiğini kimse kimseye etmez. Hemen kulağını yalan ve çirkin sözler dinlemekten kes. Gözlerinin içini açıp, baştan da geçip, gizli açıklamalara ulaşıp, kendinizi bir köşede ibadete vermiş bir durumda Ulu Tanrı'dan yardım isteyin. Öyle, tersine iftira etmeyin" demeyi anlatır.

Lâtife 73

Tercüme:

"İte dalanmaktan çalıyı dolanmak yeğdir. Allah'tan başka şeyleri bırakarak yalnızlığı seç. Zîrâ şeytan imâna, âzrail cana, vârisler mala dalaşırlar. Eğer onlara boyun eğersen, seni maldan candan ettiklerinden başka, Allah korusun, sevgili îmândan bile ederler. Eli boş kalırsın" demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 74

Tercüme:

"Ruh bizde emanettir. Nefsi, üzerine galip getirme. Mal ve evlâdınız dahi fitnedir. Yarın malınıza vâris olup üzerine ettiğinden başka, belki yaşınıza söğer. Sağlıklı olduğunuz zaman çocuklarınıza edep ve irfan bilgisi öğretin. Alim ve doğru yolda kişi olarak temiz yaradılışlı olur, sonra hayır duâ eder, anarlar" diye yüksek tenbihleri olmuştur.

Lâtife 75

Tercüme:

"Kendini kendinde ara. Kendine himmetin yüksek olsun. Kendini kendin yok etme. Nefsini bilen Tanrı'sını da bilir. Ok yay gibi olan uğraşma ile nefsinizi acizleştirin. Düşünerek kendini bul, aklını başına al" demeyi tarif eder.

Lâtife 76

Tercüme:

"Dersinizde, devir yaptığınızda halka olup, yüzyüze "ayn-ı cem" olup alçak gönüllü ve övgüye lâyık olun ve yüce karakter sahibi olarak kulağınıza halka takın" diye arkadaşlığı öğretirler.

Lâtife 77

Tercüme:

"Geceleri sabaha kadar çok yatıp uyumayın ve gündüz gaflet ile gün geçirmeyin. Hırsızlar etrafınızı almış, görünmezler. Bir gün ayın ışığından iner gibi evinizi barkınızı harab ederler. Şeytan ibadetinizi, Allah'a yönelik işlerinizi yağma eder. Ve güçlükle kazandığımız malı ortadan kaldırır. Aklınızı başınıza alıp Allah'a yakarmaları ve Allah'ı anmaları sürdürün. Ölüm yol arkadaşıdır. Ölümden sonra kabirde çok yatarsınız" demeyi anlatır.

Lâtife 78

Tercüme:

"Allah yolunda yapılan savaşta çok sevap varsa da din düşmanlarına karşı yapılan genel savaşta da çoktur.

Zahmet çok çekilir; ama insan isteğine ve maksadına kavuşur" demeyi anlatır.

Lâtife 79

Tercüme:

"Vücud evinizde kini, hileyi ve Allah'tan başka şeylerin sevgisini yok edin ki yerine îmân ve irfan dolsun. Şeytan geldiğinde îmân ışığından başka bir şey bulamayıp eli boş olarak gider. İmân ışığı kendinizde kalır" demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 80

Tercüme:

"Allah yolunda bulunup derviş olanlardan bir yanlış iş gelirse, eksikliğine göre seyahat verirler. Daha çok gitmek gerekirse, emre boyun eğilir. Şeyhin rızasını bulup şeyh hoşnut oluncaya kadar seyahat etmeli, marifet isteğinde olmalı" diye tarif buyururlar.

Lâtife 81

Tercüme:

Yeşil gök ile yeşil yer arasında yer tutuyoruz, vakit geçiriyoruz. Yarın kara tavuk şekli olan karanlık kabir içine gireceğiz. "Acaba varacağımız, kızıl burunlu cehennem ateşi midir, yoksa ışıklı cennete kavuşmak mıdır, hal nice olur" diye gece yarısı kalkıp, kalbinde bir ışık yakıp, şeriate uygun, bir saat olsun ibâdet etmeli, Allah'a yönelmeli ve düşünmeli. Zîrâ "Bir saat düşünme yetmiş yıl ibadetten hayırlıdır" buyurulduğunu anlatır.

Lâtife 82

Tercüme:

"Günahlarınızı önünüze koyup, niçin bu günahları işledik diye ağlamaya doymayıp, pişmanlık ve huzur ile tövbe ederek ağlamaya doymayın" demeyi anlatır.

Lâtife 83

Tercüme:

"Nefsinizi öyle tatlı tuzlu yiyecekler ile besleyip azdırmayınız. Dâima perhiz üzre bir un çorbasıyla yetinip nefzini âcizleştirin. Eğer böyle yapmazsanız, şeytan sizi yoldan çıkarıp îmânınızı almağa tamah eder" demeyi anlatır.

Lâtife 84

Tercüme:

Saklamış olduğun mala ve bilgine, yaptıklarına güvenmeyip, kendini ölmüşlerden sayıp, riyazet hamamında terleyip ve yunup yıkanıp Hakk'a tevekkül üzre ol" diye tenbih buyururlar.

Lâtife 85

Tercüme:

"Bu geçici dünyaya çamaşır yıkamağa gelmedin. Ne kadar yıkasan yine kirlenir. Çamaşır yıkamaktan gönlü temizlemek daha iyidir. Dışımızı yıkamaktan ise, içimizin pasını yıkayalım" demeyi anlatır.

Beyit

Dışta hamama benzeyen bu aşağılık dünya hemen
Dâima pisin elinden temiz olmayan ele geçer

Lâtife 86

Tercüme:

"Cuma gecesi olduğu için, doğru yolda ve temiz evlât olarak bu mübarek günlerde toplanıp Allah'ın adını tekrarladığınız, ibâdette ve Allah yolunda olduğunuz zaman nice mânâ doğar. Maddî ve manevî çok menfaatlere kavuşursunuz" diye tarif buyururlar.

Lâtife 87

Tercüme:

"Karılarınızı öyle açık saçık dışarı bırakmayın, örtülü tutun. Zîrâ insanların kötüleri vardır, yok etmeye bırakırlar. Eğer dışarda bir işleri olursa, kendiniz düzeltin, fitne bırakmayın ve sırrınızı açığa atmayın" diye tenbih buyururlar.

Lâtife 88

Tercüme:

Bazı, Allah'a keşif yolu ile yönelenler bir şeyi bir şeye örnek verirler. O örnek onun bir eşi olmazsa da ona bir örnek olur. "İşte bu da kişinin ilâhî coşku sahibi olup kendini bilmesine denk gelir" demeyi anlatır.

Lâtife 89

Tercüme:

"Sevgilinize ulaşmak isterseniz aç çıplak olarak nefsi kırma çabalarının arabasına binip Allah'ın sevgilisi olma durumuna ulaşın, zîrâ kişi sevdiğini dâima anıp yoluna canını fedâ eder" demeyi anlatır.

Lâtife 90

Tercüme:

"Dünyayı ve Allah'tan başka şeyleri bir pula alma. Kalbinin aynasına bakıp, canını ve başını Allah'ın rızasına fedâ et. Baş verip sır vermeyenlerden olup birlik sırrını bulup, Allah'ın rızasına erişin" demeyi anlatır.

Lâtife 91

Tercüme:

"Sen bir damlasın, kendini deryaya sal. Bilgisi deniz gibi geniş olanlardan ol ki o zaman sen de geniş gönüllü olup birlik sırrına ulaşasın. Şimdiden aşk kemendini boynuna takıp, ben sen demeyi aradan kaldır.

Mesnevimiz birlik dükkânıdır
Birden başka her ne görürsen o puttur"

diye birlikten haber verir.

Lâtife 92

Tercüme:

"Dünya âhiretin tarlasıdır" doğru sözüne uygun olarak azığı al, gidecek yol yokuştur. Uzun, uzak yola gideceksin. Ahiret azığı dünyadan gider. Aklını başına topla. Yolunda soyguncu vardır. Uğraşıp yüksek makama varılacak. Elin dolu olsun, boş olmasın" demeyi tenbih eder.

Lâtife 93

Tercüme:

"Armağan olanı pek severler. "Ben falan adamım, benim dedem filandır" demek âhiret bakımından fayda vermez. Herkes yaptıklarıyla kıyamet gününe gidecek. Yüce Tanrı'ya kulluk etmekte olun. Eli boş olarak Allah'ın huzuruna girmeyin" diye tenbih buyurmuşlar.

Lâtife 94

Tercüme:

"Gizlice edepler, yol yordam öğrenip maddî manevî gün görmüş olursun. Edepli olmayı öğrenmeye devam et. Bağırıp çağırmak pazar etmez" diye tenbih eder.

Lâtife 95

Tercüme:

"Yüce Tanrı'nın has kulları vardır. Cennet teklif olundukta, kavuşma ve güzelliği görme zamanı naz niyaz eden halis kişilerden olun" diye yüksek tenbihleri olmuştur.

Lâtife 96

Tercüme:

"Himmet atına yan binmeyin, eğerde doğru durun, aklınızı başınıza toplayın. Allah yoluna öyle eğri büğrü gidilmez. Doğruluk üzre olun, kendinizi şaşırmayın" demeyi anlatır.

Lâtife 97

Tercüme:

"Kişi yakınlarının hükmünü giyer. Eğer iyi kimselerle yakın olursan, misk ve anber buluşur. Kötü kimselerin kötülüğü sana da yansır. Kötülerle arkadaş olma. İyilerden iyilik öğren" demeyi anlatır.

Lâtife 98

Tercüme:

"Yüce Tanrı tarafından Hazret-i Eyüb Aleyhisselam'a seslenildi: "Sen kimsin" "Hiç, kulunum yâ Rab" buyurdular. O zat hiç olunca, bizler hiçin hiçi oluruz. Aradan var olan beni kaldırıp, Eyüb Aleyhisselâm gibi sıkıntı zincirine dayanamayıp ip gibi kalırsınız. Tamamen yok olun" demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 99

Tercüme:

Abdestinizi ve namazınızı dürüst eyleyin. Öyle abdest, öyle namaz olmaz. Huzur içinde tamamen kendiniz verir bir halde olun kalın. Yarın Sırat'tan topal olarak geçemezsiniz. İçiniz dışınız kin ve hileden arınmış olmayı, Allah'ın rızasına uygun olmamayı tarif buyurur.

Lâtife 100

Tercüme:

Birlik dairesine ulaşanın sağı solu olmaz. (O), sınırı olmayan deniz gibi, birlik sırrına ulaşanlardan olur. Meselâ bir çubuğun ucunu yakıp döndürürsen bir daire olur ki sağ solu ve ucu ötesi olmaz. Şu halde "Geniş gönüllü ol" demeyi anlatır.

Lâtife 101

Tercüme:

"Çocuklukta durmayıp, tahsili olgunlaştırın ki "Ne mal iledir, ne hileyledir, beyim ululuk olgunlukladır" dediği gibi bir tavırda durmayıp günden güne ilerleyin, aşağıya inmeyin" demeyi tarif ederler.

Lâtife 102

Tercüme:

"Hocanızı hoşnud edin, huzurunda edepli olun. Eğer sizden yüz çevirirlerse, elinizden tutan olmaz. Hemen rızâsını isteyin. Zîrâ hoca ve yol gösterici sizi bu aşağılıktan yükseğe çıkarır. Gönülleri kırmayın" demeyi anlatır.

Lâtife 103

Tercüme:

"Parlak şeriat bir kamu yoludur ve bir büyük denizdir ki nice kirleri temizler. Parlak şeriate sarılın, dışınızı temizler. Ve tarikat yoluna çok güç harcayın, içinizi temizler" demeyi anlatır.

Lâtife 104

Tercüme:

"Nefsinizi ve çocuklarınızı küçük iken terbiye edin. Eğer terbiyesiz büyürse, önü alınmaz. Sonra değneği siz yiyip azarlanma ve darbeyi hak edersiniz" demeyi anlatır.

Lâtife 105

Tercüme:

Yani insan hilâl gibi görünüp olgun insan olduğunda ışık dolar, âlem ışığından yararlanır. İhtiyarladığında yine hilâl gibi kalırsa da ruh Allah'ın kılıcıdır, ten kılıf olmuş ona. "Daha çok kâr eder, bir kılıç ki

çıplak ola" sözlerinin anlamına uygun olarak o olgun insanın ruhu şimşek ve yıldırımdan çok parlar. Yüksek rûhânîlikleri âleme ışık verir. Ruhlarından yardım dilerler" demeyi tarif eder.

Lâtife 106

Tercüme:

"Bazı kimseler sırrını, sıkılmayıp açığa atar. Bu durumda kendisine birçok ziyanlar verdikten sonra, sırrı açıkladığından dolayı, tuttuğu yoldan aşağı inip birçok ziyana uğrar. Öyle kötü fikirlerle sırrını meydana atma. Yanlış fikriniz sizi ziyana uğratır" derler.

Lâtife 107

Tercüme:

"Yoksulluk ve açlığın ve vücut evinin boş bulunmasının ne derece yüksek olduğunu o taliplere öğret. Açık gizli manevî rızklar ortaya çıkar" demeyi tarif buyururlar.

Lâtife 108

Tercüme:

"Şu dünya düşüncesinden ve kadın çocuk kaygısından saklanın ve bir köşede Allah'a yönelin. Belki ölmeden önce ölüp "Ölünüz, ölmeden önce (sözlerinin) sırrına erişin" demeyi anlatır.

Lâtife 109

Tercüme:

"Bir fakir sadaka istediğinde yumuşak davranıp, azarlamamalı, bağırmamalı. Aynı şekilde, Yüce

Tanrı'dan ihtiyacınızı istediğinizde, alçak gönüllülükle isteyip, bağış ve hediyelere layık olur ve ulaşırsınız" demeyi anlatır.

Lâtife 110

Tercüme:

Bu latifeleri biz yolun çocukları olduğumuzdan, (bize) ceviz meviz diye lütufla söyleyip, kalp çocuğunun ortaya çıkması ve Allah yoluna teşvik edip, Allah yolunu tutturup kalbinizden ilim irfan doğmasını imâ buyururlar.

Lâtife 111

Tercüme:

"Kadınların aldatmacası çok olur. Onlara danışıp aksini yapmalı. (İnsan) eğer tersini yapsaydı, şu hileden kurtulurdu. Kısacası kadınların aldatmacası ve hilesi sebebiyle hüsranda kalınıp nefs ve şeytanın içe girmesiyle yok olanlardan olursunuz" demeyi lütfeder.

Lâtife 112

Tercüme:

Herkesin karısıyla cinsel birleşmesi helaldir; lâkin öyle birleşme çokluğundan sakının, zîrâ hastalık ortaya çıkar. Hakîki mimar olan Yüce Tanrı'ya itaatiniz aksar. Kalble ve vücudla yönelişiniz başlangıcı olmayan Allah'a olduğu zaman, cennette her bir erkeğe yetmiş erkek kuvveti verilip ve her birinde yetmiş çeşit tad olacağını bildirir.

Lâtife 113

Tercüme:

Şeriat, tarikat, inkâr ve inkâr eden, âhiret benzeri şeyler bunun gibidir. Çünki: Hoca'nın kendine yok demesi kendinin var olduğunu bildirir. İnkâr edenlerin de, âhireti inkâr etmesinden doğrulama çıkar. Şu halde münkirliği engelleme ve doğrulama kararlı olmamızı imâ buyururlar.

Lâtife 114

Tercüme:

İçinizde olan kin, düşmanlık kötülük ve hasedi boşaltın ki içinizin evi güzel yapılsın. Eğer içinizde büyüklük ve ortalık karıştırıcılık olursa, ilâhî ışık görünmez.

Beyit

Sür çıkar gayrı gönülden tâ tecellî ede Hak

Padişah konmaz saraya güzelce yapılmadan

demeyi anlatır.

Lâtife 115

Tercüme:

Bazı kimselerden, özellikle çocuklardan dil sürçmesi gelirse, azarlamayın. Belki yumuşaklıkla kendisini uyararak iyilikle nasihat edip, kendisinden merhamet ve şefkatinizi esirgemeyin. Hoca'nın bize latifelerle anlattığı gibicedir.

Lâtife 116

Tercüme:

"Bir damlası haram olmuş şarabı içenler, sanki kendinde olmayı âlemine varmak için, herhalde akılları çok olmalı ki biraz azalsın diye (içiyor) olmalı. Öyleyse hem malını, hem namusunu, hem vücûdunu verir, bir akılsızlık alır. Eğer kendinde olmayış âlemini bulayım dersen, maldan, namustan olma. Yalnız bizim vücûd vermemizle, çalışmakla ezelî şaraptan içip, hakikaten kendinde olmayış âlemini bulup, aşkla geniş gönüllü olup, utanca düşmeyip ve şaşırmayıp, insanlık gerçeğini bul" demeyi anlatır.

Lâtife 117

Tercüme:

Tam anlamıyla yok olup, âhiretin geçit yerini dünyadan bir hakikat ışığı ile içi aydınlık olarak (bul.) Diri gibi geniş gönüllü olup, deniz dalgası denizden geçer gibice, sana deniz yol olsun. Çok bilgililerden olup, kendini kendinde bul, başka yerde arama" demeyi anlatır.

Lâtife 118

Tercüme:

"Yalancı şeyh olanın dizine baş koyma. Arayıp olgun bir yol gösterici bul. Canınla başını fedâ edip, aydınlanarak Hak yoluna ulaşanlardan ol" demeyi lütfederler.

Lâtife 119

Tercüme:

Öyle, yalan yere şehâdet etmeyiniz. Şehâdetinizde çok dikkat edin. Ağzınız "Hak deyip, gönlünüz "Hak değil" demesin. Azarı hak edersiniz. Yüce Tanrı'nın bir ve kendisine ortak bulunmayan olup, Peygamberliğin Övüncü'nün (=Hz.Muhammed) hak peygamber olduğunu kalbin arılığı ile tasdik ve şehâdet kelimesiyle kabul edip, rahmet ve şefaatle şereflendirmesini kerem buyururlar.

Lâtife 120

Tercüme:

"Hakikat ayını ararsanız, kendiniz arayınız. Boynunuza aşk kemendi takıp, fikrederek ve zikrederek ve kalbi bağlayarak zikre ve birliğe çalışır ve çabalarsanız, bir gün olur kalbinizde manevî açılmalar ve gizliliklerin görünür hale gelmesiyle iç aydınlığı olur. Hakikat ayına kavuşursunuz. Dünya ve ona ait şeylerin görünmez olanları görünür ve levh-i mahfuza bakarak, hamd, övgü ve şükürle mutlu olursunuz" demeyi anlatır.

Lâtife 121

Tercüme:

Hoca Nasreddin'in kendisinin, Allah'ın rahmeti üzerine olsun, bir büyük latif kişi olduğu bilinir. Bu latifeler bir örnektir. Kendisi "nefsin düşmanı" kuralına göre aczini itiraf edip, "Bir yeni başlayan Tanrı yolu yolcusuyum, öyle yol göstermeye yeterliliğim yok" diye kendini tam anlamıyla yok edip, alçak gönüllüğü anlatır.

Bu değersiz Burhan da bu Burhaniye adlı kısa açıklamayı dostlara bir örnek olsun diye yazdım. Öyleki kendileri temiz zihinlerine havale etseler, bundan nice mânâlar doğsa. Sayfa kenarlarına açıklamalar yazıp, çıkmalar yaparak tamamlaması ve bu fakirin hayır dua ile anılması dileğini arzederim.

Mesnevî

Ey birader sen şimdi düşünüyorsan.
Bizden kalan kemik ve kıldır.

Rivayet olunur ki Hoca her ilimde becerikli ve fende olgun imiş. Öğrenciler kendisinden ders rica ettiğinde Kudûrî'den başka ders okutmaz imiş. Bazıları derler ki Kudûrî okuturken keramet gösterecek hale gelmiş. Kudûrî okutmanın hikmeti bu imiş. Allah ona bol rahmet eylesin. Şerefli ruhuna Allah rızası için fatiha. Nasreddin Hoca Kitabı'nın açıklayıcısı Mevlânâ Celâleddin oğlu Seyyid Burhaneddin, sırrı mübarek olsun.

7 Muharrem, sene 1305.

Sözlük

A

âb-rîz: su dökme, ayakyolu, abdesthane
abâ-puş: aba giyinmiş, kaim, âdi yün
elbise giyen derviş
acz: güçsüzlük, zayıflık, beceriksizlik
acuz-ı dehr-i denî: bayağı, dünya acuzesi
âdap: edepler, usûller, yollar, kaideler
âdâb-ı erkân: usûl, yol
agâh: bilgili, haberli, uyanık
âgûş-ı iltifat ve nevaziş: iltifat ve gönül alma (önemseme, değer verme)
âgyâr: gayrılar, başkalar, düşman, yabancı
âh-ı enîn: inleme, ağlama
âhir: son
âhirin: sondakiler
âhirül-emr: en nihayet, en sonunda
ahlâk-ı hamide: övülmüş ahlâk
ahsen: daha güzel, daha iyi, daha hoş
ahvâl: durumlar, haller, vaziyetle
akab: son
akabe: sarp ve çıkılmaz zor yokuş (tehlikeli ân)
akça: para, altın para
akıbet: son, netice
âkil: akıllı, akıl sahibi
aklı ma'ad: geleceği kavrama
akl-ı ma'aş: geçim kazanç düşüncesi
al: hile, düzenbazlık
a'lâ: en yüksek
ale'l-husûs: hele, hususiyetle, en çok
âli-kadr: yüce kıymet, en yüksek kıymette olan, saygıdeğer
a'mâ: gözleri görmeyen, kör
a'mâl-ı sâlih: ibâdeti kabul olan
a'mâl-ı sâliha: hayırlı işler
a man: serbest bırakma, fırsat verme
amel: iş niyet (Allah'ın istediklerini yapma işi)
amel-i sâlih: makul ve iyi amel

âmil: 1. sebep 2. işleyen, uygulayan, yapan 3. düşünceye uygun yaşayan
an-be-ân: yavaş yavaş
anber: güzel koku, güzellerin saçı
arz-ı istirham eyle: yalvarır gibi sunmak, göstermek
âsâ: değnek, baston
atiyye: ihsan, bahşiş, hediye
âvâz: ses, seda, söz
avaz: bir şeye karşı verilen karşılık
avdet: geri gelme, dönüş
a'ver: tek gözlü, bir gözü kör
a'yân: bir memleketin ileri gelenleri, tanınmışları
âyân: açık, görünür halde
aydır (Layt-ı-r): söyler
ayn: 1. göz, 2. aslı, kendisi, 3.bir şeyin eşi, 4. kaynak, pınar,
ayn-ı cem: asıl üzerine toplanmak, Bektaşilik'te yapılan bir toplantı
ayn-ı inayet: dikkatli bakış
ayn-ı rüya: rüya görmek
a'zâ: uzuvlar, organlar
az-af-ı muzaf: kat kat
azamet: büyüklük, ululuk
azm: kemik

B

bâ-husus: hususiyetle, özellikle
bâb-ı ilâhî: ilâhi kapı, Allah'ın huzuru, katı
bâce: baca
ba'dehû: ondan sonra, daha sonra
ba'del mevt: ölümden sonra
bâ'dema: bundan sonra
ba'd-ı ma: o bahsedilen den sonra, öldükten sonra
bağbân: bahçıvan
bağbân-ı hakikî: gerçek bahçıvan (Allah)
bâkiyye: arta kalan
bâtın: iç, iç yüz, görünmeyen nesne
bâtın-ı çeşm: kalp gözü
batn: karın
bayır: yokuş
bâzergân: tüccar, ağa makamında Yahudilere verilen ad
begûş: dinlenme
"be-han be-gûş şebrûz hem cû gâv me-bâs": "öküz gibi olma, gece gündüz oku"
be-heme-hâl: herhalde, elbette, mutlaka

bekâ: bulunduğu gibi durma, elbette, mutlaka
bekam: maksat ve makamına ulaşan, mesut, bahtiyar
belde: şehir
belî: evet
bende: köle
ber-hayat: hayatta olma, canlı, sağ olma
berk: sağlam, kuvvetli
bevl: idrar, sidik
beyaban: kır, çöl
beyân: açıklama
beyn-el havf ve'r-reci: korku ile ümit arası
beyt-i şerif: şerefli şiir
bezl: bol bol verip saçmak
bezl-i makderet: çok çok kuvvet sarfetmek
bî-hud: kendini bilmeme
bî-hûde: boş yere, faydasız
bi-huzûr: rahatsız, husursuz
bi'l-müvâcehe: yüzyüze bakmak
bilâ: sayısız
bilâ-desdûr: izinsiz
bilâ-kabiliyet-i ayn: görünen yeteneksizlik
bilâ-tefekkür: düşüncesiz
binî: görünen
bîpâyan: sınırsız, sonsuz
birader: erkek kardeş
birle: beraber, ile
bîrûn: dış, harici
bî-vefâ: vefasız
biza'a: selaye
bükâ: ağlama, gözyaşı dökme
bürhân: delil
büryân: kebap

C

caiz: uygun
câme: elbise
câmeşûr: çamaşır
câmeşûy: çamaşır yıkayıcı, çamaşırcı
Cânib-i Hak: Allah tarafı, ciheti
cânlar: tarikate mensup olan kişilere hitap şekli
cân-şûy: içini nefsini yıkama, temizleme
cedî: oğlak, keçi yavrusunun erkeği
cefâ: eziyet
cehil: bilmezlik, bilgisizlik, cehalet
celb: 1. çekme, kendine çekme, 2. Yazı ile çağırma
celb-i dünya: dünya nimetlerinin çekiciliği
cem: toplama, yığma birden çok insanın bir yerde toplanması

cema'at: halk
cemî: hepsi, bütün
cemî-i mükevvenât: yaratılmışların hepsi
cenâb-ı Kibriya: Allah'ın büyüklüğünü belirten bir ibare
cevab-ı savâb: doğru cevap
cevâmî: camiler
cevher: öz, maya
cîfe: çirkef, leş
cihad-ı ekber: büyük savaş (nefisle yaplan savaş)
cimâ: cinsi ilişkide bulunma
cû: açlık
cülus: tahta çıkma, oturma
cüst ü cû: araştırma, arayıp sorma

Ç

çerağ: fitil, mum, ışık
çerağ-ı hakikat: doğruluk ışığı, mürşit
çu: çünkü, madem ki, gibi -dığı zaman

D

daire-i vahdet: birlik dairesi (Allah'a inanma yolunda tek noktayı bulmak)
dâr: ev, yer, yurt
darb: vurma, dövme
darb-ı şedîd: şiddetli dayak
defn: gömme
delâlet: 1. gösterme, kılavuzluk, alamet olma 2.işaret, iz
demur: haber vermek, söz etmek
der-âğûş: kucaklama
der-âmed: gelir
derd-mend: dertli
derece-i bâlâ: yüksek derece
dergâh-ı Hz.Mevlânâ: Mevlânânın tekkesi, Mevlevilik
der-kenâr: kenarda bulunma (metinde: hoş görme, kabul etme, kenara bırakma)
derûn: iç
derya-yı bî-pâyân: uçsuz deniz
derya-yı dil: gönlü derya gibi geniş ve derin olan
dest-gîr: elden tutmak
dest-i nâ-pâk: temiz olamayan el
devre: ters
dirîğ: esirgeme, ah aman, **yasaklamak, uzak divan:** huzur
dûa-yı hayriye: hayırlı dua
duhter: genç kız
duhûl: katılma, dahil olma

dübür: arka
dünya ve mâfihâ: dünya ve içindekiler
dünya ve mâfihâmu mugâyyebatı: dünya ve âhiretin bilenmezliği
dürûğ: yalan, gerçek olmayan söz
dürüşmek: çalışmak

E

ecr-i azîm: âhirete dair büyük mükafat
ecr-i cezîl: çok sevap, bol mükafat
ed-iyye: yalvarmalar, dualar, niyazlar
ednâ: bayağı, pek alçak
efkâr-ı bed: kötü fikirler
eğerci: her ne kadar, ... ise de
ehl-i hâl: hal erbabı, ibadet ve zikirle uğraşan kişi
ehl-i kubur: mezar sakinleri, ölüler
ehl-i mükâşefe: keşif ehli, bilgi sahibi
ehl-i tecrübe: tecrübeli
ehlullah: Allah'ı çok anan, çok ibadet eden
ekl ü şürb: yeme içme
elbise-i fâhire: övünç (gurur, kibir) elbisesi
"el yazu billah": "Allah korusun"
emtâ: mal
emval: mallar, mülkler
endişe: merak, endişe, kaygı, kuşku
enseb: çok yerinde, uygun, daha münasip
erbâb-ı irfan: anlayış sahibi, anlayışlı
erkân: esaslar, usûl
erzak: azık, yiyecekler
erzâk-ı sûrî ve mâneviye: görünen ve görünmeyen nimetler
ervah: ruhlar, canlar
esb: at, beygir
esb-i himmet: himmet, yardım atı
esef etmek: üzülmek
esfel: l. en sefil, pek aşağı, bayağı 2. aşağı taraf -est: -dır (Farsça)
ester: katır
eşrâr-ı has: halkın kötü leri, şerler
eftâl: çocuklar
etfal-i sîret: çocuk huylu, çocuksu
etfâl-i tarik: yolun yenisi
etfâl-i tarikat: çocuklarda bir işe beraber başlayın
evrâd: okunması âdet olan dualar

eyyâm-ı mübâreke: bereketli kutsal günler
ezkâr: zikirler, hatırlamalar, anmalar

F

fahr-ı risâlet: Hz. Muhammed
faide-mend: menfaat elde eden kârlı
fakîh: ilminin üstadı
fakih-sûret: fıkıhcı görünüşlü
fakr u faka: yoksulluk
fâni: sonu olan, yok olmaya mahkûm
fâzıl: ilim ve amel sahibi, emsallerinin üstüne çıkmış güzel ahlak sahibi
fehva: mânâ, arasözü
fena: yok olma, yokluk, kötü, iyi olmayan
ferace: yüz örtüsü, entari, fistan
ferda: yarın
ferîd: tek, eşsiz
feza: korkma, bağırıp çağırma,ümitsizlik
fi: içinde, -de
fi-sebilillah: Allah yolunda bolca
fi-zamâni mürâi: ibadeti gösteriş için yapan
fi-zamânîna: zamanında
fikr-i bâtıl: yanlış fikir
fikr-i bekâ: devamlılık ebediyet fikri, âhiret düşüncesi
fillah: Allah'ta
fırifte: aldanmış, kandırılmış
fünûn: fenler, ilimler
fürıûn-ı şâir: diğer fenler, başka ilimler
fütuhat: fetihler
fuyûzât: verimlilik, ilim, irfan, ışık

G

gaddar: merhametsiz, acımasız
gaflet: boş bulunma
gâib: bilinmeyen
galebe: üstün gelme, hükmü altına alma
ganî: zengin, bol varlıklı
gasl: yıkama, ölü yıkama
gâv: öküz
gaybiyye: bilinmeyen, görünmezlik dünyasına mensup olan
gaygu: kaygı, düşünce, korku
gayr-ı liyâka: ehliyetsiz, layık olmayan
gayr-ı meşru: şeriata uymayan, yasaklanmış
gayr-ı vâhid: birliğe uymayan, Allah'ın birliğinden ayrılan

gazaba gelmek: kızmak, hiddetlenmek
ger: eğer
geşt ü güzâr: dolaşma
gill: gizli kin, garez, düşmanlık
gill u gış: husûmet, düşmanlık
gû: söyleyen, diyen
gufrân: af, merhamet
gûş: kulak
gûşiş: çalışma, çabalama
güşâd: açılma, açılış

H

habaset: habislik, kötülük, alçaklık
habeş: siyahî
hacet: ihtiyaç
hâcil: utanmış, mahcup
had: sınır, gerçek değer, derece
hafiye: gizli
hakâyık: hakikatler
hakir: alçak, zavallı
Hakteâlâ: Yüce Allah
hâl-i sebâvet: çocukluk hali, çocukluk çağı
hâl-i sıhhat: sağlık zamanı
hâl-i şebabet: gençlik hali, gençlik çağı
halt itme: münasebetsiz söz söyleme
halvet: yalnız kalmak, tenha yer, hamamın sıcak bölmesi
hamd ü sena: Allah'a şükredip O'nu yüceltme
hamir mancası: hamur parçası
hâne-i derûn: iç ev, gönül
hâne-i vücûd: varlık evi
hânumân: yuva, ev, saltanat
harâmî: yol kesen, hırsız
haramzade: hırsızın oğlu
hare: bir iş için kullanılan madde, para
haremi: hanımı
hârık: yakan, yakıcı
hârik: yangın
hasen: güzel
hasenat: iyilikler, hayır işleri
haset: çekememe
hâsırud-d dünya ve'l âhire: bu dünya ve öteki dünyaya hasret çeken
hasmen lî nefsini: kendi nefsinin düşmanı
hasr-ı vakt: vakti sıkıştırma, sarfetme
haşiye: kenara çıkılarak yapılan açıklama
haşr: toplama
hay: canlı, zinde, dinç

hayrât-ı hasenat: sevap için yapılan iyilikler, köprü, cami, vb.
hazer: sakınma, kaçınma, uzaklaşma
hâzır: orada bulunan
heba: boşa gitme
helak: ölmek, perişan olma, çok yorulma
helâs: kurtuluş
hem-cim: cim birliği hem-cû: gibi
hem-dem: sıkı-fıkı, canciğer
hem-târik: yol arkadaşı, aynı tarikatten olan kimseler
hem-zâd: akran, ikiz, yaşıt
hergele: sürü
hezl: alay, şaka
hırlı: hayırlı, faydalı
hidayet: hak yoluna, doğru yola kılavuzlama
hikâyât: hikayeler
hilef: zıt, ters, yalan
hilebâr: hile yapan
hilkat-ı Halik: Allah'ın yaratışı
himmet: gayret, emek
himmet-i ulya: pek yüksek irade
himye: perhiz, bazı yiyeceklerden yasaklama
hîn-ı hasep: hesap zamanı
hitap: sözü bir ademe söyleme, azarlayarak ve tekdir ederek söyleme
hukûk-ı ibad: kulların hakları
huik-ı azım: övülecek ahlâk, huy
hulle-i cennet: cennet elbisesi
hulul: girme, dahil olma
hulûs-ı kalp: kalp temizliği
hunsemâ: düşmanlar
husye: erkeğin yumurtalığı
huşu: gönül açıklığı
huzûr-ı Şah: Şah'ın önü, huzuru
huzûzat: hazlar, zevkler
hüdâ-yi lemyezel: baki olan Allah
Hûda'ya ısmarlama: Allah'a havale etme

I-İ

ışk: aşk
ışkıllah ve fikrullah: Allah aşkı ve düşüncesi
ıyâl: hanım, eş
ibâd: ibadet edenler
ibâdet: Allah'a kulluk borcunu ödeme
iblâğ: vardırma, eriştirme, ulaştırma

ibtidâr: bir işe çabuklukla başlama
ibdihâr: biriktirme, toplama, yığma
idrak-ı hakâyık: doğruyu, hakikatleri anlamak
ifade-i hâl: durumu anlatma
ihsan: iyilik etme, bağışlama, lütuf, bağışlanan şey
ihsan u ata: lütuf ve bağışlama
ihtifâ: saklanma, gizlenme
ihtiyar: seçme
ihvan: dostlar, bir mezhep veya ekole mensup olanlar
iklim: ülke, memleket
iktidâ: uyma, tabi olma
iktizâ: lazım gelme, gerekme, ihtiyaç
ilm: bilgi
ilm-i edeb: terbiye ilmi
iltica: sığınmak
imâ: işaret etme, üstü kapalı olarak belirtme
imâd: direk, sütun
imâm-ı kâmil: olgun önder
in'am: nimet verme, ihsan verme
inar: nar
inayet: dikkat, gayret, özenme, lütuf, ihsan
inşâ: yapma, vücuda getirme
irâd: gelir, getirme, söyleme
irfan: bilme, anlama
irşâd: doğru yolu gösterme
iskât: düşme, düşürülme
istifâde: yararlanma
istiğfar: Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dileme
istihzâr-ı zâd-ı âhiret: âhiret azığını hazırlama
istikamet: doğru hareket, bir şeyin bir tarafa doğrulması
istimal: kullanma
istimdâd: yardım isteme
istinâd: dayanma
itaat: alınan emre göre hareket etme, uyma, saygı
it'âb: yorma, yorulma, zahmet verme
itibâr: değer, kıymetli saygınlık
itlaf: mahvetme, telef etme, yok etme
ittifak: birleşme
ittikâ: dayanma, yaslanma
ivaz: bedel, karşılık
"ıyazn billah": Allah'a sığınma
iyd: bayram

izah: anlatma
izâm: kemikler
iz-an: düşünce, akıl
izaz: hürmet etme, ağırlama
izzet: değer, kıymet, yücelik

K

kabâ-püş: kaba giyinmiş, kaftan giyinmiş bey
kable'l-mevt: ölümden önce
kâfi: yeterli
kafile: bir arada yolculuk eden topluluk
kâim: ayakta duran
kalb: bayağı, adi, sahte, battal
kande: nerede
kangı: hangi
kâr etmek: faydası olmak
kârbân: kervan
karye: köy
kat: kesmek
kat-ı mesafe: yol alma
katre: damla
kavî: kuvvetli
kavi ü karâr: anlaşma, sözbirliği
kayabaşı: bir türkü çeşidi
kebâir: büyük günahlar
kebe: yünden yapılmış kaba kumaş
keder: üzüntü
kelâm: söz
kelp: köpek
kemâl-i tahsil: tam bilgiye sahip olma
kemend-i ışk: aşk ipi
kemter: tevazu için söylenen hakir, zavallı anlamında söz
kenz-i lâyefnâ: tükenmez hazine
kerih: iğrenç, çirkin, hoşa gitmeyen
kerime: kız çocuğu
kepenk: çobanların giydiği keçeden
yapılmış giyecek
keşf-i keramet: keramet gösterme, kerametleri çözme
keşf-i râz: gizliyi bulma
kezalik: bununla beraber
killet: az, azlık
killet-i biza'a-i fakirane: bendeki (fakirane) bil ginin noksanlığı
kışr: kabuk, dış görünüş
kibriyâ: büyüklük, ululuk
kisve: elbise, kılık, kıyafet
kitab-ı matbu: basılı kitap
kizb: yalan
kuddusi sırrahu: onun sırrı mübarek olsun
kudret: güç, kuvvet
kulûb: kalpler

kuşiş: çalışma, çabalama, gayret, iş kuva; kuvvetler, güçler, takatler
kükremek: şaha kalkmak, kontrolden çıkmak
kürsü: camide vaizin vaaz ettiği yer
küşûfat-ı gaybiyye: bilinmeyeni keşfetme
küşâfat-i ma'neviyye: manevi buluşlar

L

laf-zen: yalancı, palavracı
lahin: et
lâşe: leş
latif: yumuşak, hoş
lemyezel: yokluk, zeval erişmez (Allah)
leng: topal, aksak
letâif: şakalar, latifeler
letâif-i hasene: güzel şaka
levh-i mahfuz: bütün kaderlerin yazılı olduğu kader levhası
leyyin: yumuşak
lillahi fillah: karşılıksız olarak Allah rızası için yapılan
lisân-ı hal: hal dili, bir şeyin halinden ve duruşundan anlaşılan
liyâkat: değerlilik, layıklık, fazilet, hüner
lutf: iyilik, yardım
lübb: öz, kabuğun içinde kalan, verilmek istenen ders

M

ma: ben
ma'ad: dönülen yer, ahiret
maarif: bilgi, kültür, hüner, maharet
maaş: güvenilecek şey
ma'dûd: sayılı, belirli
ma'dûn: alt, alt taraf, emir ve hüküm altında bulunma
mafihâ: ahiret, öbür dünya
mağdur: zarar ve ziyana uğrayan
mağfiret: Allah'ın kullarının günahlarını bağışlaması
mağfur: affedilmiş
mağrur: gururlu
mah-ı hilal: ayın hilal şekli
mahabbet: sohbet, dostluk
mahbûb-i Hüdâ: Allah'ın sevdiği, Hz. Muhammed
mahdûd: sınırlı
ma'bûd: sınırlı
ma'hûd: daha önceden bilinen, sözü geçen
mahviyyet: alçakgönüllülük

mahv u mahz: tamamen yok olma
mahzuz: hoşlanmış, hazzetmiş
mail: meyleden, hevesli, istekli, düşkün
maiyyet: beraberlik, birlik, arkadaşlık
makâm-ı âli: varılacak en yüksek yer, Allah'ın huzuru
makamat-ı aliyye: yüce makam, Allah'ın huzuru
makarr-ı evliya: evliya makamı
makbere: mezarlık
maksad-ı hilkat-ı halik: Allah'ın yaratış gayesi
makule: çeşit, şey
ma'kûs: ters, baş aşağı çevrilmiş
ma'kîm: bilinen, belli olan
ma-mûr: bayındır, imar edilmiş
manıb: rütbe, makam, mevki
ma'rifen: bilinmiş olarak
masivâ: Allah'tan başka bütün varlıklar, dünya nimetleri
ma'siyyet: asilik, itaatsizlik
matem: yas
matlûb: istenen, aranan
mazarrat: zararlar
mazhar: ulaşma, nail olma, bir şeyin ortaya çıkması
mazhariyet: elde etme
meani-i dakika: ince düşünülmüş
mânâlar medh: övme,
mefhûm: anlaşılmış, anlaşılan
mekân: yer
mekr: hile, düzen, aldatma
mekûl: yenmiş şey, yiyecek
melbûs: giyilmiş, kullanılmış, elbise giyinmiş
men etmek: engel olmak
menâfi-i kesire: bol menfaat
menzil-i maksûd: varılmak istenen yer
merhum: ölmüş, Allah'ın rahmetine kavuşmuş
merzûk: rızkı verilmiş, rızıklı,
bahtiyar, mutlu mesai: iş, çalışma
mesâkin: çok fakir olanlar, miskinler, uyuşuklar
mes'ele: soru, problem
mesir-gâlı: gezinti yeri
mesnevi-i mâ: benim mesnevim

mesnevi-i şerif: mübarek mesnevi, Mevlana'nın Mesnevi'si
mestur: örtülü, kapalı
mes'ûl: sorumlu
meşâyıh: şeyhler, tarikat ileri gelenleri
meşru: şeriata uygun
meşrubat: içecek şeyler
mevt: ölüm
mevta: ölü
meyi: tutulma, gönül verme
me'yûs: ümitsizliğe kapılmış
mezâd: artırma ile yapılan satış
mezraatü'l-âhire: ahiret tarlası
mısdak: doğru olduğu ispatlanmış şey
min gayr-ı liyâka: layık olmayan bir şekilde
minnet: şükür, lütuf, kerem, ihsan
mirat-ı kalb: kalp aynası
misk: bir cins ceylanın göbeğinden çıkan güzel kokulu bir madde, güzel koku
monla: (Eskiden) büyük kadı, âlim (sonradan) medrese talebesi
muamelât: işler, çalışmalar
muâteb: tekdir olunan azarlanan
mudhik: güldüren, güldürücü
mudili: doğru yoldan saptıran
mugayir: aykırı, ters, uymaz
mugayyebat: gizli görünmez şeyler
muhibbân: sevenler, sevgi bekleyenler, bir tarikatın sempatizanları
muhlis: halis, katışıksız, ibadeti samimi olan
muhtasar: kısaltılmış
muhzır: şeriat mahkemelerinde mübaşir görevi gören kimse
mukaddem: takdir edilen, evvel, önde gider
mukârin: yakın, bir yere ulaşmış, bitişik arkadaş
mukırr: doğrusunu söyleyen, inkar ermeyen
murâd: gaye, arzu
murdar: kirli, pis
mutazarır: zarar gören
mu'tekif: gizliye çekilen
muvafık: uygun
muzır: zararlı
mübaşeret: bir işe başlama
mübtedi: acemi

mücâhede: savaşma
mücâma'at: cinsi münasebette bulunma
müdavemet: devam etme, bir işte
aralıksız çalışma
müddei: davacı, iddia eden
müessef: esef olunmuş
müessir: etkili
müfid: faydalı
mühlekîn: yok olanlar, perişan olanlar
mühleki: öldüren, öldürücü, helak eden
mükevvenât: kâinat
mül-minât: müslüman kadınlar
mü'minîn: müslüman erkekler
Münkir ve Nekir: mezarda ölüleri sorguya çeken iki melek
münkir-i âhiret: âhireti inkar eden
mürai: ikiyüzlü
mürekkep: birleşik
mürşid: doğru yolu gösteren gafletten uyandıran tarikat şeyhi
mürşid-i kâmil: manevi mertebede seviye kazanmış kimsenin rehberliği
müsellem: teslim olunmuş, herkesin ortak kararı
müstağfır: affını Allah'tan isteyen
müstağrak: batmış, boğulmuş
müstahak: hak edilmiş, lâyık
müster câ: rica olunur
müşabih: benzeyen, benzer
müşâhede-i cemâl: güzelliğe şahit olmak, güzelliği seyretme
müşarileyh: işaret edilen
müşavere: görüşme, bir konuda danışma
mütâbeat: tabi olma, uyma
mütalaa: öğrenme
mütabahhir: ilim ve fazilette derya gibi geniş ve derin olan
mütevazı: aynı seviyede olma, eşitlik, alçak gönüllülük
müvecceh: makbul, münasip uygun

N

nâ-bedîd: görünmez, belirsiz, bu dünyadan göçme

nâdân: bilgisiz, cahil, haddini bilmeme
nâciz: hiç hükmünde olan
nadim: pişman
nâgâh: ansızın
nağme: ezgi, her şeyi makam üzere okuma
na-hak: haksız, yalan, inkar
nail: ulaşma, elde etme
nâkilan-ı âsâr-ı rüzgâr: zamanın eserlerini nakledenler
nân: ekmek
nâr-ı calıîm: cehennem ateşi
nasihat: öğüt
nâz: işve, cilve, kendini ağıra satma
nazar etmek: bakmak
nazır: gören, bakan
nedamet: pişmanlık
nefs-i kimya: gönül zenginliği
nekâis: noksanlar, eksikler
nerdübân: merdiven
nesâyilı-i müfide: faydalı öğütler
neşr: dağıtma, yayma
nevâziş: okşayış
nısfül-leyh: gece yarısı
nikbet: aşağılık, adi, felaket, talihsiz
nim: yarım, yarı
nisâ: kadınlar
nist: değil
nisyân: unutma, unutkanlık
niyaz: yalvarma, yakarma, bazı tarikatlerde küçüğün büyüğe karşı olan selam, saygı ve duası
nizâ: kavga, çekişme, uyuşmazlık
nûr-i ilâhi: ilahi ışık
nûr-i imân: iman ışığı
nûş: içme, işret
nûmûne: örnek

P

pâk-zad: temiz asıllı
palas: eski kilim, keçe, işe yaramayan eski elbise, aba, çul
pa-pûş: ayakkabı
payidar: devamlı, sürekli, ebedi
pazar-ı hakikat: hesap günü, kıyamet günü
perhizât: ağır yemeklerden sakınmak, haramdan ve kötü sözlerden nefsi ve dili koruma
peyda: açık, mevcut ve meydanda olma, hazır
pîr-i fâni: pek yaşlı ve zayıf adam
pirezan: kocakarı, yaşlı kadın

pîş-i nazar-ı dikkat: dikkatli bakışın önünde
pür-ziyâ: çok aydınlık

R

rebt-i kemal: gönül bağı, gönülden bağlılık
redde: derece, safha
râgıp: istekli, heves eden, rağbet eden
râh-ı Hüdâ: Allah yolu
rahmetullahu aleyh: Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun
rahmetullahi aleyhi rahmeten vâsi'an: Allah'ın geniş rahmeti onun üzerine olsun
rakkî: kulluk
ratb u yâbis: münasebetli-münasebetsiz söz, doğru yanlış akla geleni söyleme
râviyân-ı ahbâr: haberleri nakleden
râz: gizli, sır
râziye: rıza gösteren, kabul eden
recâ: isteme
redd-i leygin: yumuşak bir tavırla reddetme
reftem: gittim
rene: zahmet, eziyet
reva: uygun
rıfk: yumuşaklık, tatlılık
rızâ: hoşnutluk, razı olma, istek, memnunluk
riza'enlillahi Fatiha: Allah rızası için Fatiha
rızaullah: Allah rızası
ribat-ı bî-bekâ: ebedi olmayan (fani) dünya
rical: insanlar, mevki sahibi kimseler
rişe: kıl
riyâ: ikiyüzlülük
riyâzât ve perhizât: perhiz ve sakınma
riyazet: nefsi kırma, dünya lezzetlerinden ve rahatından sakınma
rûh-ı şerif: mübarek ruh
ruhâniyet-i âli: ölmüş birinin ruh yüceliği
ruhban: rahipler, papazlar
rû-pûş: örtü, peçe
rûşen: aydınlık, açık
rûşen-zamir: gönlü aydın, hakikatleri bilen
rûz-i kıyamet: mahşer günü
rükû: eğilme (namazda)
rüsuây: rezil, itibarsız, haysiyetsiz
rütbe-i kemâl: olgunluk mertebesi

S

Sa-at-i şer'î: ibadette geçirilen zamanlar
sadâ: ses

sadaka: sevap kazanmak için fakirlere verilen para
safâ-yâb: safalı, sefa bulmuş
saf-be-saf: sıra sıra
safvet-i kalb: kalp temizliği
sâhib-i hayr: hayır sahibi
sahib-i kemal mürşid-i kâmil: Olgunluk sahibi mürşid, klavuz
sâhib-i menfaat: menfaat sahibi
sahra: çöl
sâ'id: mesut, saadetli, ahiretini hazırlamış kimse
sâ'ir-i kuvâ: güçlü kuvvetli hareket
sakil: ağır, fazla, çirkin
sâlih: iyi, uygun, dinin emrettiği şeylere uygun harekette bulunan
sâlik: bir yola giren, tarikat adabına uyan
savmak: göndermek
sa'y: çalışma, gayret
sâye-mend: gölgeli
sebât: yerinde durma, kımıldamama, sözünden vazgeçmeme
seb'in: yetmiş (70)
sefih: akılsız, zevk ve eğlenceye düşkün, müsrif seğitmek: kazmak
sema: mevlevi dervişlerinin dönerek icra ettikleri ayin
ser: baş
ser-gerdan: sersem, şaşkın, perişan
settarü'l-uyûb: kusurların örtücüsü (Allah)
seyr ü sülûk: tarikatte takip edilen usul
sıklet: ağırlık
sırat: doğru yol, cehennemin üzerinde kurulmuş çok ince olduğu kabul edilen köprü, sırat köprüsü
sırkat: çalma, hırsızlık
sırr-ı vahdet: yaratılmışlardaki ilahî gizlilik
sin: mezar
sof: hırka, cübbe
su'al olunma: hesaba çekilmek
subaşı: bir memleketin düzen ve emniyetine bakan resmi görevli
suhte: yanmış, tutuşmuş
sû'i: kötü
sûretâ: görünüşte, dışta
sûri: görünürde olan, hakiki ve içten olmayan, gösterişten ibaret

surimanevi: maddi manevi
sükker: şeker
sülûk: bir yola girme, bir tarikate intişab etme
sür'at: çabukluk, hız
sürc-i lisan: dilin sürçmesi, istemeyerek kötü söz söyleme
süvâr: binmek

Ş

şâd: sevinç
şâfi: şefaat eden, yardım eden
şâmil: içine alan, kaplayan
şârih-i kitab-ı hace: hocanın kitabını açıklayan
şayeste: layık, yaraşır, yakışır
şeb: gece
şebâb: genç
şebabet: gençlik
şedid: kuvvetli, şiddetli
şefaat: iltimas, kayırma, yardım
şefaat-i Resulullah: Allah'ın Resulünün yardımı
şemşir: kılıç
şemşîr-i ezeli: Tas. Allah'a dönmek
şerh: açıklama
şerh'i muhtasar: özet, kısa açıklama
şeriat: ehl-i sünnet yolu, Kuran-ı kerim yolu
şeriat-i garra: islamiyet
şerm-sâr: utanmış, mahcup
şey-i kalil: az şey
şeyh-i kâzib: yalancı şeyh yalancı rehber
şikest: kırılma, kırık
şirret: geçimsiz, huysuz, hırçın
şorba: çorba
şu'le: alev, ışık
şurût-ı islam: İslam'ın şartları

T

tâ: kadar, dek
taaccüb: şaşakalma, hayret erme, şaşkınlık
tâ be sabah: sabaha kadar
taakkül: akıl etme, düşünme, akla getirme
ta'am: yemek, yiyecek
ta'at: takva, ibadet, zühd
tâc: (eskiden) bazı tarikat ehli, şeyhlerin giydiği başlık
ta'ciz: rahatsız etme, canım sıkma
takaddî: gıdalanma, beslenme
tâib: tövbe eden, tövbekar
taleb: istek
tâli: talih, kader
tâlib: isteyen, taleb eden

ta'limi: öğrenme
tama: doymazlık, açgözlülük
tarab: sevinçten gelen coşkunluk
tarag: tepe
târik: ol, usul
târik-i âm: umumi yol
târik-i Hak: Allah yolu, doğru yol
târik-i müstakim: ilâhi yol
tarikat: tasavvufta tutulması ve uyulması gereken yol
tasavvuf: softalaşma, gönlünü Allah sevgisine bağlama
tathir: paklama, temizleme
tatvil-i kelam: sözü uzatma
tavla: at ahırı
tazarru: yalvarma, kendini alçaltarak yakarma
ta'zim ve tekrim: saygı gösterip ikram etme
tecelli: belirme, görünme
tecemmü: toplanma
tedarik: hazırlama, ele geçirme, araştırıp bulma
tedric: yavaş yavaş, derece derece ilerleme, azar azar
tedricen: dereceli olarak
tefekkür: düşünme
tefhim: anlayış, anlatım, bildirme
tegallup: üstün gelmek, üstün gelmeye çalışmak
teganni: zenginleştirme, muhtaç olmama, makamla okuma
tehi: boş
tehi-dest: eli boş, züğürt
tehlil: islam dininin tevhid inancını hülasa eden "la-ilahe illallah" sözünü tekrarlama
teke: bir yaşına girmiş erkek oğlak
tekellüm: konuşma, söz söyleme
telamiz: çömezler, çıraklar
telakki: şahsi anlayış, değerlendirme, kabul etme
telhin: aşılama, ölü gömüldükten sonra mezarı başında imamın söylediği sözler
temcid: yüceltme, sabah ezanından önce okunan dua
temekkür: yer tutma, yerleşme, oturma, mekan edinme
temessük: benzetme, tutunma, sarılma

temsil: benzetme
tenbih: uyandırma, ikaz etme
tenezzül: inme, gönül alçaklığı, kibirsizlik
terakki: gelişme, ilerleme
ter uye: eğitme
terennüm: yavaş ve güzel bir sesle şarkı söyleme
terfî-i derece: derecenin yükselmesi
tergib: arzu ettirme, isteklendirme
ters: pislik, gübre
tesmiye: adlandırma, ad verme
tesviye: düzeltme
teşvik: şevk verme, gayeret getirme
tetebbu: derinden derine araştırmak
tetebbu-ı evkat: vakti araştırma ile geçirme
tevakkuf: durma, eğlenme, bekleme
tevazu'âne: mütevazi olarak
tevbih: takdir, azarlama
tevcih: çevirme, yöneltme
tevcih-i vecih: iyiye güzele yormak
tevcih-i vecih-i muhtasar: kısaca yüzüne karşı
teveccüh: yönelme, doğrulma
tevekkül: teslimiyet, Allah'a havale etmek
tevekkül-i tam: tam teslimiyet
tevellüd: doğma, doğum
tevhid: birleştirme, bir kalma, tek Allah inancı
terekkür: hatıra getirme, hatırlama tig: kılıç
tınmak: ses çıkarmak
torag: uç, ucu, ucunda
tu:sen
tûfûliyet: çocukluk, küçüklük
tûl-ı emel: hırs, tamah, tükenmez arzu
turâb: toprak
türrehat: saçma sapan sözler

U

uğurlamak: çalmak
uğurlu: hayırlı
uhrevî: ebedi dünya, öteki dünya
ulema: alimler, bilginler
ulûm-i Arabiye: Arapça ilimler
umur-i dîde: işten anlar, tecrübeli
urba: elbise

Ü

ülfet: dostluk, ahbaplık, görüşme, konuşma, kaynaşma

üryan: çıplak
üstühan: kemik

V

va'az: camide Cuma günleri dini konuşma
va'az-ı nâsih: nasihatli söz
va'de: ecel
vâfir: bol, çok
vahdet: teklik, birlik, Allah'a yakınlık
vâhidün la-şerikun leh: birdir, onun ortağı yoktur
vâki: olan, vuku bulan
vâris: ölen birisinin yakını, akrabası
varta: kuyu gibi oyuk ve derin yer, uçurum (mec.tehlike)
vâsi: geniş
vasi'an: geniş olarak
vâsıl: kavuşan, ulaşan
vâsıl-ı Hak: Allah'a kavuşan
vasılın: ulaşanlar
vasl: visal, kavuşma, birleşme
veled-i tâhir: temiz çocuk
vera: arka, geri, öte
vesile: sebep
visal: ulaşma, kavuşma
vukûât-ı mahsus: özel olaylar, özel durumlar
vucûd: bulunma, var olma, varlık

Y

yâd: anma, hatırlama
yâd-ı nam-ı âli: yüce isimlerin hatırlanması
yâdigâr-i nâçiz: değersiz hatıra, küçük bir armağan
yârân: dostlar, arkadaşlar
yâve-gû: saçmalayan, saçma konuşan
yad: el
yen: elbisenin kol kısmı
yestehlemek: pislemek, yellemek
yevm: gün
yevm-i kıyamet: hesap günü (mahşer)
yük: yatak odalarında yatak konulan bölüm
yümsek: yüksek

Z

zâd-ı âhiret: ahiret yiyeceği, sevap ve günahlar
zahir: açık, görünen, ortaya çıkmış, belirgin
zell: doğru yoldan çıkmış
zamir: iç, kalb
zarb: döğme, vurma
zarba: vuruş
zarta: yellenme

zât-ı lâtif: güzel huylu hoş bir insan
zât-ı şerîf: şerefli, makbul kimse
zayi: kaybeden, kaybolmuş
zebani: cehennemde görevli melek
zebh etmek: kurban kesme
zebûn: zayıf, güçsüz, aciz
zeker: erkeklik organı
zelle: sürçüp kayma, ufak hata
zen: kadın
zencir-i mihnet: zahmet gam zinciri
zeval: yok olma, ölüm, son
zıll-ı hayâl: hayal gölgesi
zihn-i pâk: doğru anlama
zikr: anma
zir-i zemin: yerin altı
ziyâ: ışık, aydınlık
zu'afâ: zayıflar, güçsüzler
zuhur: görünme, meydana çıkma

Bibliyografya

ARBAK, Perihan: Nasreddin Hoca Bibliyografyası, TKA, Yıl 1, s.2, 1964.

ATEŞ, Ahmet: Hikâyât-ı Nasreddin Hoca, Edebiyat Fak. TDED II, 1948, No.3-4 (İstanbul)

BURRIL, K.: Archivum Ottomanicum II. 1970.

ELÇİN, Şükrü: Bir Nasreddin Hoca Mecmuası, Hacettepe Ün. Sosyal ve Beşerî Bilimler Fak. Dergisi, IV, Ankara, 1972.

FERZELIEV, T.: Azerbeycan Halg Latifeleri, "Elim" Baku, 1971.

.........., :Nasreddin Adı ile Bağlı Latifelerin Neşri ve Tetgigi Azerbeycan Şifahi Halgı Edebiyatına Dair Tetgigler, II. Kitap, Bakü, 1966.

GÖLPINARLI, Abdülbaki: Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik, İstanbul, 1953.

..........,: Nasreddin Hoca, İstanbul, 1961.

HALICI, Feyzi: Mevlevî Şairi Burhaneddin'in Nasreddin Hoca'nın Fıkralarını Şerheden Eseri, Milli Kültür, C.3, s. 3, Ağustos, 1981.

Kırgızsky Narodnie Skazkie, Frunze, 1963.

Kojanasır Engemeleri, Alma-Ata, 1965.

Kudûrî maddesi, İA, c. 6, s. 952.

NÜZHET, Sadettin - FERİT M.: Konya Vilâyeti Halkiyat ve Harsiyâtı, Konya Vilâyet Matbaası, 1926.

SHAH, İdris: The Expluits of The Inconparable Molla Nasrudin, London, 1966.

TECER, Ahmet Kutsi: Nasreddin Hoca Maddesi, İA, cüz 91, ss. 109-114.

TEHMASIB, M.H.: Molla Nasreddin Latifeleri, EA Neşri, Baku, 1956.

TOKMAKCIOĞLU, Erdoğan: E Ütün Yönleriyle Nasreddin Hoca, Ankara, 1981.

TÜRKMEN, Fikret: Nasreddin Hoca Fıkralarının Yayılma Sahaları, E.Ü. TDEAD III, İzmir, 1985.

ÜNVER, Ord. Prof. Dr. A.Süheyl: Nasreddinimiz Fıkralarındaki Mistik Anlamlar Üzerine, Eskişehir Anma Günleri Dergisi, Yıl 2, s. 4, 1979.

..........: Viyana'da Nasreddin hoca, TFA, c.12, s. 242.

YOLDAŞEVA, Farida, Uzbek Latifalarıda Nasreddin Afandi Obrazı, "Fan" Taşkent-1979.

Letâif-i Nasreddin Hoca
(Burhaniye Tercümesi)

Tıpkı Basım

اعترافا جواب برجسته [illegible] اولیا [illegible]

ایدوب قواعد [illegible] و تقریر ایدر [illegible] جوکتب [illegible]

یاران [illegible]

[illegible]

عرض [illegible] [illegible]

روایت اولندیکه [illegible] هر علمنه ماهر و هر فننه کامل [illegible]

[illegible] درس [illegible]

ایمش [illegible]

صاحب اولمش [illegible]

رحمة الله علیه [illegible]

رضاء لله فاتحه

شرح الکتاب [illegible]

[illegible]

[illegible] مولانا

[illegible]

برکون خواجه صوکنارنده اوچ مکه یاقره کنه وبی اوزنه صورتنده بر چیچک
کلوب بجبا بوصوله کاجوی بیزه دنه دوکره خواجه صلاح ایکی اوروت
بجردم دیمش ترجمه محو کشف اولونا ترتیبنه برین دنیاده بر چراغ حقیقت ایله
روشن ضمیر اولرق جی کبی دریا دریا اولوب دریا ظالقرسی دریا یکرکیجه سکا
دریا طریق مستقیم اولوب مستمر نیدن اولوب کنه یکنه کره بولمشه بیرونه راحه
دیمکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه بر بر بر طراش ایدرکن اوستره
سوردکجه باشین کسوب هرکسه یکیره پنبوق یاپشدیرر خواجه بر بر بهی
آدم باشمک یاریسنه پموق اکدک بر ایق بنده یاریسنه کتن الکه جستیه ترجمه
سنی کاذب اوله نیکه دیرتیه باشی قویه جستی جواب ایدوب بر سنکا کامل جواب لنها نه
باشکی فدا ایدوب ارشاده برله طریقه حقه واصلیتن اوله دیمکی لطیفه بیورر
لطیفه برکون خواجه شاهد احزنده شاهدلکه کتوردیکه بو ضرقاضیه …
مدعیسی … ایدردیه خواجه … وبی شهادت ایده … خواجه …
یاده اولدقده … کرکه … دیمش ترجمه …
بیره وشهادت … زیاده …
دیمسون …

حق بیقین اولدیغین خلوص قلب ایله تصدیق وشهادت کلمسنه اقرار ایدوب دلالت
وشفقت تعلیم ... کرم بیورر لطیفه برکون خواجه قیوبه صو چکرکه ... رجال کر
ایکی عسکر ... دستش ۹۹ الی چیقار ... کرکدر براییه دیر جنکل ... سالار
طاش طاقیلوب خواجه غلورایدرکن ایب قویا مقرسی اوزره دوشر کورکه
بقوب کوردکه ای کورکه ... اولسون چوق زحمت چکیدم ایسه ده هله آیده
بریته کلدی دیمش ترجمه ماه حقیقت رازسه کزکند یکزاری یکز بو بیکوره کنه
عشق طالب تفکر و تذکر و ربط قلب ایله ذکر و توحیده کوشش و غیرت ایدرسکز
برکون اولور قلبکزدن کشوفات معنویه وغیبیه تنده ظهور ایله روشن ضمیر اولوب
ماه حقیقته نائل اولوب دنیاده مانهایه ... فیوضات ... ولوح محفوظده ناظر اولرق
همه شناوتکرار اوزره جام اولورسکز دیمکی تفهیم بیورر لطیفه خواجه برکون برباغ
باغچه ده زردالو اغاجنه چیقوب زردالو یرکن صاحبی ناکاه ... یدر خواجه
بن جانم بلبلم کوردمسین بوننده اوترمه بیر باغچه اوت بلقیم دیر خواجه
اوقدر با غرور باغبان کوروب بو ترنم ... خواجه بجی بلبل بو قدر اوترده دیمش
ترجمه خواجه جنابلری رحمة الله علیه کندوسی بر سیکه ذات لطیفه اولدیغی
... بو لطیفه ابراز ... کندوسنی ... نفس قاعده سی اوزره عجز ...

اعتراف

براقوب ایچرو کیردی اقاری شو حریفلره صو ویر قازجغه خواجه کلدی ویر
سوخته لرده کلدی ویر واقرباء عه وارسه مکر خواجه چقاروب دکل ایمش چینی
بخره دن چیقاروب بهی آو صلر نه جیادن ایدرسکز بلکه بولوکه قونشیلریمز
برندن چیقوب کتمش اولادیمش ترجمه شریعت و طریقت انکار و منکر اخرت بولان
بوکیمسه کرکه خواجه نیله کندینه نیچون دیمیسی کندینه واما اولدیغی بلدیرینه منکرلر
و فرایضت انکار ایتمسنده اقرار چیقار شو حالده منکرلکی منع و اقراری محقق
اولمز مزکا یمانبوررلر لطیفه برکون خواجه نك براوغلی دوغر خواجه بکی
کسی سنك اولکه مبارك اوله دیرلر خوجه خوش دیمه جبرجبر خلقده کلمز جبهه
کوریکندن برولکی اجلد جم قره حاجی افندی زیاده کیدیرلر اوکونسه چیقار دلیکی
براولسون دیمش ترجمه دنیاکرده اولاد غل غش وخباثت وکین و حسد
تحلیه ایدوکلرکه حاله دروتکز صحو اولسبق اکر دنیاکره کیروت اولدیغی
نوری ایسی ظهور ایتمز بیت سعد چیقرمق کرد لدن نا یچار ایده حق
پادشاه قزی سرایخانه صوری اولمات دیکی ترجمه لطیفه برکون خواجه
بر سنده ملرفه قتله بیلور رحم دیر انا سن ... علیه ...
سو ... اولدن ... ترجمه ...

باغچه‌سی طشاده نسبتلك واقع اولدی ایسه قربیخ ایتمیک بلکه رذیلین ایله
کندوسنی ایقاظ ایده‌رکه خوش حال اوزره نصیحت ایدوب کندویه رحمت
وشفقت کوزه درلغ اتمیک خواجه‌نك بزه لطف نقلی فهم ایتدیکی کبیدر
لطیفه برکون سفری حصارك قاضیسی باغنده ایچمش مست یاطورکن خواجه
قاضینك قاتی چیقان الوب وارقه‌سنه کیوب کتمش قاضی قالقوب بقارکه قاتی
یوق کلوب محضرلره احضارلر آنلرده خواجه نك آرقه‌سنده کوروب الوب
قاضیه کتمشلر قاضی ایسه‌ای خواجه بو قاتی قنده بولدك خواجه ایدر مثلا
حمام ایله سیره چقمش برده انی کوردك که بر سوخته مست اولمش یاتور حالا
دیرکاچیمه حال ایکی کره اشتدی بنده قاتی چیقاردم کلدم اکر سنك ایسه
آلدیر قاضی صاحبی بیم دکلدر دیر ترجمه برقطره‌سی حرام اولمش شراب ایچنلر
حالکه بیهوش اولدقده حالته وارمه‌یم دیو ظاهر عقلی چیقار اولوب بر ازار لسانی
... شو حالده هر حالنی ناموسنی هم وجودینی ویرر برحالقسوزلق الور
اکر حقیقتی حالنده بولنیم دیرسه حالدن ناموسنده اولمز یا کریز وجود
... مشغله شراب ازلیله نوش ایدوب حقیقتا بیخودلقده حالنی بولوب عشقله
... اولوب جبیل ... حقیقتا انسانه‌یی بولدیغی تعلیم بیوررلر

لطیفه

لطیفه برکون خواجه اوده اوطوررکن بر کمسنه قپویی قاقار نه استرسك دیر فقیرم
قپویه کل دیر خواجه صاحب اشاغی اینوب نه استرسك دیدکده صدقه استرم دینجه خواجه
یوقاری کل دیر فقیر یوقاری چیقنجه انه دیر بنی افندی اشاغیده نیچون سویلمدك
دیدکده یابن یوقاریده ایکن نیچون بنی اشاغی چاغردك دیمش ترجمه بر فقیر صدقه استدکده
رفقیله معامله ایدوب عتاب وخطاب ایتمه‌ملی کذلك جناب کبریادن حاجتکزی طلب ایتدکده
تواضع ایله طلب ایدوب احتشام وعطایا شایسته‌ونائل اولورسکز دیمکی تفهیم ایدر لطیفه

برکون خواجه نیده هر حین طولو طوره چیقوب اولور اسکله اوزرنده ایکی کورن طولو غیره خواجه یکوردن
قادینلر افندی هیچ دعا بلمزمسین کل اوقو بر اوغلان طوغسین دیو خواجه سکرده‌وب
دجاله واروب بر قچ چوبوق کتورر ایچه وکیروب اسکله اوستنده چوبوقلری دوکوب شمدی
اوغلان کورره اوینمه چیقار دیمش ترجمه بو لطیفه تفهیم اطفالك طوغوب قوغومدینه
جوبوق سوقوب دیو لطیفه سویلیوب ولد قابلیتی ظهور ایله وطربیه مخفی سرکه ایشته
قلبمزدن فیوضاتك تولدا ایتمیه بیورلر لطیفه برکون قاریسی خواجه حفیده
ایکوت جورباسی اورتیه کتوروب قورتفاق سیجاقی اولدیغی اونودوب برقاشق
الوب بوغازی یانار کوزلرندن یاش کلدکده خواجه قاری نه اولدك شوربا
سیجاقمی دیر قاری خیر افندی بابام مرحوم شوربایی سوردی خاطره کلدی ده

اغلادم دیمش خواجه کرچکی صانوب شوربادن بر قاشق الدیکده بوغازی
یاندیغی اغلیه باشلدیغنده عورتی نه اولدك دیدکده خواجه باباکك اوغرسز اولدیغنده سن
قالمدیغکه اغلادم دیمش ترجمه زنلرك مکری چوقدر انلرله مشاوره ایدوب عکسنی
اشلملی اکر الحکمه عکسنی اشلمیه‌جك مکر دوستك قوریتور دیرکه والحاصل زنلرك مکرده حیله
سببیله هر انده قلوب نفس وشیطان حیله‌لریله مبتلا اولورسکز دیمکی لطفا ایدر
لطیفه برکون خواجه نیلک قاریسی بر حفله مجلسنه کیدوب دکلیوب اوده کلدکده خواجه
وعظده سویلدیکه قرمیزی بر کمسه حلالی ایله جماع ایلسه اکا حق تعالی جنتده بر کوشك
بیار دیدی دیر بوقاری بیله قاری وقت طوراحدی جنتده بر کوشك بیم لوم دیمش
جماع ایدرلر بر زماندن صکره قاری کندیکه او یابدق بکا ده یاب دیر خواجه سکا اویابدق
قوللری لکن قوم قبیله کنده بورداو استیه جکسین معماریاشی طاریلور کل ایکیمزه برار
بیتدیمش ترجمه هرکس حلالنه جماع حلالدر لکن اویله کثرت جماعدن حذر ایده‌لم
زیرا علت ظهورنه ایدر معمار حقیقی اولان جناب کبریایه طاعتدن قالورسکز قلبیکز
توجهکز خلق الم ایزله الالهی حالده جنتده هر بر جهاله بیتیش رجال القرنی دیریلوب
دهر بهزده بیتمش مضمونات اولدیغنی بیان ایدر لطیفه برکون خواجه بر بلوك
سوقشده راست کلوب بیچیلری بزه کیده لوم دیوب اولدقچه سنه کتورسه اوزم ویزلری

براقیب

داون بیتنده فصکره کوجولور قطره اسکی اینیلدی در خواجه بو قدر شنی یه کی املا اسکی آیتمز دیه

شمشك یبارلر کور مزمیدن کوکه کورلکده نقدر قونج کبی پرلار دیو جیرادن اشیا یغیه

ایو بیلدك بنده اویله فکر ایدر دم دیمش ترجمه یعنی انشا اهل هلالکبی قطعه ایدوب

انشا کامل اولدقده بر ضیا اولوب عالم ضیاسندن سیاهتده اولوب برقاچ اولدقده بدر هلال

کبی قالورسه؟ روح سشتر خدادر تن غلاف اولمشکا دخی اعلا کار ایدر تیغ کبی عریان اوله

منور مبهم اول انشا کاملك روحی شمشك ویلدرمدلنار یا بیلدار روحانیت الیل ابد

ضیا ویرر اروامده استعداد ایدرلر و یکلی قربینه ایدر لطیفه برکت خواجه نیك بیلك قربی

اولوب برکره اوی تنها بولوب بربری قاندوب کدر چیوردن بقوب کورکه بر خرسز عالم

بوفی بولیرم دیرکن ادره دن قلدیر عیب اشقر بیره کدر ینه کوکلی صیقیلوب اولدیه یدك

کلور اولوکنده بر تبه و ارایش بو انجه ی بر قلعه بیه قوپوب بر خرسز تیرینك کوزینه

اولتبه بیه بو خرسز دیکر یوقاری نظر ایدرکه آدم قورش اولسه اولور به بوزلك بلشمز

ایدر بری بولدم دیوب کیدر حرام ذاده بیله بری خواجه یی کورنه ویرایش بنوبه کتی کی

کبی تبه یه چیقار اقچه ایده یه الوب دبو خرسزك تبه سنده بر صغیر ترسی سودر خرسزی

بینه دیکر چیقار کیدر خواجه اقچه لازم اولور خرسزك دینه کلوب کورکه بیتوب کتمش

خرسزك طوراغنده بر از صغیر ترسی وار ایدی بو خرسز خواجه جیقار ایدیم بلدیك تبه سنه

خواجه‌نک تلامیذندن عماد حبشی ایمش برکون خواجه نیله اوزرینه مرکب اوکیلر سیبین

سوالایدلر بزم حمادی سکیچ قلوب یتیشنه هم نیلو سکر ویکنده در لش دیدی ونید و کولدی

دیمش ترجمه کشی مقاریشی نیلک حکمی کبیر اکرچه ایو کسه لر اعقادن اولورسه مسکو دیعنز

بولشور کوچک کسه لرک کوتلکی سکادن عکسی اولور کرتو ارید او لمه ایدردن ایلکه

دیمکی تقهیم ایدر لطیفه برکون خواجه منبره چیقوب مسلمانلر سزه بر نصیحتم وار او علکز اولور

مسقین اتیب قسیم اتیکز زیرا خلق استعمال ایده رک داوکیدوب ایستقلور دیمش ترجمه

جتاب بکر باطرفندن حضرت ایوب دم خطابنده لذیکسن کیمسن هیچ قولکیم یاریبیور دیلر

اول ذات هیچ اولنجه بزلر هیچلک هیچی لولوریز ارادن وار یتی قلدیروب ایوب دم کبی زنجیر

مهنته طاینه بیوب ایب معاهده قلور سکز محو محض اولوک دیمکی تعریف بیورورلر لطیفه

برکون خواجه ابدست الورکن صو یتشمز نماز قبلدیغی وقت قاز کبی بر ایاغی اوزره طورورکن

جماعت خواجه نیلدسین دیکلرنده بوا یا غلی ابدستی یوقدیمش ترجمه ابدستکزی وتمام

مدستایلمه لولیا بسم اوبله نماز اولمز حضور قلبی عیله اولک قلولو یا رید صراط دن

منده لولدیتکر حالده کچه مزسکوز دروندن و بیرون تکز حل غشدن پاک اولوب رضایه موافق

اولمغی تعریض بیورر لطیفه برکون خواجه‌نک خانه‌سنه بر مسافر کلوب یاتور یره قدر

مدهم مسافره سوم سوکنه صاغ یانکده مدم وارکتره اویاندیره لوم دیر خواجه‌سی

دلیمی

خانه‌لری بر برینه متصل ایمش مکر بر کلب بونلرک اوزری اوکنده بر صوقاغ خلیله اورسته

بیونده بیستهلر بر کتش اوریقند رقالمده دیکری خیرسنده اول دها بیقندر سن قلدیر

دیرکن بونلر نزاع ایدرکن محکمه کیدرلر اتفاق بولنکده خواجه قاضی یاننده بولنور قاضی

خواجه‌یه بونلرک دعوالرینه سن کوریویرکده خواجه بونلره اول صوقاقده طریق عام دکلیدر

انده بیجا بیرله اولمش اودر شیمکادوستر ننه بوکه دوشر اونسنه قاضیه دوشر دیمش ترجمه

شریعت خواجه بر طریق عامده دیر دریاده برکز بجه مردارلری قطهیر ایدر شریعت غرا یه قسله

ایدنکده ظاهر بکره عیبک ایدر وطرفیت بولنه یدل عقید سنایدوب باطنکزی تطهیر ایدر دیمکی

تفهیم ایدر لطیفه برکره خواجه‌نک براغوسیلن سکالرک طولوب اوت بری سکز دیرایکن خوام

ده دکه نکی قیتیب اولکره کریشور ای خواجه اوکوزی ندن دوکرسین صوچی نور دیرلر

خواجه هب صوچ بونلکدر بن اوکرتمه دونکی براغی نه بیلور دیمش ترجمه نفسکزی اولاد بیلک

ترکده ایکن تربیه ایدر وکده اکرچه تربیه سز بیورسه اوکی انمز حکره دکتدکی سیزه بیب عتاب

وضرو مستحق اولورسز دیمکی تفهیم ایدر لطیفه برکره خواجه در شیدوکیدرکن بر چوبانه راست

کلوب چوبان هر ایشیفه سیلن بیر خواجه بلمیدیر چوبان باقشر یانده حسنه ایکی

مسئله سوالالیه جهاب بر کل منتکالیه الوم جوابنکادر بیشکر سوبلیم اکلاسیله

سوبلیم خواجه شد سوالکلدیر چوبان سوتکی اتمه ولنه عکره بیوریکر لله اولور

واوی

جفت سوده کی برقایله نیفه برلوب [illegible] بوشانیه برابیجا قیب [illegible]

جانفر ربانغیر خواجه [illegible] هیئت اوکه نه جکین دیمش ترجمه حضرة مولانا ایرکان

اوکرشب صوری معنوی امور دیده اولوبسینا دایمدا ومتانت جامعیدی [illegible]

التجا ایدر دیو تنبیه ایدر لطیفه خواجه [illegible] اولوب خلق وکوندر [illegible] ایدر ارق حضور کلوب

طعاملر بیرلر خواجه کلاسنده بی دیر [illegible] کیمه [illegible]

بولدیرلر جستجو ایدوب بولدیلر های خواجه کل [illegible] دیرلر خواجه دوکون ایشین

کیم بیکا ایسه کبیر دکا اول کبیر سوده دیمش ترجمه جناب کبریانک حضورلری واردر جفت

تکلیف اولندقده مشاهدهٔ جمال و وصلت [illegible] نازنیازه ایروب [illegible]

تنبیه غایتده اولشدر لطیفه برکون خواجه سفره کیدرکن کاروان ایله [illegible]

[illegible] صباح اولدقده خواجه اتلرکی ایچنده آتی بولمیوب [illegible]

ادملرانی غائب ایتدم دیر هرکس کولشوب آتلرینی ایسترلر [illegible]

هم بلورکه کندیلری آتیدر تیز الحاصل ایاغین اوزنکیه [illegible]

صاغریسنه کلور خلق ای خواجه نیچون ترسنه بنرسین دیرلر خواجه [illegible]

صولاقدر دیمش ترجمه اسب [illegible] دوره [illegible]

طوبلنک راه خدایه اولیا [illegible] استقامت [illegible]

دیمی اولدکده فراتلقده بو صاغ یانی [illegible] دیمش ترجمه دایرهٔ وحدة نازل اولدقده

صاغ صولی اولمز دریای بی پایان کبی سر وحدة واصل اولور مثلا بر [illegible]

یا قیب دونر درسلک بر دایره اولورکه صاغ صولی واوجی اورته سی اولمز شوحالده دریاده

اول دیمکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه طالبلرینه [illegible] دیرلر خواجه بنم طالبم نکیدر

ای خواجه طالبلرده [illegible] دیرلر خواجه [illegible] ایکن آنلر بنم طالبم [illegible]

اولزمان بونلرک حالی [illegible] دیدیلر در [illegible] دیدیلر خواجه

ای احمقلر اولزمان [illegible] در [illegible] اولمز دیمش ترجمه لطیفه

طور میوب کمال تحصیل ایدوکه نه حال ایله در نه آل ایله در [illegible]

کبی بر طورده طور میوب کوره بکون ترقیده بولنوب تنزلده بولنمک دیمکدر تعریف ایدرلر

برکون خواجه سفری [illegible] خطیب ایکن صو باشیه [illegible] ایدوب اتفاق اولزمان [illegible]

صو باشی اولور دفن ایدرلر خواجه کل افندی تلقین ویر دیدکلرنده خواجه [illegible]

بیم ایله غوغا ایدر سوزیمی طوتمز دیمش ترجمه خواجه [illegible]

اوزره اولدوکه اکر سیزدن [illegible] دستکیر اولمز [illegible]

زیرا خواجه و مرشد سزی [illegible]

تفهیم ایدر لطیفه برکون ایکی کشی بربر ایله [illegible]

او غزا ايسه بر عمرنا اولور اشته بو ده اهل اولوب كنديسى بونى قضا ايدر وكيلليكم

لطيفه بر كون سفرى هنكامى بر عرب كيه آتش خواجه بونى جيلاق اولدن جيقوب سكه جب عربيه

بنوب بيله كيدر عرب جيلر سفرى هنكامده يقين كلدكده خواجه بو طرفه كليه رده قيرنده

دكلرنده اهالى قوشوشيقارلر خواجه عريان كوردكلرنده سببين سؤال ايتدكلرده خواجه قوشى سرده

زياده بكد سوديكمدن عجله ايله كيه جكيم اونوتدم ديمشدر ترجمه جهد بكره واصل اولمق

استرسكوز حالى عريان اولمق رياضت عربسته سلار اولوب مجبوره هدايه واصل اولديكه

زيرا كنتى سوديكنى دائما ذكر ايدوب بوكنه جيانتى فدا ايدر ديمكى تفهيم ايدر لطيفه

خواجه بر نيلو باشى كلا ايمشمى بر برده طراش اولديه براقه وير ركلاهكه هنده يه دافق

اولديه بربر آيينه اوكنه قودر خواجه بنم باشم بويا رميى كلدر ايكيه اشارتله اولى ديكه

ترجمه دنيادا ما ونهاهى بربور الهمرآت قلبكه نظر ايدوب حيانكمى با لكمى رضاء الهى ايله

سوديروب سير ويرميشلردن اولوب سر وحدت بولوب رضايه مقام اولاسه ديمكدن تفهيم ايدر

لطيفه بر كون خواجه برقچ آدملر ايله بالحاوية كيدرلرده كرما آلع اقوبلا خواجه ديمكنه نيهديا

ايجه آتمش خواجه نيلدك ودكلرنده بن كند ميباده ما نذيم ديمش ترجمه سو بر قطره سي

كندبكى دريايه صال متبحر نيدن اولكه اولوقت سنده دريا اولوب سر وحدته نائل

اولهسيه سترسيده كتنه ملشده بنوك طاقرسيه سيود ديكى اراده تكلم لطيفه

مثنوى كمادكان وهدست غير واحد هرچه بينى آن بتست ديو وجه نورنه خروبرلر

لطيفه بر كون جناحيدر جقرى كليكر خواجه اغاجه چيقاره لوم پاپوشلرى چيا لرلرمم

ديرك جوجقلر اغاجه ديبنه كلدركده بو اغاجه كمسنه چيقامزديوب طورركن خواجه كلوب

بو چيقامم چيقارم ديه كلرنده چيقمزسك ديرلر خواجه هله تكلر ديه بيننه صوقوب

پاپوشلرين قوينونه كوتور خواجه اغاجه پاپوشلرى نيلرسين ديدكلرنده بلكه اندنده

بوتريوله وار ايسه خلط يانده بولنسون ديمش ترجمه الدنيا مزرعة الآخرة مفادنجه

اولنيى الديه جكه يول يوقسنده اوزون ازراق يوله كيده جكسين آخرت ازيقنى دنيادن كيدر

عقلكى باشكه طوبله بونكه حرامى واردر كوشش ايدوب مقام عاليه وارنجق اليك طولسو

اولسون بوش اولسون ديمكى تنبيه ايدر لطيفه بر كون حريف كوييدن خواجه يه طاوشان كتورر

خواجه حريفه اكرام وعزت ايدوب شوربا بيدير بر هفته دنصكره اول كمسه نك قرنداشى كلور

اكرام واكرام ايدر برقچ كوندنصكره برزاده لر كلوب طوشانى كتورننك قرنداشلرينك

قومشولريز ديرلر خواجه كيلريز ديوب بر طاس ساده صو كتوروب صوپى كوردكلرنده

بوندنه ديرلر خواجه بو طوشانك صوينك صوييدر ديرلر ترجمه ارمغان اولانى بلادسورلر

بن فلان آدمم بنم حبيبم فلاندر ديكو لكلا آخرتجه فائده ويرمز هركس عمليله حشر اولنجق جناب

كبريايه ... تهى سنادوره ... كبريايه كيتمك ديونيسيه مثل لطيفه بر كون خواجه

عيفت

صاغلمش اوله نوقلغه حاله و علم عمله كوانمیوب كندیكی اولمشدر ... [illegible]

جامده درلیوب ویوقوب بیقنوب حقه توکل اوزره اولوب دیو تفسیر ایدرلر

لطیفه برکون خواجه ایله عورتی برکول باشنده چامشور یقرکن جامشوری

صویه دوکوب صابونی صویه قویلنوب جامشوری باشلادیغی وقت [illegible] بر

قره قوزغون کلوب صابونی قاپوب کتمش قاریسی چاغروب بری قوجه بیتش قوز

غون صابونی قپدی دیدکده خواجه اقارسی هیچ غم ایتمه اوستمزده کی اولان

قرالغندن دیمش ترجمه بوفانی دنیاده جامه شولغه کلدک نقدر یقاسهک ینه

کیرلنور جامه شویلقدن جان شولمق ییکدر طبیعتیزی یقامق ایسه درویشز

یا سنی یقاملوم دیمکی مرام ایدرلر لطیفه جامه مشابه بودنی دنیاهم والقاری

الذین وسمعنا یاکرکجه لطیفه برکون خواجه ایله قاریسی قوله قرار ایدرلرکه هرکیم

کیجه سی میجا مقعقد ایده لر عورت قوجه کاراضیه اوله خواجه دیرکه بنم اشتغالم دائم

جمعه کیجه سین بلمز ایسم نصیل ایده لوم قاری جمعه کیجه سی اولدقده سنده قوینیکده

اوسته قوریم سنده جمعه کیجه سین انده بلورسین دیمش برکیجه جمعه کیجه سی کیل ایکن

قوینینک توکلی جمع استرا اولقاویقی یوکه اوسته قوبر خواجه بوکیجه جمعه کیجه سیمی دکلده

قوینیمی جمعه کیجه سیدر دیمکه خواجه بواوده یاجمعه کیجه لر سعون [illegible]

ترجمه جمعه کیجه سی اجتماع دلنده [illegible] اولمقده بوایام مبارکه دوجهان

اوسته اوزانكار [illegible] اوله [illegible] حالکه [illegible] قوله ایدرمی

حویه ومصحوف مخمخ کتره قره ناش اولور سنك دلو [illegible] بورلر لطیفه

برکیجه خواجه بلا عورتیله [illegible] کورلطوه بو [illegible] کیدرلر مکر اولدقده بر

اعتبار [illegible] بو [illegible] یانه [illegible] خواجه نك عورتی

[illegible] دیر [illegible] برکسه یه شول عورته [illegible] دیر خواجه نك

عورتی دیدرلر [illegible] کوره اعتبار خواجه کوردوب [illegible] عورته [illegible]

دیو [illegible] خواجه [illegible] دیمز [illegible] اکا بر

عورت [illegible] بنده اکا عورتیم دیمیه ترجمه

[illegible] اوله [illegible] طاشره [illegible] تلف [illegible] ا

اشتراك [illegible] اولور [illegible]

[illegible] ایچنده [illegible]

[illegible]

[illegible] خواجه [illegible] اوکر [illegible]

[illegible] اوشاقلق

اولور

برکون خواجه نیله عور قاوشیات دیو خواجه دخی قالقوب الینه بر شمع یاقوب [illegible]

ایله کوزه ده هارده بر آدم یاسته کلوب وارنجه قاریه سویله دخی کیدوب

دیکیسه بندن دیمه ترجمه سوالو کره بولونجه ودلیه اوقنرده بربرنه دانوع [illegible]

چونکه سن کوره سیاحته دیرلر دخی نیاوه کتورمه [illegible] ایده خواجه

[illegible] نوبلونجه خوشنود اونکه سیاحته ایدیجه معرفته [illegible]

دیو [illegible] بولورلر لطیفه برکون خواجه یاطور کیه یره [illegible]

قافه [illegible] یاقه [illegible] بر بیته کلنجه یازیم [illegible] قاپی القوب [illegible]

[illegible] کتوروب بوری یازه قاپیسی [illegible] یازدقلری شیئی اوقویه [illegible]

خواجه اوقور بیت شویرده [illegible] قوللو [illegible] بوری [illegible]

دیمه ترجمه شیئی کورک ایده شو یرده [illegible] ایده بوری [illegible]

ایده بوری یازیه [illegible] تشکیل اوله [illegible] ایده کره [illegible]

داره [illegible] بورنی [illegible] آتشی [illegible] [illegible]

هانی [illegible] اولور [illegible] [illegible] [illegible] اوپا [illegible]

برسعته [illegible] اولور [illegible] [illegible] ایدی [illegible]

[illegible] سجده سز [illegible] ایده لطیفه [illegible] خواجه

[illegible] بر [illegible] ایتدی خواجه اما

[illegible] دیواغلیه [illegible] خواجه [illegible] دیواغلک دیمه

ترجمه کوزنا [illegible] اولورکزه [illegible] [illegible] استدعی دیو [illegible]

[illegible] سن [illegible] استغفار ایدرک [illegible] تقدیم ایدر

لطیفه خواجه [illegible] قاریسی اونیا شنه دیرو خواجه [illegible]

[illegible] کره [illegible] برکون [illegible] که اقارجه [illegible]

[illegible] خواجه فالعجب یا الله

[illegible] خواجه یا الله [illegible] خواجه [illegible]

[illegible] بالله [illegible] خواجه [illegible] اقجه [illegible]

بالله [illegible] دیمه ترجمه [illegible]

[illegible] بر [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] ایدر

[illegible] ایدر لطیفه برکون خواجه [illegible] اولور [illegible] خواجه [illegible]

بر [illegible] ایدر [illegible] [illegible]

[illegible] خواجه [illegible] اولدوم دیمه ترجمه

[illegible]

صباحلين كوتركه اوردينى كندى تفنكنى ايچون فرياد ايده رك يا رب شكر اگر جنده ايچنده
اولمش اولیدم چوقدن اولوردم دیمش ترجمه كنديكى كندى گوره ره كنديكه حقنده حالى بولسون
كنديكى كندن هلاك ايدن نفسنى بلمز رتبه سين رتبه سندن بلمز اوقاتيكى كبى اولاه مجاهده
ايله نفسكزى زبون ايدوب تفكر ايله كنديكزه بولوب عقلكى باشكه آل ديمكى تعريف ايدر لطيفه
بر كون خواجه مركبك ترسنه بينمش منلالريه قارشوسنده درسه كيدركن منلالر كا ى خواجه
نيچون ترسنه بنرسكز ديديلر خواجه ايكر طوغرى بنرسم سزى بنم ارقه ده قاليرسكز اوگونكه كيچه
كيدرسكز ارقه كزى بنم اوكمه دوشر ديمش بو لطيفه بخلقة اولادر ديمش ترجمه دوسكى ده
دور بيكوزده خلقا اولوب بالمواجهه عين جمع اولوب متواضع والخلاق حميده صاحبى
اولوب وخلق عظيم صاحب اولرق خلقه بكورش اولوب ديو معنى تعليم بيورر لر لطيفه
بركيجه خواجه دوشنده ياتوركن اونيك اوزرينه برخيرسز گرمش خواجه قاره كون كيمى بيرا ده
انيكه مراد ايتديكه بودعاء اوقويب آيرلك اشتفيد ياپشوب باقديم دراوكوا ونده
خرسز دكلر ايمش برزمانده نهكره خرسز خواجه نيك اوقودينى دعايى اوقويب آيركه
شولهسنه ياپشوب باجه دن اشتفيد دشدى خواجه قلقوب خرسزك ايقاسنه ياپشوب
قاريسنه تيز معرى باق خرسزى طوتدم ديمش خرسز القلبت انفة جيلا ابقاولدا حسنه
بوعقلينده ايكن بوبراده چوق ياطورم ديمش ترجمه كيجه لرى تابعلشما ع چوقلا تب

هو يوميك دكوندن غفلت ايله كون كچوردميك خيرلا هرفكرى المش كور غزلر بركوآيلة
اشتقدن ايتركبى هاتما غمرى خراب ايدر وشيطانه عبادت طاعا تمرى نيما ايدر و
كوجنده قرا نه بيز مالى اتلاف ايدرلر عقلكزى يا شكرده اولوب الدعيه واذكار ايله
دائم اول موت همراه در بعد الموت قبرده چوق ياطورسز ديمكى تفهيم ايدر لطيفه
خواجه نيك بو بينوزلى بر اوكوزى اولوب حتى ايكى بوينوزى ارا سنه اوطورمق استر
ايمش هرزمان هر كلدن كلدكده قپوسى اوكنده ياترايمش خواجه فرصتيم بولدم ديه
كلوب ايكى بوينوزينك ارا سنه بنوب اوطوردقده همان اوكوز قلقوب خواجه يى
يره آتر خواجه نيك عقلى باشنده كيدوب نيچه زمان ياطر قاريسى كلوب كوردكده
اغلمه باشلار آقاريم اغلمه چوق زحمت چكديم اما هله ارزوما الدم ديمش
ترجمه جهاد في سبيل الله اجر مزيله چوق ايسه جهاد اكبرده دخى چوق قدر زحمت
چكمك چكيلورا مطلوب ومقصوده نائل اولور ديمكى تفهيم ايدر لطيفه
بر كيجه خواجه نيك اوينه خرسز كيروب قاريسى اوده خرسز وار ديدكده خواجه طلبه بيلمكى
بر شيء بولديكى السلف الوعد م ديمش ترجمه هانه وجه ديگر دن فل عشق ومسلو محبتى
محو ايدوك كه بر بيننا ايمان طولسون شيطان كلديكى وقت فنا ايماندن غيرى بر شى بولميوب
تهى دست اولرق كيده تعداد ايله كنديكز محفوظ ديمكى تعريف بيوررلر لطيفه

بر گون سنه

استن سکه واریاق دیر تیمور طاولیلیره امرایدر بردن طاولوقلره جبهلقلر کیدیرلر
ایکی یاقلی اولورلر تیمور کوردی ایکی یاقلیدر دینجه خواجه ایدر اول جبهلقلر ایکی یاقلی سیله
درت یاقلی اولورسلک دیمش ترجمه عقللکز باشکزده طوریلر اولیه امالی اولاده عقل ...
اکسک ایشده بولنیدی صکره جوماقی بیر سکوز شاه عقیقت اولاده عقل طرفه نقصانه
وارمدیغکز حالده سنزله صوری معنوی نیجه احسانلر اولور عقل طرفه رحمت ویروکلاه دیمکه
تقرب ایدر لطیفه برکون خواجه قاضی ایکن ایکی آدم کلوب بری دیرکه شو آدم
بنم قولاغمی ایصردی دیر اول آدم کندی ایصردی دیر خواجه برازدن کلوکوسزه جواب
ویره لوم دیر بونلر کیدیجک خواجه بر تنهایه کلوب کندی قولاغنی طوتوب ایصیره بلمدی
دیوار اچکرکن دوشدی باشی یاریلوب باشنه بر بز صاروب یرینه اوطورر اول آدم
ینه کلدکده بهی آدم ایصیرمز دکل بلکه دوشر باشی بیله یاریلور دیمش ترجمه
یعنی انسان کندویه ایتدوکی کمسه کمسه ایتمز ظاهر کورشکی بلانلر وکرا وازه کلمدن
قطع ایت باطن چشمکی کشاد ایدوب باشنده دخی کجوب کشوفات غیبیه نائل ومعتکف
اوله بیلدیکز حالده جناب کبریاده یاردم طلب ایلیوب اویله خلافه افترا اتمدیکی تقریم
لطیفه برکون خواجه خانه سنده اوطورر ایکن قپو تیک اولنده برقونغا ایشدی
قاریه قلق شو صوحی یاتده شونلری کوره یم دردی قاریسی اوطور آدم دیدی ایسه ده

وکلامیوب یورغانی اوسنه الوب چیقار برآدم کلوب یورغانی الوب قاچر خواجه دتره مه
رکه ایچرو کلیجه قاریسی قوقانلده اصلنی صورار قوقا برزم یورغانی ایچون ایمش
یورغانی کندی قوقا بتدی دیمش ترجمه ایته دالنمدن جانیمی طولاغسی بیکدر بزکه ماسوا
برله عزلت اختیار ایت زیرا شیطان ایمانه عزرائیل جانه وارنجه مال طولاشورلر اگرچه
جهتلره متابعت ایدرسک سن مالده جانده ایته کلر کدلکه لشفه العیاذ بالله سوکلی ایمانکه
دخی ایریوب تهیدست قلورسک دیمکی تعریف بیوررلر لطیفه برکون خواجه لنک قریسه
شو اوغلانی کونبیز برازا ایشیم وار کوره یم دیر خواجه اوغلانی قوجغنه الیجه اوزرینه
ایسته لدی عورتی کلوب یکون بویله ایتدی که ددکده اقاری اکر اوزرینه ... ایتسیدی
بنده صیچاردم دیمش ترجمه روح بزده امانتدر نفس اوزرینه تغلب ایتدیرمه مال
واولادیکز دخی فتنه در یاریده مالکزه وارث اولوب اوزرینه ... دیکنده ... بلکه سیکره
سوکر مال صحبتکزینه اولاد وبریکزه علم ادب عرفان اوکردوب عالم وصالح اولدقلری حالده
هم ایتده پاککز اولوب بعد ما دعاء خیر ایله یاد ایدرلر بوبیله عالیلری اولسندر لطیفه
برکون خواجه نیکله قاریسی قفتانی صیقیوب بوچه طاخیه آصمش خواجه کیجه بقدیکه برآدم
الدیکا رمشی طور قاریسنه شو بنم اوق ایله یایمی آل کل دیوب قاریده کتوردیکی ایله
بریلده اوقی آتوب قفتانی دلکه دلیک دلوب ... یاتارندن چیقار بعده کلوب تیار

صباحیه

بنی اوچ یوردی اصلندیم دیدکده بیلکه آتکی یاشنده طولیری باغلدی برکون بکلا بیله اوه کیدوب اوله
مشهور آت بتوبه خوجه لیقه ارتمه بندی و بشر تیمور بینوب هر کس چیقوب بکلا او آتلقده کی اصلنده
خواجه نک کلامنده طارلدی ایرتسی کون خواجه چاغیروب بیلان سویلیه سکا نا قیزدی
بنی تیمورده اصلنده سیلی دیدکده خواجه بکر نیچون طاپیدی رسکه هیچ ارتعاشده یوقی سنده
بنم کبی اسوابلرکه چیقاروب تیمور دکدکدن صکره قوریجی کیسنده اولمزمی دیمش ترجمه
بو دنیا برقلبیان آتدر کیده رسنی اصلدوب قانمیز عریان وسرکردان قور بندیکی کسکین ایدوب
منزل مقصوده ایروب انواع نعمت وحلهٔ جنته نائل اوله سز اویله قیلسا دنیایه مائل
اولوب مرابعه هقدره قلورسکز هکذا هکز نقیل اولوب راه حقیقه واصل اولمزسکز
دیمکی تفهیم بیورر لطیفه برکون بلده خواجه جریده اویمشم دعوت ایتمش عکر خواجه بعد
برقوجه اوکوزی وار ایمش اکرلیوب اوزرینه بینوب جریده برینه واردی خلق
بونی کوروب کولشورلر بکله خواجه بو اوکوزه بینه بیلدیکلری زیرا بوسکرده مزدینجه
خواجه بو نوک بوزاغی ایکن سکر دیکین کوردم آت یتشمز دیمش ترجمه
سزلر حال بشبابتکزده عبادت وطاعته وتحصیل علم عرفانه سعی ایدیکز اکر
پیر فانی اولورسکز سیره قلبیه ما هرسه ریشا اولورسکز زیرا شبابتده
اولان عبادت احسندر لطیفه برکون خواجه تیمورلنک ده عوت ایدرکنده عاکی الله

خواجه دخی برکینه بینوب و یانیجه ملا نصرالدین افندی شاه کیدی تیمور بوکا اوقور دیوب
بیرکوستردی خواجه چقارکن تیمور بر یانینه مقدار السنه صوقمش خواجه دخی اعلی منبرده
بر کوسته صوقار تیمور بن حضوره اولوب هله بنم عذریم وار و پادشاهم دیدی خواجه
سنده اشکلیه فرقک نه در دیدکده خواجه مقدار اوزرنده او طورور دیر پادشاه
دخی زیاده طاریلور جفا ایده حکایه اولور هله طعام کلوب بونلر یمکه باشلار همان تیمور خواجه نک
اوکنه برکاسه کتیرر خواجه پادشاهم عیب دکلمیدر دینجه بزم دیارده عیب کلدر دیر خواجه
برحضرتده یکر تیمور عیب دکلمیدر خواجه بزم دیارده عیب صایلمزدر دیر طعاملر یینوب قهوه
وشربت ایچیلوب قالقوب کیدرکن مثلا کی نیچون یاپلدی دینجه خواجه اما او صوبه جماعت
حمیده دیمش ترجمه عقل بر پادشاهدر نفس و سائر قوا عقلک ماده وتنده دردائما عقل
معاده طرفنه قوت ویروب نفس طرفنی زبون ایتملی اکرچه نفس قوت ویروب عقل زبون اولورسه
نفس عقله بللر زبون ایدر بونلری حمیه ایله زبون ایدوب عقله متبع ایتمه رمکی تفهیم ایدر
لطیفه برکون خواجه قاز پشوروب پادشاهه کتوررکن یولده قپاغی اچیغوب بوردی
قوپاروب واروب قازی حضور شاهه قور پادشاه کوردکده خواجه بیمی
دو قلیور سینه دیو جانی صیقیلوب بو قازک بر ایاغی نره کیتدی دیدکده خواجه بزم دیارکده
قازلرک بر ایاقلی دیر اینانمزسکز چشم باسنده بر سوری قاز وار جمله سی بر ایاق اوزره طورورلر

اسمزسنکز

خواجه دخی رهبانلره سؤال ایلکز ندر دیدیکده رهبانلر برابر ایله وکلوب دنیانک مدتی سی
یدی ده دردی خواجه هرکیمده اینوب اصحابی ایله هرکیمده اوکا باقین کوستراشته دنیانک
اورته سی بودر دیر رهبانلرین معلوم ددی خواجه اعتماد ایتمز ایسک انصافی اولجوکه
زیاده اکسک کلورسه اول زمان سویله ددی رهبانلر برسی دخی کلوب کوکده نه قدر یلدیز
واردر ددی خواجه دخی مرکبیمک اوزرنده نه قدر قیل وار ایسه اول قدر ددی رهبانلرین معلوم
دینجه اکر اینانمز ایسک کل صای اکسک کلورسه اول زمان سویله ددی رهبانلر شکده کی اوزون
قیل صایلورمی دیدکده خواجه یلدزلرکه کوکده کی یلدیز صایلورمی دیر اول رهبان دخی کلوب اکر بنم
سؤالمه دخی جواب ویرر ایسک جمله مز ایمانه کلورز ددی خواجه سویله بقالوم دیر
رهبان شو بنم صاقالمک قاچ قیلی وار خواجه صای بنم اشکمک قویروغنده قاچ قیل وار
ایسه اول قدردر رهبانلرین معلوم ددی خواجه بوکا رهبان اینانمز سن صای دیر
رهبان راضی اولمز خواجه اکر راضی اولمز ایسک کل بر قیل صقالکدن و بر قیل اشکک
قویروغندن قوپاره لوم تفصیل کلور ددکده رهبانلر کوردیکه اولور ایش دکل جناب حقک
هدایتی ایرشوب جمله سی مسلمان اولوب خواجه یه بنده اولدیلر ترجمه بو دنیا واسع ایسه ده
محدود و یلدیزلر چوق ایسه ده معدود و صقال و اشک قیلی عدده کلوب جناب کبریانک رحمت
دریاسی بی پایان رحمه و نهایته لوحقه سه و جمله مؤمنینه سؤلنا هدایت ایدیجیدر رحمتی طلب ایتمکده

وطریقه حقه سلوک ایله اسلامه اذعیکزی اظهار ایدوب هدایته کلدکده دخی بر عجیب ایدر لطیفه
بر کون خواجه بر بیوک طبلا اوزرینه اوچ دانه اریکه قویوب بکا هدیه کتوررکه بولاده اریکلر
اویکا بوبکا او بنار خواجه شمدی سزی بیرم اوینامکده دیر اریکلر اوینارلر قواجار یکلده
بیکسی بیر بیرینی طبلا ایله کتوروب بکلدی اوکنه قور بکلده خوشنه کلوب خواجه یه بروار قواقیرا هانکی
ایدر خواجه بر قالیچ کورنده کوکره بر چوق پنجار الوب بنه خواجه یه کتوررکن بر جرانه خواجه
بو نه دیه کیم کتورمد سیعه دیر خواجه بکا کتورورم دینجه اوله دخی بکا انجیر کتوررسک دخی مقبول
بکا در دیر خواجه بر پارچه انجیر الوب کتوررلر بلدو دخی امر ایدوب انجیرلری باشنه اورر لر
خواجه دخی شکر ایدر بکا نیچون شکر ایدرسک دیدکده خواجه خیلی پنجار کتوره جکدم اکر
پنجار کتورمش ایدم باشم پاره پاره اولوردی دیمشدر ترجمه انعام احسانکزی ربکزدن سیر
ایدوب جناب کبریایه خوشنه کلوب انعام و احسانه مستحق اولورسز اکر ریا قاعل سوزد
یوزیکزه اورولور فائده اولمدیغندن باشقه عذاب و عتابه مستحق اولورسکوز اکرچه
اریکی کبی از ایسه ده رضایه موافق عملده بولنملی دیمکی تفهیم ایدر لطیفه بر کون خواجه
بنه بکا کلوب بلمیورسن اوه کتورر اما بر قطیفه اله بندیرر یغمور یاغوب هرکس ایلر ایله قاچیوب
خواجه قاصلات یورمز هلنا اسوامیز الله الوب و تسم اوطوردی یغمور دکدکده تردی
التوامیکه یکم یتدیکده بک تعجب ایدوب احسنکمز ددی خواجه ایندی بوآت کسکین اولوب

یعنی

بر مصلحت ایچون کذب اولسه انوک دروغ مصلحت آمیز قولندن طوتوب عفو اولنور [illegible]

لطیفه . برکون خواجه یه اولمش آدمی نه ایله بلورسکز دیو سؤال ایلدکلرنده الی ایاغی صووق اولور
اولور بلورم دیمش ترجمه کندوکوزه صووقلق کلنجه حیاتکزده ایکن دخی [illegible]
صفوت قلب پیدا ایدوب نور الهی یه اولاشورسز دیو تنبیه بیوررلر لطیفه . برکون خواجه
اودون کسرکن الی ایاغی اوشودمش بن اولدم دیو بر اغاجک دیبنه یاتور قوردلر
کلوب مرکبنی ییمکه باشلارلر خواجه یاتدوغی یردن ایو ایلدیکز صاحبی اولمش اشکی دیمش
ترجمه اولمش کسه نیلسه کیرو [illegible] یتیم ومتیمه [illegible] مالنی ییمه [illegible] زیرا صاحبی اولوب
[illegible] صاحبی دخی [illegible] زنهار اویله [illegible] حرام [illegible] مالنی
ییمه [illegible] دیمکی تفهیم ایدر لطیفه . برکون خواجه اودون کسرکن مرکبنی قوردلر ییوب
خواجه کوردکده اوبه یورودی برآدم کوروب بیره واردی دیو چاغیرر [illegible]
نه [illegible] دیمش ترجمه برحیوانک
یوقسه [illegible] اول حیوانک حقی [illegible] زیرا حیوانده دخی [illegible] کناه
صواب بلنز [illegible] حقنی [illegible] دیمکی تفهیم ایدر لطیفه . برکون خواجه بازاره مرکبنی
کتوروب کیدرکن [illegible] بازاره واردقده
مزاد ایدرلرایکن برآدم [illegible] مرکب [illegible] خواجه [illegible]

ترجمه یارین بازار حقیقتده اوله قوپدقده [illegible] علم علما [illegible] جناب
کبریانک غفران ومغفرتنه ورضاسنه کوره ایسه واصل حق اولمقلغه راغب اولوکز دیملودر
لطیفه . برکون خواجه اوزاق یردن کلورکن مرکبی غایت صوصامش ناکاه برکولده صویی
کوربجه قراری طوتوب کوله سکردیر مکر اطرافی یوکسک ایمش همان دوشجک ایکن قویروغی
اوجمکه باشلار مرکب اوروب کیرو یه چیقار . خواجه اشکی طوتوب اوزین کولله شکری دیوب
کولدن اوچ پاره اتوب ورکت ملویه ویردوکت بیلکت دیمش ترجمه بویله بر تهلکه شئ کوررسکز
الله شکر ایدوب صدقه واحسان ایدوک زیرا ویردیکز صدقه نیجه بلالری وقضالری
دفع ایدرسزلری تهلکه دن قورتروب عمریکز ومالکز چوق اولمسنه دلالت ایدر .
لطیفه . برکون هر علمده ماهر اوچ راهب ظهور ایدوب سیاحت ایدرکن سلطان علاء الدینه
کلوب پادشاه بونلری دینه دعوت ایتدکده بونلر بزم برسؤالمز واردر جواب ویررسکز
دینکزی قبول ایدرز دیرلر سلطان علاء الدین علما ومشایخی جمع ایدوب بونلرک
سؤاللرینه جواب ویره مدیلر سلطان غضبه کلوب [illegible] ایدرکن . برایسی بو سؤاللره خواجه
نصر الدین افندیدن غیری کمسه جواب ویره مز دینجه همان پادشاه امر ایدوب خواجه یی کتوررلر
واقعه حال ایدوب همان مجلس پادشاهک حضورینه کلوب سلام ویردی پادشاه دخی یر
کوستروب اوتوردی بنی چاغرمقدن مراد ندر دیدکده پادشاه احوالی نقل ایلدی

خواجه دخی

حاجه حی هونده سن طور ورشیم بر مرکب طانیشیم کوکلی اورسه ویریم دیدیب
ایچو اکیردی بر مقدار اکلوب کلدی وایتدی مرکبده کوکلی اولدی دیکام مرکبدر دیکه
بنی ایلتره ویررلر قولاغنه اوررلر هم سنلر طورتکز سوکرلر دیمیش ترجمه
حیوان حق کوجیدر اولیه حیوانک بلنغه قولاغنه اورمیلک مسؤل ومعاتبه اولورسز
بامضمون جلیعتین بلدک کمسه لرهم حیوانه ضرب وهم ساکه سوکرلر ایجی نفسکزه بنوله
نفسکز روحکز اوزرینه بندیروب غلبا ایدیریمیکه دیمک دخی اشیدر لطیفه
برکون خواجه مرکبنه بنوب باغچه‌یه کیدرکن صودوکه‌جکی کلوب صودن چیقاروب تحرک
اوستنه قور برخیرسز کلوب صوفی چلوب کیدر خواجه کلوب کوررکه صوفی یوق حماری
مرکبک تحریع الوب کندی ارقه‌سنه قویوب اشدبر قچی اوروب کتور صوفی الدیغی یرکی
برده مرکب باغرمغه باشلار خواجه استر باغراستر چاغر برفائده یوق دیرکن
حریف بونلرکه حالنه وچاغردیغنه باغیردیغنه بقوب صوفی برینه قویوب کیتدی
ترجمه برشی ضایع ایدرسکوز کدرا تمرینک بربلاسودخی قلورسه سترا اولوب
تشکرا ورسرجناب کبیر بادن عوضنی طلب ایدوک وصبر ایدوکه بنجه عوضلر خلق اولور
دیمکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه مرکبنی غایب ایدوب برچه سؤال ایدر اول
دخی فلان بیرده کوردم قاضی اولمش دیر خواجه کورجکدر زیرا بن عادت درس ویردیکی

ولا قطرینی دیکوب دکاردی دیمیش ترجمه شاهدی حضرتلرینک بنوان بکوش هم حیو
کلوجیش بیوردیغی کبی کرده ظاهر شریعت وطریقتده هرنه سویلینه قولاق طوتوب
عامل اولدنیاده طریقتده باقکز زیرا دیل برکوشا یکیدر برسویلیوب ایکی دکلمکی اقتضا
کامل اولدیه ولدقلبه حاصل اولور دیمکی تقایم ایدر لطیفه برکون حاجه اودون کتوب
مرکبنه یوکلدوب کتوررکن مرکبی یورمز اولدی برآدم کلوب اشکلرجنی برمقدار
نبست در سوردی اشک اولقدر یوریمکه باشلادیکه خواجه یتیشمدمه بقالوم
شو تفصیل شی دیدیب کندی قیچنه دخی سوربکه یا نمغه باشلادی اشکده ایلروجه
اوه کلوب اوده دخی طوره میوب طولاشورکن قاریسنه سنده بکا یتشمک استرسکه
بربز نشه ور سور دیمیش ترجمه خلوص قلب ایله بار الهنه کیروب اقشنده ایله قلبکده
برچراغ پیدا ایدوب برمکاننده قرار ایتمیوب عشق ایله وفکر اعلا ایله قطع مسافه
وسیر سلوک ایله جانب حقه توجهکز تام اولسون دیمکی تعریفه بیوررلر لطیفه
برکون خواجه‌نک اوینه برآدم کلوب خواجه‌دن اشکین استر خوجه اوده اشکی
یوقدر دیرکن اشک باغیرمغه باشلار حریف افندی اشک یوقدر دیرسین ایچروده
باغیرر دینجه خواجه جواباً دسلم اشکه انا نورسین اقسقالم ایله بکا اینانمزسین
دیمیش ترجمه فی معنا تمایز فضل کمسه‌نک وعقل ونفهمه قولاغه طوتیوب کلمزلر
برمعنادر

شهر ایمش بو شهرده نیجه بر کسه بش آدم بجه بحیان بو کون بیرامدر هر کس قدرنجه

کوره اولرنده بشوروب کتوررلر انلرک ایچون عقیده دیر خواجه دخی انکا استماع ایدوب کون

بیرام اولیجق دیمش ترجمه حق تعالی نیک ویردیکی نعمته تشکر ایدرک نیم نان

دخی غفلتله بیمیوب ذکر و فکر ایله مشتاق حق اولوب نجه عطیه و ارزاق صوری و معنویه

احسان اولنوب بهر یوم که عید اولور دیمکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه بازاره

بر اینک کتوروب کز دیره کز دیره صاتمز بر بیسی کلوب بو اینکی بکا صاتمز میسن دیر

خواجه صباحدن برو کز دیررم و بو قدر مدح ایدرم صاتمدم دیمش حریفه

اینکی الوب قیزا و غلان قیز التی ایلق کبی در دیرک کز دیرکه یاشلر اوجیره ده

مشتریلر کلوب طولغون بها ایله الدیلر خواجه تعجب ایدرک اینکلری چوبیسن الوب

اوینه کلور مکر خواجه نیک قزینه کوریجیلر کلمش قاریسی خواجه قزینکه کوریجیلر کلدی

دیمجه سن ازاجق طورین انلرک یاننه اوله یم واقعا انده مدح ایده یم بلکه

مجذوب اولورلر دیوب کوریجیلرک یاننه کلور خواجه سن قاونلرکه یاننده شارلادیوب

وارکیت اناسی کلسون دیدکلرنده خواجه اناسی قیزه خدمت کوستورمکده هنرلرینه

بقدیلمز یوق بر اهل تجربه اولدیغمزدن دائما هنرلرینه نظر ایدرز سؤال ایده جکلو ایسه کوز

بندن سؤال ایدرک دیر قادینلر برز هنرلرندن بیان ایله اشیدهلوم دیر خواجه قیزا وغلا

التی ییلق کبی اکر لویلر چقمز سه مال بخدیر دیمجه قادینلر بر بر ینه باقوب صاولیشورلر خواجه

قاریسی توجه بکون ییله سویلیوب کوریجیلری قاچردکه دیر خواجه سن استغنا ایدوب

والاچق کزنسه لر بو و صفده قیز دولنمیه یه کلورلر اکرانیکی اویله مدح ایتمزلردی کمسه الزدی دیمش

ترجمه دنیا بیر منزل اولدیغی حالده اویله تروتازه کوریشوب الدایوب کندوینی صاتقده

و دنیا طالبلرینه دخی جانبی صاقنیوب المقده در بنا علیه بو دنی دنیایه کوکول ویرمیوب

احوالی اوزرنه حقیقت دختری دراغوش ایتمکه چالیشکز که انلرک سایه لطفنده نیجه درلو

ولد قلبیه معنویه و فتوحات ظهور ایدر دیمکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه صاریق

صارارکن اوجی کلمز تکرار بوزار ینه صارار ینه کلمز جانی صیقلوب صاریغی مزاده ویروب

بر حریف کلوب مشتری اولدقده خواجه کز لوجه مشتریه واروب برادر صاقین الما بو

صاریغک اوجی کلمز دیمش ترجمه بو فانی بیوفا دنیا الدیمه اوجی کلمز ارقسندن دوشمه بو دنیا

صاقوب بدلنده آخرت فادین ال زیرا باقیدر بقاسنک نهایتی یوقدر دیمکی تفهیم ایلر

لطیفه برکون خواجه یه بر آدم کلوب برا وغلک اولدی دیو مژده ایلدکده خواجه او غلوم

اولمق ایسه منت خدایه یا سکا نه دیمش ترجمه دنیا مالی و اولادی فتنه در ولد قلبیه

ظهور ایتمش اولسه مژده یه لایقدر یوقسه دنیا و دنیا اولادی ایچون شاد و کوکول ویرمیوب

ولد معنویه اهلی دیمکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه یه بر آدم کلوب بشیکی استر

خواجه دخی

بعضیلرده علاقه اولدقده کمال صاحبلرینه اعتقاد ایدرلر بعضیلرده رتبهٔ کماله
ایرمش مبتدی سالکه اعتبار و اقتدا ایله سعادتلو ایدرلر سر حالده بر فقیر بر صاحب
کمال مرشد کامله اقتدا ایدوب همت علیالریله تکلیم و مشاهده و انوار ایت قلب
پیدا ایدوک دیمکی تعریف بیورورلر لطیفه برکون خواجه یارب بکا بیک التون ویر اگر
طقوزیوز طقسان طقوز اولسه المام دیر بر یهودی قومشوسی اولوب بونی اشیدنجه
تجربه ایچون بر کیسه‌یه طقوزیوز طقسان طقوز التون قویوب خواجه‌نک باجه‌سندن ایچرو
خواجه دعا ایدرکن اولدی دیوب کیسه‌یی اچار صاحی چاغیرارکه بر دانه اکسک بونی ویرن
اوبری دخی ویرر دیوب قبول ایدر یهودیی قبول ایده‌جکنه خواجه‌نک قپوسنه کلوب
صباحلر خیر اولسون خواجه افندی بزم التونلری ویر دیدکده خواجه بازرکانسن دیمه
اولدکه بن حق تعالیدن استدم ویردی نه مناسبتله سکا التونلری ویره‌یم یهودی
اجابتم بو سکا لطیفه ایتدم بر اکسک اولورسه المام دیدککدن ایچون دیر خواجه بن التونلری
قبول ایتدم دیر یهودی محکمه‌یه کیده‌لوم دیدکده خواجه بن پیاده کیتمم یهودی بر قاطر
کتوریر خواجه کوزل ابام یوق کورک لازم دیر یهودی بر ده کورک کتورر بونلر تقرب
محکمه‌یه کیدرلر قاضی سؤال ایتدکده شکایتم بنم بو قدر التونمی الدی شمدی انکار ایدیور
دیر قاضی خواجه‌یه نه دیرسن بقالم خواجه یدم افندم بن دائما حق تعالیدن بیک التون
استردم بر اکسک ویردی بنده قبول ایتدم انجق بو یهودی شمدی رجعا اولاکه کورکسه

وینه بنم اسبه دخی صاحب چیقار دیر یهودی انلرده بنم سلطانم دیدکده بره یهودی شرت
یهودی دیوب محکمه‌دن طشره چیقارلر خواجه کورکی و قاطری دخی الوب اوینه کیتمش
ترجمه طلبده قوی آلت اولمز حق تعالی حضرتلرندن نه مطلوبک وار ایسه استه بو
دنیاده اعمال اولنانده شیئی افترا نسبتله شئ قلیلدر اخرته اولان مطلوبکز حق
حقدن اولوب نجه درجه‌لره نائل اوله‌رسکز حق بابنه هیچ کیمسه سؤالده
دائم اولمیه صوری و معنوی مرادتکزه بهمه حال نائل اوله‌رسکز دیمکی تفهیم ایدر
لطیفه برکون خواجه دوکون ضیافتنه کیدر اسواب اسکی اولدیغندن اعتبار ایتمزلر
خواجه همان کیزلوجه اوینه کلوب کورکنی کیوب دوکون اوینه کیدیجک قپودن قارشولیوب
تعظیم و تکریم ایله سفره باشنه اوطوردوب بیورکه خواجه افندی دیرلر خواجه دخی
کورکنک یکنی طوطوب بیور کورکم بیور دیر خلق خواجه نه دیرسین دیدکده خواجه خبر
اکرامی کورکه در طعامی دخی اول یسون دیمش ترجمه فقرا و مساکینی حقارتلی ترک
خلق حرمته تقلیبوب عبا پوشه قبا پوشلنی زیاده عزت و اکرام ایدکو زیرا اکثر اهل الله
عبا پوش کچنلر کیسنده التونده اریتدر فحواسنجه فقرا و ضعفایه التفات و همت ایدوب کوکلنی
المغه بذل مقدرت ایدمک بیت گرد آمد عاقل کور راه تست ورد آمد عاشق صد مرحبا
دیمک تفهیم اولنور لطیفه برکون بر شهره کیدوب کوردیکه خلق بیوب ایچمکده خواجه
طعام ویروب اکرام ایدرلر مکر اول سنه قتلق ایمش خواجه بیوب ایچمکده نه جور
شهر

کلور ایمش کیرر خواجه قویریغندن طوتار قورد اشیغه حاجتله کوزینه طوز کیدر حتاه
ندر بو طوز دینجه خواجه اکر قورد کوه قویروغی قوپسه طوزه ایدو وقت کورسین دیمش
ترجمه هنسکرده قویریغین برکه طوتوک اکرچه اماوا دیروب باخواب که ویرسزه
هلاکه ایدر اول سزه هلاك انتماء سزانی تدریکا رباشه و بعیزلت تعجیبه ایله
اطاعته کتورورك دیکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه انعامه چیقوب طور دینوب اهلی
کسمکه باشلار اشغه بر حریف کلوب کورکی بره آدم نیلرسین شمدی دشتر سلعه دیکده بوکا
خواجه هیچ جواب ویرمز دال کسکده یکی کبی دوشر اندن قالقوب سکردوب اولکسه یه
بره آدم سن بنم دوشه جکیم بلدکه اولم جکیمی ده بلورسین دیو ییقاسنه صاریلور
اولکسه اشکی یه انتیر میدکه اوزینه قشه سور ابتدا یالدکده جانیکلی یاریسی یه چیقار
ایکنجیده جمله سی چیقار ردی خواجه دخی اویله یدوب ایکنجیده یاقه یا شته بن اولم
ددی خلق بولوک باشنه اوشوب برتابوت ایچنه قویوب اوینه کتورورکن بر چامورلی
یره کلوب خلق نفیلکیده دوم دیرکن خواجه باشینی قالدیروب ببو صاغ ایکن شمدی بو
بکیر دم دیمش ترجمه بوظرفلر خیال کبی اولان دنیانک حقیقتلری چوقده قرار یوقدر ثبات
بر کیمسی اوردالی بکزر بونده مکان نظر قیلکز زیرا الکده حاکم حسره ورا سند دوروب بالکم
هر آن اولمدن اوکده اولمه یلرسین صراطه کبرسین عقبده سرکمسی کوجمد شمدن بکچه مریله

بنوب بر مرشد کامله بولسه دیو العجب چراغ حقیقتله عقلهلردن مکتوب درجه بالایه ابرشمیکده
دیکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه بیر النده برآخور یاپمق مراد ایلدکی قزارکن قومشولری
اخرینه کلوب یقدیکی بو طاقت اوکدزلر وار خواجه سویلنده که قریبه کافور مانندن قالمه
برآخور واوکمدلر چه دم بکانه زده ویرسین دیمش ترجمه دنیاه طریقله و
حرفانه دوروشنکه ایلکز یوشه حقدن ایروکیج مرادیکزده نائل اولمیه کنزلدیکنا آه
ماللک اولورسکوز دیو تنبیه عالیلرها اولمشدر لطیفه خواجه نلک ایکی قزی اولوب
ایکسیده چیوب کلوب خواجه قزلریم چکنمه کرنجه دردینجه قزینک قوجه سنکه برینه
بغچه‌جی و دیکری کیرمنچی ایمش برینی قوجه چوقبا کبن اکدی اکر رحمت اولورسه بکا کسوه
یباجقدی ودیری دخی بنم قوجم کیره میدیا یدی اکر قورق کیده رسه بکا قوجم جوق
کسوه یباجق دینجه بریکز خیارده بیر اما قنقکز بلمم دیمش ترجمه توکل تام اوزره
اولوب دکیمی دیانیک ذنب حکمت قارینشوب بلیجی اولمیان رطب یابس دیمه بیکت
بوکلری اولورسه بویله اولورسه ایکی کوندن ملبوس ومرزوق اولورسکوز کندولرینی
کندولرینی توبیخ مقامنده حبیه دخی تنبیه عالیلرها اولمشدر لطیفه برکون خواجه سنزی
هصاره دا روب کورودکه وافرادملر جمع اولمیا یه بقادر بزم بلده ده آکی عرینکرلکی
قدرکوزلرینه اعتبار اتمزلر بوراه هلال قدر آیه نقدر جمع اولعب بقارلر دیمش ترجمه

بعض

صور حق عیب اولمسون امتاسز کسز بیلمدم دیکده اول آدم باشینی کوستروب
دینجه خواجه تاجلشناجه دقتانك قفتانه بکزر سنی کندیم صاندم دیمش
ترجمه اغنیا یلهدم اولمیلك هم جنس هم طرقی اولمجق القته محبت لذیذ اولور
میوب کند کده کندیکی بولمزسین هلا عجبا ایلیکه وجود لباسه قتمق محبت
ایله که حقی کند کده بو اسمی کندیمی کندم بیردم کندم اثار کتیمی کندیم کندم کرک کندم
بولسون کندیمی دیمکلکه تعریف ایدر لطیفه برکون خواجه برجنه سنی وار ایدی
خاطرینی صورمغه کلدکده صباحدن صابغ ایدی شمدی اولیور دیمش ترجمه
و جکونلك عمره کواخیك برین حال صبا ... دکلو در بر شیئك ایچنده دیر ...
ایچونه برکونلك عمر قلدی صباح یقیندر بو دنیانك برکونلك عمریت میل برمهب
آخرت تدارکین کورك دیمکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه طاوقلری قفسه
طولدیروب سیوری حصاره کیمسه ایکن ... یاری ...
جه سین صالنجه هر برلیسی بر طرفه قاجدی خواجه الله ...
کیجه یاریسی صباحین اولدیغنی بلورسکده کوندوزی نیچون بلمزسکز دیمش
ترجمه عقل معاشکزه اویوب کوندوزی ...
صباحه قدر اویورلسه جائزدر ... دنیا ... آخرت ...

رب یلدریروب کیجه کوندز عبادته مقصد خلقت خالقه طاپنوب عبادت و اعمال
صالحه ایله مشغول کرکن رساطبیعه اعتقاده استحضار زاد آخرتدن عبارت ایدوکنی بیلمش نقل
دقت الرقه مجوز دهر دنی ای اغوش التفات و نوازش لیلك دیو تنبیه بیوررلسر
لطیفه برکون خواجه یول کنارنده مقبرلر اراسنده کزرکن براسکی مقبره ایچنه دوشوب
کندینی الحمدلله برینه قویوب کورهیم منکر و نکیر کلورمی دیرکن بکوردیکه بر چاک صداسی کلور
خواجه دهشته قیامت اولدی صانیب کلیور دیوب قبردن طشره چیقدقده برکاربان کلور
ایمش قاطرلری اورکوب بر برینه قارشدیلر قاطرجیلر خواجه یی کوردکده اللرینه
بر ر صوپا الوب خواجه یه نه سکه دیدیلر خواجه بن اولویم دیر هرقنغی نه دیلرسین دیر
خواجه بیره چیقدم دیدکده بز سکا خوشجه سیر ایتدیره لوم دیو ارکه خواجه یی دوکوب
کوزینی باشینی یاردیلر خواجه اوینه کلور قاریسی خواجه نرده ایدك دیر خواجه بن اولوم
مقبرده ایدم دیدکده قاریسی اوته دنیاده نه وار دیو صورار اقاری کاریا تیکی
استرلرینی اورکوتمزسك بر شی یوق دیمش ترجمه ... اولوك برکسنه
ضررلری یتیشمه صاحب منفعت اولوك اکرچه بو فناده خلقی تجیز ایدوب ضررلری یتیشمز سکوز
یارین بوم قیامتده زبانی ... ضر یا بیر سکوز دیمکی تفهیم ایدرلر لطیفه برکون
خواجه چراغی عماد ایله قوردوب کیدر تا قوردکلری اینیه کیرمیه مکر قورد طشرده ایمش

کلور

برقچلق نار قوییومز قوییوب اق شهرک تپه‌لرینه باشندن کچکی کوره‌جک برکچیدن
سوررمکر خواجه ایمیش یاشه واروب کوره ویکه مبارکه ایتقلرنده چابیه‌جق صیرتنده کیسه
برقفقه صورت آدم سلام ویره‌کده خواجه دخی علیکم السلام منلا افندی نه کلکده
دیدکده فلان مسئله‌ده بیلدیر خواجه پاره سزانکو یاکه دخی بیر عرض ایده‌ییم
دینجه منلا قاییوندن بر نار چیقاروب ویردی خواجه دخی مسئله‌سنه جواب بیردی
نارده بیدی منلا بر مسئله‌ده ایراد ایلدکده بیرری قطعا الله نار دوکنده دیمکله منلا
رومیلک جنفیجسی بو بیله اولنجه علماسی نیجه اولور دیوب چیقوب کتمش ترجمه
سیاهتله سعی غیرت ایدوب کندوکزی جهلدن قورتره‌جق بر مرشد فاضل بولوب انکا اوکرکه
اول مرشد هرنه تکلیف ایدر ایسه قبول ایدرکده بن خیر اولم سوداسنده اولیوب کوشش
ایدوب آن بآن ترقی و ترفیع درجه ایدوب حقیقت انهارلرینی ما کلا ایده‌که دیمکی
تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه کوردیکه بر بیکار باشنده بروا فراوکلر اوینار
خواجه سکردوب علوته یم دیرکن قاچدیلر خواجه دخی انده بر ادتملق الوب بکار باشنده
دکمکی بکاره باتروب بیرکن بر آدم کلوب نه ایدرسین دیدکده اوردکلره بوریلی ایدیوروم
ترجمه بو دنیاده هیچ باغه اوردکلر کیبی راوکلردن قاچمقیه ارقه‌سنه دوشر سکونه
هالبوکه غدار دریچه‌کس لرزی یولدن چیقاره‌شی اخلال مرسزکه دخی چیقارمسوده تمکت

نه یرسن او بیله اولیور شیمدی نه تفکر ایدوب وقتکزی غفلت ایله کچور میلم زیرا دنیا
سزه الله دیمکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه بر جکر الوب اوینه کیدرکن بر چیلاق
چکر جکری قاپوب کتدی خواجه ارقه‌سندن بقه قالدی خواجه دخی بر میکائیل الله بر جکر
ولدوجیش النده قاپوب برطاشه اوزرینه چقدی حریف بره خواجه نیدرسین دیدکده
خواجه کندی بوده متحرک ایچون چیلاق اولدم دیمش ترجمه ماسوایه مائل اولمدقده
تمام اولمدقده ارزا فکری العیب کیتورر کندوکزی بر بوشکل حالده تاشه قوبوب
مزاربیجنه کتوروب قبره قویرلر اول وقت کندوکزی دنیوبه اولدیغین طانیرسکز
کندو حال بلاشه در جیلاقه قیار مثنوی ای برادر تو همه اندیشه مابقیت استخوان ریشه
زیرا نفسه ریشه واندیشه دله عبارتدر دیمکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه برکی
بر اورمانده استه‌مش خواجه ایچنه کیروب چیقمه‌یه اول اولمه سارقلر در حریف
ایسه اول سرکلرم دیدکده اشته کوکلوم اولنجه ایسه اول سرکلر دیمش ترجمه
شیطانده هیچ ایله ایسه اول سور فرقه اولیدیک زیرا عمرکز ابی جوکدر
بو دنیاده ماسوالله ایله جنی نیرقدر رضای موافق عمل ایده بولنمز سکوز بر شیشه
تا اولمیوب خسر الدنیا والآخره مایوساکیده سکوز دیمکی تفهیم ایدر لطیفه
برکون خواجه جنکده باشه بر آدم کلدی کوره‌شوب کیره جکلر ایدی دخی چیکلر خواجه

صورمغه

برکون خواجه نك برنجه اقجه سین چالدیلر خواجه یارب سنکه عنایتکله احتیاجم وارکه
بنم اقجه می الیکدن الدیررسین دیو فریاد ایدرکن مسجده واروب صباح اولنجه دك
مکر دریاده کمی فورتنه یه اوغرایوب ایچنده اولانلر سلامت ایررسکن خواجه یه بر مقدار
اقجه ویره لوم دیمشلر همان عنایتیله سلامت ایروب اول قدر اقجه خواجه یه ویرمشلر
خواجه الله بر کیجه مسجده اجیقده یاطوبه اغلمقله بنم اقجه می کوندردی دیمش
ترجمه دنیا ایچون کدر اتمیکز بر شیکز ضایع اولورسه جناب کبریایه التجا ایدکه
اضعاف مضاعف مکافات اولنورسکز جوامع و مساجدلرده معتکف ولاذکار
رجا و نیاز ایدرسکز دنیا و مافیها مرادکزه نائل اولورسکز بو دنیا پایدار دکلدر
دنیایی ضایع ایدوب بدلنده آخرت نعمتنه مستغرق اولورک دیمکی تفهیم ایدر لطیفه
برکونده خواجه قومشوسندن بر قازغان الوب ایشین کوردکدنصکره قزغانك ایچنه
بر تنجره قویوب صاحبنه ویردکده صاحبی کوروب بو نه در دیدی خواجه قزغان طوغوردی
دینجه صاحبی شاد اولدی ینه خواجه برکون قازغانی الوب بر زمان قوتدی صاحبی بقارکه
قازغان کلمز خواجه نك اوینه کلوب قازغانی استدکده خواجه حسن صاغ اول قازغان اولدی
دینجه صاحبی هیچ قازغان اولورمی دیمکله طوغوردیغنه اینانوب اولدیکنه اینانمزمیسن دیمش
ترجمه برمرد ارضیدکه جناب کبریا فلان وسکر اکرم عظیم و روح احسان ایدوب آکه بزی

بو عالمه کتوردی بر کون اولوب بو وفاسز فانی دنیادن باقی یه کیده جکز وجمله اعضامز
تراب اوله جق ینه جمله سنکر و عظام بر بریره کلوب حشر نشر ایله قائم اوله جغزی مفصل انکار
ایدرسکز دیو منکر آخرت اولنده توبیخ مقامنده بیوررلر لطیفه برکون خواجه
قبرلر آراسنده کزرکن بر قوجه کوپك مزار طاشنه سکلدی خواجه النه بر چوماق الوب کوپکه
اورمق استیجك کوپك خواجه یه صیچردی خواجه کوردیکه کندوبی تلف ایده جك طوریدی
یاننه منقلب کوپکه کچ یکیدم کچ دیمش ترجمه مشاهده کوپکه طالنمده حالیجه طولاشی
یکدر اویله انتقام الهجم دیو دور طیبا و غیره مقدار ایسه نفس و شیطانك وسوسه اقراننك
وسائر عصیانه غلبه جله خواه اولورسه ان الله مع الصابرین دیوب غضبنی ینی یوطوب
انلردن انتقام الجم دیو سرعت ایتیوب خدایا صبر ملحه اولا در دیمکی تنبیه بیوررلر
لطیفه برکون خواجه بر لیلك طوتوب اوینه کتوردی بچاق ایله بورننی و ایاقلرینی
کسوب بر کوشه ده محله بیقردی اشته شمدی قوشه بکزه دك دیمش ترجمه
سزده فرصت الده ایکن نفسکز قنادینی و ایاقلرینی کسوب معذلق ایتیوب قوشه دوندیروب
روحکزی مقامات عالیه یه ترقی ایتدیروب نفسکز زبون ایدوك دیمکی تنبیه بیوررلر
لطیفه برکون بر ملا عرب و عجم و هندستان ماحیع یدی اقلیمی کزوب کمسه بولمدیکی
مسئله لرینه جواب ویره مزآخر برادرم خواجه یی تعریف ایدوب اول ملا اقشهره کلوبکه
بر اقجه لیم

ومشرو باقیده مخفی ایدر. باقی بنك مقصدت بیله بساط راق معنوی ایله مزین ق اولور کنده
دیمکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه شهردن کلورکن برایکی آدم راست کلوب بو شهرده
نه یمه کیدرسکز دیدکده بونلر طاشا قیلق دیمنه کیده رزده دیمجه خواجه بوکیجه اقشام
اولنجه ذکر باشنه چیقارسکز دیمش ترجمه دنیا طالبی اولنده حرص وطمع ایله جلب دنیا ایچون
کیجه کوندز سکردوب سفل طرفنه کیدرلر بو کرشه دکچوب بر فائده منه اولمدیغی کبی کندو مکنه
زاد اخرت طوبلمیوب برهانی مقامه ترقی ایدوب دار بقاده سعید اولماز دیو تنبیه ایلر اولمشدر
لطیفه خواجه نك بر قوزوسی وار ایمش غایت کوزل بسلمش برکون یاران جمع اولوب
قوزی خواجه نك الندن الوب یمه لوم دیرلر بر بیری کلوب خواجه یارین قیامت قوپجق
ایمش کل بو قوزی یی یه لوم دیرلر خواجه اینانمز برینه ده کلوب بیله سویلدکده خواجه
کرچکدن صنوب قوزی یی بوغازلرلر اندن خواجه ارقسنه العبه بر میرکلهده آتش یقوب
قوزی یی بریان اتمکه باشلار ناکاه ارقداشلری صوینوب اسوابلرینی خواجه یه تسلیم ایدوب
اوینمغه کیدرلر خواجه دخی اسوابلری جمله سین اتشه اوروب یقار بر ده انلر قوپ
اجیقوب کیرو کلدکلرنده کورورلر که اسوابلری جمله سی یانوب کل اولمش خواجه یه ایدرلر
بونلری کیم یاقدی خواجه ایدر چونکه یارین قیامت قوپجق اسوابه نه لازم دیمش ترجمه
اعزاز واکرام ایله بسلدیکز نفس سزی یولدن چیقاروب ذاتا عزت ...

زیرا قیامت اولدکده قوپارز باشلر بوغازلیوب جهنمده بریان ایدرلر و عریان ایدرلر
اودر بازارکده دخی یمی واسکی اولوب و ارتلرانتشه اوروب یقارلر شول حالده تفکر
خدمتی امیت محکوم ایدوب بوغازلیدقده دیمکی تفهیم بیوررلر لطیفه برکون خواجه نك
اوینه خرسز کیرمش هر نه سی وار ایسه الوب کتمش خواجه ده باقی قلانی طوبلیوب خرسزك
ارقسنه دوشوب خرسز اوینه کیرنجه خواجه دخی کیرمش خرسز خواجه یه اسرتمنك در
خواجه یا بز بوراوه کوچ اتمدکمی دیمش ترجمه اوغرلیق مالکزی غیر حسنات بنلایدوه
باقی کلمه نکی دخی ارقسه العب اصلا ولاله ها تکه تهی سست وارمه یولکزده حرامی چوقدر
برکون اولعب قیرها شته وار ایله جقدر حال صحتکز فقرا ومساکینه بذل ایلیك
دیمکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه یه برقاچ افندیلر کلوب سن او قدر بازار سیل
اما فارسیسی بلمزسین دیرلر خواجه نیچه بلمم دیر اکر بلورسك بربیت سویله دیرلر
بر قور صلی سدبه
خواجه بو بیتی اوقور بیت رفتم بجای سرو بیلر کوردم طقوز خور امد ندا
بر قاجینی یاغیدیلم بر قاچه ترلامیر ود دیدکده منلالر ایواه دیوب قلقوب کیتدیلر
ترجمه یالکز علوم عربیده قلیوب فنون سائره یی علی الخصوص فارسی کتابلرینی
چوقجه مطالعه ایدوکده زیرا علوم فارسیه تصوف چوقدر وتصوف ایسه صوری
معنوی منافع نیشره ایله فائده منداولورسکوز دیمکی ایما واشارت بیوررلر لطیفه

برکون

شیر شیر خواجه چیشتم دوکندی ظن ایدر برکس کلوب بره آدم چیقاردلر هکذا دیدکده
چیشتم دوکندیکه قال القدیم دیمش ترجمه بو فانی دنیایه بقاسی اولورکبی جلاسی ایله بکدیکیکه
عمری دوکنمز ظن ایدوب شاد شیر ایله وقت کچورمیله برکون عزرائیل دم قوپیه کلوب چیقه
دنیادن الوب قلدیرمقا استر بو بقا من اولیا ده آب زیرکبی اولا؛ دنیایی باقی صانلو بقایه
محبت برله سیر سلوکه ایدوندیکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه بر آته بنلمه مراد ایلدی
یوصله اولدیغنده بنه مددی هایکدی نیکبه دیوب رونیلقار کسریقه برزده اولی
خیرلی اوغیرسز دکلدکی دیمش ترجمه حال شیا یتکرده، سبحت بنوب راه حقیقته واصل
اولوکه زیرا بیز ولقده کدح قوت قلیوب اسبحت بنیوب زیرزمینده هسوالدنیا
والاخره قلورسز دیملد استرز لطیفه برکون خواجه آق شهر جبوجکی حمام کتورملده
یانلرینه کیزلوجه بر یمورته. الوب حمام صویوندیلر بعده ایچرو کیروب کوبلوطاشنه
کلوک سزکله بر یمورته یموررتله بیلورمیسز هرکیم یمورطلمزسه حمامک مصارفنی اوله دیر سوده
دیوب طاوق کبی فریاد ایده رک کتوردکلری یمورطه لری طاشه اوزرینه براقدیلر خواجه
بونلری کورنجه خروس کبی چیر بنوب اوتمکه باشلادر هو هو ککرس نه اشترسین دیدکلرنده خواجه
بو قدر طاوغه بر خروس لازم دکلمی دیمش ترجمه اطفال طریقت اونلره مصاحبه فضولیکه
صویونوب ریاضت حمامنه کیردکلرنده کندوکندویه لطائفه حقایقه ومعارفه اولان جوهرمحبت

حاصل اولان الا ایچلرنده بر مرشد کامل اولوب نفس کیا ارباب ایله بکلام اولمقبر
دیمکه تعریف بیورورلر لطیفه برکون خواجه حمامه کیروب دلاکه بوکه کیسه سودردبید
بریانده نه دکی خواجه دلاکه لطیف سین طوتر دلاکه خواجه نیلرسین دیدکده بهی حریف
سنی دونمسون دیو طوتریم دیمش ترجمه طریقده قولایدوب وخلوته دخولکده هکره
اوید عودت ایدوب دونمسک آن باده ترقی ایدوب موجب حقیقه توجه روایه ییکن
دیمکه تنبیه مائیلری اولمشدر لطیفه برکون خواجه قره لکیوب طشره چیقار خلق بنلک
کورنجه خواجه نه اولدک قاره دکیمش سلان دیدکلرنده اوغلیمات باباسی مرحوم اولدیکی
انذکره ماتمیون طوتریم دیمش ترجمه ولقبنی اولوقلیات سزلردن برذله واقع اولدیکی
حالده باباسی اولمش کبی قاره لکیوب سیاحت وصحرا وبیابانده بکا واستغفار
ایده مکده کشت کذار ایدوب جنابکبر یادن مغفرت طلبیله مغفور اولنکز دیلده سترلی
لطیفه برکون خواجه برقاچ قارپوز الوب طاغه کیده ر صوصایوب قارپوزلردن برسینی
کسوب طاتسز دیوب آتار حاصل جملهسینی کسوب برازیسوب باقیسی اوزرینه بول سجار
بعده اودیغی کسوب بنه بکده صوصادشدوکمش بوکاادکماشدیرکن جملهسین بیمیش
ترجمه منات وشهوات نفسانیه وفانی دنیایه کوکول ویرمیوب قبیح ملذ فکر زدو کلکله
زیرا بو مکانه بوفانی دنیا درد تزجهکز هدامملم بیزله اولسونه زیرا بو دنیا فانی اولدیغی کبی

ماکولات

سویلمه مدیکت مضرتی بوقدر عاقل ونادان تکلمده [illegible] خامده وقتی تکلم ایدر دیمکی
تعریف بیوررلر لطیفه برکون خواجه اوموزینه بر نردبان الوب بلنجه دیوار اوزرینه طایایوب
یوقاری چیقر وبلنجه قوروب ایتز باغچه یه [illegible] کوروب سن کیمسک وبونده نه ارارسن دیدکده
خواجه سرعتله نردبانک یانندن کلوب بهی بوستانجی نردبان صاتارم دیر بو بوستانجی [illegible]
نردبان صاتیلورمی دیدکده بهی باغبان نردبان بیرده اولسه صاتیلور دیمش ترجمه
بر درکاه ومرشد کامله اتکا ایلمکه شریعت وحقیقت ومعرفت نردبانندن چیقوب باغچه
حقیقته واصل اولدقده تاز نیازده بولنوب عتاب وخطاب اولورسه دخی عین عنایت اولوب
باغبان حقیقته واصل اولنور دیمکی تعریف بیوررلر لطیفه برکون خواجه طاوقلری
بر بر طوطوب بوغازلرینه بر ریسمان طاقوب صالیویردی خلق خواجه نیچون بونی جمع
ایلدب بونلره نه اولدی دیرلر خواجه بونلرک انالری اولدی ماتم طوتارلر دیمش ترجمه
قبل الموت کفنلری باشلرنده صاروب جمیع ایلمه هوا ایچره ذکر وفکر وآه اینوب عقلکزی
باشکزده طوتیوب [illegible] برمی واخریز برنالشه اوله یعنی تعقل ایدرک [illegible]
حق تضرع ونیازده اولونک دیمکی تفهیم ایدر مثنوی ای برادر [illegible] اندیشه مابقی
استخوان وریشه بیورلدیغی کبی [illegible] لطیفه برکون خواجه نک ترلاسنه بر اوکوز کیروب خواجه
دخی بر چوبه [illegible] زرینه واردقده اوکوز قابدی [illegible] کوردیکه بر [illegible] قومش

کیدرکن خواجه انی برصو یا الوب اوکوزه برقاج صو [illegible] اول آدم بره خواجه بنم
اوکوزمدر نه اسرسک خواجه ایدرسن غلط ایتمه جاهل کویلی اول قاچدیغین بیلور دیمش
ترجمه اویله دستور اوکوز کبی خلقک خانه سنه وباغی بوستاننه کیررسکز اگرچه
بودنیاده صوبایی بیزسکز شریعت وطریقت عربه سنه قوشولوب یارین روز قیامتده
زبانیلر عربه کبی سوریوب ضرب شدید ایدرلر بر شافعک شفاعتیله خلاص بولنیه جوق [illegible]
ییرسکز دیمکی تنبیه بیوررلر لطیفه برکون خواجه صو کنارنده ابدست الورکن پاپوشنی
صو الوب کتدی [illegible] کناره چیقوب بر ضرطه چکدی ال ابدستکی ویر پاپوشمی دیمش ترجمه
فی زماننا مرائی اولان کسه لرک ابدستی ونمازی [illegible] ریوشبله چار [illegible] برفائده ولی
مفید اولمدیغنه [illegible] برده پاپوشدن اولورسکز عبادتکزی [illegible]
مستحق اولملک دیمکی تفهیم ایدر لطیفه برکون خواجه وصیت ایدرکه بن اولدیکم وقت بنی اسکی
قبره قویک جماعت نیچون دیدکلرنده سؤال منکرلری کلدکده بن سؤال [illegible] کوررز سز
قبرم بیلدی اسکیدر دیمش ترجمه شو دنیا بر پیره دن قوجه قریه یه بکزر وترابی دخی کهنه مشدر
[illegible] بکزی صاغلم طوطوب جلا ویروب روشن ایدوک که قبریکزده دخی روشن اولوب
منکره جواب صواب ویرمکز اسان اولور دیو تنبیه علیه اولدیغی تفهیم اولنور [illegible] برکون
خواجه صو دوکمک ایچون خلایه کیروب برکون بریکیجه اوطورور مکر اول برچشمه وار ایمش داعما

شیرشیر

خواجه دخی اوکنده اولان امامک خصیه‌سین صیقار امام دوتوب خواجه
نیلرسین دیدکده ارقده کی آدمدن صوردیمتی ترجمه یارین روز محشرده صفه
بصاف طوریلیمه سؤال اولنه‌قده مسؤل اولدخی شروط اسلامک مغایری
نصیحت ایدن امام‌لری طوتوب محشر خلقی آراسنده رسوای اولمه‌لی ایسه مشهود
شریعت و طریقتک امام کاملنی بولمیه اولو دیوانده شرمسار و خجیل رسوای
اولمقلقدن حذر اولنمسنی تنبیه بیوررلر لطیفه خواجه برکون بر ایرمق کنارینده
طورورکن اون دانه اعمی کلور کندولرینه بزی چاپله ایرمقدن کچورلمسنه خواجه
پاره ایله ایدرلر خواجه بونلری کچوررکن برینی ایرمق صوبی طوپارلیوب کتوردیکده
اعمالر فریاده باشلار خواجه نیچون فریاد ایدرسکز بر پول اکسک ویریکز دیمیش
ترجمه یارین صراطدن وار اولدقده معصیتله اعمی اولدیغمز حالده شفاعت رسول‌الله
هر بر لریمز صراطدن کچرکن بر پول کبی عملمزه کوره ایکمز عین اعمالمز اولوب
کناهمزک ثقلی سببیله کبائر اهلی نار جحیمه دوشمکلکدن ایسه علم محمد الله مغرور
اولمیوب بین الخوف والرجا رضاء الله ومغفرت الهیله عملیکزه مغرور و اعتنا
ایتمک حائز اولمدیغنی تعریفه بیوررلر لطیفه برکون بر آدم الینه بر یمورطه
الوب خواجه‌یه شوا وجهده کنی بلورسکه سکا بر قیقاناق ویریرم دیر خواجه

شکلنی سویله بیلورم دیدکده طشی بیاض ایچی صارو دیر خواجه بیلدم شلغامی
اویمکر ایچنه هدج طولدیر مشلردیمش ترجمه بعض کمسه چوق بیلورم دیو
میدانه چیقوب بلمدیکنی دخی بلمز غائبدن دم اوروب کذب و دروغ اختیار
ایله‌کلرندن بو مقوله شرهاتدن چکوب آقی و قره‌یی سچوب حق سالکی اولورک
دیو اشارت بیوررلر لطیفه برکون خواجه قیرده کزرکن بر طاغه راست کلوب
اوغورلیوب وینه کتوردی بوغازلیوب درسین صاقلر طاغه صاحبی فریاد ایده رکد
خواجه‌نیکه اوینه کلدیکنده خواجه اهلنه آقاری شو طاغنیک درسین چیقارسنده
شوهرینک یوزینی قره ایلسم دیمش ترجمه قول قصور ایدر اولمز عفو ایدر افندیسی
فحواسنجه مؤمن قرنداشلریکزک عیبنی باخصوص احتیاجلی اولان کمسه‌لرک عیبنی
یوزلرینه اوروب شرمسار و خجیل ایتمک ایسه اکا نصیحت و مروتلیلکه کندوسنی خوشنود
یلمنک طریقنده بولنوب ایلروده کندوسندن مستغفر ولمه‌نیک طریقیه بقعب
ستار العیوب اولان جناب کبریادن اجر عظیم طلبنی یا بیوررلر لطیفه برکون خواجه
بزارده کزرکن بر حریفه راست کلوب خواجه برکون آیلیک اوجمیه ردر دیمیه
دیه کره بلیم آی ابیب صاتدیغم یوق دیمش ترجمه بو لیبهوده لاف بلنامک
یاوه کورره دیل بر قولاق ایکیدر از سویلیوب چوق دیکله‌ملی زیرا بیهوده سوز
سویلینلکه

حلوا یمک باشلر حلواجی بره آدم نه بیچارسین دیو خواجه‌یی دوکمکه باشلدیغی خواجه
دخی نه کوزل بلده ایمش بو قونیه‌لی حلوالی دوکه دوکه یدیرورلر دیمش ترجمه قونیه معتبر
اولیادر حلوا اکبی سلوکی ضرب و تربیه ایله یدیرورلر باخصوص درکاه حضرت مولانا یه
داخل اولنده طرب و سماع ایله ارشاد ایدوب لقمه‌سین دخی تربیه ایله تغذی ایدرلر دیمکه
ایما بیورورلر لطیفه خواجه رمضان شریف بکلالازم خلقه اویمیه اوروج طوتوب دیو
بردانه چولمک پیدا ایدوب هر کونده بر دانه طاش براقمغه باشلر خواجه‌نک قزی کوروب
چولمکه بر اووج طاش قوینجه بر کون خواجه‌یه بوکون آیک قاچیدر دیرلر اما ایدی
یکرمی بشی ایمش بر زمان ایدوک بقالوم دیو اوه کلوب چولمکی دوکرها یارکه یوز
یکرمی طاش اولمش اکر بوکونه حسابین دیرایسم بکا سفیه دیرلر خلقه بوکون آیک
قرق بشیدر دیدکده آی اونوزکون درسن قرق بشیدر دیرسک دیرلر خواجه‌ده
انصاف قلسیدم اکر چولمک حسابنه بقارسکوز بوکون آیک یوز یکرمی بشیدر دیمش
ترجمه رمضان شریفک اولنه و آخرینه دقت اولنمیه خواجه‌نک کریمه‌سی زاهده بر خاتون
اولمغله شهور ثلاثه ایله ایام مبارکه یوز یکرمی بشن کونه ابلاغ ایلمش اولدیغی اشارتدر بیورورلر
لطیفه خواجه‌یه بکوا اولدقده اسکیسنی نه یبارلردیمشلر قیرقارلر قیر قالدی بلیرها ارتمشدر
تبسم شبابت وقتی هولالن عبادت حسنه رشا بکره معزور اولمه‌لینی اقبلر اولدب

زوال وقتی کلدکده نه دیدی بو پراکنده لکدن مقدم شبابت وقتنزی عبادته ایدیکه
دیو پشیمان و نادم اولمه فائده ویرمزدیمکی اقتضا ایدر لطیفه خواجه قافله ایله شهردن
چیقوب کیدرکن دوه‌سی کوکره‌یوب خواجه‌یی یره اوردی اوزرینه جرکوب خواجه فریاد ایدر
خلق جونی قدر تربیه‌لر بر وقت نفسکزه عقلی بشنه کلوب ای مسلمانلر کوردیکوزمی شو دوه‌یی
بکا نقدر جفا ایلدی لطفا ایدوب شونی طوتکز بوغازلیم دیمش ترجمه نفسکز دوه‌سنه
تدریج ایله بنوک امان ویروب کوکر تملیک زیرا مساعی کوسترر سکوزسزی کوکره‌یوب الته
اوره هلاک ایلر اول سبدن غلبه اتمدن جوع و جوع ایله ذبح ایدوب روحکزی نفسکزه اوزرینه
غلبه ایدوب منزل مقصوده واصل اولورسکز دیو تعریف بیورورلر لطیفه بر کون خواجه
یمورته‌نک طلقوزین العب اونی براقجه دیکر مکانده حتار خواجه نیچون طلقوزینی العب
اونی صتارسک دیدکلرنده خواجه زیاده فائده ویررنده دوستلر تلیش ویرشده کورسونلر دیمش
ترجمه بودنیا معکوسدر بعض صورتا زیان کوریلان شیلرک عقبنده فائده‌سی حسن اولنور
مثلا مجروح و سرقه‌دن مقدم بر متاع زیانه ویررسه بتون فائده اولمش کبیدر بعضی زیاله
ظن اولنان معاملاتک و وقوعات مخصوصه‌ده نیجه منفعت ایدوکنه ایله مرجاة فی الحسنه
ایتلت تفسیرینه ایما بیورورلر لطیفه بر کون خواجه قصد اثواب کیوب مسجده واروب نماز قیلرکن
دکوچرو اردقده ارقه‌ی بولنان آدم خواجه‌نک خصلیین کوروب همان طوتوب صقینجه

خواجه

ده ایدی . صاحب خیر مناره دخی بر حمام انشا ایتمشیدی بزی بوکره صداوت
قورتاردی دیمش ترجمه تغنی و ریا ایله اولان عمل صالح اولمز عبادت و عمل
وار دیو اکوینمه و غرور دفرایتمه برحیات ایکن شریعت و طریقت مقامنده تطهیر اولنه
ریاضت و پرهیز ایله عمل صالح ایله فکر بقایه صرف وقت ایده‌رک توحید و تهلیل ایله
تعالی مقاماتده تغنی و ترنم ایله صفایاب ایلمزه ترغیب بیوررلر لطیفه برگیجه
رؤیاسنده خواجه‌یه طقوز اقچه ویرمشلر خواجه حله اون اقچه اولسون دیرکن اویانوب
بقه‌یکه الده برشی یوق کوزلرین قپایوب الین اوزادوب کتر باری طقوز اقچه
اولسون دیمش ترجمه بو فانی دنیاده اللریزده بولنان اقچه و مناصبی عین رؤیا
کبیدر نزاع و فراغ ایله [illegible] یاده طولیمز غیر عاقبت هبادر الکزده ایکن
محله صدقه و احسان و خیرات حسنات بذل ایدوک اویاندیغکز وقت الیکزه برشی
چقمسون دیمکله تعریف و اشارت بیوررلر لطیفه برکون خواجه قره چیقوب
کیدرکن قرشودن برز آتلو کلور خواجه سرعت ایدوب بر مقبره‌یه نه کلوب
اوتوب چیقاروب قبره کیرر آتلو خواجه‌یی کوروب بره آدم بونده نه یاتورسین
دیدکده بر لقردی بولمیوب اهل قبوردن ایدم بورایه سیره چیقدم ایدی دیمش
ترجمه بو دنیایه زراعت چیقدق اولمزدن اوک اولوب بو البسهٔ فاخره‌یی صوینوب

تفکری بوینه کره طاقوب زاد آخرت کوروب قبور اهلندن اولوک زیرا یوللرده
حرامی وار دیر برکون سرعتله کلوب سزی ناپدید ایلر دیمک تفهیم اولنور لطیفه
برکون خواجه بر بوستانه کیروب هاوج و شلغم قزارلدی ایسه چووالی دولدیرر
طولدیریرکن بوستانجی خواجه‌یی طوطوب بونده نه ارارسین دیدکده خواجه شاشروب
بکیچه برشدید روزکار اسدی بنی بورایه آتدی جوابنی ویرمشلر ایسه ده بوستانجی
یا بونلری کیم یولدی دینجه روزکار شدید اولدیغندن بنی اورادن اورایه آتدی
نیه یاپشدم ایسه الده قالدی دیدکده بوستانجی یا بونلری چووالی کیم طولدیرجک
دینجه جوابنده بن انی تفکر ایدردم دیمش ترجمه بو ظل خیال کبی اولان دنیاده
بلاتفکر اتباع هوا ارزاق طلبیوب حلال حرام ساجیوب ادخار و طول امل ایله
فردای روز شو نیاندکسه‌لر یادین باغبانی حقیقی اولان جناب کبریا دیوا [illegible]
اویله اکری بوکری سوزلر ایله قبول اوله جقندن بشقه مشروع و غیر مشروع اولرق
ادخار ایتمش اولدقلری اموال و ارزاقه ایچون حین حسابده بر جواب ویره میوب
مایوس قاله جقلر بو وارطه‌لره اوغرامقدن ایسه شمدیدن تفکر ایدوب حقوق
عبادی اوزه‌ریکزدن اسقاط و تائب مستغفر اولوب جناب کبریادن مغفرت طلبی ایراد
و تنبیه بیوررلر لطیفه برکون خواجه قونیه‌یه واروب بر حلواجی دکاننه کیرر حلواجی بسم الله دیوب

حلوا

بلدیکزمی دکره نوب جقیلدی دخی انکا ایدوکه وبلدی مرادایدرلر لطیفه برکون خواجه
حق تعالی یه شکر ایدوکه دوه یه قناد ویرمامش اکر ویرمش اولیدی دربیره یقو
بتورزیکره قورق باشلرینه یقاردی دیمش ترجمه حق تعالی نیك عظمتنده امانتی
مشاهده ایدوکه هرقولنه مال ومنصب ویرمدیکنه شکر ایدوکه زیرا هرکسده قابلیت
کوره اعطا اولنور. بلا قابلیت حین دوه یه قناد ویرلدیکنه دونوب هم ضرارجم
مضل اولور دیکرنه مال ومنصب ویرلمش کمسه لرک حاللرینه تفکرده بولنور ایتنا یا
بیوررلر لطیفه برکون خواجه برشهرده کرسیه چیقوب اهای مسلمانلر بو شهرک هواسی
بزم شهرک هواسی بردر جماعت خواجه ندن بلدیکز دیدکجه خواجه آق شهرده نقدر
یلدیز وار ایسه بونده ده اول قدر وار دیمش ترجمه حضرت مکانده بولنور ایسه کوز
جناب کبریا حاضر وناظر. حق تعالی نیک عظمت وقدرتین جمیع مکوناتدن شاهده
ایدوب الحمد کبی برشی ایکی کورمیک دیو سر وحدته اشارت بیوررلر الایه نعم
برکون خواجه حمامه کیروب بقارکه کمسه یوق جانی صیقلوب برقیا باشی سویلیکه
باشلرکه بنم صداسی خوش کلوب حمامدن چیقوب طوغری برمناره چیقوب وقت
اوکله وقت ایمش تمجید اوقومغه باشلر برآدم اشاغیده باقارکه وقتسز تمجید اوقور
بنی نادان بویله کریه صدا ایله وقتسز تمجید اوقورمی دیدکده خواجه آشاغیه ایروب

قولیدی

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ذات شریفلك تمثیل [illegible]

[illegible] حقایق [illegible]

[illegible] معانی دقیقه و نصایح مفیده [illegible]

[illegible] استفاده [illegible]

[illegible] قدس سره مثنوی شریفده [illegible]

بیت [illegible]

[illegible] تعلیم مقامنده [illegible]

[illegible] کتاب [illegible]

[illegible]

[illegible] توجیه [illegible]

[illegible] النبی [illegible]

[illegible]

ارباب عرفاندن [illegible]